

Sveučilište u Zagrebu

FILOZOFSKI FAKULTET

Antonia Ordulj

**KOLOKACIJE KAO SASTAVNICA
LEKSIČKE KOMPETENCIJE U
HRVATSKOM KAO INOM JEZIKU**

DOKTORSKI RAD

Zagreb, 2016

Sveučilište u Zagrebu

FILOZOFSKI FAKULTET

Antonia Ordulj

**KOLOKACIJE KAO SASTAVNICA
LEKSIČKE KOMPETENCIJE U
HRVATSKOM KAO INOM JEZIKU**

DOKTORSKI RAD

Mentorica: doc. dr. sc. Lidija Cvikić

Zagreb, 2016

University of Zagreb

FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Antonia Ordulj

**COLLOCATIONS AS A COMPONENT OF
LEXICAL COMPETENCE IN CROATIAN
AS A SECOND AND FOREIGN
LANGUAGE**

DOCTORAL THESIS

Supervisor: assistant professor Lidija Cvikić, PhD

Zagreb, 2016

Bilješka o mentorici

Lidija Cvikić rođena je 1975. u Osijeku. Diplomirala je hrvatski jezik i književnost 2000. godine na Filozofskome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu na kojem je 2009. godine stekla naziv doktora znanosti iz filologije. Godine 2012. završetkom združenoga studija Sveučilišta u Muensteru i Sveučilišta u Zagrebu stekla je akademski naziv magistre europskoga obrazovanja. Od 2001. do 2011. godine bila je zaposlena na Odsjeku za kroatistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu kao znanstvena novakinja na projektima MZOS-a (voditeljica prof. dr. sc. Zrinka Jelaska), a od 2011. godine zaposlena je kao docentica na Učiteljskome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu gdje predaje obavezne kolegije iz hrvatskoga jezika. Dvije je akademske godine provela kao gostujući lektor hrvatskoga jezika na Sveučilištu Indiana, Bloomington, SAD, a od 2008. do 2015. godine i kao gostujući predavač hrvatskoga jezika na ljetnoj školi SWSEEL istoga sveučilišta. Bila je dugogodišnja suradnica *Sveučilišne škole hrvatskoga jezika i kulture* Sveučilišta u Zagrebu gdje je sudjelovala u nastavi hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika. Predavala je na poslijediplomskome doktorskom studiju Glotodidaktike.

U središtu je znanstvenoga i stručnoga interesa L. Cvikić ovladavanje hrvatskim kao drugim i stranim jezikom u dječjoj i odrasloj dobi, usvajanje hrvatskoga kao prvoga jezika, obrazovna jezična politika te e-učenje jezika. O navedenim je temama sama ili u suautorstvu objavila tridesetak znanstvenih radova i isto toliko poglavlja u knjigama te sudjelovala s više od 40 izlaganja na domaćim i inozemnim kongresima, od kojih su neki vodeći iz pojedinih područja (npr. EUROSILA, AILA, AAASS, HDPL, HSK). Urednica je jedne knjige, suurednica četiriju, suautorica je jednoga udžbenika i triju priručnika. (Cjelovita bibliografija dostupna je na <https://bib.irb.hr/lista-radova?autor=254460>.) Suautorica je prvoga online tečaja hrvatskoga kao stranoga jezika HiT-1 Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatske matice iseljenika i SRCA.

Bila je suradnik na više znanstvenih i stručnih projekata od kojih su četiri međunarodna, trima je projektima bila voditeljica, a na jednome stručni savjetnik. Dodatno se usavršavala na ljetnim školama i seminarima u zemlji i inozemstvu (Velika Britanija, Mađarska, Slovenija, SAD, Makedonija). Kao stručnjak za područje hrvatskoga kao inoga jezika pozivana je da kao predavač sudjeluje na stručnim seminarima i radionicama (Agencija za odgoj i obrazovanje, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, Croaticum - centar za hrvatski kao drugi i strani jezik), radnim skupinama MZOS-a te u obrazovnim projektima Hrvatske matice iseljenika (u SAD-u, Australiji i Hrvatskoj). Također je sudjelovala u izradi ispita znanja hrvatskoga kao inoga jezika u Nacionalnom centru za vanjsko vrednovanje obrazovanja. Članica je više društava (HFD, HDPL, AATSEEL, CERGLAM, SEESA), pokrenula je i vodi Odjel za rano učenje jezika Hrvatskoga filološkoga društva, a bila je tajnica Odjela za kulturu hrvatskoga jezika HFD-a. Sudjelovala je u programskim i organizacijskim odborima više skupova, domaćih i međunarodnih. Bila je tajnica časopisa *Lahor*, članica je uredništva *Hrvatskoga časopisa za odgoj i obrazovanje*. Bila je recenzent za niz časopisa i zbornika, studentske programe Sveučilišta u Zagrebu te programe Agencije za mobilnost i programe EU. Govori engleski jezik (C1), služi se njemačkim (B1).

Zahvala

U nastanku ovoga rada, sudjelovao je veliki broj dragih mi ljudi te su naredni reci posvećeni upravo njima.

Veliko hvala od srca...

...mojoj mentorici doc. dr. sc. Lidiji Cvikić na svim korisnim savjetima i komentarima koji su doprinijeli kvaliteti rada, utrošenom vremenu te ljudskim i profesionalnim riječima podrške.

...izv. prof. Nives Mikelić Preradović na podršci i znanju koje mi je prenijela o korpusima i korpusnim alatima i analizama. Hvala Vam što ste mi ustupili CROLTEC te što ste me svojim pozitivnim i kolegijalnim promišljanjima, a iznad svega znanjem obogatili u svakom pogledu.

...članicama Povjerenstva za obranu doktorskoga rada - izv. prof. Bernardini Petrović, izv. prof. Renati Šamo i izv. prof. Nives Mikelić Preradović na strpljivosti, fleksibilnosti i dobroj volji da se i ova obrana uspješno privede svome kraju.

...mojim kolegicama i kolegama s Croaticuma koji su mi ustupili ispitanike, ali i pružili podršku. Hvala „mojim“ stručnim suradnicama i Ivi na podršci prije, tijekom i nakon obrane.

...mojoj dragoj Ines, Maru, Alexandri, Ivani, Martini i, šećer na kraju, Sari na prijevodima u izradi instrumenata, tehničkoj podršci u oblikovanju rada, kolegijalnosti i strpljivosti.

...Tei, Renati i Mihaeli, mojim *gloto* kolegicama i prijateljicama.

...mojoj Tajči koja me uvijek strpljivo slušala, savjetovala i pratila na ovim putešestvijama.

...djelatnicima knjižnice Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, a posebno Tei Čonč na profesionalnosti i prijateljskoj pomoći u pronalasku literature.

...mojoj dragoj i jedinoj Kitty jer je svojim znanjem i podrškom ono najteže učinila lakšim za mene i time ovom radu dala nemjerljiv doprinos. Bez tebe bi ovaj rad bio znatno siromašniji.

Hvala mojoj obitelji, najviše roditeljima na požrtvornosti, strpljivosti, ljubavi i vrijednostima koje sam usvojila zahvaljujući vama. Mama i tata ... hvala vam što ste uvijek tu za mene. Volim vas!

Hvala mojim Orduljima na podršci i riječima ohrabrenja. Još jedna *dokica* među Orduljima ☺

Na samom kraju... Najveće hvala mom suprugu Duji jer je uvijek vjerovao u mene i vrijednost ovoga rada, na bezgraničnoj strpljivosti i ljubavi. I mom malom *tiću*, mojoj Viti, jer svojim osmjehom oplemeni svaki novi dan. Volim vas! Vi ste moja snaga i ovaj rad posvećujem vama.

SAŽETAK

Razvoj kolokacijske kompetencije, kao sastavnice leksičke kompetencije, kod neizvornih govornika jedan je od temeljnih, ali i najzahtjevnijih ciljeva nastave inoga jezika (J2) s obzirom na to da kolokacije pridonose fluentnosti i prirodnijoj komunikaciji na J2 (Borić, 2004). O razvoju se kolokacijske kompetencije u hrvatskom kao inom jeziku (HIJ) još uvijek nedovoljno zna (Burić i Lasić, 2012; Petrović, 2007;), dok je o imenskim kolokacijama u hrvatskom kao materinskom jeziku najiscrpniji opis dosada ponudila Blagus Bartolec (2014). Cilj je ovoga istraživanja bio ispitati receptivno i produktivno znanje imenskih kolokacija s obzirom na čestotu (viša, niža) i snagu kolokacijskih sastavnica (jaka, slaba) s obzirom na razinu poznavanja HIJ-a (viša i niža razina) te dobiti uvid u vrste odgovora u odabiru ciljne kolokacije. Istraživanje je kolokacijske kompetencije u HIJ-u provedeno na osnovnom tipu kolokacija prema Blagus Bartolec (2014) pri čemu je osnova imenica, a kolokat pridjev. Prije same je izrade instrumenta (zadatak višestrukoga izbora, zadaci popunjavanja praznina s kolokacijama u nominativu, kosim padežima i širem kontekstu) bilo potrebno provesti i dva predistraživanja, odnosno korpusno istraživanje kolokacija u dvama korpusima (CROLTEC i hrWaC) te procjenu asocijativne snage kolokacijskih sastavnica s izvornim govornicima hrvatskoga jezika (HJ).

Rezultati pokazuju da ispitanici više razine imaju bolje receptivno znanje imenskih kolokacija više čestote od ispitanika niže razine HIJ-a. U zadacima produktivne razine, niža je razina pokazala slabo razvijenu kolokacijsku, ali i gramatičku kompetenciju za što se razlozi mogu pronaći u morfološkoj složenosti HJ-a, izloženosti jeziku te strukturnim i semantičkim obilježjima kolokacija. Viša razina znanja HIJ-a pokazala je podjednako znanje kolokacija u nominativu i kosim padežima, što znači da morfološka obilježja nisu imala utjecaj na znanje kolokacija. Kolokacijska je kompetencija na ovoj razina bolje razvijena u odnosu na nižu razinu znanja HIJ-a. Analiza vrsta odgovora pokazala je da su na receptivnoj razini prevladali tvorbeni distraktori, što ukazuje na morfološku osviještenost ispitanika. Najzastupljenijom vrstom odgovora na produktivnoj razini pokazali su se kolokati izvan konteksta (KIK), što pokazuje da su ispitanici u mogućnosti tvoriti različite vrste leksičkih sveza pomoću usvojenih leksičkih jedinica s ciljem konkretizacije značenja.

Ključne riječi: *hrvatski kao ini jezik, imenske kolokacije, kolokacijska kompetencija*

EXTENDED ABSTRACT

INTRODUCTION

Even though syntagmatic relations were the subject of linguistic research since the beginning of the 20th century, a comprehensive investigation of collocations started only in the 1950s, primarily thanks to John Rupert Firth (1957). Firth was the first to use the term collocation in lexical semantic discussions; however, up until this day there is no clear and unambiguous definition of this lexical semantic phenomenon. The term collocation (Latin *com* together + *locare* situate) is usually defined as a co-occurrence of individual lexical items at the syntagmatic level. There are many attempts to define collocations in relevant literature. For example, Nation (2001: 516) mentions a group of words that belong together, either because they commonly occur together, like *take a chance*, or because their meaning is not obvious from the meaning of their parts, as with *by the way*. Lewis (2000) draws attention to the natural co-occurrence of two words, therefore emphasising that not any two words that co-occur in a text should be understood as a collocation.

Apart from these definitions, there are different approaches to studying collocations in relevant works; namely, the lexical composition approach (Firth, 1957; Halliday, 1966; Sinclair, 1966), the semantic approach (Mel'čuk, 2008; Katz & Fodor, 1963; Cruse, 1986) and the structural approach (Matthews, 1964; Mitchell, 1971; Greenbaum, 1974). Representatives of the lexical composition school of thought consider lexis an autonomous entity separate from grammar, and therefore define collocations as a manner in which the lexical meaning is realised, arising from the habitual co-occurrence of two lexemes along the syntagmatic axis (Firth, 1957). The semantic approach aims to predict the collocational span of a specific lexical unit by reference to its semantic features. The structural approach, on the other hand, argues for the unity of lexis and grammar and tries to establish the collocational structure. However, due to different definitions and theoretical approaches to the study of collocations, there are still no universal criteria that would clarify why certain lexical units collocate, how the meaning of the collocation is achieved, and how to differentiate collocations from other lexical combinations, especially phrasemes and free lexical combinations.

Apart from theoretical linguistics, collocations have also been studied within Second Language Acquisition (SLA). In the late 1990s, Hill (1999, as cited in Martyńska 2004) introduced the notion of collocational competence, thus moving the focus from teaching individual lexical items to developing collocational competence. Even though many experts

argue that collocations are a neglected area of lexical competence (Gitsaki, 1999; Koya, 2003; Martyńska, 2004), so far the most extensive research has been done on collocations in English as a Second Language (ESL). It is believed that the development of general vocabulary increases the productive and receptive collocational knowledge, which has been confirmed in research for English (Koya, 2003; Gitsaki 1999) and Italian as L2 (Bonci, 2002). Furthermore, collocational usage can be a clear indicator for differentiation of lower and higher proficiency levels of non-native speakers. Students on higher levels of ESL use more complex types of collocational structures compared to students on lower levels, who mostly rely on frequent collocations consisting of nouns, adjectives, and verbs (Gitsaki, 1999; Zhang 1993). The reasons for this could be found in the exposure to collocations, differences in the first language, the structural and semantic complexity of collocational types, but also in the educational context, i.e. the exposure to different collocational types in the studying process (Begagić, 2104; Gitsaki, 1999;).

In Croatian, the situation is somewhat different. The largest number of research on collocations in Croatian linguistics is concerned with lexicographical processing of collocations, since a Croatian collocation dictionary still does not exist. The most detailed description of noun collocations in Croatian as first language so far was given by Blagus Bartolec (2014), but research work on collocational competence in Croatian as a Second Language (CSL) is sporadic (Petrović, 2007; Burić and Lasić, 2012). More extensive research on collocation acquisition in CSL does not exist, whereas only Udier (2015) discusses collocational competence in the *Framework of Reference for B2 Croatian*, within grammatical competence.

The lack of research on collocational competence of non-native speakers of Croatian and the assumption that morphological features of words can affect collocational knowledge were enough motivation for this research.

This thesis consists of two main parts. The theoretical part discusses approaches to teaching collocations, lexical combinations, and collocational competence in second language. The practical part presents a research on collocational competence in CSL, which was preceded by two pre-researches; the evaluation of the associative power of collocations with native speakers and a corpus analysis of collocations. These are followed by a discussion and a conclusion.

Firstly, it is necessary to define collocations and go back to the criteria for differentiating collocations from other lexical combinations in Croatian (phrasemes, multi-word lexical units, names, and free lexical combinations).

WORD COMBINATIONS

In Croatian, there are three types of fixed lexical combinations: phrasemes, terms, and names (onemes), and Turk (2000) draws attention to their similarities and differences. She mentions the complex structure, semantic transformation of at least one element, and productivity as similarities, and stability, connotative power, and idiomaticity as differences. Another important feature that Turk (2000) emphasises in differentiating mentioned lexical combinations is their communicative function. Phrasemes are seen as expressions of secondary nomination which indicate personal, emotive attitudes, and opinions; terms are used for communicating and defining concepts amongst experts in a scientific or professional area; whereas the primary role of names (onemes) is to identify objects.

The discussion about lexical combinations would not be complete without mentioning free combinations, since together with phrasemes, they represent the largest stumbling block for linguists to clearly define collocations. Free combinations are those combinations of words that are characterized by many possibilities of combining and exchanging elements, and therefore, a lower possibility of co-occurrence (Petrović, 2007; Borić, 2002, 1996; Pritchard, 1998;).

In this thesis, the difference between collocations and free combinations is set by taking into consideration the freedom of combining lexical units and the semantic criterion. Those lexical items whose elements can be combined with other lexical units without limits are considered as free lexical combinations. However, collocations are lexical combinations that arise from the syntagmatisation process, where assimilation or change in meaning of individual elements causes the creation of a new collocational meaning.

The most complete definition of collocations in Croatian was given by Blagus Bartolec (2014: 80), who argues that a collocation is a „special lexical combination at the syntagmatic level based on semantic connectedness of individual lexical units, which specifies their meanings”. This definition needs further explanation. Blagus Bartolec (2014) limits collocations to two content words that formally denote a syntagm. The communicative function of language is especially important here, i.e. the usage among native and non-native speakers, which makes collocations a special type, different from other types of lexical

combinations. To understand the difference between collocations and other lexical combinations, it is important to mention their semantic features. Therefore, it should be mentioned that collocations in Croatian arise from the process of syntagmatisation, which means that they do not have a status of lexical units. This is due to the semantic adaptation arising from the semantic potential of the second word that enters into the collocational relation. Because of the semantic potential of the components, one component is modified by the other and a new, collocational meaning appears, which is “motivated by the extralinguistic phenomenon that is being referred to (*sunny / rainy day, long / short hair; new / used car*)” (Blagus Bartolec, 2014: 85). Additionally, the meaning is specified, i.e. narrowed down to a specific communicative situation.

In this thesis, the above mentioned definition by Blagus Bartolec (2014) is accepted. However, since collocations have never been studied in the context of CSL, this research deals only with basic collocations having nouns as bases and adjectives as their collocators. Semantically, the basic collocational type refers to “the basic level of primary meaning specification” (Blagus Bartolec, 2014: 92). The division into base and collocator allows us to perform a corpus analysis of these types of collocations, which was done in this thesis. Furthermore, previous research has shown (Burić and Lasić, 2012; Duplančić Rogošić, 2007) that Noun+Verb is the most common collocational type in Croatian.

RESEARCH PROBLEMS AND HYPOTHESES

The main goal of this thesis is to examine the knowledge of noun collocations based on their frequency and collocational strength, and considering the CSL proficiency level.

There are several specific research questions and hypotheses:

Q1. To examine the receptive collocational knowledge considering the frequency of collocations and CSL proficiency level.

H1. Subjects of higher CSL proficiency will have a better receptive knowledge than subjects of lower CSL proficiency.

Q2. To examine the productive knowledge of noun collocations considering the associative strength of collocational elements and the frequency of collocations for both morphologically unmarked collocations in the nominative case and morphologically marked collocations in oblique cases considering the CSL proficiency level.

H2a. Subjects of lower CSL proficiency will have more correct answers for morphologically unmarked collocations in the nominative case compared to morphologically marked collocations in oblique cases.

H2b. Subjects of higher CSL proficiency will have an equal knowledge of morphologically unmarked collocations in the nominative case and morphologically marked collocations in oblique cases.

Q3. To examine the productive knowledge of noun collocations considering the associative strength of collocational elements, the frequency of collocations in a wider context, and the CSL proficiency level.

H3. Subjects of higher CSL proficiency will have more correct answers than subjects of lower CSL proficiency.

Q4. To examine the answer types in receptive knowledge tasks about noun collocations considering their frequency and subjects' CSL proficiency level.

Q5. To examine the answer types in receptive knowledge tasks about noun collocations considering their frequency, associative strength, and subjects' CSL proficiency level.

For this research it was necessary to collect several hundreds of collocations that represented a working corpus and were used to create the research instruments. Collocations were collected from essays written by students of Language exercises in Croatian as L2 on levels B1 and B2. The validity of collected collocations was verified in the Large dictionary of Croatian language (Anić, 2003) and the hrWaC corpus (Ljubešić and Erjavec, 2011), which was also used to count the frequency of collocations. Finally, the associative strength of collocational elements was assessed by native speakers of Croatian.

Based on their frequency and associative strength, collocations were divided into two groups: those of lower (LF) and higher frequency (HF) and those of weak and strong associative strength. The sample comprised of 70 students of Language exercises in Croatian as L2 on B1, B1+, B2, B2+ and C1 levels. The sample structure is very heterogeneous and implies a diverse representation of gender, language (pre)knowledge levels, and first languages.

INSTRUMENTS

1. THE EVALUATION OF COLLOCATIONAL ASSOCIATIVE STRENGTH

In order to determine the associative strength between collocational elements, an assessment was made on a sample of about 50 native speakers of Croatian. Subjects estimated the strength of association between collocational elements on a scale from 1 to 5. After the evaluation of the associative strength, descriptive data (M, SD) that represent the average associative strength was calculated for each collocation.

2. MULTIPLE CHOICE TEST

In order to examine the receptive knowledge of collocations in CSL, subjects completed a multiple choice task (Task B) that consisted of 16 sentences. Each sentence, apart from the correct answer, had three distractors. Distractors comprised false pairs from subjects' first languages (English, Polish, Spanish, and German) and Croatian adjectives of similar formation.

3. BLANK-FILLING TESTS

In order to examine the influence of morphological features on collocational knowledge, subjects completed two blank-filling tasks that comprised forty isolated sentences, i.e. sentences without a wider context. In the first task, collocations were in nominative (Task A), i.e. the unmarked case, whereas in the second task (Task D), sentences were in oblique cases. In the third part of the test subjects solved a task in which collocations were put into more informative, wider contexts (Task C).

General distribution of collocations in the instruments comprised an even number of collocations considering the frequency and associative strength of collocational elements. In every task, the collocation base was given (a noun) and subjects showed their receptive and productive knowledge of the collocator (adjective). The results were analysed both qualitatively and quantitatively (answer type typology for collocator choice). *Statistica* analytic package was used to analyse the results.

RESULT ANALYSIS AND DISCUSSION

The answer type analysis will be presented first, followed by the response accuracy analysis for receptive and productive tasks on lower and higher CSL proficiency.

ANSWER TYPE ANALYSIS OF THE RECEPTIVE LEVEL TASKS

As expected, the percentage of correct answers was higher at a higher CSL proficiency level for both collocation types considering their frequency (80% for HF and 76% for LF) (Table 11: 103). However, among the rest of the answers, contrary to expectations, on lower proficiency levels a higher percentage of distractors similar in formation was chosen (15% for HF and 14% for LF), whereas an almost equal percentage of false pairs was chosen on both CSL proficiency levels, but only with collocations of lower frequency (14% for lower and 13% for higher language proficiency). But since this was a multiple choice type task, relying on a distractor type could be explained by the lack of collocational acquisition in general. On the other hand, relying on formative distractors shows that subjects are aware of morphology and are able to recognise already acquired formative elements and use those to recognize and thus produce new lexical items.

ANSWER TYPE ANALYSIS OF THE PRODUCTIVE LEVEL TASKS

The answer type analysis comprised three tasks of the productive level: 1) isolated sentences with collocations in the morphologically unmarked nominative case (Task A), 2) isolated sentences with morphologically marked collocations in oblique cases (Task D), and 3) collocations in a wider context (Task C). Responses were grouped into three categories (lexical, grammatical, and overlapping answers), which were then divided into different types or deviations. In the category of *lexical* answers, the following deviations were noticed:

1. phonological and orthographical deviations (FP) – affect the change in the phonological status of the lexical unit
2. neologisms (NT) – lexical units that arise based on word formation rules in Croatian
3. collocators out of context (KIK) – existing lexical combinations in Croatian, but out of the given context
4. unknown motivation of derivation (NM) – unclear criteria in collocator choice

In the category of *grammatical* answers, the following two types of deviations were noticed:

5. incorrect case form of the collocator (NOK)
6. incorrect part of speech of the collocator (VR)

In the category of *overlapping* answers, the following combinations of above mentioned answer types appeared:

7. collocators out of context + incorrect collocator form (KIK+NOK)
8. collocators out of context + phonological and orthographical deviations (KIK + FP)
9. collocators out of context + phonological and orthographical deviations + incorrect case form of the collocator (KIK + FP + NOK)

It should be noted that only answers that were correct both orthographically and semantically qualified for the category of collocators out of context (KIK), and additionally grammatically correct for the KIK category.

It can generally be said that there is a high percentage of incorrect answers and answer type collocators out of context (KIK) on both levels of CSL proficiency in productive level tasks (A, D, C). However, the percentage of correct answers by subjects of higher CSL proficiency is higher than by those with lower CSL proficiency in all productive tasks, regardless of frequency and the associative strength of collocations, which shows that higher CSL proficiency level means better collocational knowledge. A more detailed analysis showed that the most common answer types by subjects of lower CSL proficiency are correct answers (22%) and neologisms (11%) (Table 14: 108) for collocations of higher frequency and associative strength, but only in tasks in the nominative case (Task A). Additionally, 28% of answers (Table 18: 112) were collocators out of context (KIK) for collocations of a lower frequency and higher associative strength by subjects of higher CSL proficiency.

In all productive level tasks (A, D, C) the category of lexical answers prevails, especially collocations out of context (KIK), which signals to earlier acquired lexical units that are possible to combine with a given base in order to define it more precisely in a given context. The usage of neologisms signals to acquired formative morphemes and the fact that non-native speakers have the ability to form new lexical items.

In general, the analysis shows that the percentage of correct answers in receptive level tasks is higher than in productive level tasks, on both CSL proficiency levels. Moreover, the frequency of collocations appears to be a very important factor since the highest percentage of correct answers (80%) (Table 11: 103) in receptive level tasks is noticed for collocations of

higher frequency and on higher CSL proficiency levels. In summary, it can be said that the knowledge of noun collocations on the receptive level is better for higher than for lower CSL proficiency levels, considering collocational frequency.

RESPONSE ACCURACY ANALYSIS OF THE RECEPTIVE LEVEL TASKS

The results show that subjects of higher language proficiency have better receptive knowledge of more frequent noun collocations than subjects of lower CSL proficiency (Image 1). The latter result was already confirmed in research on native speakers of Croatian (Ordulj and Cvikić, in print), showing that they have a better receptive knowledge of collocations of higher frequency, which are more common in language use.

RESPONSE ACCURACY ANALYSIS OF THE PRODUCTIVE LEVEL TASKS

In order to answer research questions and hypotheses, the accuracy of answers in productive level tasks was analysed for isolated sentences with morphologically unmarked collocations in the nominative case (Task A) and morphologically marked collocations in oblique cases (Task D) with subjects of lower ($N=38$) and higher ($N=32$) CSL proficiency levels.

Response accuracy analysis for tasks with collocations in the nominative case (A) and oblique cases (D) for lower CSL proficiency

Hypothesis H2a was confirmed for lower CSL proficiency level. However, results imply several particularities considering the frequency and the associative strength of collocations and the fact that subjects know collocations of higher frequency better, but only in morphologically unmarked case tasks (Task A), where the associative strength of collocational units did not affect the collocational knowledge. Furthermore, subjects of lower CSL proficiency show a very weak knowledge of morphologically marked collocations in oblique cases (Task D), regardless of their frequency and the associative strength of collocational units (Table 18; Image 2). It can be concluded that the answer accuracy both tasks is very low for subjects of lower CSL proficiency, which shows that their collocational competence is still not developed. The reasons for this could be the morphological complexity of Croatian, language exposure, and structural and semantic characteristics of collocations.

Response accuracy analysis for tasks with collocations in the nominative case (A) and oblique cases (D) for higher CSL proficiency

Hypothesis H2b was fully confirmed and all subjects of higher CSL proficiency showed an equal knowledge of noun collocations in the nominative case (Task A) and in oblique cases (Task D). Moreover, the frequency and the associative strength arose as important factors for better collocational knowledge (Table 19; Image 3). The analysis showed that subjects knew best those collocations of higher frequency and associative strength. Furthermore, the response accuracy for collocations of higher frequency and weaker associative strength is also satisfying, probably due to more frequent language usage of high-frequency collocations, predictability of collocational elements, and creation of stronger mental representations between lexical units in the mental lexicon.

Compared to subjects of lower proficiency levels, who show a low knowledge of noun collocations in oblique cases and a slightly better knowledge in the nominative case, subjects of higher proficiency level show an equal knowledge of noun collocations in the nominative and oblique cases, which means that morphological features did not significantly affect collocational knowledge. These results imply that subjects of higher CSL proficiency have better collocational knowledge. Furthermore, it should be mentioned that these results disagree with Udier (2015: 270), who argues that B2 level users have a highly developed collocational competence. In accordance with these results, we can say that subjects of higher CSL proficiency have better developed collocational competence than subjects of lower CSL proficiency, but not highly developed. This is in accordance with research done in ESL (Gitsaki, 1999; Bonci (2002) for Italian as SL), which shows that subjects of intermediate language proficiency still show a weak knowledge of lexical collocations, whereas their usage of grammatical collocations is rising. The rise of lexical collocation usage can be noticed only at the advanced ESL proficiency level, which also signals to the previously acquired extensive vocabulary.

Response accuracy analysis for tasks with collocations in a wider context for lower and higher CSL proficiency

The analysis partially confirmed hypothesis H3, because subjects of higher CSL proficiency had more correct answers, but only for collocations of higher frequency and associative strength and those of lower frequency and weak associative strength, when

compared to answers to all questions by subjects of lower proficiency. Frequency and the associative strength thus emerge as important factors for productive collocational knowledge in a wider context.

Answer type analysis for tasks of receptive and productive levels

To sum up, the answer type analysis shows that the percentage of correct answers is higher in receptive than productive level tasks for both CSL proficiency levels. Collocational frequency appeared to be an important factor since the highest percentage of correct answers (80%) in receptive level tasks was noticed for collocations of higher frequency and for higher CSL proficiency level. It can be sad that, considering collocational frequency, the knowledge of noun collocations is better on higher than on lower CSL proficiency level. In all productive level tasks (A, D, C), the lexical answer category, namely collocations out of context (KIK) dominates, which signals to already acquired lexical units that can easily be combined with the given base in order to specify them more precisely in a given context. The usage of neologisms signals to acquisition of formative morphemes and the fact that non-native speakers are able to form new lexical items.

Key word: *Croatian as a Second Language, noun collocations, collocational competence*

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Sveze riječi.....	3
2.1. Neslobodne leksičke sveze.....	3
2.1.1. Frazemi	3
2.1.2. Višerječni nazivi.....	6
2.1.3. Onimi.....	7
2.2. Slobodne sveze riječi.....	8
2.3. Idiomi	10
3. Kolokacije	13
3.1. Definiranje kolokacija	13
3.2. Podjela imenskih kolokacija.....	16
4. Pristupi proučavanju kolokacija	21
4.1. Leksičko-kompozicijski pristup	21
4.2. Strukturalni pristup.....	27
4.3. Semantičko-sintaktički pristup.....	28
5. Struktura kolokacija.....	33
5.1. Formalna obilježja kolokacija	34
5.2. Vrste kolokacija na primjeru engleskoga jezika.....	38
6. Istraživanja kolokacija hrvatskih lingvista	42
6.1. Teorijski pristup kolokacijama	42
6.2. Radovi o strukturi kolokacija u hrvatskom jeziku.....	44
6.3. Kontrastivni i semantički pristup kolokacijama	46
6.4. Leksikografski pristup kolokacijama	48
6.5. Kolokacije u jeziku struke.....	52
7. Kolokacijska kompetencija kao sastavnica leksičke kompetencije u inom jeziku.....	55

7.1. Općenito o vokabularu	55
7.2. Komunikacijska jezična kompetencija	62
7.3. Leksička kompetencija kao sastavnica komunikacijske kompetencije	63
7.4. Kolokacijska kompetencija u nastavi inoga jezika.....	68
7.5. Kolokacijska kompetencija u hrvatskom kao inom jeziku	75
8. Istraživanje	80
8.1. Korpusna analiza i prikupljanje građe za istraživanje	80
8.2. Kriteriji za odabir kolokacija u istraživanju	82
8.3. Ciljevi i hipoteze	83
8.4. Metodologija	84
8.4.1. Instrumenti.....	84
8.4.2. Postupak provedbe istraživanja	88
8.4.3. Ispitanici	89
8.4.4. Obrada rezultata	91
9. Rezultati i rasprava.....	92
9.1. Analiza vrsta odgovora u zadatku receptivne razine	92
9.2. Analiza vrsta odgovora u zadacima produktivne razine.....	96
9.2.1. Analiza vrsta odgovora u zadacima s kolokacijama u nominativu (A) i kosim padežima (D) za nižu i višu razinu znanja HIJ-a.....	97
9.2.2. Analiza vrsta odgovora u zadatku s kolokacijama u širem kontekstu za nižu i višu razinu znanja HIJ-a.....	102
9.2.3. Analiza gramatičkih odstupanja u zadacima produktivne razine	106
9.2.4. Analiza preklapanja više vrsta odgovora u zadacima produktivne razine.....	107
9.2.5. Analiza vrste odgovora kolokati s nepoznatom motivacijom u zadacima produktivne razine	108
9.3. Analiza točnosti odgovora u zadatku receptivne razine	109
9.4. Analiza točnosti odgovora u zadacima produktivne razine.....	111
9.4.1. Analiza točnosti odgovora u zadacima s kolokacijama u nominativu (A) i kosim padežima (D) za nižu razinu znanja HIJ-a.....	111

9.4.2. Analiza točnosti odgovora u zadacima s kolokacijama u nominativu (A) i kosim padežima (D) za višu razinu znanja HIJ-a	114
9.4.3. Analiza točnosti odgovora u zadatku s kolokacijama u širem kontekstu za nižu i višu razinu znanja HIJ-a.....	117
10. Zaključak	121
11. Literatura.....	126
12. Popis slika	135
13. Popis tablica	136
PRILOG 1	139
PRILOG 2	145
PRILOG 3	154
PRILOG 4	157
PRILOG 5	160
PRILOG 6	163
PRILOG 7	166
PRILOG 8	167

Popis kratica

OVIJ – ovladavanje inim jezikom

J2 – ini jezik

EIJ – engleski kao ini jezik

HIJ – hrvatski kao ini jezik

HJ – hrvatski kao materinski jezik

VČ – viša čestota kolokacija

NČ – niža čestota kolokacija

JAS – jaka asocijativna snaga

SAS – slaba asocijativna snaga

FP – fonološko-pravopisna odstupanja

NT – novotvorenice

KIK – kolokati izvan konteksta

NM – nepoznata motivacija odstupanja

NOK – netočan oblik kolokata

VR – pogrešna vrsta riječi u odabiru kolokata

KIK + NOK – kolokati izvan konteksta + netočan oblik kolokata

KIK + FP – kolokati izvan konteksta + fonološko-pravopisna odstupanja

KIK + FP + NOK – kolokati izvan konteksta + fonološko-pravopisna odstupanja+ netočan oblik kolokata

1. Uvod

Iako su sintagmatski odnosi bili predmetom istraživanja lingvista već početkom 20. stoljeća, tek se pedesetih godina počinje podrobnije govoriti o fenomenu kolokacija i to ponajprije zahvaljujući Johnu Rupertu Firthu (1957). No, premda je Firth prvi upotrijebio termin kolokacija u okviru svojih leksičko-semantičkih rasprava, još do danas ne postoji jasna i jednoznačna definicija ovoga leksičko-semantičkoga fenomena. Dodatan problem predstavlja i nedostatak univerzalnoga kriterija na temelju kojega bi se znalo zašto leksičke jedinice kolociraju, kako nastaje kolokacijsko značenje te kako kolokacije razlikovati od drugih leksičkih sveza, ponajprije frazema i slobodnih leksičkih sveza.

Termin kolokacija (lat. *com* zajedno + *locare* smjestiti) najčešće se definira kao supojavljivanje (engl. *co-occurrence*) individualnih leksičkih jedinica na sintagmatskoj razini. Tako se značenje pojedinačnih leksičkih jedinica udružuje radi ostvarenja cjelovitoga značenja. Sam je pojam u teorijsku lingvistiku uveo John R. Firth (1957) koji o kolokacijama promišlja isključivo iz perspektive leksičkih odnosa i leksika kao samostalne razine proučavanja, odvojene od gramatike. Shodno tome, Firth naglasak stavlja na udruživanje i supojavljivanje kolokacijskih elemenata koji tvore sintagmatski odnos. Pored pripadnika Londonske lingvističke škole (Firth, Halliday, Sinclair), u literaturi je zabilježen niz pokušaja definiranja kolokacija. Crystal (1985: 82) kolokaciju definira kao uobičajeno supojavljivanje individualnih leksičkih jedinica u sintagmatskom nizu. Nation (2001: 516) također govori o supojavljivanju riječi, bilo da je to uobičajeno kao u primjeru *take a chance* (zgrabiti priliku)¹ ili iz razloga što se ukupno kolokacijsko značenje ne može razabrati iz značenja pojedinačnih leksičkih jedinica kao u primjeru *by the way* (usput). Lewis (2000) pak naglašava prirodno supojavljivanje dviju riječi čime želi istaknuti da pod kolokacijom ne smijemo podrazumijevati bilo koje dvije riječi koje se pojavljuju u tekstu.

O kolokacijama se, osim u teorijskoj lingvistici, raspravlja i u području ovladavanja inim jezikom (OVIJ). Potkraj 90-tih godina prošloga stoljeća, Hill (1999 prema Martyńska 2004) u literaturu uvodi pojam kolokacijske kompetencije čime se naglasak s poučavanja individualnih leksičkih jedinica premješta na razvijanje kolokacijske kompetencije budući da kolokacije pridonose fluentnosti i prirodnijoj komunikaciji na inom jeziku. Iako brojni

¹ Prijevodi se engleskih primjera donose u zagradama te je korišten rječnik: Bujas, Ž. (2001). Veliki englesko-hrvatski rječnik. Zagreb: Nakladni zavod Globus.

stručnjaci ističu kako su kolokacije zanemarena sastavnica leksičke kompetencije (Martyńska, 2004; Koya, 2003; Gitsaki, 1999), do sada su najsustavnije istražene kolokacije u engleskom kao inom jeziku (EIJ).

U hrvatskom je jeziku situacija ponešto drugačija. Najveći se broj radova o kolokacijama u hrvatskoj lingvistici odnosi na leksikografsku obradu kolokacija s obzirom na to da još uvijek ne postoji kolokacijski rječnik hrvatskoga jezika. Najiscrpniji je opis imenskih kolokacija u hrvatskom kao materinskom jeziku do sada ponudila Blagus Bartolec (2014), dok su radovi o kolokacijskoj kompetenciji u hrvatskom kao inom jeziku (HIJ) sporadični (Burić i Lasić, 2012; Petrović, 2007). Detaljnijih istraživanja o ovladavanju kolokacijama za HIJ izostaju, a o kolokacijskoj kompetenciji raspravlja samo Udier (2015) u *Opisnom okviru referentne razine B2* i to u okviru gramatičke kompetencije, što ne čudi s obzirom na to da se kolokacije uklapaju u rečenice te se i na njih odnose gramatičke zakonitosti hrvatskoga jezika.

Nedostatak istraživanja kolokacijske kompetencije kod neizvornih govornika HIJ-a te pretpostavka da morfološka obilježja riječi mogu imati utjecaj na znanje kolokacija bili su dovoljnom motivacijom za ovo istraživanje. Shodno rečenom, u ovom se radu ispitalo receptivno i produktivno znanje imenskih kolokacija u HIJ-u s obzirom na asocijativnu snagu kolokacija (slaba i jaka), čestotu (viša i niža) te morfološka obilježja riječi (kolokacije u nominativu i kosim padežima).

Rad se sastoji od teorijskoga i praktičnoga dijela. U teorijskom se dijelu raspravlja o pristupima proučavanju kolokacija, leksičkim svezama i kolokacijskoj kompetenciji u inom jeziku. Praktični dio donosi istraživanje kolokacijske kompetencije u HIJ-u kojem su prethodila dva predistraživanja – procjena asocijativne snage kolokacija s izvornim govornicima te korpusna analiza kolokacija. Potom slijede rasprava i zaključak.

Sljedeće poglavlje donosi pregled leksičkih sveza u hrvatskom jeziku (HJ) te kriterije na temelju kojih je moguće razlikovati kolokacije od ostalih leksičkih sveza u HJ-u (frazema, višerječnih naziva, onima te slobodnih sveza riječi). Također, ukratko će se osvrnuti na idiome u EIJ-u. Potom slijedi detaljnija rasprava o tome kako se kolokacije definiraju u HJ-u i u ovom radu.

2. Sveze riječi

U ovom se poglavlju raspravlja o leksičkim svezama riječi koje se temelje na značenjskoj povezanosti sastavnica pri čemu pojedinačne sastavnice mogu zadržati svoje primarno značenje ili može doći do desemantizacije ili pomaka u značenju. Na formalnoj razini, leksičke se sveze sastoje od najmanje dvije punoznačne riječi, što na strukturnoj razini odgovara sintagmi. Hrvatski su lingvisti dosada najviše pisali o trima neslobodnim (veznim) leksičkim svezama i to frazemima, onimima i nazivima. Menac (2007) sveze riječi dijeli na slobodne pri čemu svaka sastavnica zadržava zasebno značenje i frazeološke koje gube barem dio značenja. S obzirom na to da će se kolokacije u ovom radu smatrati jednom od vrsta leksičkih sveza, potrebno je iscrpnije objasniti kolokacije na formalnoj i značenjskoj razini te ih dovesti u odnos s ostalim leksičkim svezama i to u prvom redu s frazemima i slobodnim leksičkim svezama.

2.1. Neslobodne leksičke sveze

2.1.1. Frazemi

U raspravi o kolokacijama nemoguće je zaobići frazeme zbog mnogobrojnih dodirnih točaka i poteškoća u jasnom razgraničavanju navedenih jedinica. Frazeologija se kao zasebna lingvistička disciplina počela razvijati sredinom prošloga stoljeća na području bivšega Sovjetskoga Saveza, a tijekom 70-tih godina, zahvaljujući Antici Menac (1970-71), i hrvatski se lingvisti počinju sustavno baviti frazeološkim istraživanjima. Pionirskim radom hrvatske frazeologije smatra se rad Antice Menac u časopisu *Jezik* pod nazivom *O strukturi frazeologizma* (1970-71). Pored Antice Menac, među istaknute hrvatske frazeologe prve generacije ubrajaju se i Josip Matešić i Željka Fink-Arsovski te je u njihovim radovima primjetno različito promišljanje o pojedinim frazeološkim pitanjima. Kako ovom radu nije cilj detaljnije ulaziti u frazeološku problematiku, navest će se samo osnovna obilježja i promišljanja navedenih hrvatskih frazeologa o frazeološkoj jedinici. Kao što je to slučaj i s nazivom za kolokaciju, u hrvatskoj je literaturi primjetan popriličan broj naziva i za osnovnu frazeološku jedinicu o čemu detaljnije izvještava Kovačević (2012: 6-8). U ovom će se radu upotrebljavati naziv *frazem* i njegov ekvivalent *frazeološka jedinica*.

Poznato je da frazem čine najmanje dvije sastavnice koje ne nastaju u govornom procesu, tj. spontanim slaganjem riječi nego se kao već ustaljena i usvojena cjelina uključuju

u diskurs. Josip Matešić (1982) temelji definiranje frazema na značenjskoj podlozi te ističe četiri važna obilježja:

1. *reproduciranje* – frazem se javlja kao čvrsta sveza riječi ustaljena dugom uporabom
2. *formalno ustrojstvo* – frazem čini neraščlanjivi skup riječi pri čemu najmanje dvije moraju biti punoznačne
3. *idiomatičnost* – podrazumijeva semantičku pretvorbu barem jednoga člana, što znači da značenje frazema ne odgovara zbroju značenja pojedinih članova
4. *uklapanje u kontekst* – frazem se u rečenici javlja kao njezin prosti član.

Matešićeva se definicija odnosi na frazem u užem smislu, što znači da ne uključuje poslovice, krilatice i maksime.

Navedenu definiciju prihvaća i Antica Menac (1994: 161) te pored osnovnih obilježja frazema („1. ne stvara se u govornom procesu, nego se reproducira u gotovom obliku, 2. ima stalan sastav i raspored sastavnica, 3. značenje mu se obično ne izvodi iz značenja sastavnica jer one, ili bar neke od njih, doživljavaju semantičku pretvorbu, i 4. uklapa se u rečenicu kao njen sastavni dio“), s čime se slaže većina frazeologa, ističe da frazeme također odlikuje metaforičnost, neprobojnost, emocionalnost, nacionalni karakter, neprevodivost, no navedena se obilježja ne može smatrati obvezatnima. Iako je frazem leksička sveza riječi najčešće obilježena čvrstom strukturom, što znači da pojedine sastavnice frazema nije moguće izostaviti ili zamijeniti (npr. *slika i prilika; na vrbi svirala*), Menac (2007) navodi kako se ponekad jedna od sastavnica ipak može zamijeniti sinonimom (npr. *časna/poštena riječ*), semantički vrlo bliskom riječi (npr. *vrag ne spava/ne miruje; život mu visi o dlaci/niti*) ili pak semantički potpuno oprečnom riječi (npr. *gdje je bog/vrag rekao laku noć*).

Željka Fink-Arsovski (2002) pored cjelovitosti značenja, čvrste strukture, ustaljenosti i reproduktivnosti, kao obilježja frazema spominje i slikovitost, ekspresivnost i konotativno značenje. Za razliku od Matešića (1982), ne ograničava frazemske sastavnice na dvije isključivo punoznačne riječi, nego smatra da frazem može činiti i kombinacija punoznačne i nepunoznačne riječi. Ipak, jedna od najznačajnijih karakteristika frazema, što Fink-Arsovski (2002) posebno naglašava, jest njegova desemantizacija, odnosno semantička preoblika njegovih sastavnica. Promjenom značenja barem jedne sastavnice, nastaje novo frazeološko značenje koje ne podrazumijeva ukupnost pojedinačnih značenja frazemskih sastavnica (Fink-

-Arsovski, 2002)². Kada govorimo o frazeologiji u užem smislu, desemantizacija frazema može biti potpuna i djelomična ovisno o stupnju semantičke preobrazbe frazemskih sastavnica. Potpuna desemantizacija podrazumijeva cjelokupnu semantičku preobrazbu pri čemu nastaje potpuno novo frazeološko značenje, kao u frazemu *bez dlake na jeziku* u značenju 'otvoreno, bez okolišanja i ustručavanja' (Menac i sur., 2003). Djelomična desemantizacija odnosi se na semantičku preobrazbu samo dijela frazemskih sastavnica pri čemu nedeseantizirane sastavnice sudjeluju u određenju ukupnoga frazeološkoga značenja (npr. *živjeti na tuđi račun*' u značenju 'živjeti od tuđega rada', Menac i sur., 2003). Pristupi li se frazeologiji u širem smislu, nailazi se na izraze koji zadovoljavaju samo dio kriterija frazema u užem smislu. Frazemi u širem smislu zadržavaju cjelovitost i strukturnu čvrstinu, međutim često izostaje desemantizacija frazemskih sastavnica pa govorimo o nultoj desemantizaciji. Takvi su izrazi vrlo česti u terminologiji ili administrativnom i publicističkom stilu, a javljaju se u obliku glagolskih sklopova pri čemu samo imenica ukazuje na frazeološko značenje (npr. *uzeti u zaštitu* koga > *zaštititi* koga) (Fink-Arsovski, 2002).

Kada se govori o obliku frazema, najčešća je podjela na: *sveze riječi*, *frazemske rečenice* i *fonetske riječi* i s takvom se podjelom slažu Fink-Arsovski (2002) i Menac (2007). Matešić (1982) u predgovoru svoga *Frazeološkoga rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika* navodi kako frazem čine najmanje dvije punoznačne riječi, čime isključuje fonetske riječi, no svoje mišljenje Matešić opovrgava u svom drugom rječniku pod nazivom *Hrvatsko-njemački frazeološki rječnik* (1988) uvodeći u strukturu frazema i prijedložne izraze. Najzastupljeniji su frazemski oblici sveze riječi koje se sastoje od najmanje dviju autosemantičnih i naglašenih riječi. Veza među takvim svezama riječi može biti zavisna i to: a) kongruencija ili sročnost, što podrazumijeva slaganje u rodu, broju i padežu glavne i zavisne riječi (npr. *u svakom slučaju, iz petnih žila*) i b) rekcija (upravljanje) pri čemu glavna riječ upravlja gramatičkim svojstvima zavisne riječi i određuje joj oblik u kojem će se pojaviti. S obzirom na glavnu riječ, rekcija može biti: imenička (*živa enciklopedija*), glagolska (*dirati stare rane*) i pridjevska (*dupkom pun*). Pored rekcije i kongruencije, kao treći tip zavisne veze spominje se c) pridruživanje kada se zavisna riječ rabi nepromjenjiva ili u osnovnom obliku (*krivo gledati, mirno spavati*) (Menac, 2007). Nezavisna veza događa se među frazemskim sastavnicama

² „ (...) frazeološko značenje ne nastaje na bazi zbroja leksičkih značenja pojedinih komponenata u sastavu frazema.“ (Fink-Arsovski, 2002)

koje nisu određene gramatičkim odnosom (npr. *kratko i jasno, ni živ ni mrtav*) (Menac, 2007; Menac i sur., 2003; Fink-Arsovski, 2002). Među frazemima, vrlo su česte i frazemske rečenice pa rečenica predstavlja osnovni strukturni oblik frazema (Menac, 2007). S obzirom na vrstu rečenica po sastavu i frazemske rečenice mogu biti jednostavne (*vrag ne spava*) ili složene i to nezavisnosložene frazemske rečenice (*Lazo laže, a Mato maže*) i zavisnosložene (*trla baba lan da joj prođe dan*) (Menac, 2007). Kada govorimo o podrijetlu frazema, unutar pojedinoga jezika većinom prevladavaju domaći frazemi s obzirom na to da oni ukazuju na običaje, svjetonazor, društvene i kulturnopovijesne odnose unutar pojedinoga naroda. Međutim, vrlo je česta pojava i stranih, posuđenih frazema iz drugih jezika.

2.1.2. Višerječni nazivi

Drugu skupinu neslobodnih sveza riječi čine višerječni nazivi. Na samom početku potrebno je reći da u literaturi prevladava naziv *višerječni naziv* jer „jednoznačno govori da se sintagma sastoji od više riječi koje kao cjelina čine naziv“ (Kereković, 2012: 119).³ Kereković (2012: 109) višerječne nazive definira kao „višerječne sintagme koje se sastoje od dviju ili više riječi (spoj riječi) i koje kao cjelina prenose leksičko značenje, a u rečenici funkcioniraju kao (jednorječni) leksem.“ Mihaljević (1998) dodaje kako se višerječni nazivi nazivaju još i sintagmatskima i kako su najzastupljenija vrsta naziva. Povezivanje je pojmova u nazivlju najčešće postupkom determinacije pri čemu sadržaj drugoga pojma ulazi u sadržaj prvoga dodajući mu i jedno novo svojstvo. Mihaljević (1993: 73) navodi primjer naziva *malo računalo* koje ima „sva zajednička svojstva s ostalim računalima i dodatno svojstvo da je malo“. Općenito se može reći da su višerječni nazivi, prema Hudeček i Mihaljević (2012: 62), najčešće imeničke skupine sa sljedećom strukturom: 1. pridjev + imenica (*čvrsti disk*); 2. imenica + imenica (*žena ronilac*); 3. imenica + imenica u G (*baza podataka*) i 4. imenica + prijedložni izraz (*sok od višnje*). Za ovaj je rad vrlo važno spomenuti, a što zaključuje Kereković (2012: 124) na primjeru tehničkoga engleskoga jezika, da dolazi po preklapanja kolokacija i višerječnih naziva, odnosno „da su neke kolokacije ujedno i višerječni nazivi te da su višerječni nazivi uvijek ujedno i kolokacije.“ Shodno tome, Kereković smatra kako su kolokacije *trgovački brod, putnički brod, teretni brod, ribarski brod* i *ratni brod* istodobno i višerječni nazivi jer imaju vrlo jasno značenje, točno određuju sadržaj pojma i opseg uporabe te razgraničavaju pojmove od sličnih pojmova. Da dolazi do preklapanja između kolokacija i

³ Kereković (2012: 119) navodi da autori (npr. Mihaljević, Gjuranić-Coha, Varga, Hudeček) nakon 2005. godine u radovima koriste naziv *višerječni naziv*.

višerječnih naziva u engleskom jeziku strojarske struke vidi se i na primjerima poput *electricity generation* (proizvodnja električne energije), *gas generation* (proizvodnja plina) i *power generation* (proizvodnja snage/električne energije) koji su istodobno i kolokacije i višerječni nazivi (Kereković, 2012: 125).

2.1.3. Onimi

Među čvrste leksičke sveze u hrvatskom jeziku, pored frazema i naziva, pripadaju i onimi u koje se ubrajaju sva vlastita višerječna imena, odnosno antroponimi i toponimi. Predmet interesa antroponomastike su osobna imena, prezimena i nadimci ljudi, dok se toponomastika bavi izučavanjem geografskih imena i to ponajprije imena mjesta (toponima), što uključuje i imena brda (oronime) i imena rijeka i drugih voda (hidronime). Turk (2000: 482) je onime definirala kao „znakove jezičnoga sustava koji izravno upućuju na određeni objekt, imenuju ga i izlučuju iz redova istovrsnih objekata.“ Onimi često imaju višestruku strukturu, a mogu nastati metaforizacijom. S obzirom na to da je onimima primarna zadaća identificirati i diferencirati neki objekt od objekata iste vrste, onimi su u značenjskom smislu jednoznačni i jednosmisleni. Blagus Bartolec (2012) navodi kako se u hrvatskom jeziku u sveze koje također imaju obilježja onima mogu ubrojiti i perifraze kojima se „na opisan ili prenesen način zamjenjuje jednorječni sinonim s primarnim značenjem (*crno zlato, laka žena, žuta kuća* i sl.).“

Iz navedenoga slijedi da se u hrvatskom jeziku razlikuju tri vrste čvrstih leksičkih veza – *frazemi, nazivi* i *onimi*. Među njima postoje fleksibilne granice uvjetovane strukturnim i semantičkim obilježjima. Govoreći o frazemima, nazivima i onimima kao nominacijskim jedinicama, tj. *leksikaliziranim izrazima koji predstavljaju dio stvarnosti kao predmet*, Turk (2000: 479) ukazuje na zastupljenost istih i različitih obilježja. Među podudarnostima triju leksičkih veza, Turk (2000) izdvaja složenu strukturu, semantičku pretvorbu barem jedne sastavnice i reproduktivnost. S druge strane, stabilnost, konotativnost, idiomatičnost te iznad svega semantički odnosi pripadaju grupi obilježja prema kojima se frazemi, nazivi i onimi razlikuju. Pored značenjske razlike, Turk (2000: 482) smatra da je jedna od temeljnih razlika među ovim leksičkim svezama i njihova komunikacijska funkcija. Frazemi kao izrazi sekundarne nominacije upućuju na osobne, emotivne i prosudbene stavove, nazivi služe za jednoznačno definiranje pojmova unutar nekoga znanstvenoga ili stručnoga područja, a onimi

kojima je primarna funkcija identificirati objekt predstavljaju središnju točku između frazema i naziva te su u značenjskom smislu jednoznačni i jednosmisleni.

2.2. Slobodne sveze riječi

Slobodne sveze riječi već su desetljećima kamen spoticanja među brojnim lingvistima i leksikografima osobito kada se pokušavaju definirati u okviru kolokacijske problematike. Ponajprije, treba spomenuti različite nazive koji se koriste za slobodne sveze riječi: *slobodne kombinacije* (Borić, 2002), *nevezane kombinacije riječi* (Zgusta, 1991), *nevezane leksičke skupine* (Tafra, 2005), *otvorene sveze, slobodne ili otvorene kombinacije riječi* (Pritchard, 1998), *slobodne sintagme* (Petrović, 2008a) itd. S obzirom na nedostatak jasnih i nedvosmislenih kriterija, slobodne je sveze riječi vrlo teško razlikovati od ostalih leksičkih sveza, osobito kolokacija. Iz toga se razloga vrlo često događa da se u rječnicima pod određenom natuknicom navode upravo slobodne leksičke kombinacije. Borić (2002) dodatno navodi kako se u rječnicima engleskoga jezika češće navode kombinacije idiomatskoga tipa nego kolokacije. Dok je idiomima⁴ imanentna „nemogućnost supstitucije elemenata unutar cjeline“ (Borić, 2002: 56), slobodne kombinacije „karakterizira inherentna otvorenost njihovih elemenata prema drugim elementima leksika s kojim ulaze u kombinacije, a time i mala ili nikakva vjerojatnost supojavljivanja“ (Borić, 1996). Kada se na cjelokupnu problematiku nadovežu i kolokacije, unatoč brojnim kriterijima i različitim interpretacijama, sasvim je jasno da slobodne sveze riječi mogu ulaziti u kombinacije s puno širim opsegom leksičkih jedinica nego kolokacije, što proizlazi i iz nedostatka čvrste povezanosti među elementima koji se mogu slobodno kombinirati. Kao primjer, Benson i suradnici (1986) navode imenicu *murder* (ubojstvo) koja može stajati u slobodnoj svezi s različitim glagolima – *to analyze* (analizirati), *boast of* (hvalisati se/ponositi), *condemn* (osuditi), *describe* (opisati/prikazati), *disregard* (zanemariti), *film* (snimiti), *forget* (zaboraviti), *remember* (zapamtiti) itd. Na veću mogućnost kombiniranja, odnosno zamjenjivost elemenata slobodnih sveza riječi u odnosu na kolokacije upućuje i Pritchard (1998) pozivajući se na kolokacijska ograničenja koja utječu na izbor kolokacijskih sastavnica koje se supojavljaju na sintagmatskoj osi. Na „otvorenost prema drugim članovima“ upozorava i Petrović (2008a: 589) navodeći kako je mogućnost zamjenjivanja kolokacijskih članova ipak puno ograničenija.

⁴ U hrvatskom se jeziku umjesto naziva idiom upotrebljava naziv frazem o čemu će više biti riječi u dijelu rada o idiomima.

Na različite mogućnosti kombiniranja leksičkih jedinica ukazuje i Zgusta (1991) navodeći primjere poput *vlažan pijesak/šuma/gora ...* ili *nositi drva/teret, kamenje, mladu preko praga...* Kao razlikovno obilježje slobodnih sveza riječi, Zgusta (1991) navodi mogućnost da se značenje sveze izvede iz značenja svake pojedinačne sastavnice. Ovakve sveze riječi nastaju *ad hoc*, tj. u trenutku točno određenoga govornoga čina radi prenošenja određene poruke. Zgusta (1991) također spominje kako neke sastavnice mogu zadržati svoja primarna značenja, no pogledaju li se značenjska obilježja kolokacija, također je moguće govoriti o kolokacijama osnovnoga tipa koje prema Blagus Bartolec (2014) predstavljaju realizaciju primarnih značenja.

U okviru rasprave o leksičkim svezama u hrvatskom jeziku, Menac (2007) dijeli sveze riječi prema značenju na slobodne i frazeološke. U slobodnim svezama svaka sastavnica ima zasebno značenje pa „značenje cijele sveze predstavlja zbroj odnosno kombinaciju tih pojedinačnih značenja“ (Menac, 2007). One nastaju u govornom procesu i ne predstavljaju ustaljenu cjelinu, već ostavljaju mogućnost govorniku da sam bira pojedine sastavnice ovisno o mogućem značenju svake pojedine sveze riječi (npr. *čitati knjigu/pismo/novine...*). Pa iako ustaljenost nije čvrst kriterij na temelju kojega se može razlikovati slobodne sveze riječi od ostalih vezanih, navedena tvrdnja nije u potpunosti točna jer govornici, osobito neizvorni, i slobodne sveze riječi često pohranjuju u memoriju kao cjelinu i koriste kada im to nameće komunikacijska situacija. S druge strane, u frazeološkim svezama sve ili samo dio sastavnica gubi značenje pa „značenje cijele sveze ne proistječe iz značenja pojedinih sastavnica.“ (Menac, 2007). Za razliku od slobodnih sveza koje karakterizira slobodan odabir pojedinih sastavnica, frazeološke sveze predstavljaju cjelovite jedinice i unaprijed su određene (npr. *sve u šesnaest*). Samim time govornik „ne bira sastavnice, nego gotovu svezu“ (Menac, 2007). No, Menac (2007) navodi i one sveze koje mogu biti i slobodne i frazeološke istodobno. Kao primjer može poslužiti sveza *desna ruka* pri čemu svaka sastavnica može zadržati svoje temeljno značenje, a njihova kombinacija označava 'gornji desni dio tijela od ramena do prstiju' pa govorimo o slobodnoj svezi (npr. *slomiti desnu ruku*). Promatramo li navedenu svezu kao frazeološku, nedvojbeno dolazi do promjene značenja jer pridjev *desno* više ne predstavlja antonim pridjevu *lijevo*, a imenica *ruka* gubi svoje temeljno značenje dijela tijela. Preoblikom sastavnica nastaje novo frazeološko značenje '*vjerni pomoćnik*' (npr. biti komu desna ruka).

U ovom će radu razlika između kolokacija i slobodnih sveza riječi biti postavljena uzimajući u obzir slobodu kombiniranja leksičkih jedinica i značenjski kriterij. One leksičke jedinice koje karakterizira sloboda ili neograničena mogućnost kombiniranja sastavnica smatrat će se slobodnim svezama riječi. Kolokacije će se tumačiti kao leksičke sveze nastale procesom sintagmatizacije pri čemu kroz prilagodbu ili promjenu značenja pojedinačnih sastavnica dolazi do stvaranja novoga kolokacijskoga značenja.

2.3. Idiomi

U raspravu su o kolokacijama u stranoj literaturi uvijek uključeni i idiomi. U hrvatskoj literaturi ovaj se termin vrlo rijetko upotrebljava jer se najčešće, s obzirom na značenjski kriterij, izjednačava s frazemom. Blagus Bartolec (2014: 67) navodi kako je „razlika primarno terminološke naravi jer se uz naziv frazem u angloameričkoj literaturi primjenjuje naziv idiom.“ U prilog terminološkoj neusklađenosti ide i rad Dore Maček (1992-1993) u kojem kaže da će koristiti izraz 'idiomatske fraze' koji obuhvaća fraze, frazeme i idiome te pritom kao glavni kriterij na kojem temelji razliku između idiomatskih izraza i kolokacija izdvaja metaforičnost idiomatskih izraza. Navedeno određenje ne može se u potpunosti prihvatiti jer i kod kolokacija može doći do odmaka od temeljnoga značenja i ono može biti i metaforičke naravi kao u primjeru *crne misli*. Od domaćih autora razliku između idioma i kolokacija spominju Pritchard (1998: 289) koji navodi kako su idiomi „semantički nedjeljive cjeline“, dok se značenje kolokacijskih sastavnica može dekodirati i Borić (2002: 56) koja se također poziva na značenjski kriterij i „nemogućnost supstitucije elemenata unutar cjeline“, što idiome razlikuje od kolokacija. S obzirom na to da se u stranoj literaturi koristi naziv idiomi te da oni predstavljaju važnu sastavnicu u razlikovanju od kolokacija, ukratko će se predstaviti neka tumačenja stranih autora o ovom leksičkom fenomenu i to konkretno u engleskom jeziku.

Prema Fernando (1996) idiomi se sastoje od najmanje dvije sastavnice, a obilježavaju ih dva kriterija: stabilnost (engl. *fixity*) i preneseno značenje (engl. *non-literality*). Fernando (1996) posebnu pažnju posvećuje razlikovanju idioma i idiomatičnosti s obzirom na to da su ova dva pojma vrlo bliska, ali ne i identična. Smatra kako je osnova idioma i idiomatičnosti u uobičajenom supojavljanju riječi s razlikom što idiomi mogu imati puno uži opseg riječi koje ulaze u kombinacije od idiomatičnosti. Drugim riječima, idiom je obilježen čvrstom strukturom te se pojedine sastavnice najčešće ne mogu zamjenjivati, a ako to i jest slučaj, onda je riječ o vrlo ograničenom opsegu riječi. Uzmu li se u obzir formalni i semantički

kriteriji, Fernando (1996) navodi kako se kombinacije riječi, s obzirom na kriterij idiomatičnosti, mogu kategorizirati u dvije leksičke skupine: idiome i uobičajene kolokacije (engl. *habitual collocations*). S obzirom na to da je upravo idiomatičnost zajednička brojnim svezama riječi, Fernando (1996) naglašava kako se idiomima mogu smatrati isključivo ustaljene sveze riječi s točno određenim rasporedom sastavnica i vrlo ograničenim opsegom riječi kojima pojedine sastavnice mogu biti zamijenjene (npr. *bread and butter 'zarada'*).⁵ Sve ostale kombinacije riječi, koje pokazuju manju ili veću varijabilnost, osobito na planu leksičkoga zamjenjivanja jedinica (npr. *catch a bus/train... 'uhvatiti autobus/vlak...'*), ne mogu se smatrati idiomima unatoč činjenici što sadrže idiomatičnost. Iz svega rečenoga proizlazi kako je upravo idiomatičnost zajednička točka u kojoj se preklapaju podgrupe idioma s jedne strane te idioma i kolokacija s druge strane.

Fernando (1996) dijeli idiome u tri podgrupe: pravi idiomi (engl. *pure idioms*), poluidiomi (engl. *semi-idioms*) i doslovni idiomi (engl. *literal idioms*). Pravi su idiomi konvencionalne sveze riječi koje obilježava preneseno značenje (npr. *spill the beans 'izbrbljati se'*). Poluidiomi imaju barem jednu sastavnicu s doslovnim i jednu s prenesenim značenjem (npr. *foot the bill – pay – 'platiti'*). Neki poluidiomi, poput ograničenih kolokacija (engl. *restricted collocations*), podložni su leksičkoj varijabilnosti sastavnica pa su u engleskom jeziku moguće kombinacije – *blue 'obscene'* (nepristojan) *film/ joke (šala)/gag (dosjetka)/ story (priča)/ comedian (komičar)* (Fernando, 1996). Doslovne idiome (npr. *on foot 'pješice'*) karakterizira stabilnost poput pravih idioma, no razlika je u tome što su doslovni idiomi semantički manje kompleksni od pravih ili poluidioma. Kada govori o kolokacijama, Fernando (1996) ističe kako i ove sveze riječi, poput idioma, pokazuju idiomatičnost, a obilježava ih ograničena i neograničena leksička zamjenjivost sastavnica. Tako primjerice, sveza *addled eggs* (pokvarena jaja)/ *brains* (prazna/šuplja glava) pripada u grupu ograničenih kolokacija, dok se sveza *catch a bus/ train/ tram...* nalazi u grupi neograničenih kolokacija. Ipak, Fernando (1996) naglašava kako je ponekad vrlo teško povući jasnu granicu između navedene tri podgrupe idioma i ograničenih i neograničenih kolokacija. Tako primjerice, opseg zamjenjivih sastavnica koje se mogu supojavljivati u svezi *blue 'obscene'* (*film/joke/gag/story/comedian...*) mogu pripadati grupi poluidioma, ali i ograničenih kolokacija.

⁵ „... only those expressions which become conventionally fixed in a specific order and lexical form, or have only a restricted set of variants, acquire the status of idioms (...).“ (Fernando, 1996: 31)

Može se zaključiti da različite kombinacije riječi pokazuju različit stupanj varijabilnosti. Shodno tome, uobičajeno supojavljivanje riječi, kao osnova idiomatičnosti, vodi nastanku pravih idioma, poluidioma i doslovnih idioma koje obilježava veća ili manja stabilnost jedinica i preneseno značenje kao rezultat semantičke pretvorbe barem jednoga člana.

Značenjsku sastavnicu idioma ističe i Benson (1985) definirajući ih kao gotove izraze pri čemu značenje nije izvedivo iz značenja pojedinačnih sastavnica (npr. *the coast is clear* u značenju „there is no danger“/ *zrak je čist* također u značenju „nema više opasnosti“ prema Menac i sur., 2003).

S obzirom na to da su kolokacije tema ovoga rada, o njima će se iscrpnije raspravljati u narednom poglavlju. Navest će se definicije kolokacija te njihova podjela prema Blagus Bartolec (2014).

3. Kolokacije

U leksičke se sveze, pored frazema, onima i naziva, u hrvatskom jeziku ubrajaju i kolokacije. Raspravu o formalnim i značenjskim aspektima kolokacija Blagus Bartolec (2012) započinje terminološkim određenjem ovoga leksičkoga fenomena te navodi da će u radu koristiti naziv *kolokacijska sveza* kako bi se uputilo na značenjska obilježja prema kojima se kolokacije mogu razgraničiti od ostalih sveza riječi, leksičkih i gramatičkih. Pozivajući se na postojeća objašnjenja kolokacija, a uzimajući u obzir formalne i značenjske odnose, Blagus Bartolec (2014; 2012) navodi nekoliko mogućih definicija kolokacija.

3.1. Definiranje kolokacija

Prva definicija kolokacije određuje kao bilo koju svezu riječi koja nije ograničena brojem sastavnica. Blagus Bartolec (2014; 2012) takvu definiciju smatra preširokom jer ne obuhvaća samo leksičke sveze na razini sintagme. Smatra kako je ovakvo određenje kolokacije povezano s procesom ovladavanja inim jezikom pri čemu neizvorni govornici, pored pojedinačnih riječi, moraju usvojiti i niz leksičkih sklopova i gotovih izraza, što pridonosi razvoju leksičke kompetencije na višim stupnjevima. Također, navedena se definicija može povezati s Firthovim određenjem kolokacija, a o čemu će više biti riječi u kasnijim poglavljima, koja naglašava da nije važan broj sastavnica na formalnoj razini već isključivo značenjski odnosi i komunikacijski kontekst. Iz svega navedenoga, Blagus Bartolec (2014) zaključuje kako je na temelju takvoga određenja pojma kolokacije nemoguće odrediti i ostale kriterije važne za razlikovanje kolokacija od ostalih sveza te da je kolokaciju na ovaj način moguće tumačiti kao zajednički naziv za sve leksičke sveze riječi bez obzira na broj sastavnica i značenjske odnose.

Drugom definicijom kolokacijska se sveza može odrediti kao „najmanja sintaktička razina na kojoj se ostvaruje značenjski odnos među riječima kao najmanjim samostalnim leksičkim jedinicama“ (Blagus Bartolec, 2012: 51). Takvim određenjem ograničava se opseg kolokacijskih sastavnica na dvije samostalne riječi koje se povezuju na temelju značenjskih odnosa. Na binarno određenje kolokacije, prvi upozorava Hausmann (2004 prema Stojić, 2012) koji navodi kako se kolokacija sastoji od osnove i kolokata. Blagus Bartolec (2012) smatra kako ni takvo određenje kolokacije nije sasvim prihvatljivo jer iz njega nisu razvidne značenjske razlike na temelju kojih je moguće iscrpnije i preciznije odrediti pojam kolokacije. Preširokim određenjem kolokacije Blagus Bartolec (2014, 2012) smatra i treću definiciju prema kojoj je kolokacijska sveza svaka višerječna sveza. Spomenuto tumačenje blisko je

Ivirovom (1992-1993) promišljanju o kolokacijama koji značenjski potencijal kolokacijskih sastavnica smatra temeljnim za njezino određenje. Pritom Ivir ne spominje značenjske razlike među sastavnicama leksičkih veza koje mogu utjecati na preciznije određenje kolokacija, ali i drugih leksičkih sveza.⁶ Četvrta definicija kolokacije određuje kao vrstu frazema. S obzirom na to da se često navodi kako je kolokacijama frazem nadređeni pojam, navedenu je definiciju potrebno detaljnije objasniti. Jedno od temeljnih obilježja koje spominju i strani i domaći autori, a prema kojem se frazeme može razlikovati od kolokacija je postupak desemantizacije, odnosno semantičke preoblike sastavnica. Tako primjerice Blagus Bartolec (2014, 2012) prihvaća Mel'čukovo (2001) objašnjenje prema kojem su kolokacije definirane kao polufrazemi jer dolazi do desemantizacije samo jedne sastavnice, dok je frazemima imanentna desemantizacija cijele sveze. Takvo određenje frazema nije prihvaćeno u domaćoj frazeologiji s obzirom na to da se primjeri poput *crne misli*, *slijepi putnik*, *žuta minuta*, *crna ovca* i sl. navode u, primjerice, *Hrvatskom frazeološkom rječniku* (Menac i sur., 2003), što dodatno otežava povlačenje jasne granice između spomenutih leksičkih sveza. Blagus Bartolec (2014: 74-77) smatra kako bi se u raspravi o određenju kolokacija trebalo pristupiti na isti način kao u slučaju s nazivima i onimima odnosno pokušati ih definirati kao samostalne jedinice i „ne vezujući ih uz frazeme kao nadređene pojmove, ponajprije stoga što su i u leksikologiji i u leksikografiji prepoznate kao leksičke sveze s posebnim obilježjima koje se razlikuju od naziva, onima, slobodnih leksičkih sveza i frazema.“

Kao zadnje, peto određenje kolokacija navest će se definicija Blagus Bartolec (2014: 80) prema kojoj se kolokacijom smatra „posebna leksička sveza na sintagmatskoj razini temeljena na značenjskoj povezanosti samostalnih leksičkih sastavnica u kojoj se konkretiziraju njihova značenja.“ Ovakvo će se tumačenje kolokacija prihvatiti i u ovom radu. Navedena je definicija rezultat leksikološko-leksikografskoga aspekta tumačenja leksičkih odnosa i po prvi puta pokušava dati odgovore na neka temeljna pitanja o kolokacijskim odnosima. Blagus Bartolec (2014, 2012) ovom definicijom ograničava raspon kolokacijskih sveza na dvije punoznačne riječi koje se udružuju u svezu tvoreći značenjski odnos. Pritom autorica ne negira postojanje višechlanih kolokacija. Pored raspona, Blagus Bartolec (2014, 2012) ograničava kolokaciju i na formalnom planu. To znači da kolokacija na strukturnoj razini pripada sintagmi te autorica ne uzima u obzir jezične razine temeljene na rečeničnim i tekstnim odnosima. Kao što je i Turk (2000) naglasila da je za razlikovanje frazema, naziva i

⁶ O Ivirovom tumačenju kolokacijskih odnosa dodatno i na str. 43 ovoga rada.

onima vrlo važna njihova komunikacijska funkcija, tako i Blagus Bartolec (2014, 2012) naglašava komunikacijsku važnost kolokacija, odnosno pripadnost općem jeziku i rasprostranjenost među izvornim, ali i neizvornim govornicima, jer je upravo to obilježje prema kojem kolokacije jesu posebna sveza i prema kojem se razlikuju od drugih leksičkih sveza. Pritom je važno naglasiti da su, prema mišljenju Blagus Bartolec (2014, 2012, 2008), kolokacije shvaćene kao sveze s primarnom nominacijom jer upućuju na izvanjezične pojmove što je slučaj i s nazivima i onimima dok frazemi „ne popunjavaju nominacijske praznine, već su kao sekundarne nominacije izrazi za subjektivne, emocionalne i prosudbene stavove“ (Turk, 2000: 482). Pored komunikacijskoga aspekta, za jasnije razgraničavanje kolokacija od ostalih leksičkih sveza, Blagus Bartolec (2014, 2012) naglašava da su neizmjereno važna i leksikološka, odnosno značenjska obilježja kolokacijskih sveza. Upravo zato vrlo je važno povući granicu, iako to uvijek nije lako, između sveza nastalih postupkom leksikalizacije (npr. *morska krava*, *Adamova jabučica*) i sintagmatizacije (npr. *slijepa ulica*, *stolna lampa*). Za razumijevanje pojmova leksikalizacije i sintagmatizacije važan je rad Branke Tafre (2005: 115-123) *Leksikalizacija kao leksikološki i leksikografski problem* u kojem autorica, ponajprije s leksikografskoga stajališta, pokušava razgraničiti navedene pojmove i ukazati na nered u nazivlju kada se pokušava imenovati jedinice leksikona. Referirajući se na potonji problem, autorica navodi kako se za jedinice leksikona upotrebljavaju različiti nazivi, poput: leksem, riječ, jednostavna riječ, leksička jedinica, leksičke skupine, sveze, idiomi, višerječne leksičke jedinice i sl. Autorica se odlučuje za naziv *leksička jedinica* jer je to „najneutralniji i najopćenitiji naziv“ (Tafra, 2005: 117) kojim se upućuje na dio leksikona u nekom jeziku. Prema Tafri (2005: 120) leksikalizacija se može definirati kao semantički proces stvaranja novih jednočlanih i višečlanih leksičkih jedinica koje nastaju na temelju semantičke preobrazbe pa pojedine sastavnice gube svoju samostalnost. S druge strane, na značenje jedinica koje nastaju procesom sintagmatizacije utječe sintaktička i leksička spojivost jedinica, ali pritom pojedinačne sastavnice sintagme ne gube svoja samostalna leksička obilježja (Tafra, 2005: 120). Pozivajući se na navedeno pojašnjenje, Blagus Bartolec (2012: 55) smatra kako se nastanak kolokacija u hrvatskom jeziku treba tumačiti kao rezultat sintagmatizacije što znači da kolokacije nemaju status leksičkih jedinica „nego one unutar kolokacijske sveze, a pod utjecajem značenjskoga potencijala druge riječi, samo mijenjaju ili prilagođavaju svoj značenjski potencijal.“ S obzirom na to da kolokacije nemaju status leksičkih jedinica i ne gube svoja samostalna

leksička obilježja, Blagus Bartolec (2012: 55) smatra kako „značenjske preobrazbe unutar kolokacijskih sveza ne treba tumačiti kao rezultat leksikalizacije“. Za potpuno razumijevanje pojma kolokacije, potrebno se osvrnuti i na značenjska obilježja toga leksičkoga fenomena odnosno pitanje kako uopće nastaje kolokacijsko značenje? U svojoj definiciji, Blagus Bartolec (2014, 2012) koristi se izrazom *konkretizacija*, što se prema Škiljanu (1994) odnosi na postupak sužavanja opsega značenja. S obzirom na to da leksičke jedinice ne ulaze u kolokacijski odnos u ukupnosti svojega značenjskoga potencijala, upravo se zbog međusobnoga odnosa kolokacijskih sastavnica značenje mijenja ili prilagođava pa nastaje i novo kolokacijsko značenje, dok se postupkom konkretizacije značenje ograničava konkretnim komunikacijskim potrebama. Oslanjajući se na načela kognitivne semantike, Blagus Bartolec (2014: 85-86) progovara i o semantičkoj motivaciji kolokacijskih sastavnica. Zahvaljujući značenjskom potencijalu kolokacijskih sastavnica, dolazi do nadopunjavanja jedne sastavnice drugom i oblikovanja novoga, kolokacijskoga značenja koje je „motivirano izvanjezičnom pojavom na koju referira (*sunčan/kišan dan, duga/kratka kosa, nov/rabljen automobil*).“ Pozivajući se na teorijska objašnjenja Marije Turk (2000), Blagus Bartolec (2012: 55) smatra kako se može govoriti o dva stupnja semantičke motivacije kolokacijskih sveza i to: 1. primarnoj motivaciji, što znači da kolokacijske sastavnice u svezu ulaze sa svojim primarnim značenjima (*ljetni dan, bijeli kruh, policijsko vozilo*) 2. sekundarnoj motivaciji pri čemu dolazi do odmaka od primarnoga značenja, a ono može biti metonimijske (*žuti tisak, plava kosa*) ili metaforičke prirode (*crne misli, slijepi putnik*).

3.2. Podjela imenskih kolokacija

Blagus Bartolec (2014) ponudila je dosada najiscrpniju podjelu kolokacija u hrvatskom jeziku. Podjela se temelji na značenjskoj analizi kolokacijskih sastavnica pri čemu su uzeta u obzir neka formalna obilježja poput vrste riječi te morfološka, tvorbena i sintaktička obilježja. S obzirom na navedena obilježja Blagus Bartolec (2014: 92-104) razlikuje sedam tipova kolokacija.

U prvoj skupini nalazi se osnovni tip kolokacija u kojima se ostvaruje primarno značenje, odnosno kako i sama Blagus Bartolec navodi (2014: 93) dolazi do „osnovnoga stupnja konkretizacije primarnoga značenja.“ Ova je vrsta kolokacija najčešće sastavljena od pridjeva i imenice, imenice i imenice u genitivu ili imenice i prijedložno-padežnoga izraza. U formalnom pogledu osnovni se tip kolokacija temelji na Hausmannovu binarnom načelu (2004 prema Stojić, 2012) pa se može govoriti o osnovi kao glavnoj sastavnici i kolokatu kao

promjenjivoj sastavnici. Blagus Bartolec (2014: 93) naglašava da je ovaj tip kolokacija osnova za korpusnu pretragu kolokacija i temelj za „opis i selekciju značenja rječničke natuknice.“ Neki su od primjera osnovnoga tipa kolokacija u hrvatskom jeziku:

~ iskaznica: *članska, osobna, zdravstvena, studentska, braniteljska, ronilačka, mirovinska, lovačka*

~ vozilo: *vatrogasno, osobno, policijsko, službeno, borbeno, oklopno, terensko, motorno, željezničko, dostavno* (slobodne leksičke kombinacije: *rabljeno, polovno, novo, skupo*).

Unutar prve vrste kolokacija, moguće je razlikovati i dvije podskupine pri čemu ne dolazi do promjena na značenjskoj osnovi, već na formalnom planu. Tako Blagus Bartolec (2014) govori o osnovnom tipu kolokacija sa strukturom prijedložno-padežnoga izraza pri čemu se mogu razlikovati:

a) prijedložno-padežni izrazi koji nisu zamjenjivi jednom riječju: *krema za sunčanje, okvir za slike, mlinac za kavu, ugovor o osiguranju*

b) prijedložno-padežni izraz koji je zamjenjiv jednom riječju, tj. pridjevom: *soba za goste/gostinjska soba, kada za masažu/masažna kada, lonac na paru/parni lonac*.

Ostale vrste kolokacija temelje se na zamjenjivosti sastavnica i/ili odmaku od primarnoga značenja (Blagus Bartolec, 2014: 97). Prvu skupinu ostalih kolokacijskih vrsta karakterizira zamjenjivost jednom riječju te se razlikuju tri podskupine uzimajući u obzir zamjenjivost riječima iste ili različite tvorbene skupine. Shodno rečenome, Blagus Bartolec (2014: 98) razlikuje:

a) kolokacijske sveze koje se zamjenjuju jednom riječju iste tvorbene skupine kojoj pripada jedna kolokacijska sastavnica: *star čovjek – starac, stari dani – starost, službena osoba – službenik*

b) kolokacijske sveze s prijedložno-padežnim izrazima koje se mogu zamijeniti jednom riječju iste tvorbene skupine kao i imenička sastavnica prijedložno-padežnoga izraza: *stolica za hranjenje – hranilica, dvorana/prostor/soba za rađanje – rađaonica*

c) kolokacijske sveze koje se mogu zamijeniti jednom riječju različite tvorbene skupine: *javna kuća – bordel, bijeli prah – kokain, plava krv – aristokracija, žuta kuća – ludnica*.

Za posljednju, c) skupinu kolokacija koje se mogu zamijeniti jednom riječju različite tvorbene skupine karakterističan je odmak od primarnoga značenja te metaforički i metonimijski odnos prema izvanjezičnom kontekstu (Blagus Bartolec, 2014: 98). Autorica također spominje kako

se ovakve kolokacije mogu zvati i perifraznima te kako imaju „veoma rubna obilježja s obzirom na to da one nisu primarne nominacijske jedinice, nego sekundarni izrazi, što ih usko povezuje s frazemima“ (Blagus Bartolec, 2014: 98-99). Ova se skupina kolokacija obično smatra dijelom razgovornoga stila ili žargona.

Drugu skupinu kolokacija čine kolokacijske sveze s jednom sastavnicom koja odstupa od svojega primarnoga značenja (Blagus Bartolec, 2014: 99-100). Ova se skupina kolokacija temelji na značenjskim pomacima, odnosno desemantizaciji te se u hrvatskoj lingvistici obično smatra frazemima. Za ovu je skupinu kolokacija važno da jedna sastavnica ima svoje primarno značenje, dok druga poprima sekundarno značenje. Blagus Bartolec (2014) navodi kako postoje dva razloga zašto se može govoriti o ovom tipu kolokacija u hrvatskom jeziku. Prvi se razlog odnosi na nemogućnost da se takve kolokacije zamijene „kojom drugom riječju ili skupinom riječi primarne nominacije s istim značenjem“ (Blagus Bartolec, 2014: 100), dok se drugi odnosi na problem frazema, polisemije i značenja leksičkih jedinica koja se temelje na pomaku. Neki od primjera iz ove skupine kolokacija su: *crne misli*, *crna kutija*, *siva ekonomija*, *stara cura*. U treću skupinu kolokacija Blagus Bartolec (2014: 100) uvrštava one *kolokacije čije se sastavnice mogu zamijeniti sinonimima*, a pritom je to najčešće pridjev poput *žarko/vruće ljeto* ili *jaka/teška glavobolja*. I kod ovoga tipa kolokacija može doći do ostvaranja sekundarnoga značenja. Četvrtu skupinu čini vrsta kolokacija čije se sastavnice ne mogu zamijeniti sinonimima. Ovaj tip kolokacija Blagus Bartolec (2014) povezuje s drugom skupinom u koju se ubrajaju kolokacije s jednom sastavnicom koja odstupa od svojega primarnoga značenja, međutim autorica navodi kako postoje dva razloga zašto se četvrta skupina treba promatrati kao zasebna. Prvi se razlog odnosi na činjenicu da kod kolokacija iz četvrte skupine ne dolazi uvijek do realizacije sekundarnoga značenja, a drugi da se „odmak od primarnoga značenja temelji na odnosu između konkretnoga i apstraktnoga značenja“ za razliku od druge skupine kolokacija gdje se govori o desemantizaciji ili prenesenom značenju (Blagus Bartolec, 2014: 101). U četvrtku skupinu kolokacija čije se sastavnice ne mogu zamijeniti sinonimima pripadaju primjeri poput *žarko sunce – ne vruće sunce*, *tijesna pobjeda – ne uska pobjeda*. Kolokacije čije sastavnice imaju ograničene mogućnosti kombiniranja pripadaju petoj vrsti kolokacija u hrvatskom jeziku prema Blagus Bartolec (2014). U ovu skupinu pripadaju primjeri poput *bočata voda* ili *trudna žena/djevojka* koji se obično referiraju na jedan izvanjezični pojam. U šestoj su skupini kolokacije s komplementarnom imenicom koje spominju i Burić i Lasić (2012). Riječ je o kolokacijama koje sadrže dvije

imenice, a značenjski su ravnopravne (*država članica, majka priroda, kći jedinica, zemlja izvoznica*). Blagus Bartolec (2014) smatra da takve kolokacije često pripadaju jednom od stilova (administrativnom, političkom, znanstvenom...). Posljednji, sedmi tip predstavljaju one kolokacije u kojima se ostvaruje primarno značenje, ali izvanjezični fenomeni na koje se odnose imaju simboličku vrijednost (*bijela kuta* (liječnik), *crna mačka* (nesreća)).

Riječ je o prvoj i dosada najiscrpnijoj tipologiji kolokacija u hrvatskom jeziku s obzirom na značenjski kriterij i odnose među kolokacijskim sastavnicama. Spomenuta klasifikacija kolokacija pruža dublji uvid u razumijevanje primarnoga i prenesenoga značenja te općenito sintagmatskih i paradigmatičkih odnosa u hrvatskom jeziku, što može biti vrlo korisno i u području ovladavanja hrvatskim kao inim jezikom. Vrijedan doprinos ovakve iscrpne podjele kolokacija na različite tipove pridonosi i jasnijoj obradi i uvrštavanju kolokacija u rječnike.

U ovom radu, kao što je već ranije spomenuto, općenito se prihvaća posljednja, peta definicija Blagus Bartolec (2014: 80) kojom se navodi da su kolokacije „posebna leksička sveza na sintagmatskoj razini temeljena na značenjskoj povezanosti samostalnih leksičkih sastavnica u kojoj se konkretiziraju njihova značenja.“ No, istraživanje se kolokacijske kompetencije u HIJ-u provelo na prvoj, osnovnoj skupini kolokacija pri čemu je osnova imenica, a kolokat pridjev. Drugim riječima, kolokacijama se u ovom radu smatraju leksičke sveze na sintagmatskoj razini kojima se ostvaruje primarno značenje. Nekoliko je razloga zašto se koristio upravo ovaj tip kolokacija. Prvo, s obzirom na to da su kolokacije još uvijek neistražena tema u HJ-u, a posebice u HIJ-u, vrlo je teško pretpostaviti koliko je i je li uopće razvijena kolokacijska kompetencija kod neizvornih govornika. Stoga je u istraživanju kolokacijske kompetencije u HIJ-u bilo potrebno krenuti od jednostavnijih kolokacija u kojima ne dolazi do odmaka od primarnoga značenja. Drugo, kako i sama Blagus Bartolec (2014: 93) navodi, osnovni je tip kolokacija pogodan za korpusnu analizu jer se prihvaća Hausmanova podjela kolokacijskih sastavnica na osnovu i kolokat. Korpusna se analiza kolokacija u ovom radu, kao jedan od preduvjeta u izboru kolokacija za sastavljanje instrumenta, provela u korpusu hrWaC (Ljubešić i Erjavec, 2011) o čemu će više riječi biti u dijelu o korpusnoj analizi u okviru metodologije. I treće, u radu su zastupljene kolokacije sa strukturom imenica + pridjev jer su u hrvatskom jeziku najzastupljenije, što potvrđuje analiza

udžbenika za HIJ prema Burić i Lasić (2012) i analiza Anićeve *Velikoga rječnika hrvatskoga jezika* (Duplančić Rogošić, 2007).

U sljedećem se poglavlju donosi pregled teorijskih pristupa proučavanju kolokacija i to: leksičko-kompozicijskoga, semantičko-sintaktičkoga i strukturalnoga pristupa.

4. Pristupi proučavanju kolokacija

Brojna lingvistička istraživanja već od ranih pedesetih godina prošloga stoljeća, pokušavaju opisati razvoj kolokacija. Spomenuta istraživanja možemo klasificirati s obzirom na različite pristupe proučavanju kolokacija na leksičko-kompozicijski (Halliday, 1966; Sinclair, 1966; Firth, 1957; 1951), semantičko-sintaktički (Mel'čuk, 2008; Cruse, 1986; Katz i Fodor, 1963) i strukturalni pristup (Greenbaum, 1974; Mitchell, 1971; Matthews, 1965). Istraživanja koja se temelje na leksičko-kompozicijskom pristupu kolokacije opisuju kao fenomen neovisan o gramatici i kroz različite razine leksičkoga značenja. Semantički pristup naglasak stavlja na semantička obilježja leksičkih jedinica, dok se strukturalnim pristupom pokušavaju opisati kolokacije kao gramatički obrasci. U narednom poglavlju slijedi detaljniji opis navedenih teorijskih pristupa koji pokušavaju opisati fenomen kolokacija i kolokacijskih odnosa.

4.1. Leksičko-kompozicijski pristup

Termin kolokacija u teorijsku je lingvistiku uveo John R. Firth (1951) te se njegova teorija smatra temeljnom za proučavanje kolokacijskih odnosa među riječima. Promišljanja o ovom složenom leksičko-semantičkom fenomenu Firth (1951) započinje raspravom o jezičnim odnosima pri čemu polazi od izvanjezične stvarnosti, odnosno čovjekova iskustvenoga znanja iz kojega nastaje lingvistika, ali i znanost uopće. S obzirom na to da svaka znanstvena disciplina, pa i lingvistika, mora imati točan i ograničen jezik kako bi se opisale pojave i pojmovi unutar neke znanstvene teorije, Firth (1957) navodi nekoliko vrlo važnih lingvističkih termina, poput stupanj analize, situacijski kontekst, kolokacija, proširena kolokacija, koligacija, struktura, sustav, prozodija i dr., čije se značenje ne može opisati riječima iz uobičajenoga jezika. Smatra da jezik ne može biti instrumentom isključivo unutarnjih ljudskih stanja, već naglasak stavlja na dualizam tjelesnoga i mentalnoga djelovanja, a sve kako bi se ostvarilo značenje i razumijevanje pojava iz izvanjezične stvarnosti. U daljnjem se tekstu Firth (1957) dotiče i rasprave o sintagmatskim i paradigmatičkim odnosima među leksičkim jedinicama na čijem se razumijevanju temelji lingvistička teorija, ali i analiza samoga značenja. Paradigmatički i sintagmatski odnosi obično se u lingvističkoj literaturi prikazuju pomoću horizontalne i vertikalne osi. Paradigmatička je os vertikalna i odnosi se na zamjenjivost riječi u gramatičkom i leksičkom kontekstu. Sintagmatska je os horizontalna i upućuje na odnose među riječima s obzirom na slaganje, tj. razmještaj u nizu prema određenim sintaktičkim pravilima. Firth (1957) se u svojim

radovima koristi terminom *struktura* (engl. *structure*) kako bi označio sintagmatsku os, odnosno *sustav* (engl. *system*) kada govori o paradigmatским odnosima.

Firthova se teorija temelji na korpusnom istraživanju jezika na deskriptivnoj razini te joj je cilj istražiti značenje riječi kroz jezični i situacijski kontekst. Smatra da je glavni zadatak lingvističke teorije raspodijeliti, raspršiti značenja unutar skupa jezičnih funkcija koje definira kao pojedinačnu uporabu jezičnoga oblika ili elementa u određenom kontekstu (Firth, 1957)⁷. Raspršenje značenja Firth (1957) simbolički povezuje s raspršenjem svjetla u spektar smatrajući da se leksičko značenje neke riječi postiže pomoću višestrukih značenja na različitim razinama i to gramatičkoj (fonetskoj, morfološkoj i sintaktičkoj razini) i leksičkoj (Firth, 1957). Uz gramatičku razinu Firth (1957) veže pojam koligacije pod kojim podrazumijeva gramatičke odnose, tj. sintaktičko-gramatičke kombinacije riječi. Leksička se razina naziva još i kolokacijskom jer upravo kolokacija čini njenu okosnicu. Značenje se ostvaruje u situacijskom kontekstu (engl. '*a context of situation*', Firth, 1957: 175) o kojem svjedoči stvarno i apstraktno iskustvo pojedinca. Drugim riječima, tek kada se postigne cjelokupni jezični doživljaj na čelu s govornikom kao nositeljem radnje, može se govoriti o potpunom ostvarenju značenja.

Nakon podužega uvoda u kojem Firth (1957) pojašnjava svoja promišljanja o lingvističkoj teoriji, po prvi puta uvodi pojmove kolokabilnosti i kolokacijskoga značenja te pokušava objasniti sam pojam kolokacije. Definira je kao način realizacije leksičkoga značenja koje proizlazi iz uobičajenoga supojavljivanja dva leksema uzduž sintagmatske osi (Firth, 1957: 196). Svoja promišljanja potvrđuje primjerom leksema *night* čije značenje ovisi o supojavljivanju s leksemom *dark* (taman/mračan) (Firth, 1951: 196).⁸ No, potrebno je naglasiti da je pored sintagmatskoga okruženja riječi, važna i paradigmatška klasa leksičke jedinice jer upravo ove dvije dimenzije čine kolokacijsko značenje. Firthovo promišljanje Borić (1996: 39) potkrepljuje paradigmatškom dimenzijom već spomenutoga leksema *dark* koji može biti zamijenjen leksemima *long* (dug), *warm* (topao), *cold* (hladan), *sleepless* (besan), no tek u sintagmatskom odnosu s leksemom *night* (noć) realizira se kolokacijsko značenje. S obzirom na to da se kolokacijsko značenje leksičkih jedinica ostvaruje sintagmatskim udruživanjem s nekom drugom leksičkom jedinicom, postavlja se pitanje na

⁷ „The central proposal of the theory is to split up meaning or function into a series of components functions. Each function will be defined as the use of some language form or element in relation to some context.“ (Firth, 1957: 173)

⁸ „One of the meanings of *night* is its collocability with *dark*, and of *dark*, of course, collocation with *night*.“ (Firth, 1951: 196)

temelju kojega kriterija se leksičke jedinice udružuju? U rasvjetljavanju ovoga vrlo važnoga pitanja kolokacijske problematike, Firth rješenje problema vidi u uzajamnom privlačenju i očekivanju leksičkih jedinica (engl. *mutual expectancy*)⁹, a često se nailazi i na pojam uobičajenoga susmještaja leksema (engl. *habitual or customary places*). Iako nije u potpunosti jasno kako se leksičke jedinice međusobno privlače i kombiniraju, a i sam Firth (1957) ne nudi jasno objašnjenje, riječ je o prvom pokušaju rasvjetljavanja ovoga, do danas, nerazjašnjenoga pitanja. Nadalje, Firth (1957) povlači jasnu razliku između kolokacijskoga i kontekstualnoga značenja navodeći kako kontekstualno značenje treba sagledati u okviru komunikacijskoga konteksta što, pored značenja, uključuje i izvanjezične aspekte društvenih odnosa i kulture¹⁰ (Firth, 1957).

Važnost kolokacija i kolokacijskih odnosa Firth (1957) je prepoznao i u leksikografskom radu s obzirom na to da su sintagmatski odnosi među riječima vrlo važni za izradu raznovrsnih rječnika. Smatra da je pri leksikografskoj obradi svaku riječ važno sagledati zasebno kao samostalnu jedinicu, a ne kao člana pojedine paradigme, što znači da morfološka razlika jedinica uvjetuje i različite značenjske odnose. Navodi primjer imenice *light* (svjetlo) u jednini, *lights* (svjetla) u množini i pridjeva *light* (svijetao) i njegovih komparativnih oblika (*lighter* 'svjetliji' i *lightest* 'najsvjetliji'). S obzirom na to da je svaka riječ kolokabilna na svoj način, ukupan broj značenja u rječniku proizlazi iz različitih kolokacijskih odnosa za *light* (svijetao)/ *dark* (mračan) s jedne strane i *light* (lagan)/ *heavy* (težak) s druge strane (Firth, 1957: 181). Blagus Bartolec (2008) navodi primjer sveze u hrvatskom jeziku koju tvore glagol *dignuti* i imenica *ruka*: množinski oblik *dignuti ruke* znači 'odustati', a jedninski *dignuti ruku* znači 1. 'udariti', 2. 'pokušati samoubojstvo'. No, kao i u slučaju uzajamnoga privlačenja leksičkih jedinica, Firth (1957) ne navodi treba li sve paradigmatičke oblike obrađivati kao posebne natuknice u rječniku. U članku *Modes of meaning* (1957), Firth kolokacije prvenstveno proučava kroz poetsku dikciju Swinburnea. Tako ne samo da proučava stilistiku pojedinoga autora, već može dobiti uvid i u prisutnost kolokacija kroz vrijeme. No, unatoč brojnim nedorečenostima i izostanku jasne definicije

⁹ „Collocation of a given word are statements of habitual or customary places of that word in collocational order but not in any other contextual order and emphatically not in any grammatical order. The collocation of a word or a 'piece' is not to be regarded as mere juxtaposition, it is an order of *mutual expectancy*. The words are mutually expectant and mutually prehended.“ (Firth, 1957: 181) Uzajamno očekivanje među riječima ne ovisi o njihovim međusobnim gramatičkim vezama.

¹⁰ „It must be pointed out that meaning by collocation is not at all the same thing as contextual meaning, which is the functional relation of the sentence to the processes of a context of situation in the context of culture.“ (Firth, 1957: 195)

kako kolokacije tako i drugih pojmova koje uvodi sam Firth (1957), njegovo tumačenje kolokacija predstavlja nezaobilazan dio lingvističkih promišljanja o prirodi kolokacijskih odnosa jer je značenjske odnose među leksičkim jedinicama pokušao sagledati iz perspektive sintagmatskih odnosa.

Firthova teorijska promišljanja razrađuju njegovi učenici Michael K. Halliday (1966) i John Sinclair (1966) u lingvističkoj literaturi poznati i kao *neofirthovci* (Mišćin, 2012: 13). Smatraju da je potrebno razlikovati gramatiku od leksika pri čemu gramatika prepoznaje formalne obrasce različitih vrsta riječi unutar sustava, dok leksik teži opisati individualne leksičke jedinice i njihov kolokacijski potencijal, što nikako nije imanentno gramatici. Također smatraju da između ove dvije razine postoje *sintagmatski odnosi* (engl. *chain relations*) u što se ubrajaju struktura (engl. *structure*) na gramatičkoj i kolokacija (engl. *collocation*) na leksičkoj razini i *paradigmatski odnosi* koje čini sustav (engl. *system*) na gramatičkoj i skup (engl. *set*) na leksičkoj razini (Halliday i sur., 1964: 35). Stojčić (2012: 23) pojam *lexical set* prevodi terminom *leksičko polje* objašnjavajući razliku između ovoga termina s jedne strane i semantičkoga polja s druge strane. Navodi kako je leksičko polje ustvari kolokacijsko polje koje obuhvaća sve moguće kolokacijske partnere leksema. Semantičko se pak polje tvori pomoću semantičkih obilježja. Borić (1996) i Mišćin (2012) služe se terminom *leksički sklop*.

Tablica 1. Prikaz gramatičke i leksičke razine prema Hallidayu (1966: 152)

	GRAMATIKA (<i>grammar</i>)	LEKSIK (<i>lexis</i>)
SINTAGMATSKI ODNOSI (<i>chain relations</i>)	struktura (<i>structure</i>)	kolokacija (<i>collocation</i>)
PARADIGMATSKI ODNOSI (<i>choice relations</i>)	sustav (<i>system</i>)	skup (<i>set</i>)

Neofirthovci leksički skup (engl. *lexical set*) definiraju kao skup leksičkih jedinica koje imaju sličan kolokacijski raspon, a kao primjer navode riječi *chair* (stolica), *seat*

(sjedalo) i *settee* (sofa) jer imaju isti broj vjerojatnih kolokacija.¹¹ Iz navedene je definicije razvidno da je upravo tendencija k supojavljanju leksičkih jedinica temeljno obilježje po kojem se prepoznaju kolokacije. Kriterij prema kojem leksičke jedinice ulaze u leksičke skupove upravo je sintagmatski odnos, što Halliday (1966: 152) pokazuje na primjeru leksičkih jedinica *strong* (jak) i *powerful* (snažan) koje se mogu smatrati članovima istoga leksičkoga skupa jer kolociraju s leksičkom jedinicom *argument* (argument). Tako nastaju prihvatljive kolokacije (*strong argument* 'jak argument' / *powerful argument* 'snažan argument') u engleskom jeziku. No, kada se govori o drugim osnovama, poput *car* (auto) ili *tea* (čaj), leksičke jedinice *strong* i *powerful* ulaze u različite leksičke skupove pa nastaju kolokacije *strong tea* (jak čaj) i *powerful car* (snažan auto). Iz navedenih primjera može se vidjeti da kolokacija pripada sintagmatskoj, a leksički skup paradigmatičkoj razini. S obzirom na to da je broj leksičkih jedinica varijabilan, leksički su skupovi otvoreni. Halliday (1966) također spominje pojam kolokacijskoga uzorka (engl. *collocational pattern*) u koji ulaze leksičke jedinice. Tako, primjerice, *a strong argument* (jak argument) predstavlja isti kolokacijski uzorak kao i *the strength of his argument* (snaga njegova argumenta) ili *he argued strongly* (čvrsto se zalagao). S obzirom na to da pridjev *strong* (jak), imenica *strength* (snaga) i prilog *strongly* (jako/čvrsto) čine dijelove istoga kolokacijskoga uzorka, mogu se smatrati obličnicama iste leksičke jedinice (Halliday, 1966: 151).

Hallidayeve ideje dodatno razrađuje Sinclair (1966), no poseban naglasak stavlja na distinkciju između leksičkih i gramatičkih uzoraka. Gramatika nastoji opisati jezične uzorke pomoću velikoga broja individualnih mogućnosti pa možemo govoriti o odabiru jedne jedinice *umjesto* druge. Odabir između aktiva i pasiva u primjerima *He is taught* (On je poučavan) i *He teaches* (On poučava) vrlo zorno prikazuje način na koji funkcionira gramatički sustav (Sinclair, 1966: 411). Upravo gramatički sustav omogućuje da se predvidi ne samo supojavljanje pojedinih leksema, već i njihova potencijalna pravilnost ili nepravilnost koja nastaje u trenutku kolociranja. Usporedno s gramatikom, supostoji i leksik čija je zadaća, prema Sinclairu (1966), da opiše *sklonost* kolociranju leksičkih jedinica. Drugim riječima, ovdje se ne može govoriti o odabiru jedne jedinice *umjesto* druge, nego o jedinicama koje su *vjerojatnije* od drugih. Pozivajući se na gornje rečenice u aktivu i pasivu,

¹¹ „A lexical set is simply a grouping of items which have a similar range of collocation. 'chair', 'seat' and 'settee' belong to the same lexical set because they have a number of highly probable collocations in common: they collocate readily, for example, with 'comfortable' and 'sit' (Halliday i sur., 1964: 35).

Sinclair (1966) navodi kako se one mogu vrlo lako kontrastirati, no da je vrlo teško opisati razliku između *teaches* (uči/poučava), *learns* (uči), *reads* (čita/tumači), *studies* (uči/proučava) i slično (Sinclair, 1966: 411). S obzirom na to da na leksičkoj razini ne postoje jasna semantička pravila, teško je objasniti zašto je neka sintagma semantički prihvatljivija iz čega proizlazi i ključan problem kolokacijskoga određivanja. Sinclair (1966: 410) je također pokušao utvrditi način na koji se leksičke jedinice supojavljaju, oslanjajući se na kriterij formalnih sličnosti (engl. *notional similarity*). Svoja promišljanja temelji na analizi teksta i pripadnosti pojedinoga leksema kolokacijskom skupu. Kao primjer uzima riječi *tome* (tom/svezak), *paperback* (knjiga s mekim uvezom), *cruelty* (okrutnost). Zaključuje da riječi *tome* i *paperback* mogu dijeliti kolokacije s drugim riječima, odnosno mogu se supojavljivati s riječima poput *edition* (izdanje/naklada), *bookshop* (knjižara), *paper* (papir), *print* (tisak) koje nisu povezane s riječju *cruelty*. Iz svega rečenoga proizlazi da riječi *tome* i *paperback* pripadaju istom kolokacijskom skupu na temelju formalne sličnosti koja među njima postoji. Nadalje, kada govori o aspektu očekivanosti pojavljivanja leksičkih jedinica, Sinclair (1966) navodi kako postoji nekoliko razloga o kojima ovisi pojavljivanje jednoga leksema u tekstualnom okruženju drugoga leksema, a to su: jačina kolokacijskoga odnosa, udaljenost, različita priroda jedinice i gramatička organizacija (Sinclair, 1966: 414). Što se tiče kriterija udaljenosti, Sinclair (1966) dodatno pojašnjava da je vrlo teško odrediti razinu bliskosti unutar kolokacijskih granica pa se ovaj kriterij ne može smatrati presudnim u supojavljivanju leksičkih jedinica. Glavnim kriterijem za prepoznavanje kolokacija smatra čestotnost te navodi kako se svaka kombinacija riječi koja je određena sintaktičkom vezom, a pritom se javlja više od jednom u tekstu, može smatrati kolokacijom. Iako je svojim promišljanjima Sinclair (1966) pokušao odgovoriti na neka važna pitanja kolokacijske problematike, još uvijek ostaje nerazjašnjeno zbog čega riječi kolociraju i na temelju kojih kriterija.

Jedan od najvažnijih doprinosa leksičko-kompozicijskoga pristupa je taj što je naglasio važnost leksika i nedostatnost gramatike da objasni strukturne odnose u koje leksičke jedinice ulaze. Kako gramatika sama za sebe ne može definirati leksičku jedinicu, ona mora biti identificirana unutar leksika i to na osnovi kolokacije (Halliday i sur., 1964: 35). No, već je i sam Sinclair (1966: 412) primijetio da leksička analiza prema neofirthovskim postavkama nije jednoznačno definirana, a sam pojam kolokacije shvaćen je vrlo široko jer se kolokacijama smatra svako supojavljivanje leksičkih jedinica. Ipak, Sinclair (1966) i Halliday (1966) nisu podcijenili važnost gramatike, iako priznaju da ni sami ne znaju koliko

kolokacijski uzorci ovise o strukturnim odnosima u koje jedinice ulaze (Halliday, 1966: 159). Ovim priznanjem neofirthovci i sami uočavaju nedostatke svojih teorijskih razmišljanja o kolokacijskoj problematici. Također, Sinclairov statistički pristup, tj. naglašavanje čestotnosti kao najvažnijega kriterija za prepoznavanje kolokacija ne može se uzeti u obzir jer veća ili manja vjerojatnost supojavljivanja ne može u potpunosti objasniti zašto bi se neka leksička sveza smatrala kolokacijom, a neka ne. Upravo zato, potrebno je dublje ući u analizu značenjskih i formalnih odnosa jedinica koje tvore kolokacijski odnose. No, unatoč brojnim nedostacima i nedorečenostima, Firth i njegovi učenici Halliday i Sinclair ipak su zaslužni za uvođenje pojma kolokacije, rad na terminologiji i analizu značenjskih odnosa među leksičkim jedinicama na sintagmatskoj razini.

4.2. Strukturalni pristup

Strukturalnim pristupom naglašava se važnost uključivanja gramatike u proučavanju kolokacija. Prema strukturalnom pristupu, leksik i gramatika se međusobno nadopunjuju i ne mogu se promatrati zasebno.

Novi pristup u proučavanju kolokacija primjenjuje Matthews (1965) te se u svom radu oslanja na sintaksu koju je zagovarao N. Chomski. Smatra da bi se uvođenjem dodatnih pravila mogla objasniti selektivnost u ograničenju leksičkih jedinica. U njegovom fokusu nalaze se sintagmatski odnosi duž niza leksičkih jedinica, što u drugi plan stavlja pojedinačne parove riječi i njihove kolokacijske odnose. No, s obzirom na brojna pravila koja bi zahtijevao takav opis jezika, a koja premašuju i Chomskijev sintaktički opis, Matthewsova teorija je napuštena.

Uzmu li se u obzir osnovne postavke strukturalnoga pristupa, tj. važnost oslanjanja na gramatiku i činjenicu da na kolokaciju utječe struktura, Mitchell (1971) i Greenbaum (1974) promišljanja o kolokacijama započinju kritikom neofirthovaca koji leksik strogo odvajaju od gramatike. Za Mitchella (1971) i Greenbauma (1974) su kolokacije predmet leksičko-gramatičke analize, što znači da se moraju proučavati unutar gramatičke matrice. Mitchell (1971) pod pojmom kolokacije podrazumijeva 'korijen' radije nego riječi, koji može biti udružen s ostalim korijenskim kombinacijama. Kao primjer navodi dva 'korijena' *smoke* (pušiti) i *heavy* (težak) koji u kombinaciji mogu dati prihvatljive kolokacije (*heavy smoker* 'okorjeli pušač' / *smoke heavily* 'pretjerano pušiti' / *heavy smoking* 'pretjerano pušenje'). No, i Mitchell (1971) se našao na udaru kritika s obzirom na to da se prethodno pravilo ne može primijeniti na sve korijenske kombinacije, što je razvidno iz primjera *faint praise*

(slaba/mlaka pohvala) koji predstavlja prihvatljivu kolokaciju u engleskom jeziku, dok *praise faintly* (slabo/mlako pohvaliti) to nije. Drugim riječima, sveza riječi gubi smisao bez oslanjanja na sintaksu. Tako se potvrđuje pretpostavka da određene leksičke jedinice kolociraju s obzirom na sintaktičke odnose, primjerice *sincerity* (iskrenost) može kolocirati s *frighten* (uplašiti/zaprepastiti), ali će se prihvatljivost navedene kombinacije procjenjivati sukladno sintaksi. Shodno tome, može se reći '*his sincerity frightens us*' (njegova nas iskrenost zaprepašćuje), ali se ne može reći **we frighten his sincerity* (zaprepašćujemo njegovu iskrenost) (Greenbaum, 1974: 82).

Istraživanja i tumačenja pripadnika strukturalnoga pristupa pokušaj su da se kolokacije objasne uz pomoć strukturalnih uzoraka uzimajući u obzir i kolokacijska ograničenja koja se primjenjuju i na leksičke i na gramatičke riječi. Istraži li se čestota, varijabilnost i sistematičnost kolokacijskih uzoraka u jezičnom korpusu, prema strukturalistima moguće je jasnije razumjeti i odnos među leksičkim jedinicama koje tvore kolokacijski odnos.

4.3. Semantičko-sintaktički pristup

Predstavnici semantičko-sintaktički pristup zagovaraju istraživanje kolokacija pomoću koncepta semantičkoga okvira bez uključivanja gramatike. Smatraju da je leksičko-kompozicijski pristup neadekvatan jer nije u mogućnosti objasniti zašto se neke leksičke jedinice supojavljaju, a neke ne. Primjerice, nije jasno zašto se može reći *blond hair* (plava kosa/blond), ali ne i *blond car* (žut/plavokos auto). Upravo zato, semantičari će pokušati doći do odgovora na ovo ključno pitanje kolokacijske problematike proučavajući semantička obilježja leksičkih jedinica.

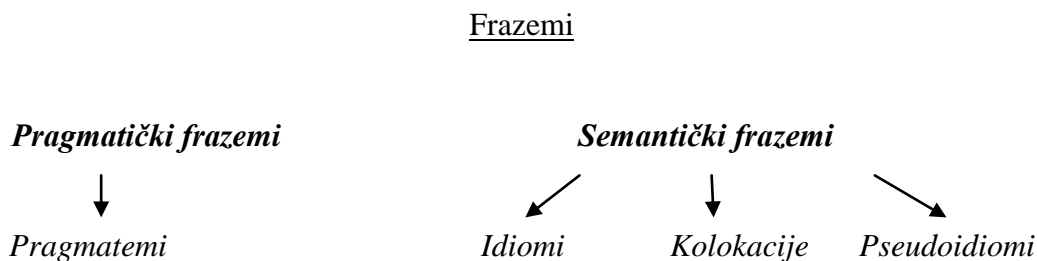
Igor Mel'čuk (2008) kolokacije nastoji opisati s teorijske i primijenjene (leksikografske) perspektive. Iako su kolokacije vrlo popularna tema u lingvistici, smatra da ne postoji općeprihvaćena definicija kolokacija, kao ni princip njihova klasificiranja u rječnicima. Mel'čuk kolokacije smatra podrazredom vezanih skupova riječi (engl. *set phrases*) (Mel'čuk, 2008: 23), a pristupa im iz perspektive tekstne lingvistike i govornikova shvaćanja proizvodnje teksta. Razrađuje teorijski model koji naziva *značenje – tekst*¹² (*Meaning text theory*), a pomoću kojega pokušava objasniti princip proizvodnje teksta, ali i proces nastanka skupova riječi. Proizvodnja teksta prema Mel'čuku (2008) započinje Konceptom R (*Concept R*) situacije koju je potrebno verbalizirati. Koncept R je mentalna refleksija stvarnosti, a

¹² Prijevod preuzet iz Blagus Bartolec (2008: 50).

obuhvaća i govornikovo enciklopedijsko znanje o situaciji o kojoj treba govoriti. Na temelju početnoga Koncepta R, govornik gradi i semantičke reprezentacije (*SemR*) koje proizlaze iz koncepta značenja (*Concept Meaning Model = CMM*) koje se nalaze u jeziku (L). Postupak proizvodnje teksta završava izgradnjom fonetske reprezentacije (*PhonR*) pojedinoga iskaza i udruživanjem svih elemenata kako bi se dobilo potpuno značenje bilo skupa riječi ili cjelokupnoga iskaza (podrobnije u: Mel'čuk, 2008:25).

Vrlo važan dio unutar ove teorije zauzimaju *leksičke funkcije* (LF) pomoću kojih se mogu odrediti značenjski odnosi u rječniku. Leksičke funkcije prikazuje matematičkom formulom $f(x) = y$ pri čemu je x argument ili ključna riječ, a y kolokat. Sam odabir leksičkih jedinica (y) ovisi o ključnoj riječi (x). Podrobnije objašnjenje Mel'čuk daje na primjeru *tres* 'vrlo/veoma' i *intense* 'jak/velik/žestok' pri čemu se značenje leksema *intense*, koji ujedno predstavlja ključnu riječ (x), može dobiti pomoću jedne ili više leksičkih jedinica (y) i to uvijek ovisno o faktoru x (prema Stojić, 2012: 36).¹³ Za potpuno razumijevanja LF-a bitna su dva tipa leksičkih odnosa i to paradigmatički i sintagmatski. Paradigmatički se odnosi bave selekcijom leksičkih jedinica, dok se sintagmatski odnose na njihovo kombiniranje (Mel'čuk, 2008: 34).¹⁴ Upravo se pomoću sintagmatskoga tipa leksičkih funkcija mogu opisati kolokacije. Za podrobnije razumijevanje kolokacija potrebno je spomenuti i dvije vrste vezanih skupova riječi prema Mel'čuku (2008) i to slobodne leksičke sveze (engl. *free phrases*) i frazeme (engl. *phrasemes*) koji se dalje dijele na pragmateme i semantičke frazeme. Slobodne leksičke sveze karakterizira selekcijska i kombinacijska sloboda, dok je temeljno obilježje frazema njegova nekompozicionalnost. Prema Mel'čuku, semantički se frazemi dijele u tri skupine: 1. *idiome*, 2. *kolokacije* i 3. *pseudoidiome*.

Podjela sveza riječi prema Mel'čuku (2008:30)

¹³ Stojić (2012:36) navodi Mel'čukov primjer: *intense pluie = diluvienne, torrentielle* ('intenzivna kiša = prolomoblaka, pljusak) i *très blessé = gravement, grièvement* ('jako ranjen' = ozbiljno, teško).

¹⁴ „Paradigmatic LFs deal with *selection* (...). Syntagmatic LFs deal with *combination* (...).“ (Mel'čuk, 2008:34).

Za Mel'čuka su kolokacije prvenstveno binarne sveze riječi čije značenje proizlazi iz međuzavisnosti obaju elemenata.

Semantička teorija dio je lingvističkoga opisa pojedinoga jezika. S obzirom na nedostatak adekvatne teorije koja bi organizirala, sistematizirala i generalizirala činjenice o značenju, Katz i Fodor (1963) pokušavaju prikazati semantičke zakonitosti jezika na temelju rječnika engleskoga jezika. Smatraju da je rječnik vrlo važna sastavnica semantičke teorije jer gramatika ne može objasniti zašto su pojedine rečenice različite sintaktičke strukture ustvari sinonimi, dok druge to nisu. Katz i Fodor (1963: 181) navode primjer *Two chairs are in the room* (U sobi su dvije stolice) i *There are at least two things in the room and each is a chair* (U sobi su najmanje dva predmeta i svaki od njih je stolica). U oba slučaja, prema Katzu i Fodoru (1963: 181), interpretacija rečenica ovisi o pojedinačnom značenju morfema i semantičkim odnosima među morfemima. Smatraju da svaka natuknica leksičke jedinice u rječniku, pored gramatičkih, mora imati i semantičke markere. Unutar semantičkoga opisa vrlo je važno navoditi kombinacije u koje pojedina leksička jedinica ulazi, ali i značenje koje iz takvih kombinacija proizlazi. Prema semantičkoj teoriji Katza i Fodora (1963: 191) leksičke se jedinice međusobno povezuju pod određenim uvjetima, što podrazumijeva i ograničenja u odabiru (engl. *selection restriction*). Upravo takav opis natuknica leksičkih jedinica unutar svakoga rječnika pružao bi informacije o semantički (ne)prihvatljivim kombinacijama. Tako, primjerice, Gitsaki (1999: 13) navodi leksičku jedinicu *sleep* koja bi zahtijevala subjekt sa sadržajem [živ], dok bi leksička jedinica *break* kao objekt podrazumijevala nešto što je [fizički objekt] i [kruto/tvrdo]. Tako, a sukladno semantičkom pristupu proučavanja kolokacija, svaka se leksička jedinica može definirati na temelju semantičkih markera koji proizlaze iz značenja te potencijalno objasniti zašto se pojedine leksičke jedinice supojavljaju.

Cruse (1986) smatra kolokacije jednom od najvažnijih sastavnica semantičke teorije te ih proučava u okviru tri vrlo važna pojma kolokacijske problematike, a to su: frekvencija, kolokacijsko ograničenje (engl. *collocational restriction*) i semantička neprozirnost (engl. *semantic opacity*). Cruse (1986: 41) kolokacije definira kao uobičajeno supojavljivanje leksičkih jedinica koje karakterizira kontekstualna ograničenost i semantička transparentnost leksičkih sastavnica. Poput ostalih semantičara i Cruse se bavi semantičkim ograničenjima između leksičkih jedinica koje se supojavljaju. Razlikuje dvije vrste semantičkih ograničenja i

to ograničenja u odabiru leksičkih jedinica (engl. *selectional restrictions*) i kolokacijska ograničenja (engl. *collocational restrictions*). *Ograničenja u odabiru* proizlaze iz logičkoga značenja same leksičke jedinice i nametnuta su prirodom gramatičkoga subjekta. Kao primjer Cruse (1986: 278) navodi glagol *umrijeti* 'die' koji, logički, podrazumijeva subjekt sa značenjem 'organsko' (*organic*) i 'živo' (*alive*). Promotri li se pak leksičku jedinicu *kick the bucket* („otegnuti papke“/ „odapeti“), koja s glagolom *umrijeti* dijeli slična ograničenja u odabiru, može se primijetiti da zahtijeva daljnji semantički opis i dodatna ograničenja koja ne proizlaze iz logičkoga značenja same leksičke jedinice. Tako Cruse navodi kako značenje jedinice *kick the bucket* nije 'umrijeti na karakteristično ljudski način', nego jednostavno samo 'umrijeti' iz čega proizlazi da je ograničenje na ljudski subjekt semantički arbitrarno. Upravo takva ograničenja koja se arbitrarno utvrđuju, Cruse (1986: 279) naziva kolokacijskim ograničenjima¹⁵ te ih dijeli na tri vrste: sistematsko (engl. *systematic*), polusistematsko (engl. *semi-systematic*) i idiosinkratsko (engl. *idiosyncratic*) kolokacijsko ograničenje. Semantička se svojstva leksičkih jedinica, sukladno navedenim kolokacijskim ograničenjima, utvrđuju s obzirom na semantička obilježja pojedinoga kolokata. *Sistematska ograničenja* predstavljaju preduvjet za odabir (selekciju) leksičkih jedinica, kao što je to bio slučaj s primjerom *kick the bucket*. *Polusistematsko kolokacijsko ograničenje*, Cruse (1986: 281) objašnjava na primjerima *customer* i *client* pri čemu se mogu primijetiti određena odstupanja. Naime, *customer* (kupac) označava osobu koja dobiva što materijalno u zamjenu za novac dok *client* (klijent) dobiva što u smislu stručne ili tehničke usluge. Tako, primjerice, pekari i mesari imaju *customers* (kupce), a arhitekti i odvjetnici *clients* (klijente). No, zanimljivo je i iznenađujuće da banke imaju svoje *customers*, a ne *clients*. Naposljetku, *idiosinkratska se kolokacijska ograničenja* (Cruse, 1986: 281) odnose na kolokacijski raspon neke leksičke jedinice, što se može opisati nabrojanjem mogućih kolokata. Tako se, primjerice, može reći *pay attention* (obratiti pažnju), *to pay a visit* (posjetiti), ali ne i *pay a greeting* (obratiti pozdrav) ili *welcome* (obratiti dobrodošlicu). No, s obzirom na to da se na temelju idiosinkratskoga kolokacijskoga ograničenja ne može pretpostaviti semantička motiviranost

¹⁵ Kao primjer ograničenja u odabiru, Cruse (1986: 278-279) navodi glagol *die* 'umrijeti' (*Arthur died* ili *The aspidistra* (vrsta biljke) *died*) iz čega proizlazi da su semantička obilježja 'organsko' (*organic*) i 'živo' (*alive*) logički preduvjeti za značenje *die* 'umrijeti'. S druge strane, možemo reći *Arthur kicked the bucket*, ali ne i *The aspidistra kicked the bucket* što implicira da se leksička jedinica '*kick the bucket*' može koristiti samo kada je riječ o ljudima što se utvrđuje arbitrarno pa predstavlja kolokacijsko ograničenje. Zanimljiv primjer navodi i Gitsaki (1999: 14) koja kaže da se leksička jedinica *blond* može upotrebljavati samo kada se odnosi na kosu, no u kontekstu životinjske dlake ili krznenoga kaputa, *blond* nije primjerena leksička jedinica.

nekoga kolokacijskoga uzorka, sukladno postavkama semantičkoga pristupa, Cruse (1986: 282) dovodi u pitanje položaj idiosinkratskoga ograničenja unutar semantike uopće.

Može se reći da je jedna od slabosti semantičkoga pristupa, prema kojem supojavljivanje riječi uvjetuju njihova semantička obilježja, upravo veliki broj idiosinkratskih kombinacija riječi koje se arbitrarno utvrđuju. Poput ostalih pristupa, ni semantičari nisu eksplicitnije uspjeli objasniti značenjske odnose među kolokacijskim sastavnicama niti postupak kojim dolazi do stvaranja novoga kolokacijskoga značenja. Upravo zato, semantičari veći naglasak stavljaju na proučavanje paradigmatskih leksičkih odnosa ostavljajući kolokacije po strani i razumijevajući ih kao iznimke od općega pravila.

Navedeni teorijski pristupi pokušavaju odgovoriti na neka ključna pitanja proučavajući kolokacije iz različitih aspekata. Leksičko-kompozicijski pristup leksik smatra autonomnim entitetom i neovisnim od gramatike. Semantičko-sintaktički pristup pokušava na temelju semantičkih obilježja predvidjeti kolokacijski raspon pojedine leksičke jedinice. S obzirom na odvajanje leksika od gramatike, ali i na istraživanje maloga i ograničenoga broja kolokacija, leksičko-kompozicijski i semantičko-sintaktički pristup dali su ograničene rezultate te su ostali nedorečeni i često na udaru kritičara. Strukturalni pristup zagovara jedinstvo leksika i gramatike, a sve s ciljem utvrđivanja kolokacijske strukture. Upravo je to istraživanje gramatičkih riječi unutar kolokacija dalo kvalitetnu podlogu za daljnja istraživanja i sistematičniji pristup kolokacijskoj problematici.

U idućem će se poglavlju ukratko prikazati struktura, formalna obilježja i vrste kolokacija.

5. Struktura kolokacija

O strukturi su kolokacije još 60-tih godina prošloga stoljeća progovorili neofirthovci Halliday (1966) i Sinclair (1966). Upravo oni u literaturu uvode elemente kolokacijske strukture o kojima se i danas vode rasprave i za koje postoje različiti nazivi. Različito nazivlje za strukturne elemente kolokacije osobito je prisutno u hrvatskoj lingvistici. Prema Hallidayu (1966) i Sinclairu (1966) kolokacija se sastoji od kolokata/kolokatora (engl. *collocate/collocator*), osnove (engl. *base*) ili čvora (engl. *node*) i raspona (engl. *span/range*). Osnova se obično definira kao leksička jedinica koja je predmetom istraživanja te značenjski nositelj kolokacije. Raspon se odnosi na broj leksema, i to obično tri sa svake strane osnove, koji sudjeluju u stvaranju kolokacijskoga odnosa, dok je kolokat promjenjiva sastavnica koja se nalazi unutar raspona i koja podrobnije objašnjava značenje osnove. Tako je primjerice leksička jedinica *ispit* osnova, a njezin raspon čine kolokati *diplomski*, *vozački*, *stručni*, *državni*, *zrelosti*, *prijamni*, *razredbeni* koji konkretiziraju značenje osnove.

U hrvatskoj se literaturi, kao i u slučaju različitih naziva za pojam kolokacije, i za pojam osnovne i promjenjive sastavnice javljaju različiti nazivi. Najčešći naziv za promjenjivu sastavnicu je *kolokat*, a rjeđe je u uporabi i naziv *kolokator* kojega u domaćoj literaturi koristi Petrović (2008a; 2008b; 2007). S druge strane, za glavnu se sastavnicu kolokacije rabi više naziva, što donekle ovisi i o aspektu proučavanja kolokacijske problematike. Među najčešćim su nazivima u uporabi: *baza* (Borić, 2002), *osnova* (Petrović, 2008a; 2008b; 2007) i *ključna riječ* (Pritchard, 1998). U korpusnoj lingvistici može se susresti i naziv *čvor* prema engleskom *node* (Pritchard, 1998; Sinclair, 1991), što olakšava korpusno pretraživanje kolokacija zbog podjele na osnovne i promjenjive sastavnice kolokacije. U okviru leksikografskih rasprava mogu se susresti i nazivi poput *nosiva riječ/osnovna natuknica* (Mihaljević, 1991) ili *ključni element* (Borić, 2002) jer se u rječnicima uglavnom pod ovom sastavnicom navode moguće sveze riječi i njihova značenja. O kriteriju uvrštavanja kolokacija u rječnike dosta se pisalo u hrvatskoj literaturi (npr. Turk, 2010; Petrović, 2008a; Borić, 2002; Pritchard, 1998; Mihaljević, 1991), no dogovor o tome pod kojom bi se sastavnicom kolokacije trebale uvrštavati još uvijek nije postignut, a u hrvatskom još nema ni kolokacijskoga rječnika.

Pored svih navedenih naziva za promjenjivu, a posebice osnovnu sastavnicu kolokacijske strukture, u hrvatskoj se lingvistici može sresti i naziv *kolokacijske sastavnice*, a kojega uvodi Blagus Bartolec (2014; 2008) s ciljem što jasnijega razgraničavanja ostalih sveza riječi na

strukturnoj i semantičkoj razini, ali i kako bi se ponudilo moguće rješenje terminološke neusklađenosti koja vlada u domaćoj literaturi. Sam je naziv motiviran Ivirovim (1992-1993) tumačenjem o ravnopravnosti kolokacijskih sastavnica koje sudjeluju u stvaranju kolokacijskoga značenja. Ivir (1992-1993) za obje sastavnice kolokacije koristi naziv kolokati. Nasuprot ovom, u literaturi se također može sresti i binarno načelo podjele kolokacijskih sastavnica kojega u literaturu uvodi Hausmann (2004 prema Stojić, 2012). Takva je podjela motivirana značenjskim potencijalom kolokacijskih sastavnica i prema njoj se razlikuje „glavna sastavnica čiji se značenjski potencijal prilagođuje značenjskom potencijalu promjenjivih sastavnica s kojima tvori vezu“ (Blagus Bartolec, 2014: 56-87).

U ovom se radu struktura kolokacije temeljila upravo na Hausmannovu binarnom načelu (2004 prema Stojić, 2012), što znači da je osnova glavna, a kolokat promjenjiva sastavnica. Istražile su se imenske kolokacije kojima se ostvaruje primarno značenje pri čemu je osnova imenica, a kolokat pridjev.

5.1. Formalna obilježja kolokacija

U domaćoj i stranoj literaturi o kolokacijama se često navode različiti kriteriji pa i skale za prepoznavanje kolokacija. U literaturi se mogu sresti obilježja koja se navode kao formalni kriteriji koji se pripisuju kolokacijama, a ustvari predstavljaju ona obilježja koja su imanentna svim leksičkim i gramatičkim svezama u komunikacijskom kontekstu. Upravo zato, obilježja poput čvrstoće i restriktivnosti kombiniranja sastavnica, veće vjerojatnosti ili predvidljivosti supojavljivanja, opetovanosti i ustaljenosti (Borić, 2002; 1996; Pritchard, 1998; Benson, 1985) ne mogu se smatrati kriterijima za razlikovanje kolokacija od drugih leksičkih sveza. Borić (1996) kao kriterije prihvatljivosti kolokacija spominje i statističku učestalost pojavljivanja i intuiciju izvornoga govornika. I dok za kriterij statističke učestalosti pojavljivanja smatra kako nije u skladu s načelom jezične kreativnosti jer bi se tako ograničilo prihvaćanje i stvaranje novih kolokacija, za kriterij intuicije izvornoga govornika navodi da je jedan od važnijih kriterija koji može ukazivati na prihvatljivost kolokacija u pogledu značenja. Potonjim se kriterijem Borić (1996) referira i na Ivirov pristup (1992-1993: 186) kojega karakterizira intuitivna prihvatljivost. Time se naglašava da govornici posjeduju manji broj prototipnih značenja „koja se u svakoj kolokaciji specificiraju u skladu s govornikovim znanjem o svojstvima izvanjezičnoga svijeta (...)“. Kriterij o kojem se također raspravlja, a često se smatra i jednim od temeljnih u razumijevanju kolokacijske problematike je kolokabilnost (engl. *collocability*). Prema Carteru (1987) kolokabilnost je tendencija leksičkih

jedinica da se supojavljaju na temelju semantičke spojivosti. Kolokabilnost se dovodi u vezu i s kolokacijskim rasponom, odnosno, prema Carteru (1987), sa semantičkim ograničenjem leksičkih jedinica. Ako je kolokacijski raspon veći, manji je stupanj čvrstoće između kolokacijskih sastavnica pa se takve leksičke sveze često približavaju i slobodnima. Vrijedi i obrnuti postupak. Ako je kolokacijski raspon manji i restriktivniji, odnos je među kolokacijskim sastavnicama čvršći pa se ponekad govori i o frazemima. Carter (1987) smatra kako su one leksičke jedinice koje čine osnovni/temeljni vokabular (engl. *core vocabulary*) obilježene i većom kolokabilnosti (npr. glagol *biti* ili imenica *kuća*). S druge strane, Blagus Bartolec (2014) smatra kako se na temelju kolokabilnosti ne mogu iscrpnije objasniti značenjski odnosi između kolokacijskih sastavnica te da bi se precizniji stupanj kolokabilnosti leksičkih jedinica mogao dobiti tek podjelom vokabulara na opći/svakodnevni i primjerice vokabular jezika struke te potom usporedbom istih leksičkih jedinica unutar onoga što prevladava u svakodnevnom govoru i onoga što je poznato ograničenoj grupi govornika unutar jezika struke. Kao jedan od temeljnih kriterija za prepoznavanje i podjelu kolokacija na različite vrste u hrvatskom jeziku, a na koji se Blagus Bartolec (2014) poziva jesu značenjski odnosi među kolokacijskim sastavnicama i formalni kriteriji poput vrste riječi, morfoloških, tvorbenih i sintaktičkih obilježja.

Od stranih autora potrebno je spomenuti Nationovu skalu (2001: 530-534) za prepoznavanje kolokacija koja se sastoji od deset kriterija:

1. Učestalost supojavljivanja (engl. *frequency of co-occurrence*)

Učestalost supojavljivanja vrlo je važan kriterij kojega treba razmatrati usporedno s kolokacijskim rasponom. Ova dva fenomena mjere se brojanjem i mogu se izraziti u apsolutnim i relativnim terminima. Apsolutna čestotnost odnosi se na stvarno pojavljivanje kolokacija u korpusu. Relativnom čestotom dobiva se usporedba stvarnoga i očekivanoga pojavljivanja kolokacija. Ovakva mjerenja najčešće se provode pomoću kompjuterskoga istraživanja korpusa.

2. Blizina (engl. *adjacency*)

Opseg skale kojom se može izmjeriti blizina ili udaljenost kolokata kreće se od 'jedan pored drugoga' i 'odvojeni s nekoliko jedinica'. Drugim riječima, kolokati se u tekstu mogu pojavljivati jedan pored drugoga ili odvojeno.

3. Gramatička povezanost (engl. *grammatically connected*)

Kolokati su unutar iste rečenice dijelovi njene gramatičke konstrukcije. No, u nedostatku gramatičke povezanosti, kolokati mogu biti povezani odnosom leksičke kohezije.

4. Gramatička strukturiranost (kolokata) (engl. *grammatically structured*)

S obzirom na to da se kriterij uobičajenoga supojavljivanja leksičkih jedinica (engl. *habitual co-occurring*) ne smatra dostatnim jer obuhvaća primjere poput *although he, of the, but too*, kao vrlo važan kriterij uzima se i gramatička strukturiranost. Kjellmer (1982 prema Nation, 2001) primjenjuje kriterij gramatičke strukture koristeći listu dozvoljenih struktura.

5. Gramatička jedinstvenost (kolokata) (engl. *grammatical uniqueness*)

Neke su kolokacije gramatički jedinstvene, poput *'hell bent for leather'*, dok su druge iznimke od pravila, npr. *go to bed* (ići u krevet). Opseg skale kreće se od 'gramatički jedinstvenih' do 'gramatički pravilnih' s ponekim iznimkama.

6. Gramatička fosilizacija (engl. *grammatical fossilization*)

Gramatički fosilizirane kolokacije ne mogu imati promijenjenu formu s obzirom na redosljed riječi ili gramatičke promjene, tj. fleksije.

7. Kolokacijska specijaliziranost (engl. *collocational specialisation*)

Neki kolokati se mogu pojavljivati isključivo zajedno, npr. *hocus pocus*. S druge strane, nalaze se i one kolokacije s ograničenom mogućnošću povezivanja, tj. pojavljivanje jednoga člana kolokacije može ovisiti o pojavljivanju drugoga, a drugi, istodobno, ne mora biti pod istim ograničenjem. Tako se, primjerice, u kolokaciji *kit and kin* (prijatelji i rodbina) leksička jedinica *kit* pojavljuje samo u ovom ograničenom okolišu, dok leksička jedinica *kin* može ući u kolokacijske odnose s mnogim drugim jedinicama.

8. Leksička fosilizacija (engl. *lexical fossilization*)

Leksička fosilizacija kolokata odnosi se na one kolokacije čiji kolokati ne mogu biti zamijenjeni drugim riječima (npr. *No fear!* 'Bez brige!') ili mogu biti zamijenjeni riječima sličnoga značenja (npr. *last month, last year, last Friday/ prošli mjesec, prošlu godinu, prošli petak*). Pretpostavlja se da se zamjenjivanje kolokata događa između semantički povezanih jedinica.

9. Semantička neprozirnost kolokata (engl. *semantic opacity*)

Semantička neprozirnost kolokata i gramatička fosilizacija dva su uobičajena kriterija po kojima se prepoznaju idiomi. Idiomske kolokacije posebne su po tome što im se značenje ne može razabrati iz pojedinačnoga značenja sastavnica, npr. *for good* (zauvijek), *of course* (naravno).

10. Jedinstvenost značenja (engl. *uniqueness of meaning*)

Poznato je da brojne riječi imaju samo jedno značenje pa je tako i s kolokacijama, npr. *on behalf of* (u ime), *keep a secret* (čuvati tajnu), *full moon* (pun mjesec). Problem predstavljaju one kolokacije koje mogu imati dva ili više značenja kao što je to bio slučaj s primjerom *kick the bucket* (odapeti) i *to die* (umrijeti). Takve kolokacije predstavljaju problem učenicima inoga jezika jer nisu uvijek u mogućnosti pripisati odgovarajuće značenje pojedinim kolokacijama.

Unatoč brojnim kriterijima za prepoznavanje kolokacija, većina ih zadovoljava samo neke. Izbor i važnost pojedinoga kriterija ovisi ponajprije o svrsi njihovoga klasificiranja, a dodatan problem predstavlja i često preklapanje kriterija unutar skala. Kao primjer „idealne“, tj. visoko leksikalizirane kolokacije, Nation (2001: 534) navodi primjer *hocus pocus* jer je riječ o kolokaciji visoke čestotnosti čiji se kolokati pojavljuju u blizini, a k tome su snažno gramatički i strukturno povezani. Jedinice ove kolokacije rijetko se pojavljuju pojedinačno, a značenje im se ne može razabrati iz značenja pojedinačnih dijelova.

5.2. Vrste kolokacija na primjeru engleskoga jezika

Brojnost kriterija i tumačenja kolokacija, pridonijela je pojavi različitih klasifikacija. U daljnjem se tekstu navode neke uobičajene podjele kolokacija u stranoj literaturi na primjeru engleskoga jezika (Lewis, 2000; Hill i Lewis, 1997; Sinclair, 1991; Benson i sur., 1990; Carter, 1987).

Jedna od najpoznatijih podjela kolokacija na leksičke i gramatičke nalazi se u *Kombinatornom rječniku engleskoga jezika (The BBI Combinatory Dictionary of English, 1990)* Mortona Bensona, Evelyn Benson i Roberta Isona. Spomenuti rječnik kao teorijsko polazište uzima strukturalni pristup proučavanja kolokacija te predstavlja prvi sistematičan pokušaj kategoriziranja kolokacija u engleskom jeziku. Benson i suradnici (1990) navode kako rječnik ne obuhvaća slobodne sveze riječi jer ih karakterizira slobodan odabir sastavnica. *Kombinatorni rječnik engleskoga jezika (1990)* kolokacije dijeli u dvije skupine.

Prvu skupinu čine gramatičke kolokacije koje se sastoje od osnove (obično imenica, pridjev, glagol) i prijedloga ili gramatičkih struktura kao što su infinitiv ili cijela rečenica, dok su u drugoj skupini leksičke kolokacije koje se sastoje od imenica, pridjeva, glagola i priloga, a bez prijedloga, infinitiva ili rečenica. Uzimajući u obzir osobitosti engleskoga jezika, rječnik navodi ukupno osam različitih tipova gramatičkih i sedam tipova leksičkih kolokacija. Unutar skupine gramatičkih kolokacija navodi se i podjela devetnaest uzoraka engleskih glagolskih kolokacija koja se temelji na gramatičkim obilježjima engleskih glagola. S obzirom na to da se u ovom radu neće istraživati kolokacije i kolokacijska kompetencija u engleskom jeziku, iscrpniji će opis gramatičkih i leksičkih kolokacija prema Bensonu izostati. Ipak, ukratko se može reći da Bensonova podjela gramatičkih i leksičkih kolokacija predstavlja prvi sustavniji primjer raspodjele kolokacija u engleskom jeziku. No, unatoč vrijednom doprinosu u rasvjetljavanju kolokacijskih vrsta, postavlja se pitanje koliko je ovakva podjela gramatičkih kolokacija prihvatljiva s obzirom na to da opterećenje stvaraju brojne kategorije među kojima dolazi do preklapanja, što i sami autori priznaju. Kada se pak govori o leksičkim kolokacijama, Benson i suradnici (1990: 280) više puta napominju kako se u rječniku neće navoditi slobodne sveze riječi, što i nije u potpunosti točno ako se pogleda, primjerice, imenica *woman* uz koju navode niz pridjeva (*short* 'nizak', *fat* 'debeo', *old* 'star', *tall* 'visok', *thin* 'mršav') koji otvaraju veliku mogućnost kombiniranja s ostalim imenicama, a ne samo imenicom *žena*. Upravo zato nije u potpunosti jasno na temelju kojega su kriterija autori uvrštavali kolokacije u rječnik. S Bensonovom podjelom kolokacija na gramatičke i leksičke

slaže se Carter (1987: 70). S obzirom na kriterij kolokacijskoga ograničenja (engl. *collocational restriction*), uvodi podjelu kolokacija na: 1) neograničene kolokacije (engl. *unrestricted collocations*) – leksičke jedinice mogu kolocirati s velikim brojem jedinica (take *a look* 'pogledati'/*a holiday* 'ići na godišnji'/*a rest* 'odmoriti se'/ *a letter* 'zapisati pismo'/ *time* 'trajati'/ *a notice* 'obratiti pažnju'/ *a walk* 'prošetati'); 2) poluograničene kolokacije (engl. *semi-restricted collocations*) – broj leksičkih jedinica koje ulaze u kolokacijski odnos je ograničeniji (*harbour* 'gajiti' *doubt* 'sumnju')/ *grudges* 'zamjerku')/ *uncertainty* 'neizvjesnost' / *suspicion* 'sumnju'); 3) ograničene kolokacije (engl. *restricted collocations*) – veza među ovim leksičkim jedinicama obično je vrlo čvrsta (*pitch black* 'mrkli mrak', *pretty sure* 'vrlo siguran'); 4) uobičajene kolokacije (engl. *familiar collocations*) – leksičke jedinice koje u engleskom jeziku uobičajeno kolociraju poput *unrequited love* (neuzvrćena ljubav), *amicable divorce* (sporazumna rastava).

Korpusno utemeljenu podjelu kolokacija prema stupnju frekventnosti zagovara John Sinclair (1991). Prema Sinclairu (1991) kolokacije predstavljaju grupe ili parove riječi čije značenje ne mora nužno biti blisko. Kako je riječ o korpusno utemeljenoj podjeli kolokacija, Sinclair (1991) primjenjuje binarnu podjelu kolokacija na čvor i kolokat čime se olakšava korpusna pretraga kolokacija i općenito statistička analiza. S obzirom na to da je riječ o binarnoj podjeli, Sinclair (1991) navodi kako je unutar korpusne analize *riječ a* frekventnija od *riječi b*. Pritom Sinclair (1991) naglašava da čvor i kolokat mogu biti i *riječ a* i *riječ b*. Prema stupnju frekventnosti čvora i kolokata, Sinclair (1991) razlikuje tri vrste kolokacija, a to su: 1) silazne kolokacije¹⁶ (engl. *downward collocations*) u kojima je *a* čvor, a *b* kolokat i čvor *a* je frekventniji od kolokata *b*; 2) uzlazne kolokacije¹⁷ (engl. *upward collocations*) koje se sastoje od kolokata *a* koji je frekventniji od čvora *b*; 3) neodređene kolokacije¹⁸ (engl. *neutral collocations*) u kojima je stupanj frekventnosti između čvora i kolokata podjednak. Sinclair (1991) povlači oštru granicu između uzlaznih i silaznih kolokacija navodeći kako se uzlazne kolokacije većinom sastoje od prijedloga, priloga, veznika i zamjenica pa bi ih se moglo smatrati i gramatičkim kolokacijama (npr. *back* može kolocirati s *at, down, from, into, on*, tj. riječima koje su frekventnije od leksičke jedinice *back*), dok bi se silazne kolokacije mogle povezati s leksičkima jer se većinom sastoje od imenica i glagola (npr. *bring back* 'vratiti').

¹⁶ Prijevod preuzet iz doktorske disertacije Eveline Miščin (2012: 29).

¹⁷ Prijevod preuzet iz doktorske disertacije Eveline Miščin (2012: 29).

¹⁸ Prijevod A.O.

Na temelju kriterija kolokacijske jačine (engl. *collocational strenght*), Lewis (2000) razlikuje tri vrste kolokacija: 1) jake kolokacije (engl. *strong collocations*) za koje je karakteristična predvidljivost kolokacijskih sastavnica (*rancid butter/užegao maslac*); 2) slabe kolokacije (engl. *weak collocations*) koje obilježava manji stupanj predvidljivosti (*red hair/crvena kosa*); 3) srednje jake kolokacije (engl. *medium-strenght collocations*) koje predstavljaju najvažniju vrstu kojom neizvorni govornici trebaju ovladati jer su im i najmanje izloženi (*significantly different/značajno drugačiji*). Za sam je kriterij kolokacijske jačine važno naglasiti da se na njega ne može primijeniti načelo reciprociteta, što je vidljivo na primjeru leksičkih jedinica *blonde* i *hair*. *Blonde* može kolocirati s ograničenim brojem leksičkih jedinica pritom opisujući boju kose, dok leksička jedinica *hair* (kosa) ima širi raspon kolokata poput *brown* (smeđa), *short* (kratka), *long* (duga), *lifeless* (beživotna), *wavy* (valovita), *curly* (kovrčava), *greasy* (masna), *thin* (tanki), *thick* (gusti)... (Hill i Lewis, 1997). Pored ove podjele, Hill i Lewis (1997) donose podjelu kolokacija s obzirom na vrstu riječi u *LTP Rječniku odabranih kolokacija* (*The LTP Dictionary of Selected Collocations*). Među najvažnije tipove kolokacija koje su zastupljene u spomenutom rječniku, Hill i Lewis (1997) navode:

1. pridjev + imenica (*fatal accident/kobna nesreća*)
2. glagol + imenica (*accept responsibility/prihvatiti odgovornost*)
3. imenica + glagol (*a fight broke out/izbila je svađa/tučnjava*)
4. prilog + pridjev (*highly desirable/vrlo poželjan*)
5. glagol + prilog (*discuss calmly/hladnokrvno raspravljati*)

Ukratko se može reći da se spomenute podjele kolokacija na primjeru engleskoga jezika temelje na nekoliko kriterija. Carter (1987) se oslanja na kriterij kolokacijskoga ograničenja, Lewis (2000) na kriterij kolokacijske jačine, a Hill i Lewis (1997) na različite vrste riječi. Korpusnu utemeljenu podjelu kolokacija prema stupnju frekventnosti čvora i kolokata donosi Sinclair (1991), dok se najopsežnija podjela kolokacija na gramatičke i leksičke nalazi u Bensonovu (1990) *Kombinatornom rječniku engleskoga jezika*. Iako Bensonova podjela kolokacija ima nedorečenosti (preklapanje kategorija, kriterij odabira kolokacija...), smatra se jednom od najiscrpnijih te je poslužila kao dobar temelj za

istraživanje gramatičkih i leksičkih kolokacija u engleskom jeziku (Gitsaki, 1999; Zhang, 1993). U sljedećem se poglavlju donosi pregled radova i istraživanja o kolokacijama u hrvatskoj lingvističkoj literaturi.

6. Istraživanja kolokacija hrvatskih lingvista

U hrvatskoj je lingvističkoj literaturi posljednjih godina zamjetan porast zanimanja za problem kolokacija. Iako je većina radova u svijetu pa i u nas posvećena kolokacijama u engleskom jeziku, primjetan je pomak i interes za ovu problematiku i na primjeru hrvatskoga jezika. Dokaz je tomu nekolicina znanstvenih, ali i kvalifikacijskih (diplomskih, magistarskih, doktorskih) radova. Kako se u hrvatskoj recentnoj literaturi kolokacijama pristupa s različitih aspekata, ovom je poglavlju cilj dati kratak pregled najrecentnijih radova hrvatskih autora o kolokacijama. S obzirom na prevladavajući pristup kolokacijama, radovi će biti podijeljeni u nekoliko skupina: radovi o strukturi kolokacija, radovi s teorijskim, kontrastivnim i semantičkim pristupom, leksikografska obrada kolokacija te kolokacije u jeziku struke.

6.1. Teorijski pristup kolokacijama

Jedan od najcjelovitijih i vrlo vrijednih radova o kolokacijama u hrvatskoj lingvistici predstavlja monografija Anete Stojić (2012) pod naslovom *Kolokacije – Prilog teoriji i praksi*. Različito poimanje koncepta kolokacije i razilaženja u terminološkom određenju, autorici su dovoljan poticaj da pristupi kolokacijskoj problematici s različitih gledišta. Autorica ističe kako je glavni cilj monografije „sintetizirati sve važnije pristupe kolokacijskoj problematici, s teorijskoga i primijenjenoga aspekta (...)“ (Stojić, 2012: 9). Stojić (2012) donosi vrlo opširan pregled razvoja teorijskih pristupa kolokacija kroz povijest. Pregled započinje raspravama (Bally, Porzig, Coseriu) o sintagmatskim odnosima koje prethode suvremenijim kolokacijskim teorijama te predstavljaju uvod u današnje poimanje koncepta kolokacije. Unutar leksikografske teorije, koja pokušava odgovoriti na pitanje prezentacije kolokacija u rječnicima, Stojić (2012) obuhvaća rasprave Cowieja, Bensona, Hausmanna i Mel'čuka u kojima govore o kategoriziranju sveza riječi, odnosno razdvajanju kolokacija od ostalih vrsta sintagmi. U poglavlju o opisu kolokacija autorica donosi najvažnija obilježja kolokacija na morfosintaktičkoj, leksičko-semantičkoj i pragmatičkoj razini. Obuhvaća različite podjele s obzirom na strukturu kolokacije (Hausmann, Benson i sur.) imajući u vidu terminološku nesistematiziranost temeljnih sastavnica kolokacije (osnove i kolokata) podjednako kod stranih i domaćih jezikoslovaca. Posljednje poglavlje govori o primjeni kolokacija u praksi, odnosno usvajanju, prevođenju i kontrastiranju kolokacija te kolokacijama u rječnicima. Stojić (2012) se unutar ovoga poglavlja dotiče kolokacija s glotodidaktičkoga aspekta. Donosi pregled metoda učenja kolokacija (Nattinger i DeCarrico, Lewis, Bahns) te različitih vježbi za postizanje i poboljšanje kolokacijske kompetencije.

Dotiče se i leksikografske obrade kolokacija s obzirom na problem uvrštavanja kolokacija u rječnike te zastupljenost kolokacija u postojećim rječnicima uzimajući u obzir stvarne potrebe korisnika. Stojić (2012) smatra kako kolokacije u jednojezičnom rječniku treba navoditi imajući u vidu vrstu rječnika. U semaziološkom rječniku kolokaciju treba navoditi pod kolokatom uz obvezno navođenje osnove kako bi korisnik imao potpunu informaciju o kolokacijskoj svezi, dok se u onomaziološkom rječniku kolokacije trebaju navoditi pod osnovom.

Kratak pregled o kolokacijama na teorijskoj razini daje i Valentić (2005) koja govori o samom pojmu kolokacije, spominje razine i različite tipove kolokacija. Naglašava važnost kontrastivne analize kolokacija koja doprinosi boljem uvidu u sintaktičku, leksičku i semantičku strukturu kolokacija.

Pojmom kolokacije, a prije svega njihovim značenjem, bavi se Vladimir Ivir. Kao i brojni drugi lingvisti, pokušao je odgovoriti na jedno od ključnih pitanja kolokacijske problematike, odnosno kako riječi dobivaju značenje u kolokacijskom odnosu s drugim riječima? Razmišljanje o ovom problemu započeo je Firth (1957) konceptom uzajamnoga očekivanja leksičkih jedinica, a nastavljaju ga razrađivati brojni drugi teoretičari, no do danas bez konkretnijih odgovora. Razmišljajući o značenju leksičkih jedinica, Ivir i Tanay (1976: 23) navode kako nisu sva pojedinačna značenja jednako važna za razumijevanje određene leksičke jedinice, a dodatno naglašavaju i važnost jezičnoga konteksta. Ivir (1992-1993: 184) smatra da leksičke jedinice ulaze u kolokacijski odnos sa svojim prototipnim ili jezgrenim značenjem, tj. značenjskim potencijalom. Kao primjer, navodi pridjev *slijep* koji u kolokacijski odnos ulazi sa svojim prototipnim značenjem '*koji ne može gledati*'. Značenjski se potencijal pridjeva *slijep* realizira u konkretno značenje u različitim kolokacijskim odnosima, poput *slijep čovjek*, *slijepi miš*, *slijepi putnik*, *slijepa ulica*, *slijepi kolosijek* itd. (Ivir, 1992-1993: 185). Ivir smatra da je ovakav pristup u prednosti pred, primjerice, Firthovim tumačenjem kolokacijskih odnosa iz nekoliko razloga. Ponajprije, karakterizira ga intuitivna prihvatljivost, što Ivir (1992-1993: 186) objašnjava pretpostavkom da govornici vladaju manjim brojem prototipnih značenja koja se ostvaruju u skladu s govornikovom interpretacijom izvanjezične stvarnosti. Druga je prednost ovoga pristupa njegova metodološka urednost jer je, činjenicom da prototipna značenja postoje nezavisno od kolokacija, izbjegnuta logička cirkularnost. Kao treću prednost Ivir (1992-1993:187) navodi i jezičnu kreativnost, tj. intuiciju govornika koja omogućuje stvaranje i ispravno interpretiranje

novih kolokacija. Kritiku Ivirova pristupa iznosi Blagus Bartolec (2014) smatrajući kako se značenjski potencijal sastavnica koje ulaze u kolokacijski odnos, a bez analize značenjskih odnosa, ne može smatrati temeljnim kriterijem za prepoznavanje kolokacija. Blagus Bartolec (2014) smatra da je potrebno u obzir uzeti i „značenjske razlike koje neka riječ poprima ovisno o utjecaju druge riječi s kojom tvori svezu.“ Shodno tome, Blagus Bartolec (2014: 72) zaključuje da u Ivirovom pristupu nedostaje raspodjela primjera koje sadržavaju pridjev *slijep* na kolokacije i ostale leksičke sveze te predlaže da se primjeri poput *slijepi putnik*, *slijepo povjerenje*, *slijepa ulica*, *slijepi kolosijek* uvrste u prave kolokacije, *slijepi čovjek*, *slijepi putnik* u doslovnom značenju u slobodne leksičke sveze, a *slijepa pjega*, *slijepi miš*, *slijepo crijevo* u nazive.

6.2. Radovi o strukturi kolokacija u hrvatskom jeziku

Strukturnu podjelu kolokacija za hrvatski jezik temeljenu na vrstama riječi, a koja se temelji na podjeli Hilla i Lewisa (1997), donosi Bernardina Petrović (2007). Autorica navodi kako su u hrvatskom jeziku najzastupljenije dvočlane kolokacije sastavljene od imenice, glagola, pridjeva i priloga uz mogućnost pojave i višočlanih kolokacijskih kombinacija sa strukturom glagol + pridjev + imenica. Petrović (2007) navodi sljedeće primjere:

1. pridjev + imenica (*plastična operacija*, *samohrana majka*)
2. glagol + imenica (*obaviti pregled*, *uzdržavati obitelj*)
3. prilog + glagol (*brutalno pretući*, *pravedno postupiti*)
4. glagol + pridjev + imenica (*oboriti svjetski rekord*, *imati čudan osjećaj*).

Petrović (2007) također spominje kako kolokacije mogu biti dopuštene (*pikantna kobasica*), ovjerene (*pikantan trač*) i neovjerene (**pikantna ulica*).

Podjelu kolokaciju u hrvatskom jeziku koju predlaže Petrović (2007), prihvatili su Burić i Lasić (2012). Autori analiziraju kolokacije u četiri udžbenika za hrvatski kao ini jezik. Navedenu podjelu, Burić i Lasić (2012) nadopunjuju kolokacijama sa strukturom imenica + imenica (*park prirode*), dok skupinu višočlanih kolokacija dijele u dvije podskupine: na kolokacije s imenskom (*majica dugih rukava*) i glagolskom (*razmišljati svojom glavom*) osnovom.

Na podjelu glagolskih kolokacija u hrvatskom jeziku upućuje također Petrović (2008b: 592) analizirajući glagole emocionalnih stanja. Navedena podjela obuhvaća sljedeće kombinacije:

1. glagol + imenica (u A, I, G, D) = *osjetiti vrućinu, bojati se zla*
2. glagol + imenica + prijedložni izraz = *osjetiti bol u nozi*
3. glagol + imenica + imenica = *mrziti miris bolnice*
4. glagol + pridjev = *osjetiti se umornim*
5. glagol + pridjev + imenica = *voljeti kubanske cigare*
6. glagol + prijedlog + imenica (u I ili G) = *žaliti za mužem, žalostiti se zbog poniženja*
7. glagol + prijedložni izraz = *tugovati za izgubljenom domovinom*
8. glagol + prijedlog + imenica + prijedlog + imenica = *patiti od bolova u križima*
9. glagol + glagol = *voljeti raditi*
10. glagol + glagol + imenica = *mrziti gledati televiziju*
11. glagol + glagol + pridjev + imenica = *mrziti biti loše volje*
12. glagol + glagol + prijedlog + imenica = *mrziti ići u školu*
13. glagol + glagol + prilog + prilog = *mrziti ustajati rano ujutro*
14. glagol + prilog = *voljeti lako*

Petrović (2008b) smatra kako su neke od navedenih sveza čvrste, a neke slabe. Također, smatra kako je vrlo teško definirati sveze poput „*voljeti kubanske cigare* jer su *kubanske cigare* već kolokacija“ (Petrović, 2008b: 593). Zaključuje da takve „višečlane leksičke sveze“ (Petrović, 2008b: 593) ipak treba uzeti u obzir prilikom leksikografske obrade jer bi se inače „pravim“ kolokacijama mogle smatrati samo one sa strukturom pridjev + imenica, a sve kombinacije s glagolom slobodnim sintagmama. Iako se glagolskim kolokacijama u ovom radu neće detaljnije baviti, potrebno je reći da su vrste glagolskih kolokacija prema Petrović (2008b) usporedive s podjelom gramatičkih kolokacija Bensona i suradnika (1990) s

glagolom kao osnovom. S obzirom na to da se kolokacije u ovom radu promatraju na sintagmatskoj razini, a glagoli uključuju i sintaktičku razinu, detaljnija bi analiza glagolskih kolokacija uključivala i analizu rekcijsko-valencijskih odnosa pa se o njima dalje neće iscrpnije raspravljati. Govoreći o gramatičkoj razini, već je Firth (1957) u svojim pionirskim radovima o kolokacijama spominjao pojam koligacije definirajući ih kao sintaktičko-gramatičke kombinacije riječi. Za razliku od strane literature koja uz pojam kolokacije redovito veže i pojam koligacije, u hrvatskoj je lingvističkoj literaturi navedeni pojam u potpunosti zanemaren. Za razliku od kolokacija koje se temelje na značenjskom odnosu sastavnica, pod koligacijama se podrazumijevaju gramatički odnosi među riječima koji se mogu ostvarivati na morfosintaktičkoj i sintagmatskoj razini.

6.3. Kontrastivni i semantički pristup kolokacijama

Radovi koji se bave kontrastivnim i semantičkim aspektom obrade kolokacija u prvom redu pokušavaju odgovoriti na pitanje kako nastaje kolokacijsko značenje te kako se značenje pojedinačnih leksičkih jedinica mijenja unutar kolokacijskoga odnosa. Time se otvara pitanje prijevodne ekvivalencije između hrvatskoga i engleskoga jezika. Borić (1998) raspravlja o semantičkim odnosima kolokacijskih veza, odnosno nastanku kolokacijskoga značenja i to na primjeru semantičke analize hrvatskoga leksema *umjetan* i njegovoga engleskoga kontrastivnoga korespondenta *artificial*. Kolokaciju definira kao „princip reduciranog i selektivnog kombiniranja leksičkih elemenata“ (Borić, 1998: 72). Navedeni se leksički elementi udružuju na sintagmatskoj osi pri čemu nastaju čvršći ili labaviji leksički sklopovi. S obzirom na to da kolokacijski elementi ulaze u različite kombinacije na sintagmatskoj osnovi, njihovom interakcijom dolazi do promjena i na semantičkom planu pa se autorica s pravom pita kako nastaje novo značenje kolokacije kao cjeline koje je neovisno o pojedinačnim značenjima kolokacijskih elemenata. Dotiče se i pitanja prijevodne ekvivalencije na primjeru engleskoga i hrvatskoga jezika jer određeni leksemi „u mnogim slučajevima više nisu uzajamni kontrastivni korespondenti kada funkcioniraju kao članovi kolokacije, ali kolokacije koje su oni sastavni dijelovi to uzajamno jesu. I obrnuto.“ (Borić, 1998: 73) Tako će primjerice leksem *svjež* i njegov engleski kontrastivni korespondent *fresh* prestati biti prijevodni ekvivalenti kada uđu u različite kolokacijske kombinacije s obzirom na to da će se isti semantički sadržaj na hrvatskom jeziku morati izražavati različitim leksičkim jedinicama:

fresh towel – čisti ručnik; *fresh evidence* – novi dokaz
fresh bread – svježi kruh; *fresh air* – svjež/prohladan zrak

Istom problematikom kontrastivnih korespondenata i prijevodnih ekvivalenata na primjeru imenskih kolokacija u hrvatskom i engleskom jeziku Borić (1996) se bavi i u svojem magistarskom radu razrađujući kolokacijsku problematiku i na teorijskoj razini te općenito posvećujući više pozornosti formalnim i semantičkim obilježjima kolokacija. Pritom autorica kolokacije dovodi u odnos s drugim sintagmatskim leksičkim kombinacijama (idiomi, slobodne sveze riječi) polazeći od formalnih kriterija kao što su kolokacijska čvrstoća, semantički kriterij, predvidivost ili učestalost supojavljivanja. Borić (1996) zaključuje da unatoč brojnim kriterijima koji se smatraju relevantnima u definiranju kolokacija, ali i različitim lingvističkim teorijama, jedinstven stav oko toga što je kolokacija izostaje sve do danas.

Među radove koji su se bavili kontrastivnim i semantičkim aspektom kolokacija, ubraja se i rad Milvije Gulešić Machate i Martina Machate (2007) koji raspravlja o kolokacijama s elementom boje u dvama srodnim jezicima, hrvatskom i slovačkom. Kako bi se dobio uvid u rječničku strukturu, autori su za potrebe rada odabrali hrvatske i slovačke kolokacije sa strukturom pridjev + imenica ili pridjev + pridjev + imenica, a kao izvor za prikupljanje građe poslužio im je internet, novine i izvorni govornici obaju jezika. U teorijskom dijelu rada autori naglašavaju da su u radu kolokacije i frazemi sa sastavnicom boje odvojeni te da ne ulaze „u temu razlikovanja frazema od kolokacija“ (2007: 101). Na temelju analize autori dolaze do zaključka da među hrvatskim i slovačkim kolokacijama postoje četiri vrste odnosa i to: 1. potpuna podudarnost (bijelo vino – biele víno), 2. odnos različitosti (crno vino – červené víno), 3. kolokacije u kojima je boja sastavnica u samo jednom jeziku pri čemu dolazi do strukturne podudarnosti u oba jezika, no često izostaje ona sadržajna (zelena tržnica – zeleninový trh /doslovno: *povrtna tržnica*/) i 4. kolokacije s leksemskom inačicom s razlikom u strukturi (papar – čierne korenje /doslovno: *crni začín*/). Premda je riječ o dvama srodnim slavenskim jezicima, autori na primjeru navedene kontrastivne analize dokazuju da među hrvatskim i slovačkim kolokacijama prevladavaju različiti odnosi. Zaključuju da bi navedene razlike trebalo osvijestiti kako one ne bi bile kamen spoticanja prilikom prevođenja među dvama jezicima i kako bi se više pozornosti posvetilo ekvivalentnim kolokacijama na nastavi kako hrvatskoga tako i slovačkoga kao inoga jezika.

6.4. Leksikografski pristup kolokacijama

Leksikografska obrada kolokacija u hrvatskim rječnicima jedna je od, barem po broju radova, najzastupljenijih tema u hrvatskoj lingvistici čemu vjerojatno pridonosi i činjenica što još uvijek ne postoji jednojezični kolokacijski rječnik hrvatskoga jezika na što upozorava i Blagus Bartolec u zaključku svoga doktorskoga rada (2008: 219).

O statusu kolokacija u rječnicima govori Turk (2010). Autorica pod kolokacijama podrazumijeva susmjestaj i kombiniranje riječi pri čemu jedan ili više kolokata mogu mijenjati značenje. Naglasak stavlja na cjelovito značenje kolokacija za razliku od posebnih značenja sastavnica pa se može zaključiti da se „značenje iste riječi može mijenjati u različitim kolokacijama“ (2010: 537). Turk (2010) u radu analizira kolokacije sa strukturom pridjev + imenica u hrvatskim jednojezičnim i dvojezičnim rječnicima te nastoji odgovoriti na dva temeljna istraživačka pitanja o kojima je već pisala i Borić (2002: 54), a odnose na način uvrštavanja kolokacija u recentne rječnike i pitanje određivanja ključnoga elementa pod kojim bi se kolokaciju trebalo navoditi u rječniku. Od novijih jednojezičnih izdanja, Turk (2010) uspoređuje sljedeće rječnike:

Vladimir Anić (2006) *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*

Vladimir Anić i suradnici (2004) *Hrvatski enciklopedijski rječnik*

Jure Šonje (ur). (2000) *Rječnik hrvatskoga jezika*

Analiza navedenih rječnika pokazuje razliku u odabiru i broju kako natuknica tako i kolokacija, različitu leksikografsku obradu nekih kolokacija¹⁹ te nepodudarnosti u određenju samoga pojma kolokacije²⁰ čime se još jednom ukazuje na nemogućnost jasnoga i nedvosmislenoga razlikovanja kolokacija i frazema. Analizira kolokacije u dvojezičnim rječnicima, i to one u kojima je hrvatski polazni jezik (Bujas (2001) *Veliki hrvatsko-engleski rječnik*; Jakić i Hurm (2004) *Hrvatsko-njemački rječnik*; Deanović i Jernej (1994) *Hrvatsko-talijanski rječnik*) i one u kojima je hrvatski ciljni jezik (Filipović i suradnici (2004) *Englesko-hrvatski rječnik*; Hansen-Kokoruš i suradnici (2005) *Njemačko-hrvatski univerzalni rječnik*; Deanović i Jernej (2002) *Talijansko-hrvatski rječnik*). Turk (2010) navodi kako se nepodudarnosti u leksikografskoj obradi jednojezičnika mogu primijeniti i na dvojezične rječnike s napomenom da je u dvojezičnicima dodatan problem i kontrastiranje elemenata

¹⁹ Turk (2010) navodi primjer kolokacije *živa istina* koja se u oba Anićeva rječnika pojavljuje pod dvjema natuknicama, a u Šonjinu samo pod *istina*.

²⁰ Kao primjer, Turk (2010) spominje svezu *zlatna sredina* koju Anićevi rječnici smatraju kolokacijom, a Šonjin frazedom.

dvaju jezičnih sustava, što izravno utječe na strukturu kolokacije. Iz navedenoga je rada primjetno da su postojeći rječnici obilježeni različitom autorskom leksikografskom koncepcijom te različitim pristupima kolokacijskoj problematici. Kao ključan problem Turk (2010) navodi nedosljednu metodologiju, tj. pitanje uvrštavanja kolokacija u rječnike. Smatra da je navođenje kolokacije pod oba elementa neekonomično, dok uvođenje pod samo jednim elementom pruža polovične informacije o kolokabilnosti svakoga elementa. S obzirom na brojnost slobodnih leksičkih kombinacija u dvojezičnim rječnicima, postavlja se pitanje selektivnoga kriterija kojim bi se uvela distinkcija među leksičkim kombinacijama, a samim time i navođenja u rječniku.

Na već spomenutu problematiku leksikografske obrade kolokacija među prvima je upozorila Borić (2002) koja smatra da bi rječnici ispunjavali svoju ulogu kada bi pokazivali koje se riječi mogu kombinirati u produkciji teksta. S obzirom na to da se često smatra kako izvorni govornici posjeduju intuitivan osjećaj za prepoznavanje kolokacija, Borić (2002) smatra kako jednojezični rječnici za izvorne govornike često zanemaruju kolokacije ili ih navode u vrlo malom broju. Što se pak tiče rječnika za neizvorne govornike, Borić (2002) se dotiče problematike uvrštavanja kolokacija u rječnike, pitanja dominantnosti slobodnih leksičkih kombinacija nad pravim kolokacijama te samim time pitanja selektivnosti o čemu je već bilo riječi u prethodnom članku. Kao potencijalno rješenje Borić (2002) navodi teorijski pristup kolokacijskoj problematici Vladimira Ivira (1992-1993), o čemu je već bilo riječi.

Boris Pritchard (1998) pod kolokacijama podrazumijeva posebnu vrstu višečlanih leksičkih jedinica te pojašnjava da je „termin *višečlana leksička jedinica* (multi-word lexical unit, multi-words) opći leksikografski naziv za sve sintagmatskim odnosima nastale leksičke kombinacije koje se u rječniku obrađuju na razini natuknica (...).“ Smatra da kolokacije nastaju više ili manje predvidljivim sintagmatskim supojavlivanjem riječi, a obilježava ih opetovanost (rekurentnost), ustaljenost i zamjenjivost kolokacijskih sastavnica. Pored teorijskoga pregleda, Pritchard (1998) progovara i o kolokacijama dobivenim računalnim putem na primjeru tada najvećega računalnoga korpusa pisanoga i razgovornoga engleskoga jezika *The Bank of English* koji sadrži preko 320 milijuna riječi u 13 potkorpusa. Dobivanje kolokacija računalnim putem iz korpusa obuhvaća nekoliko postupaka: 1. identificiranje formalnih oblika leksičkih jedinica, 2. utvrđivanje čestote njihova apsolutnoga pojavljivanja, 3. utvrđivanje čestote njihova supojavlivanja s drugim leksičkim jedinicama i 4. statističko mjerenje važnosti odnosno značenja takvoga supojavlivanja (Pritchard, 1998: 291). Za samu

je analizu potrebno izvršiti i nekoliko predradnji, odnosno odrediti raspon teksta i najnižu frekvenciju ključne riječi i kolokata te odlučiti o postupku lematizacije ovisno o tipološkoj naravi jezika. Kako bi se kolokacije u korpusu pronalazile što brže i selektivnije, potrebno je poznavati i tri vrste statističkoga mjerenja i to: 1. običnu čestotu supojavljivanja (*raw frequency*) koja kolokate određene ključne riječi razvrstava prema aritmetičkoj sredini, 2. *t-score* – „mjeri stupanj vjerojatnosti da će se dvije riječi supojaviti u odnosu na njihovo slučajno pojavljivanje“ te 3. *MI-value* – „pokazuje količinu informacija koju jedna riječ pruža o vjerojatnosti supojavljivanja druge riječi i tu vrijednost uspoređuje s utvrđenom čestotom pojavljivanja svake od tih riječi“ (1998: 29). Autor zaključuje kako su spomenuti računalni postupci nezaobilazan dio obrade kolokacija u velikim korpusima te je slične analize moguće provesti i na primjeru hrvatskoga jezika.

Kolokacija se dotiče i Milica Mihaljević (1991) iako joj nije primarni cilj ulaziti u detaljniju obradu kolokacija. Mihaljević (1991) se dotiče kolokacija u okviru rasprave o svezama u hrvatskom jeziku. Kada govori o značenju sveza i kolokacija, Mihaljević (1991) vrlo jasno razgraničava navedene pojmove. Smatra da se kolokacija odnosi na sintagmatske veze jedinica, a sam naziv prevladava u američkoj i engleskoj literaturi. Kao primjere kolokacija autorica navodi sljedeće: *fresh water* (svježa voda), *fresh air* (svjež zrak), *dark night* (tamna noć), *dark hair* (tamna kosa), *dark mood* (mračno raspoloženje). Iako ne spominje kolokacijska obilježja, jasno navodi kako navedeni primjeri nisu sveze jer je značenje sveze uže. Među važnim obilježjima sveza autorica spominje stalnost i pomak u značenju ili terminologizaciju. Da je kolokacija zaseban pojam koji se mora razmatrati izvan rasprave o svezama, vidljivo je i iz same klasifikacije prema kojoj sveze mogu biti: opće (*dobar dan*), terminološke (*programska podrška*) i frazemske (*vrzino kolo*).

Leksikografskim se aspektom kolokacija bavi i Petrović (2008a) koja već na samom početku rada upozorava na nedostatak različitih vrsta rječnika unutar domaće leksikografije, a među potrebnijima svakako je kolokacijski rječnik. Autorica navodi kako bi *Kolokacijski rječnik hrvatskoga jezika* ponajprije bio pedagoški rječnik kojemu je svrha informirati korisnika, i to ponajprije neizvorne govornike, o kolokacijama koje se koriste u različitim komunikacijskim kontekstima. Na samom je početku izrade takvoga rječnika vrlo važno odrediti kriterije odabira rječničkoga sadržaja. Smatra da se Hausmannova podjela kolokacijskih sastavnica na osnovu i kolokat može primijeniti u ovakvom tipu rječnika, što znači da bi osnova trebala biti semantička dominantna. Kada je riječ o grupiranju kolokacija,

autorica navodi da se može primijeniti formalni/morfološki kriterij pa se kolokacije navode prema vrsti riječi, ali je moguće slijediti i semantički kriterij. Svaka natuknica, prema mišljenju Petrović (2008a), mora sadržavati i određene gramatičke podatke. Za imenice je to genitiv jednine, a za glagole prvo lice prezenta te po potrebi i vidski parnjak. Kada govori o semantičkom opisu, autorica je stava da ga u kolokacijskim rječnicima manjega opsega nije potrebno navoditi. Petrović (2008b) također raspravlja i o prezentaciji slabih, jakih i čvrstih kolokacijskih struktura u kojima se pojavljuju glagoli emocionalnih stanja u hrvatskim jednojezičnim rječnicima. Navodi kako je zastupljenost kolokacija u Šonjinu rječniku (2000) i Velikom Aniću (2003) minimalna zbog toga što autori polaze od pretpostavke o intuitivnom prepoznavanju leksičkih kombinacija izvornih govornika. Autorica zaključuje kako su hrvatski rječnici (Anić, 2003; Šonje, 2000) neujednačeni u obradi kolokacija te su informacije o glagolskoj kolokabilnosti i njihovom kolokacijskom potencijalu vrlo šture.

Leksikografskom se obradom i prezentacijom kolokacija u dvojezičnim i jednojezičnim rječnicima bavila i Duplančić Rogošić (2007) u magistarskom radu. Autorica je provela kvantitativnu (zastupljenost kolokacija u rječnicima) i kvalitativnu (vrsta najzastupljenijih kolokacija u rječnicima) analizu ukupno jedanaest rječnika i to četiri dvojezična i sedam jednojezičnih. U radu su se obrađivale samo leksičke kolokacije i to: pridjev + imenica, glagol + imenica, imenica + glagol, prilog + pridjev i glagol + prilog. Definiciju kolokacija autorica temelji na već poznatim teorijskim promišljanjima Firtha i Ivira, a kolokacije također dovodi u odnos sa slobodnim svezama riječi i idiomima vodeći se općim formalnim obilježjima prema kojima se spomenute leksičke sveze razlikuju. Usporedbom jednojezičnih i dvojezičnih rječnika, Duplančić Rogošić (2007) zaključuje kako je navođenje kolokacija u spomenutim rječnicima nesustavno te smatra da bi kolokati trebali biti uvršteni pod noseću riječ (osnovu). Također spominje i nekoliko uvjeta koje bi trebalo ispuniti kako bi obrada i zastupljenost u dvojezičnim hrvatsko-engleskim i englesko-hrvatskim rječnicima bila što kvalitetnija. Autorica se zalaže za uvođenje zasebne rubrike u kojoj bi se navodile kolokacije kojima bi osnova bila imenica, a podjela bi se kolokacija temeljila prema dvama kriterijima i to vrsti riječi i značenju. Također, uz kolokacije bi se navodile i gramatičke informacije poput prijedloga ili člana. Kako bi takvi rječnici bili što bolje strukturirani i prihvatljiviji za uporabu neizvornim govornicima, Duplančić Rogošić (2007) smatra kako je kolokacije potrebno navoditi u kontekstu, a značenja kolokacija dodatno objasniti u zagradama.

6.5. Kolokacije u jeziku struke

Interes za kolokacije u jeziku struke, ponajprije engleskom, pokazuje sve više autora nastojeći ukazati na problematiku s obzirom na posebnost rječnika pojedine struke. O kolokacijama u oralnoj medicini pišu Štefić i suradnice (2010). S obzirom na to da kolokacije pridonose fluentnosti i porastu jezične kompetencije, autorice smatraju kako je poznavanje kolokacija unutar jezika struke vrlo važno. Na primjerima kolokacija iz oralne medicine preuzetih iz korpusa stomatoloških tekstova metodom kontrastivne analize ukazuju na prijevodne poteškoće engleskih kolokacija na hrvatski. Osim prevoditeljima, kolokacije pridonose poteškoće i studentima stomatologije jer nemaju razvijenu svijest o njima te ih najčešće uče kao zasebne riječi. Autorice zaključuju kako bi u daljnjem razvoju stručnoga nazivlja i kolokacija trebali sudjelovati stručnjaci kako iz stomatologije tako i iz jezikoslovlja i informacijskih znanosti. Kolokacijsku tematiku unutar medicinske struke obrađuje i Miščin (2012) u doktorskom radu. Motivaciju za istraživanje Miščin (2012) pronalazi u nedovoljnom broju istraživanja kolokacija te brojnim pogreškama govornika u okviru engleskoga jezika medicinske struke. Cilj je rada bio na temelju prikupljenoga korpusa kolokacija strukture glagol + imenica izraditi glosar najfrekventnijih uzlaznih kolokacija s hrvatskim prijevodnim ekvivalentima te potom ispitati kolokacijsku kompetenciju studenata prve godine Medicinskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Dodatno su prikupljene kolokacije podijeljene u semantička polja i to: glagoli koji služe za dijagnosticiranje bolesti (stanja), glagoli koji pojačavaju negativnost i glagoli koji smanjuju negativnosti (Miščin, 2012: 62). Autorica zaključuje da je bolje razvijeno receptivno od produktivnoga znanja kolokacija u EIJ-u te da poučavanju kolokacija treba posvetiti više pažnje i u engleskom i u materinskom jeziku kako bi učenici osvijestili važnost učenja riječi kao cjeline, ali i da sami učenici moraju razvijati vlastite strategije za njihovo usvajanje. Još jedan rad koji se bavi kolokacijama u engleskom jeziku medicinske struke napisale su Miščin i Pavičić Takač (2013). Razinu kolokacijske kompetencije i najčešćotnije pogreške glagolsko-imenskih kolokacija autorice su istražile među studentima prve i pete godine Medicinskoga fakulteta u Zagrebu i Osijeku i 26 liječnika. Miščin i Pavičić Takač (2013) u zaključku navode kako rezultati ukazuju na činjenicu da kontinuirana izloženost i aktivna upotreba engleskoga jezika medicinske struke utječe na povećanje kolokacijske kompetencije. Također smatraju da je potrebno izraditi rječnik ili glosar problematičnih kolokacija čime bi se olakšalo njihovo korištenje.

O kolokacijama u engleskom jeziku tehničke struke piše Ivana Špiranec (2005). Autorica u radu, primjenjujući Ivirovu teoriju (1992-1993: 184) o prototipnom značenju leksičkih jedinica koje ulaze u kolokacijski odnos, objašnjava primjere iz općega i tehničkoga engleskoga jezika. Špiranec (2005) pomoću Ivirove teorije dokazuje da leksičke jedinice *raw*, *vaste*, *serviceable*, *mechanical*, *operating*, *electric* i *electrical* ne gube svoje prototipno značenje kada se prevode iz engleskoga na hrvatski već su „jednaki značenjski potencijali samo drukčije ostvareni na različitim jezicima“ (Špiranec, 2005: 223). O kolokacijama u naftnom nazivlju piše Ivana Marija Kos (2012) u magistarskom radu. Autorica u radu iznosi povijest naftne djelatnosti i povijest leksikografskoga proučavanja naftnoga nazivlja. Pored teorijskoga pregleda, vrlo je zanimljiv korpus kolokacijskih struktura u naftnom nazivlju koje je autorica prikupila iz jedanaest brojeva časopisa *Nafta* iz 2008. godine. U korpusu dominiraju imenske kolokacije. Cilj je rada bio prikupiti i analizirati hrvatsko-engleske kolokacijske strukture u naftnom nazivlju te ukazati na brojne probleme prilikom njihova prevođenja.

Uzmu li se u obzir svi spomenuti radovi, primjetno je da se u radovima hrvatskih autora najčešće preuzima opis kolokacija od stranih autora, u prvom redu nastalih za potrebe proučavanja kolokacija u engleskom jeziku. Takav pristup može se shvatiti kao dobra polazna točka, no kada je riječ o kolokacijama u hrvatskom jeziku, dodatnu je pažnju potrebno usmjeriti na analizu značenjskih i formalnih obilježja, osobito na morfološku razvedenost hrvatskoga jezika. Također, primjetno je da često izostaje jasna definicija kolokacija u hrvatskom jeziku čime se još jednom ukazuje na složenost i nepodudarnost tumačenja kolokacija u okviru hrvatske lingvistike te probleme razgraničavanja kolokacija od ostalih leksičkih sveza. Status se kolokacija rijetko objašnjava, a ako to i jest slučaj najčešće je to u odnosu na frazeme i slobodne sveze riječi. Kako bi se pokušao odrediti status kolokacija, domaći autori često nabrajaju brojna obilježja (čvrstoća, opetovanost, ustaljenost i dr.) za prepoznavanje kolokacija. Takva obilježja nisu imanentna samo kolokacijama, nego i drugim leksičkim svezama te se ne mogu smatrati presudnim kriterijem za jasno i nedvosmisleno određenje pojma kolokacije. Dodatnu poteškoću predstavlja i terminološka neusklađenost za kolokacijske sastavnice koja vlada unutar hrvatskoga jezikoslovlja. Kada je riječ o broju strukturnih jedinica kolokacija, primjetno je da se u okviru hrvatskoga jezika kolokacije najčešće tumače kao dvočlana veza, iako se ne negira mogućnost i višečlane strukture (Blagus Bartolec, 2014; Burić i Lasić, 2012; Petrović, 2007;), dok se autori koji se bave engleskim

jezikom (Borić, 2002; Ivir, 1992-1993; Pritchard, 1998) ne izjašnjavaju o najmanjem odnosno najvećem broju sastavnica koje tvore kolokaciju. Više autora naglašava činjenicu da za hrvatski jezik još uvijek ne postoji kolokacijski rječnik te je još uvijek otvoreno pitanje uvrštavanja kolokacija u rječnike. Za HII, znanstveni su i stručni radovi sporadični (Burić i Lasić, 2012; Petrović, 2007) pa još uvijek ne postoje spoznaje o ovladanosti kolokacijama u HII-u te razvoju kolokacijske kompetencije.

U nastavku se rada govori o leksiku općenito, a potom leksičkoj i posebice kolokacijskoj kompetenciji u nastavi inoga jezika. Zasebno poglavlje posvećeno je i kolokacijskoj kompetenciji u HII-u.

7. Kolokacijska kompetencija kao sastavnica leksičke kompetencije u inom jeziku

7.1. Općenito o vokabularu

Brojna iskustva nastavnika inoga jezika potvrđuju kako je vokabular najopsežnija sastavnica koju treba obraditi i kojom neizvorni govornik treba ovladati. Iako se u mnogim jezicima, osobito morfološki razvijenijima, naglasak stavlja na poučavanje gramatičkih struktura, bez usvojenih leksičkih jedinica u kojima se ogleda čitav raspon različitih značenja i oblika nije moguće prenijeti poruku niti uspostaviti valjanu komunikaciju. Brojni učenici inoga jezika ističu kako je učenje i poučavanje vokabulara vrlo važno jer im na početnom stupnju znanja omogućuje snalaženje u novoj sredini, dok im leksičko bogatstvo na višim razinama omogućuje preciznije izražavanje i razumijevanje nijansi u značenju. No, unatoč tome vokabular često predstavlja zanemarenu sastavnicu kojoj se ne pridaje dovoljno pažnje iako je on ključ za uspostavljanje komunikacije na inom jeziku.

Vokabular se najčešće definira kao fond riječi nekoga jezika te se prva pomisao odnosi na skupinu jednočlanih leksičkih jedinica (češće punoznačnih, a rjeđe gramatičkih poput prijedloga koji se uključuju u kontekst) premda leksičko bogatstvo pojedinoga jezika obuhvaća i višečlane leksičke jedinice unutar kojih se nalaze i kolokacije. Na nastavi je inoga jezika jedno od najčešćih nastavnikovih pitanja zna li učenik neku riječ te se pritom najčešće misli na prepoznavanje određenoga značenja. No znanje riječi, pored značenja, tj. sadržaja, uključuje i znanje o obliku i uporabi neke riječi (Nation, 2001). I Thornbury (2002) smatra da leksičko znanje obuhvaća različite aspekte jezičnoga znanja poput poznavanja fonema, oblika riječi, značenja, rečenične strukture i konteksta.

Vrlo važna sastavnica odnosi se i na receptivno i produktivno znanje riječi s obzirom na to da navedeni termini pokrivaju sve aspekte uključene u znanje riječi. Receptivno se znanje tradicionalno povezuje s jezičnim vještinama slušanja i čitanja, dok se produktivno znanje obično odnosi na pisanje i govorenje, odnosno one jezične vještine koje sudjeluju u stvaranju jezičnih oblika kako bi govornik mogao prenijeti vlastitu poruku. Iz područja OVIJ-a, ali i usvajanja prvoga jezika, poznato je da je količina leksičkih jedinica koje prepoznajemo i razumijemo puno veća od leksičkih jedinica koje produktivno upotrebljavamo u jezičnim vještinama govorenja i pisanja. Pa iako je razlika između receptivnoga i produktivnoga znanja u prvi mah sasvim jasna postavlja se pitanje kriterija odnosno granice kada leksičke jedinice

prelaze iz receptivnoga vokabulara u produktivni. Nation (2001) upozorava na isprepletenost između receptivnoga i produktivnoga znanja leksičkih jedinica s obzirom na činjenicu da tijekom slušanja i čitanja također proizvodimo značenje. Milton (2009) također naglašava da se tijekom slušanja i čitanja često mora predvidjeti leksička jedinica koja slijedi, što znači da se oslanjamo i na produktivno znanje. I Melka (1997 prema Read, 2000) smatra da je granica između ove dvije razine znanja nejasna te da dolazi do interakcije između receptivnoga i produktivnoga vokabulara.

Poznavanje oblika leksičke jedinice prema Nationu (2001) na receptivnoj razini uključuje znanje o tome kako riječ zvuči ili izgleda u pisanom obliku, dok produktivne vještine zahtijevaju poznavanje njezina izgovora. Sadržaj riječi na receptivnoj se razini odnosi na značenje koje signalizira neki oblik riječi. Na produktivnoj razini poznavanje sadržaja riječi odnosi se na izbor riječi za izražavanje točno određenoga značenja te stvaranje asocijacija među riječima, odnosno moguću zamjenu jedne riječi drugom kako bi se izrazilo isto značenje (Nation, 2001). Naposljetku, uporaba riječi uključuje poznavanje gramatičkih funkcija, kolokacija i ograničenja u uporabi neke riječi. Receptivno znanje kolokacija odnosi se na znanje o mogućnosti supojavljivanja/kombiniranja dviju riječi, a na produktivnoj na ograničenja u uporabi pojedinih riječi u okviru točno određene kolokacije.

Poznato je da učenje leksičkih jedinica u inom jeziku pred neizvornoga govornika stavlja niz zahtjevnih postupaka s obzirom na to da je potrebno uspostaviti precizan odnos između oblika i značenja leksičke jedinice, razlikovati nijanse u značenju te izabrati točan oblik leksičke jedinice. Ovim postupcima prethodi usvajanje određene količine riječi kako na receptivnoj tako i na produktivnoj razini te pohrana leksičke jedinice u mentalni leksikon. Pohranjene leksičke jedinice potrebno je prizvati te potom razviti strategije učenja i usvajanja vokabulara (Thornbury, 2002).

Pored receptivnoga i produktivnoga znanja riječi, u literaturi se govori i o širini (engl. *breadth*) odnosno dubini (engl. *depth*) poznavanja vokabulara. Širina vokabulara odnosi se na opseg odnosno količinu leksičkih jedinica koje neizvorni govornik zna na određenoj razini znanja (Nation, 2001). Prikupljanje se leksičkih jedinica za procjenu ukupne širine vokabulara u inom jeziku obično radi na dva načina: uzorkovanjem riječi iz rječnika ili na korpusno utemeljenim grupama riječi često poredanima prema frekventnosti. Važno je spomenuti da se korpusno utemeljeno uzorkovanje riječi često koristi za grupiranje riječi prema frekventnosti na prvih 1,000 vrlo frekventnih riječi, zatim drugih 1,000 frekventnih riječi itd. Često se

postavlja pitanje koliko je leksičkih jedinica potrebno usvojiti da bi činile produktivan vokabular odrasloga govornika. Thornbury (2002) navodi kako obrazovan izvorni govornik posjeduje vokabular od oko 20 000 leksičkih jedinica, dok vokabular neizvornoga govornika obično obuhvaća oko 5 000 leksičkih jedinica u inom jeziku. Da bi se preciznije odredila količina potrebnoga vokabulara, potrebno je u vidu imati i govornikove potrebe. Općenito se smatra da osnovni/temeljni vokabular (engl. *core vocabulary*) obuhvaća oko 2-3 000 leksičkih jedinica dok vokabular jezika struke uključuje i više od 5 000 leksičkih jedinica (Thornbury, 2002). Treba spomenuti da za HIJ još uvijek nije određen temeljni vokabular od 2-3 000 leksičkih jedinica. Instrumenti pomoću kojih se procjenjuje širina vokabulara obično obuhvaćaju zadatke višestrukoga izvora, uparivanje sinonima, prijevodne vježbe ili liste riječi na kojima ispitanik odgovorima 'da-ne' upućuje na to zna li neku leksičku jedinicu ili ne (Read, 2000). Jedan se od uobičajenih načina procjene receptivnoga vokabulara odnosi na uporabu zadatka višestrukoga izbora. Wesche i Paribakht (1996 prema Read, 2000) kritički se osvrću na uporabu zadataka višestrukoga izbora s obzirom na to da su vrlo teški za sastavljanje, ispitanici mogu izabrati točan odgovor postupkom eliminacije te često ne prepoznaju značenje kako ciljanih tako i ostalih leksičkih jedinica u okviru rečenične strukture, utjecaj distraktora može previše ometati prepoznavanje testiranih leksičkih jedinica te, naposljetku, obuhvaćaju vrlo mali uzorak leksičkih jedinica u okviru cjelokupnoga vokabulara. No, unatoč tome, uporaba zadataka višestrukoga izbora vrlo je raširena jer su puno lakši za provedbu i analizu od druge vrste zadataka.

S druge strane, dubina vokabulara odnosi se na kvalitetu znanja vokabulara. Qian (1998) smatra kako dubina vokabulara obuhvaća nekoliko aspekata znanja leksičkih jedinica: izgovor, pravopis, značenje, uporabu, frekventnost te morfološka, sintaktička i kolokacijska obilježja leksičkih jedinica. Henriksen (1999) smatra da se određenje dubine vokabulara kao kvalitete znanja vokabulara može smatrati vrlo površnim. Dubina vokabulara ne uključuje samo poznavanje značenja leksičkih jedinica nego i znanje o paradigmatiskim (antonima, sinonima, hiponima...) te sintagmatskim odnosima (kolokacijskih ograničenja) među leksičkim jedinicama. Drugim riječima, dubina vokabulara određuje način kako neka leksička jedinica može biti receptivno i produktivno iskorištena (Schmit i sur., 2011). Read (2000) smatra da se za procjenu dubine vokabulara koriste dva pristupa – razvojni (engl. *developmental approach*) i dimenzionalni (engl. *dimensional approach*). Razvojni se pristup oslanja na skale za procjenu znanja leksičke jedinice (obično od 0 do 5) te je jedan od

najpoznatijih testova te vrste Vocabulary Knowledge Scale (Paribakht i Wesche, 1993 prema Read, 2000). Test koji se temelji na mjernom pristupu te koji se koristi za procjenu znanja vokabulara s obzirom na asocijacije među leksičkim jedinicama zove se Word Associates Format (WAF) (Read, 2000). WAF (Read, 2000) je zamišljen kao test kojim se procjenjuje ovladanost značenjem i uporabom leksičkih jedinica te ima znanstvenu i pedagošku primjenjivost.

Vrlo je važan i na postupak odabira leksičkih jedinica. Prilikom odabira leksičkih jedinica koje će se obrađivati na nastavi, a potom i procjenjivati, Nation (2000) predlaže podjelu na tri vrste leksičkih jedinica. Prvu vrstu čine visoko frekventne leksičke jedinice, što u engleskom obuhvaća oko 2,000 leksičkih jedinica. S obzirom na to da je mali postotak leksičkih jedinica u jeziku vrlo frekventan, Nation (2001) zaključuje da je visoko frekventnim leksičkim jedinicama potrebno posvetiti posebnu pažnju. Drugu vrstu čine nisko frekventne leksičke jedinice čija uporaba ovisi o osobnim i društvenim preferencijama govornika. Posljednju vrstu prema Nationu (2001) čini specijalizirani vokabular jezika struke. Read (2000) smatra da je za sastavljanje testova za procjenu usvojenosti vokabulara, najvažnije odrediti frekventnost leksičkih jedinica u jeziku, a potom izabrati one leksičke jedinice koje se obrađuju na nastavi i kojima su učenici bili izloženi kroz udžbenike i leksičke vježbe. Vrlo važna odluka odnosi se i na to hoće li se odabrane leksičke jedinice u sklopu zadatka za procjenu njihova znanja pojavljivati u izolaciji ili unutar konteksta. Za procjenu veličine vokabulara uobičajeno je prezentirati leksičke jedinice u izolaciji čime se pojednostavljuje izvedba zadatka te se može obuhvatiti vrlo velik uzorak leksičkih jedinica koje se testiraju, no s druge strane kriteriji za procjenu znanja leksičkih jedinica u ovakvom tipu zadatka obično su minimalni (Read, 2000). Upravo je zato prezentacija leksičkih jedinica u kontekstu vrlo poželjna. Uključivanje leksičkih jedinica u užu (primjerice samo jedna rečenica) ili širi (npr. kraći tekst ili odlomak) kontekst, obično pomoću *cloze testa*, omogućuje procjenu o poznavanju značenja, uporabe i gramatičkih obilježja leksičke jedinice te kolokacija i stilistike.

Sa znanjem riječi povezan je i teret učenja, odnosno količina napora potrebna da bi se pojedina riječ naučila. Nation (2001) pritom naglašava da će teret učenja riječi za one učenike čiji je izvorni jezik blizak inom jeziku biti slabiji, odnosno jači ako je izvorni jezik potpuno različit od inoga jezika kojim učenik pokušava ovladati. Poznato je da stupanj semantičkoga preklapanja među leksičkim jedinicama može znatno varirati među jezicima, što može dovesti

do leksičkih pogrešaka. Tako su primjerice, vrlo česte pogreške lažni prijatelji odnosno leksičke jedinice koje u dvama jezicima imaju potpuno različito značenje ili pak negativan prijenos. Tako će, primjerice, polaznicima nastave HIJ-a kojima je materinski jezik jedan od slavenskih jezika (često poljski, slovački, ruski...) sustav hrvatskoga jezika biti sasvim jasan pa i blizak, no na leksičkoj razini vrlo su česta pojava lažni prijatelji ili tvorba riječi prema pravilima materinskoga jezika, što Nationovu (2001) tvrdnju o smanjenom teretu učenja za one jezike koji su bliži inom jeziku dovodi u pitanje. S druge strane, postoje jezici koji dijele leksičke jedinice sličnoga oblika (engl. *cognates*) kao što je to primjerice u engleskom *apartment* i talijanskom *appartamento* u značenju 'stan'. Leksička jedinica *apartman* pojavljuje se i u hrvatskom jeziku, no pod različitim značenjem (*1. soba/sobe s kuhinjom i dodatnim prostorijama za smještaj turista; 2. hotelska soba s nusprostorijama i udobnostima potpunoga stana*²¹). No, najveći su problem one leksičke jedinice inoga jezika koje nemaju prijevodni ekvivalent u prvom jeziku. Takav je slučaj, primjerice, s hrvatskim glagolima *umivati se, ljetovati, zimovati* itd. (Cvikić i Bošnjak, 2004) koji često predstavljaju problem govornicima drugih jezika.

Leksička se sastavnica sustavnije počinje istraživati krajem 20. stoljeća čime se napušta mišljenje o prirodnom usvajanju vokabulara (Schmitt, 2000), a sve se više naglasak stavlja na učenje riječi. Riječ je o leksičkom pristupu (engl. *lexical approach*) metodi poučavanja stranih jezika koju je opisao Michael Lewis 90-ih godina prošloga stoljeća. I dok tradicionalniji pristupi gramatiku odvajaju od leksika, u leksičkom pristupu naglasak je upravo na leksemu i njegovom proizvodnom potencijalu. Prema Lewisu (1993) temeljna je ideja leksičkoga pristupa da se jezik sastoji od gramatikaliziranoga leksika (engl. *grammaticalised lexis*), a ne od leksikalizirane gramatike (engl. *lexicalised grammar*). Drugim riječima, pojam gramatikaliziran leksik naglasak stavlja na lekseme, a gramatika je u službi leksema i generiranja značenja. Lewis (1993) također ne prihvaća dihotomiju gramatika/leksik, nego naglasak stavlja na leksičke sklopove (engl. *chunks*) u koje ubraja kolokacije, frazeme, uvodne formule pa i cijele rečenice. Prema načelima leksičkoga pristupa, Lewis (1993) leksičke jedinice dijeli na dvije skupine. Prvu skupinu čine leksemi ili riječi (engl. *words*), a drugu višječlani leksički sklopovi (engl. *multi-word units*) u koje ubraja kolokacije i konvencionalne izraze (engl. *institutionalised expressions*) odnosno pozdrave i uljudne izraze koji se temelje na pragmatici i obično se pamte i koriste kao cjelina. Posebno

²¹ Hrvatski jezični portal, <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>. Zagreb, 20.5.2016.

mjesto u okviru leksičkoga pristupa zauzimaju kolokacije. Lewis (1998) pod kolokacijama podrazumijeva prirodno supojavljivanje dviju riječi te naglašava da se kolokacijom ne mogu smatrati bilo koje kombinacije dvije riječi koje se pojavljuju u tekstu. Prema Lewisu (1998) kolokacije mogu biti jake i slabe, a glavno im je obilježje arbitrarnost (npr. kaže se tall boy, ali ne i *hight boy). Drugim riječima, izostaje mogućnost generalizacije kolokacijskih obrazaca. Time se upućuje na činjenicu da riječi pohranjujemo kao leksičke sklopove, što predstavlja jedno od temeljnih načela leksičkoga pristupa. Primjenjujući leksički pristup, Lewis (1998) smatra da učenici mogu shvatiti na koji se način riječi ponašaju u okruženju u kojem se koriste.

S obzirom na to da je prema načelima leksičkoga pristupa naglasak na usvajanju leksičkih sklopova, napušta se tradicionalno poimanje gramatike te se ona poučava receptivno odnosno učenik je pokušava sam otkriti promatranjem i zaključivanjem o jezičnim sklopovima. Navedeni pristup u potpunosti je provediv u jezicima poput engleskoga jezika koji nema razvijenu morfologiju, no postavlja se pitanje koliko je leksički pristup pogodan za razvijanje komunikacijske kompetencije u morfološki bogatijim jezicima poput hrvatskoga. Višečlani leksički sklopovi u hrvatskom jeziku ne javljaju se često, a kada to i jest slučaj, učenik nije u mogućnosti naučiti sve oblike gotovih leksičkih sklopova zbog brojnih promjena oblika glagola i imenskih riječi. Za ilustraciju Bergovec (2007) navodi kako se glagol doći u leksičkom sklopu 'doći na vrijeme' (to come/get on time) u hrvatskom jeziku može pojaviti u petnaest različitih oblika, dok ih je u engleskom samo četiri. Dodatnu poteškoću pričinja i glagolski vid (usp. Novak Milić i Čilaš Mikulić, 2013). S druge strane, neka načela leksičkoga pristupa ipak su primjenjiva u HIJ-u, barem na početnim stupnjevima. Primjerice, učenje konvencionalnih izraza i višečlanih leksičkih sklopova koje učenici mogu koristiti u svakodnevnom životu (upoznavanje, predstavljanje, uljudni izrazi i strukture u gradu, restoranu, trgovini, javnom prijevozu i ustanovama) jer im omogućuju prenošenje informacije i uspostavljanje kontakta s novom sredinom. Takve ustaljene izraze i strukture prema načelima leksičkoga pristupa učenik pamti kao neraščlanjene jedinice bez analize gramatičkih zakonitosti.

Unatoč činjenici da leksički pristup naglašava veliku izloženost jeziku i razvijanje komunikacijske kompetencije kroz prilagodbu nastavnih materijala s obzirom na dob, materinski jezik, stupanj i razlog učenja polaznika, induktivno poučavanje gramatike ipak nije primjenjivo. Zbog velike morfološke raslojenosti hrvatskoga jezika i činjenice da promjena

oblika riječi može utjecati na potpuno prenošenje poruke, s poučavanjem gramatike u nastavi hrvatskoga kao inoga jezika potrebno je krenuti od samih početaka. Kada je pak riječ o kolokacijama, koje u okviru leksičkoga pristupa zauzimaju vrlo važno mjesto od samih početaka učenja inoga jezika, potrebno je reći da je i u tom dijelu vidljiva razlika u odnosu na, primjerice, engleski jezik. Naime, o kolokacijskoj se kompetenciji u hrvatskom kao inom jeziku podrobnije raspravlja tek u Okviru B2 razine jer se smatra da je govornik na B2 razini već prilično usvojio morfosintaktičke zakonitosti hrvatskoga jezika te se naglasak premješta na razvijanje leksičke kompetencije kroz uporabu frazema i kolokacija (Udier, 2015). No, kako je to uvijek slučaj u morfološki bogatijim jezicima, razvijanje leksičke kompetencije, pa između ostaloga i uporaba kolokacija, u čvrstoj je povezanosti s gramatičkom kompetencijom hrvatskoga jezika. Time se ustvari naglasak s poučavanja gramatike, koja se prema načelima leksičkoga pristupa predviđa tek na naprednijim stupnjevima, u HIJ-u premješta na početne stupnjeve, dok se iscrpniji razvoj leksičke kompetencije prema Okviru B2 razine, vidljiv u uporabi frazema i kolokacija, premješta na naprednije stupnjeve (osobito B2) kada je govornik ovladao temeljnim gramatičkim zakonitostima hrvatskoga jezika.

U ovom se poglavlju raspravljalo o vokabularu općenito, odnosno pokušao se dati odgovor na pitanje, što se podrazumijeva pod pojmom *znanja leksičkih jedinica*. Autori (Thornbury, 2002; Nation, 2001) su suglasni da znanje riječi, osim poznavanja značenja, uključuje i druge aspekte poput oblika i uporabe riječi, konteksta i rečenične strukture. U literaturi se, također, mogu susresti različite podjele vokabulara s obzirom na to procjenjuje li se receptivno ili produktivno znanje odnosno dubina ili širina znanja leksičkih jedinica. Ovisno o navedenom, u području OVII-a primjenjuje se različita metodologija procjene usvojenosti vokabulara (standardizirani testovi, zadaci višestrukoga izbora i popunjavanja praznina...) pri čemu posebnu pažnju treba posvetiti odabiru (frekventnost) i prezentaciji (izolirano ili u kontekstu) leksičkih jedinica. S obzirom na to da vokabular često predstavlja zanemarenu sastavnicu na nastavi inoga jezika, Lewis (1993) je začetnik novoga pristupa obradi leksičkih jedinica koji se zove leksički pristup. Lexički pristup naglasak stavlja na leksik i receptivno poučavanje gramatike, što u morfološki bogatim jezicima nije u potpunosti provedivo. Drugim riječima, može se reći da se načela leksičkoga pristupa mogu primjenjivati i u morfološki bogatim jezicima, poput hrvatskoga, u ponešto izmijenjenom redoslijedu, u odnosu na engleski jezik, zbog eksplicitnoga poučavanja gramatike već od početne razine znanja.

O važnosti kolokacija i kolokacijske kompetencije na ukupni razvoj leksičke kompetencije raspravljat će se u narednim poglavljima.

7.2. Komunikacijska jezična kompetencija

Na početku će se vrlo kratko objasniti komunikacijska jezična kompetencija s obzirom na to da je ona nadređeni pojam lingvističkoj kompetenciji unutar koje se nalazi leksička kompetencija na kojoj će u ovom radu biti naglasak.

Komunikacijska jezična kompetencija lingvistički je pojam koji je na većoj važnosti počeo dobivati 70-tih i 80-tih godina 20. stoljeća zahvaljujući sve većem interesu primijenjenih lingvističara koji su u prvi plan stavili istraživanje procesa usvajanja inoga jezika. Unatoč brojnim modelima komunikacijske jezične kompetencije kroz povijest (za detaljniji pregled npr. Bagarić Medve, 2012; Bagarić i Mihaljević Djigunović, 2007), u ovom će se radu navedeni pojam opisati prema načelima *Zajedničkoga europskoga referentnoga okvira za jezike (ZEROJ) (2005)*.

Komunikacijska se jezična kompetencija u ZEROJ-u (2005) definira u okviru specifičnoga jezičnoga znanja, a s ciljem ostvaraja komunikacijske nakane. Shodno tome, komunikacijska jezična kompetencija u užem smislu uključuje, pored općih sposobnosti pojedinca, i tri kompetencije: lingvističku, sociolingvističku i pragmatičku kompetenciju. Sociolingvistička kompetencija uključuje znanja i vještine potrebne za „sociokulturne uvjete korištenja jezika“ (ZEROJ, 2005: 13). U prvom redu to su oni sociokulturni aspekti koji se odnose na uporabu jezika u okviru društvenih odnosa, pristojnoga ponašanja, narodne mudrosti, razlike u registru te dijalekte i naglaske. Funkcionalna uporaba jezika odnosi se na pragmatičku kompetenciju, a u okviru ZEROJ-a (2005) obuhvaća diskursnu i funkcionalnu kompetenciju te kompetenciju planiranja. Pragmatička kompetencija odnosi se na usvajanje diskursa, koheziju i koherentnost, prepoznavanje različitih tekstova, ironiju i parodiju. Lingvistička ili jezična kompetencija obuhvaća najveći broj podkomponenti, ukupno šest, važnih za uporabu formalnih sredstava koje korisniku inoga jezika služe za oblikovanje strukturiranih i sadržajnih poruka. Unutar lingvističke ili jezične kompetencije razlikuju se: leksička kompetencija, gramatička kompetencija, semantička kompetencija, fonološka kompetencija, ortografska kompetencija i ortoepska kompetencija. S obzirom na to da je u ovom radu naglasak na kolokacijama, leksičkom fenomenu koji predstavlja ključ za prirodnu uporabu jezika te pridonosi fluentnosti (Borić, 2002), u središtu će pozornosti ponajprije biti

leksička kompetencija. No, dat će se i kratak pregled ostalih kompetencija s obzirom na to da su u obradu leksičkih jedinica u nastavi inoga jezika uključene sve razine važne za potpuno ovladavanje leksičkom sastavnicom s posebnim naglaskom na gramatičku kompetenciju koja je u neprestanom prožimanju s leksikom.

7.3. Leksička kompetencija kao sastavnica komunikacijske kompetencije

Leksička se kompetencija prema ZEROJ-u (2005: 113) definira kao „poznavanje i sposobnost korištenja nekog jezika“, a pored leksičkih, sadrži i gramatičke elemente. Leksički elementi unutar ZEROJ-a (2005) podijeljeni su u dvije skupine: na gotove izraze i na pojedinačne riječi. Pojedinačne riječi mogu biti leksičke (npr. imenice, pridjevi, glagoli, prilozi) i gramatičke (npr. članovi, zamjenice, prijedlozi, veznici, pomoćni glagoli...). Gotovi izrazi (engl. *fixed expressions*) odnose se na riječi koje čine zaokruženu cjelinu pa se obično tako uče i ulaze u uporabu. U gotove izraze ZEROJ (2005) ubraja: a) rečenične formule (pozdravi i poslovice); b) idiomatske izraze koji uključuju različite metafore i intenzifikatore, odnosno one elemente čija je uporaba uvjetovana kontekstom (npr. bijelo poput snijega = savršeno čisto); c) ustaljene izraze poput „Dozvolite mi da...“ koji se obično nadopunjuju drugim riječima ili frazama kako bi rečenica dobila na smislu i cjelovitosti; d) ustaljene kolokacije (engl. *fixed collocations*) se u ZEROJ-u (2005) nazivaju kombinacijama riječi koje se redovito koriste zajedno, kao npr. održati govor ili prekinuti šutnju. Razvidno je da se u ZEROJ-u (2005) unutar grupe leksičkih elemenata uključuje širok raspon gotovih izraza koje govornici pohranjuju u memoriju kao cjelinu i prizivaju kada ih žele upotrijebiti kao pojedinačne izraze.

Na temelju rečenoga, definicija se kolokacija u ZEROJ-u (2005) može smatrati preopćenitom i nejasnom. Naime, nije u potpunosti jasno na što se odnosi naziv ustaljene kolokacije (engl. *fixed collocations*). Pregledom literature može se pretpostaviti da je riječ o svezama riječi koje se uobičajeno supojavljaju što, kao što je već pojašnjeno u potpoglavlju o formalnim obilježjima leksičkih sveza (5.1.), nije dovoljan kriterij da bi se pojedina leksička sveza mogla smatrati kolokacijom. U hrvatskom je jeziku potrebno u obzir uzeti i značenjska i formalna obilježja. Nadalje, kolokacije se u ovom radu ne tumače kao jedna od skupina gotovih izraza (engl. *fixed expression*) već kao leksičke sveze riječi nastale sintagmatizacijom koje se sastoje od osnove čije je značenje u načelu samostalno te kolokata, promjenjive sastavnice koja ima polisemni karakter te pobliže određuje značenje osnove. Osim što se uz osnovu može javiti veći raspon promjenjivih sastavnica, ovisno o kontekstu i komunikacijskoj

situaciji, postavlja se pitanje koliko su uopće gotovi izrazi česti u HJ-u. Dodatna je otežavajuća okolnost i to što zbog velike morfološke razvedenosti HJ-a učenici nisu u mogućnosti naučiti sve oblike gotovih izraza pa tako ni kolokacija zbog brojnih promjena pridjeva, imenica pa i glagola koji mogu činiti strukturu pojedine kolokacije. Gotovim se izrazima u HJ-u mogu smatrati frazemi s obzirom na to da ne nastaju u govornom procesu, nego se koriste u gotovom obliku. S druge strane, kolokacije se smatraju svezama riječi koje se koriste kao leksičke cjeline koje nastaju u govornom procesu te kojim je primaran cilj sužavanje značenja kako bi se ukazalo na točno određenu izvanjezičnu pojavu. Unatoč činjenici što je ZEROJ općenita preporuka, iz svega je navedenoga razvidno da je definiciju kolokacija u ZEROJ-u potrebno precizirati te kolokacije jasnije odrediti u odnosu na druge leksičke sveze.

Leksička kompetencija unutar ZEROJ-a (2005) opisana je i u okviru ljestvica za opseg i sposobnost korištenja vokabulara. Sposobnost, odnosno stupanj znanja vokabulara u ZEROJ-u (2005) naznačen je ovisno o stupnju kompetencije korisnika inoga jezika (od A1 do C2), a najčešće se opisuje u terminima manjih ili većih netočnosti ili pogrešaka. Drugim riječima, stupanj znanja vokabulara procjenjuje se u okviru onoga što korisnik inoga jezika može ili ne može napraviti točno. Navedeni pristup nije u potpunosti prikladan za izražavanje sposobnosti uporabe vokabulara jer pogreške često predstavljaju odstupanja nastala razvojem i širenjem korisnikova znanja (vokabulara) na inom jeziku. Osim toga, o znanju riječi ne može se govoriti u apsolutnim vrijednostima jer se riječi, s obzirom na znanje Nationovih sastavnica, mogu poznavati u različitim stupnjevima (usp. Schmitt, 2010; Henriksen, 2008) na što u HIJ-u upozoravaju Cvikić i Bošnjak (2005). Može se zaključiti da opisivanje sposobnosti korištenja vokabulara u ZEROJ-u (2005) terminima 'manje netočnosti', 'vokabularne pogreške', 'veće/manje pogreške' zahtijeva preciznije određenje i jasniju terminologiju unatoč činjenici što je ZEROJ (2005) samo općenita preporuka ili vodič za opisivanje kompetencija korisnika inoga jezika. Nadalje, zanimljivo je istaknuti kako se u ZEROJ-u (2005) navodi da su glavni pokazatelji usvajanja jezika i vrednovanja učenikova znanja količina, raspon i kontrola vokabulara. Pritom se ne daju detaljnije informacije o tome koju je količinu (broj riječi) i raspon vokabulara (obično tematski grupiran) potrebno poznavati, već se to ostavlja na izbor sastavljačima testova i autorima udžbenika za svaki pojedini jezik.

Razvoj leksičke kompetencije povezan je s razvojem ostalih podkompetencija unutar komunikacijske jezične kompetencije. Prema Udier (2009) navedene se podkompetencije mogu promatrati kao razine na kojima je potrebno obrađivati leksičke jedinice kako bi one u potpunosti bile usvojene na inom jeziku. Gramatičku kompetenciju ZEROJ (2005) definira kao „poznavanje i sposobnost korištenja gramatičkih resursa nekog jezika.“ Na povezanost gramatičke i leksičke kompetencije upućuje i ZEROJ (2005) navodeći da se leksička kompetencija sastoji od leksičkih, ali i gramatičkih elemenata. U morfološki razvijenom jeziku kao što je hrvatski, uvijek je iznova važno naglasiti jaku povezanost gramatičke s leksičkom kompetencijom s obzirom na činjenicu da se leksičkom jedinicom treba ovladati na flektivnoj, sintaktičkoj i kolokacijskoj razini da bi je se moglo smatrati ovladanom. Udier (2015) navodi da je preklapanje leksičke kompetencije s gramatičkom vidljivo u situacijama kada govornik zna kako ispravno upotrijebiti usvojene pojedinačne i gotove leksičke elemente.

Razvijanje gramatičke kompetencije u HIJ-u obilježeno je učenjem i usvajanjem različitih glagolskih oblika i imenskih riječi. Kada je riječ o glagolima, najviše poteškoća zadaju prezentski oblici glagola, dok se kod imenskih riječi učenici moraju nositi s velikim brojem padežnih nastavaka u imeničkoj i pridjevsko-zamjениčkoj sklonidbi. Dodatan otežavajući problem su i brojne glasovne promjene koje uvelike utječu na prepoznavanje osnovnoga oblika riječi. Cvikić i Bošnjak (2004) upozoravaju i na pojavu morfološke homonimije i homografa, što može dodatno otežati razumijevanje pojedinih padežnih oblika imenica. Zbog svega navedenoga, u procesu ovladavanja leksičkim jedinicama važno je krenuti od nominativa singulara kao osnovnoga oblika za imenske riječi, odnosno infinitiva kao neodređenoga glagolskoga oblika kako bi učenik HIJ-a mogao uvidjeti razliku između osnove i fleksijskih oblika potrebnih za proizvodnu uporabu leksičkih jedinica. Unutar gramatičke kompetencije ZEROJ (2005) uključuje i sintaksu koja učeniku inoga jezika može pružiti informacije o tome kako leksičke jedinice uklopiti u rečenice. Udier (2009) smatra kako je posebnu pažnju važno posvetiti prijedlozima različita značenja koji dolaze s dvama ili trima padežima (npr. *s* s instrumentalom i genitivom) te istoznačnim (npr. *ispred* s genitivom i *pred* s instrumentalom) i bliskoznačnim (npr. *k* i *prema* s dativom) prijedlozima koji se javljaju uz različite padeže.

Semantička se kompetencija unutar ZEROJ-a (2005) odnosi na organizaciju i kontrolu značenja. U procesu ovladavanja inim jezikom često se događa da značenjska sličnost s

materinskim jezikom navodi na krivi trag. Također, osim sličnosti s materinskim jezikom, poteškoće mogu stvoriti i one riječi unutar inoga jezika koje se slično pišu ili zvuče. Stoga je sve leksičke jedinice potrebno pomno objasniti s obzirom na različita značenja, a osobito ona bliska.

Fonološka kompetencija odnosi se na sposobnost percepcije i produkcije fonema i alofona, fonetskih obilježja poput zvučnosti, nazalnosti i sl., strukture sloga i slijeda fonema, pravilnoga izgovora glasova, mjesta i vrste naglaska u riječima i rečenične intonacije (usp. Banković-Mandić, 2014; Novak Milić, 2003).

Ortografska (pravopisna) kompetencija definira se u okviru uporabe simbola za grafičko bilježenje glasova. U hrvatskom kao inom jeziku, česte su zamjene, ispuštanja ili dodavanja dijakritičkih znakova, a dolazi i do negativnoga prijenosa fonološkoga sustava materinskoga jezika (usp. Grgić i Udier, 2012). Kao zadnju kompetenciju, ZEROJ (2005) navodi ortoepsku koja obuhvaća poznavanje pravila o izgovoru glasova i izgovornih cjelina.

Zanimljivo je da se u okviru jezične kompetencije u ZEROJ-u (2005) ne spominje strategijska kompetencija, iako je poznato da su strategije vrlo važan element u razvoju leksičke kompetencije (i ne samo leksičke) jer olakšavaju učenje i zadržavanje novih podataka. U okviru ZEROJ-a (2005) pojam strategija ima široko značenje i spominje se u poglavlju o komunikacijskoj jezičnoj uporabi, a najčešće se referira na uporabu komunikacijskih strategija čija se primjena dovodi u vezu s metakognitivnim načelima (prethodnoga planiranja, izvršenja, praćenja i ispravljanja). ZEROJ (2005) naglašava da se komunikacijske strategije koriste kako bi korisnik inoga jezika aktivirao svoje jezične resurse, prizvao vještine koje mogu zadovoljiti zahtjeve komunikacije i tako ispunio zadatak. Prema ZEROJ-u (2005) komunikacijske se strategije također ne smiju promatrati kao sredstvo kojim bi se moglo nadoknaditi jezično znanje. U HIJ-u zasad je provedeno samo jedno istraživanje o uporabi strategija učenja vokabulara. Spomenuto istraživanje (Tabak i Ordulj, 2015) pokazalo je da su na stupnjevima B1, B2 i B2+ strategije formalnoga i spontanoga učenja najučestalije, dok su strategije samopoticajnoga učenja nešto slabije zastupljene. Također, među važnijim zaključcima autorice spominju da postojeće klasifikacije strategija (npr. Schmittova, 1997) nisu u potpunosti primjerene za morfološki bogat jezik kao što je hrvatski te da bi trebalo pristupiti izradi individualiziranoga upitnika o korištenju strategija učenja vokabulara.

U HIJ-u još uvijek nedostaju radovi u kojima bi se sustavnije pristupilo istraživanju leksičkih jedinica pa, sukladno tome, nedostaju i radovi koji bi se bavili kolokacijskom

kompetencijom. Iako polaznici tečajeva za HIJ često ističu važnost usvajanja vokabulara jer im omogućuje komunikaciju na inom jeziku, a samim time i prenošenje poruke i barem djelomičnu uklopljenost u sredinu inoga jezika, a na višim stupnjevima i razumijevanje nijansi u značenju, istraživači HIJ-a najveću pažnju posvećuju istraživanju glagolske (npr. Gulešić Machata i Udier, 2014; Novak Milić i Čilaš Mikulić, 2013; Novak, 2002) i imenske (npr. Cvikić i Kuvač, 2005; Cvikić i Jelaska, 2003; Novak, 2002;) morfologije. Istraživanja leksičke sastavnice većinom se odnose na analizu leksičkih pogrešaka srodnih jezika (Gulešić (2003) za usporedbu hrvatskoga i slovačkoga, Jelaska i Hržica (2002) za usporedbu hrvatskoga i srpskoga jezika), dok se isključivo istraživanjem vokabulara bave Udier (2009), Cvikić (2007) te Cvikić i Bošnjak (2004).

Kolokacijama u HIJ-u bavi se Petrović (2007) koja naglašava važnost sustavnoga poučavanja kolokacija i pritom predlaže tipove zadataka za uvježbavanje kolokacijske kompetencije te Burić i Lasić (2012) koji analiziraju kolokacije različite strukture u nekoliko udžbenika za HIJ i utvrđuju da su najzastupljenije kolokacije sa strukturom pridjev + imenica. Razlozi se za nedosljedno istraživanje leksičke sastavnice u HIJ-u odnose na nedostatak standardiziranih testova i programa, još uvijek mali broj specijaliziranih priručnika i rječnika (osobito kolokacijskoga rječnika koji ne postoji ni za hrvatski kao materinski ni za hrvatski kao ini jezik) i činjenicu da na tečajevima prevladavaju polaznici različite dobne strukture, različitoga jezičnoga (pred)znanja i materinskih jezika. Iz svega navedenoga, razvidno je da je leksička kompetencija još uvijek neistraženo područje u inom jeziku na što utječe i činjenica da je vokabular otvoreni sustav. Drugim riječima, nije ga u mogućnosti potpuno opisati zbog njegove veličine i stalnih promjena kojima je podložan. Na važnost razvoja leksičke kompetencije upozoravaju primijenjeni lingvisti (npr. Nation, 2001; Oxford, 1990) koji ističu da je učenje i poučavanje vokabulara jedan od ključnih elemenata jer omogućuje razvoj govornih i pisanih vještina na inom jeziku. Nation (2001) dodatno ističe povezanost između znanja vokabulara i jezične uporabe smatrajući da znanje vokabulara omogućuje jezičnu uporabu, a jezična uporaba vodi povećanju znanja vokabulara.

7.4. Kolokacijska kompetencija u nastavi inoga jezika

Unatoč činjenici da se kolokacijska kompetencija kao zasebna kompetencija kojom neizvorni govornik treba ovladati ne spominje u ZEROJ-u (2005), stručnjaci i znanstvenici koji se bave područjem OVIJ-a redovito rabe navedeni pojam (npr. Miščin i Pavičić Takač, 2013; Henriksen, 2013; Petrović, 2007; Jaén (2007). ZEROJ (2005) ovladavanje kolokacijama spominje unutar leksičke kompetencije pri čemu „ustaljene kolokacije“ (ZEROJ, 2005) čine jedan od leksičkih elemenata kojim govornik inoga jezika treba ovladati. Iscrpnije pojašnjenje o kolokacijama ili kolokacijskoj kompetenciji u ZEROJ-u (2005) izostaje, iako stručnjaci iz područja OVIJ-a neprestano upozoravaju na činjenicu da su kolokacije zanemareni element u okviru poučavanja vokabulara, a upravo „kolokacijski kompetentan neizvorni govornik hrvatskoga (ili bilo kojega drugoga inoga jezika, op.a.) jezika s ograničenim vokabularom komunikacijski je kompetentniji od neizvornoga govornika s velikim znanjem pojedinačnih riječi kojima vrlo često slaže neprikladne sintagmatske kombinacije“ (Petrović, 2007: 33).

Razvijanje kolokacijske kompetencije, kao sastavnice leksičke kompetencije, jedan je od temeljnih zadataka ovladavanja inim jezikom s obzirom na to da kolokacije pridonose fluentnosti i prirodnijoj komunikaciji na inom jeziku, poboljšavaju usmeno razumijevanje, utječu na razvoj brzine čitanja te sužavaju značenje pojedinačnih leksičkih jedinica koje ulaze u kolokacijski odnos stvarajući asocijativne veze, što neizvornim govornicima omogućuje prepoznavanje ovjerenih i neovjerenih kombinacija (Borić, 2004; Nation, 2001; Gitsaki, 1999). Do sada je najviše istraživanja o ovladavanju kolokacijama provedeno za EIJ premda se ističe kako one još uvijek predstavljaju zanemarenu sastavnicu u nastavi inoga jezika (Jaén, 2007; Martyńska, 2004; Koya, 2003; Gitsaki, 1999; Bahns i Eldaw, 1993). Naglasak je uglavnom na usvajanju individualnih leksičkih jedinica kojima neizvorni govornici tvore neprikladne kombinacije premda se procjenjuje (Hill i sur., 2000) da se oko 70% svega što čujemo, govorimo, čitamo ili pišemo odnosi upravo na kolokacije. Razlozi za zanemarivanje kolokacija mogu se pronaći u učenicima inoga jezika, ali i njihovim nastavnicima. Istraživanja (Hussein, 1990; Siyanova i Schmitt, 2008) potvrđuju da učenici vrlo često riječi uče kao individualne jedinice ne obraćajući pažnju na okruženje u kojem se prirodno supojavljaju te nedovoljno razvijaju vještinu čitanja. Drugi razlozi odnose se na nastavnike koji vrlo često naglasak stavljaju na poučavanje gramatike čime umanjuju važnost poučavanja vokabulara, što je loš primjer učenicima. Hussein (1990) ističe kako je poučavanje

individualnih riječi, ali i kolokacija u potpunosti besmisleno bez razumijevanja pravilne uporabe leksičkih jedinica te je upravo iz toga razloga kod učenika inoga jezika vrlo važno razvijati svjesnost o ograničenjima u uporabi leksičkih jedinica koje se supojavljaju. Martyńska (2004) ističe kako neizvorni govornici prepoznaju značenje 71% engleskih riječi te su pomoću njih u mogućnosti tvoriti svega 52% prihvatljivih kolokacijskih kombinacija.

Smatra se da se s razvojem općega vokabulara, razvija i produktivno i receptivno znanje kolokacija, što potvrđuju istraživanja za engleski (Koya, 2003; Gitsaki, 1999) i talijanski kao ini jezik (Bonci, 2002). S druge strane, uporaba kolokacija može biti jasan pokazatelj prema kojem se razlikuju inojezični govornici na nižim i višim razinama znanja. Učenici na višim stupnjevima EIJ-a više koriste kompleksnije vrste kolokacijskih struktura sastavljene od subjekta, glagola, objekta, infinitiva i prijedloga od učenika na nižim stupnjevima koji se većinom oslanjaju na frekventnije kolokacije sastavljene od imenice, pridjeva i glagola (Gitsaki, 1999; Zhang, 1993). Gitsaki (1999) smatra kako je razvoj kolokacijske kompetencije stupnjevite te ovisi o frekvenciji izloženosti kolokacijama, razlikama u materinskom jeziku te strukturalnoj i semantičkoj složenosti kolokacijskih vrsta. Svoje zaključke Gitsaki (1999) potkrepljuje istraživanjem u kojem je potvrđeno da ispitanici na početnoj razini znanja EIJ-a produktivno više koriste leksičke kolokacije jer ih pamte kao gotove leksičke sklopove, dok od gramatičkih kolokacija koriste jednostavnije strukture zbog slabije razvijene gramatičke kompetencije, ali i činjenice da se gramatičke kolokacije obično sastoje od većega broja jedinica, što ih čini teže pamtljivima. S razvojem gramatičke kompetencije, raste i uporaba kompleksnijih gramatičkih kombinacija na srednjoj razini znanja, no uporaba leksičkih kolokacija ostaje i dalje niska. Gitsaki (1999) zaključuje kako je na najvišoj razini znanja EIJ-a primjetna uporaba kompleksnijih i gramatičkih i leksičkih kolokacija, što ukazuje na bogatstvo usvojenoga vokabulara, ali i produktivnu uporabu složenijih gramatičkih struktura. Navedene su tvrdnje potvrđene i u istraživanju kolokacija za talijanski kao ini jezik (Bonci, 2002). Na razvoj kolokacijskoga znanja upućuje i Zhangovo (1993) istraživanje u kojem je analizirana povezanost između kolokacijskoga znanja i kvalitete pisanja s jedne strane te uporabe kolokacija u studentskim esejima i kvalitete pisanja s druge strane. Istraživanje je potvrdilo da ispitanici na nižim stupnjevima EIJ-a koriste više gramatičke kolokacije od leksičkih te je raznovrsnost i točnost korištenih kolokacija vrlo skromna. Na srednjem stupnju znanja primjetan je napredak i uporaba više leksičkih nego gramatičkih kolokacija. Na naprednom stupnju Zhangovo (1993) je istraživanje potvrdilo da

su ispitanici imali bolje znanje gramatičkih kolokacija, što je za posljedicu imalo smanjenu uporabu leksičkih kolokacija u pisanoj produkciji. Na bolje razvijeno kolokacijsko znanje na naprednijoj razini znanja EIJ-a upućuje i Begagić (2014) na što uvelike utječe i obrazovno okruženje, odnosno činjenica da su studenti četvrte godine EIJ-a, za razliku od studenta prve godine, više izloženi različitim vrstama kolokacija kroz nastavni proces (predavanja, vježbe i općenito literaturu).

Bahns i Eldaw (1993) proveli su istraživanje s njemačkim učenicima engleskoga jezika kako bi testirali znanje kolokacija sa strukturom glagol + imenica te dokazali, suprotno prethodnim tvrdnjama, kako se kolokacijska kompetencija ne razvija paralelno sa znanjem općega vokabulara, što ukazuje na potrebu eksplicitnijega poučavanja kolokacija u nastavi inoga jezika te naglasak na onim kolokacijama koje se ne mogu lako parafrazirati. Ponešto drugačije istraživanje od spomenutih provela je Biskup (1992) testirajući znanje leksičkih kolokacija na naprednim govornicima EIJ-a s različitim materinskim jezicima – njemačkim i poljskim. Zadatak je u ovom istraživanju bio pronaći prijevodne ekvivalente engleskih kolokacija na njemačkom i na poljskom jeziku. Rezultati su pokazali kako su njemački ispitanici spremniji riskirati te, u slučaju nepoznavanja zadane kolokacije, ponuditi opisne odgovore. S druge strane, poljski su ispitanici ponudili odgovor samo ako su u potpunosti bili sigurni u točnost tražene kolokacije. Biskup (1992) smatra kako se ovakvi rezultati mogu tumačiti u okviru različitih obrazovnih sustava u Njemačkoj i Poljskoj odnosno činjenici da poljski obrazovni sustav naglasak polaže na točnost, dok je u njemačkom obrazovnom sustavu veća pažnja usmjerena na razvoj komunikacijskih vještina i općenito fluentnost. Shodno rečenome, poljski se ispitanici više oslanjaju na materinski jezik, što često dovodi do negativnoga prijenosa, a što dodatno potvrđuje i Martyńska (2004), dok se njemački ispitanici često služe kreativnim strategijama, uporabom sinonima ili opisnim odgovorima, što ih dovodi i do većega broja pogrešaka u uporabi kolokacija.

O kolokacijama u nastavi EIJ-a raspravlja i Borić (2004) koja ukazuje na problem razlikovanja kolokacija od drugih sveza riječi, način na koji se riječi kombiniraju, kolokacijsko značenje te status kolokacija. Smatra kako kolokacije najviše problema prčinjaju na višem stupnju učenja stranoga jezika i to ponajviše na razini produkcije, tj. „izražavanja putem prirodnih i idiomatskih engleskih izraza“ (Borić, 2004). S obzirom na to da su kolokacije ključ za prirodnu i efikasnu komunikaciju, Borić (2004) se osvrće i na nekoliko praktičnih implikacija u poduci stranih jezika, a sve sa svrhom poboljšanja ionako

zapostavljene kolokacijske kompetencije. Autorica smatra da je važno proširivati već postojeći rječnik i prepoznati konkretna značenja unutar kolokacijskoga raspona neke kolokacije, a ne stavljati naglasak na poučavanje individualnih riječi ili pojednostavljivanje višočlanih leksičkih cjelina. Na važnost poučavanja kolokacija već od samoga početka učenja novih riječi u stranom jeziku upozorava i Valentić (2005). Autorica poučavanje kolokacija uspoređuje s poučavanjem individualnih riječi te smatra kako je kolokacije važno predočiti u kontekstu kao što je to uobičajeno s izoliranim riječima. Upozorava da nepostojanje kolokacijske kompetencije dovodi do gramatičkih pogrešaka, a kao primjer navodi rečenicu *'His disability will continue until he dies'* (Ima oštećenje koje će trajati do smrti). Iako je riječ o gramatički točnoj rečenici, primjetno je nepoznavanje kolokacije glagol + pridjev + imenica, što dovodi do pogrešaka i vrlo nespretnih kombinacija leksičkih jedinica (točna rečenica prema Valentić (2005) glasi: *'He has a permanent disability'* 'On ima trajno oštećenje').

Korpusno utemeljeno istraživanje kolokacija provela je Jaén (2007) na španjolskim studentima EIJ-a. Temeljni je cilj bio ispitati receptivno i produktivno znanje frekventnih kolokacija sa strukturom pridjev + imenica. Jaén (2007) smatra kako većina istraživanja obuhvaća kolokacije sa strukturom glagol + imenica jer je ta vrsta i najfrekventnija u engleskom jeziku, dok se ostale kolokacijske vrste vrlo često zanemaruju. Navodi kako je u postupku kreiranja istraživanja o kolokacijskoj kompetenciji vrlo važnu ulogu potrebno posvetiti odabiru adekvatnih primjera na temelju kojih će se sastaviti instrumenti i to na način da se odaberu frekventne osnove (u spomenutom istraživanju osnova je imenica) te im se pridruže najfrekventniji kolokati (pridjev) na temelju korpusne analize. Jaén (2007) zaključuje kako su korpusi nepresušani izvor autentičnih i reprezentativnih primjera u pojedinom jeziku te su u tom smislu najbolji izbor za odabir kolokacija. Još jedno istraživanje utemeljeno na korpusima proveli su Siyanova i Schmitt (2008). Kolokacije sa strukturom pridjev + imenica za potrebe istraživanja prikupljene su iz eseja ruskih studenata engleskoga jezika (Russian sub-corpus of the International Corpus of Learner English – ICLE) i eseja izvornih govornika engleskoga jezika (The Louvain Corpus of Native English Essays – LOCNESS). Za sve je prikupljene kolokacije bilo potrebno odrediti frekventnost i uzajamnu informaciju²² (Mutual information – MI). Cilj je ovoga istraživanja bio utvrditi u kojoj mjeri neizvorni govornici

²² Prijevod preuzet iz doktorske disertacije Eveline Miščin (2012: 53). Za pojašnjenje MI mjere vidi str. 50 ovoga rada.

koriste prikladne kolokacije u pisanoj produkciji i koliko su uspješni u prosudbi stupnja frekventnosti kolokacija (jako frekventne, srednje frekventne i slabo frekventne) u odnosu na izvorne govornike engleskoga jezika. Siyanova i Schmitt (2008) potvrđuju kako neizvorni govornici koriste frekventne i asocijativno jake kolokacije u istoj mjeri kao i izvorni govornici. Kada se govori o prosudbi frekventnosti kolokacija, Siyanova i Schmitt (2008) došli su do zaključka kako izvorni govornici imaju bolje razvijenu intuiciju za prosudbu frekventnosti kolokacija od neizvornih govornika za što razloge pronalaze u većoj izloženosti jeziku. O procjeni frekventnosti kolokacija pomoću vlastite intuicije kod izvornih i neizvornih govornika talijanskoga jezika raspravljaju Siyanova-Chanturia i Spina (2015). U istraživanju je bilo zastupljeno 80 talijanskih kolokacija različite frekventnosti (visoke, srednje, niske i jako niske frekventnosti) sa strukturom pridjev + imenica. Dobiveni rezultati između dvije skupine govornika talijanskoga jezika usporedili su se i s frekvencijom kolokacija dobivenom pomoću korpusa. Analiza istraživanja ukazuje da između grupe izvornih i neizvornih govornika talijanskoga jezika nema razlike u procjeni visoko frekventnih kolokacija te njihova procjena pozitivno korelira s frekvencijom kolokacija iz korpusa. Izvorni govornici također su bili uspješni u procjeni kolokacija jako niske frekventnosti kao i naprednija skupina govornika talijanskoga kao inoga jezika. Najveći su problem za obje skupine govornika predstavljale kolokacije srednje frekventnosti jer se one nalaze u sredini kontinuuma te predstavljaju one leksičke jedinice koje nisu istaknute, kao što je to slučaj s kolokacijama na krajnjim stranama kontinuuma, što je određeno i jezičnom uporabom. One leksičke jedinice koje su vrlo frekventne u jeziku, a samim time i češće u uporabi, stvaraju snažniju mentalnu reprezentaciju pa je i procjena frekventnosti kolokacija pomoću intuicije kod izvornih i neizvornih govornika točnija. Vrijedi i suprotno pravilo. Što je leksička jedinica manje frekventna, slabija je i mentalna reprezentacija i procjena frekventnosti (Siyanova-Chanturia i Spina, 2015).

O statističkom pristupu kolokacijama pridjev + imenica u engleskom jeziku raspravljaju Pavičić Takač i Lukač (2013). Istraživanje su provele na korpusu eseja koji su učenici pisali u sklopu Državne mature iz engleskoga jezika za viši srednji stupanj (B2). Prije analize rezultata autorice navode kako kolokacije definiraju u okviru statističkoga pristupa (engl. *frequency-based approach*) koji naglasak stavlja na čestotnost pojavljivanja kolokacija. Shodno tome, Pavičić Takač i Lukač (2013) provode komparativnu analizu uporabe statistički značajnih kolokacija pridjev + imenica u trima korpusima i to Hrvatskom korpusu eseja

učenika engleskoga jezika (CELE), Britanskom nacionalnom korpusu (*British National Corpus*, BNC) koji predstavlja korpus izvornih govornika i Međunarodnom korpusu učenika engleskoga jezika (*International Corpus of Learner English* ICLE). Rezultati istraživanja pokazuju da neizvorni govornici često pretjerano upotrebljavaju opće pridjeve i da se kolokacije pridjev+imenica koriste kao komunikacijska strategija u nedostatku znanja sinonimnih leksičkih jedinica.

Razvoj kolokacijske kompetencije predstavlja vrlo kompleksan proces sličan učenju pojedinačnih leksičkih jedinica pri čemu dolazi do različitih odstupanja (Henriksen, 2013). U EIJ-u među najčešćim su odstupanjima negativan prijenos, uporaba sinonima i bliskoznačnica (engl. *approximation*) (Phoocharoensil, 2011; Miščin i Pavičić Takač, 2013; Koya, 2003). Miščin (2012) u istraživanju kolokacijskih pogrešaka u engleskom jeziku medicinske struke potvrđuje da najveći postotak pogrešaka pripada aproksimaciji (36%) i jezičnom transferu (28%), a potom i kolokacijama izvan raspona (24%). Učenici često smatraju kako između njihovoga materinskoga i inoga jezika postoje potpuni prijevodni ekvivalenti ne uzimajući u obzir značenjske varijante i kulturne razlike među dvama jezicima, što najčešće dovodi do negativnoga prijenosa. S druge strane, ako se učenici ne mogu sjetiti točne kolokacije, često posežu za parafraziranjem ili opisnim odgovorima pomoću sinonimnih ili bliskoznačnih riječi ili pak izbjegavaju odgovor. Hussein (1990) i Darvishi (2011) također spominju preopćavanje (engl. *overgeneralization*) te nepoznavanje kolokacijske strukture. Huo (2014) ističe kako kineski učenici EIJ-a najtežima smatraju kolokacije sa strukturom glagol + imenica, a najlakšima one sa strukturom prilog + pridjev, dok Martyńska (2004) navodi kako su poljskim učenicima EIJ-a najlakše kolokacije sa strukturom glagol + imenica i pridjev + imenica, a najteže one sa strukturom prilog + pridjev i imenica + glagol. Suprotno ovim rezultatima, istraživanje koje je provela Begagić (2014) s izvornim govornicima bosanskoga, srpskoga i hrvatskoga jezika, inače studentima prve i četvrte godine engleskoga jezika na Sveučilištu u Zenici, pokazalo je da su najlakše kolokacije sa strukturom glagol + imenica, a najteže sa strukturom glagol + prilog ili pridjev + imenica i to za obje grupe ispitanika.

Vrlo zanimljivo istraživanje provela je i Nesselhauf (2003) koja je analizirala kolokacijske pogreške sa strukturom glagol + imenica u esejima njemačkih studenata engleskoga jezika. Samojoj analizi pogrešaka prethodila je klasifikacija prikupljenih primjera na slobodne leksičke sveze, kolokacije i idiome pri čemu autorica naglašava da je ponekad vrlo teško podvući jasnu i nedvosmislenu granicu među navedenim leksičkim svezama te je

takva podjela u određenoj mjeri i subjektivna. Ne uzimajući u obzir postojeće podjele, Nesselhauf (2003) je izdvojila nekoliko kategorija kolokacijskih pogrešaka uzimajući u obzir pogrešan izbor glagola i imenice, pogrešnu uporabu leksičke sveze, pogrešan izbor prijedloga, zamjenice ili člana, pogrešnu uporabu gramatičkoga broja te pogrešnu strukturu. Dodatno naglašava, kako je kod pojedinih primjera došlo do preklapanja više različitih vrsta pogrešaka.

Iz svega je spomenutoga razvidno da se kolokacijama najsustavnije pristupa u EIJ-u. Općenito se smatra da se s porastom općega jezičnoga znanja razvija i kolokacijska kompetencija (Bonci, 2002; Gitsaki, 1999) premda postoje i oprečna mišljenja (Bahns i Eldaw, 1993) na što utjecaj može imati i obrazovna okolina (Begagić, 2014). Također, ukazuje se na važnost proširivanja vokabulara inojezičnih govornika različitim vrstama kolokacija u čijem odabiru važnu ulogu trebaju imati korpusi te činjenicu da se naglasak s poučavanja individualnih leksičkih jedinica mora staviti na razvijanje kolokacijske kompetencije.

7.5. Kolokacijska kompetencija u hrvatskom kao inom jeziku

Radovi su koji se bave kolokacijskom kompetencijom u HIJ-u sporadični, no nedostaju radovi i o kolokacijskoj kompetenciji u HJ-u kao materinskom jeziku. Ordulj i Cvikić (u tisku) istražile su receptivno i produktivno znanje kolokacija u HJ-u kao materinskom jeziku s obzirom na čestotu i asocijativnu snagu kolokacija. Receptivno se znanje provjerilo zadatkom višestrukoga izbora. Analiza je pokazala da je točnost odgovaranja u ovom zadatku vrlo visoka. Produktivno se znanje provjerilo dvama zadacima (kolokacijama u izoliranim rečenicama i u širem kontekstu). Rezultati ukazuju na to da su utjecaj na točnost odgovaranja u zadatku produktivne razine imale i čestota i asocijativna snaga pri čemu je točnost odgovaranja najviša kod kolokacija više čestote i jake asocijativne snage te se ona značajno razlikuje u odnosu na sve preostale vrste kolokacija s obzirom na čestotu i asocijativnu snagu. Analiza vrsta odgovora u zadatku produktivne razine pokazala je da je najzastupljenija leksička kategorija odgovora odnosno kolokati izvan konteksta (KIK).

Petrović (2007) pod kolokacijskom kompetencijom smatra stvaranje, interpretiranje, prihvaćanje i odbacivanje kombinacija koje se na sintagmatskoj razini supojavljaju i pritom stvaraju semantičke odnose. Navodi kako je razvijanje i ovladavanje kolokacijskom kompetencijom ključ za prepoznavanje ovjerenih, sumnjivih i neovjerenih kolokacijskih kombinacija pa je stoga kod neizvornih govornika, pored značenja pojedinačnih riječi, važno osvještavati i njihov kolokacijski raspon. Kada govori o obrascu usvajanja kolokacija, Petrović (2007) smatra da je za učenike HIJ-a najvažnije ovladati osnovnim kolokacijskim strukturama (pridjev + imenica, glagol + imenica), a potom s razvojem vokabulara i gramatike, proširivati i kolokacijski raspon. Petrović (2007) donosi i primjere zadataka koji se mogu koristiti za razvijanje kolokacijske kompetencije na različitim stupnjevima poput pridruživanja osnove kolokatima, pridruživanje kolokata odgovarajućoj osnovi na temelju značenja kolokacije, uvrštavanje kolokata u tekst i sl. Važan rad za kolokacijsku problematiku u HIJ-u je i onaj Helene Burić i Josipa Lasića (2012) o kolokacijama u nastavi inojezičnoga hrvatskoga. Pored već poznatih teorijskih obilježja, autori su analizirali tri udžbenika za HIJ, a kolokacije su razvrstali na temelju podjele koju predlaže Petrović (2007) s obzirom na vrste riječi koje čine kolokacijsku strukturu. U obzir su uzeti udžbenici *Elementary Croatian I* (Grubišić, V., 1994), *Hrvatski za početnike I* (Čilaš-Mikulčić, M., Gulešić Machata, M., Pasini, D., Udier, S.L., 2006) i *Beginner's Croatian* (Vidan, A. i Niebuhr, R. 2009). Zanimljivo je spomenuti da je u sva tri analizirana udžbenika najzastupljenija vrsta kolokacija pridjev +

imenica s ukupno 66,3% (Burić i Lasić, 2012). Autori smatraju da bi se kolokacije mogle podijeliti i po temama koje se uobičajeno obrađuju na nastavi HIJ-a te da je za daljnja istraživanja kolokacija važno odrediti kontekst s obzirom na to da se iste kolokacije mogu pojavljivati u različitim tematskim jedinicama.

O kolokacijskoj se kompetenciji raspravlja u Gulešić Machata i Grgić (2015) i to ponajviše u okviru razvijanja gramatičke kompetencije. Udier (2015: 250) smatra da na B1 razini poznavanja HIJ-a morfologija još uvijek dominira nad sintaksom, a na B2 razini naglasak se stavlja na sintaksu i leksik, ponajprije na razvijanje kolokacijske kompetencije. Pritom Udier (2015: 247) naglašava kako razlika između neizvornoga govornika na razini B1 i B2 nije vidljiva toliko u uporabi gramatičkih elemenata jer su njima „najvećim dijelom ovladali već na razini B1“, nego u razvijenijoj leksičkoj kompetenciji govornika B2 razine, što podrazumijeva poznavanje kolokacija, frazema, idioma, kolokvijalizama, prenesenoga značenja i konektora. Udier (2015: 270) smatra kako je govornik razine B2 „postigao već vrlo visoku kolokacijsku kompetenciju“ koju definira kao „stvaranje, tumačenje, prihvaćanje i uporaba kombinacija riječi koje se javljaju jedna uz drugu ulazeći u različite semantičke odnose te stvarajući veće leksičke cjeline s novim značenjem.“ Spomenuta je definicija preširoka te se može odnositi i na frazeme. S obzirom na to da se u literaturi raspravlja o kolokacijskoj kompetenciji, postavlja se pitanje postoji li i frazeološka kompetencija kao zasebna ili su obje podvrste leksičke kompetencije.

Opisni okviri referentne razine B1 (Grgić i suradnice, 2013) i *B2* (Gulešić Machata i Grgić, 2015) u zasebnim poglavljima obuhvaćaju popis posebnih pojmova koji mogu poslužiti za sastavljanje popisa riječi za svaki pojedini program pa zato pružaju uvid u jedan od mogućih pristupa sustavnijem pristupu vokabularu u HIJ-u. Autorice oba Okvira (2015; 2013) navode kako su pojmovi grupirani prema semantičkom kriteriju u manje tematske cjeline. Opseg vokabulara na referentnoj razini B1 i B2 obuhvaća leksičke elemente koji se odnose na govornikov svakodnevni život, obitelj, hobije, posao, putovanja, hranu i prehranu, aktualne događaje, zdravlje, jezik i odnose među ljudima. Unutar svake tematske cjeline navedene su leksičke jedinice i kolokacije uz pojedinu temu, a na razini B2 i frazemi. O frazemima se i kolokacijama u Okviru razine B1 ne raspravlja iscrpnije, no na razini B2 upravo ti leksički elementi ukazuju na napredak leksičke kompetencije. U poglavlju o jezičnim funkcijama Banković-Mandić i suradnice (2015: 55) navode kako su frazemi vrlo važna sastavnica komunikacijske kompetencije jer „omogućuju bogatstvo, raznolikost i

ekspresivnost izraza“. Autorice spominju kako je zastupljeno ukupno pedesetak frazema dok se, s druge strane, o konačnom popisu kolokacija ne može govoriti jer cjelokupan kolokacijski raspon leksičkih jedinica nije moguće obuhvatiti i uvrstiti u popis. Ipak, detaljnijim pregledom leksičkih jedinica, kolokacija i frazema razine B2 može se zaključiti da se frazemima pristupa ponešto sustavnije s obzirom na činjenicu da je svaka leksička sveza koja se smatra frazemom dosljedno označena kraticom (*fraz.*), dok čak i površna analiza leksičkih sveza iz Okvira B2 (2015) daje naslutiti da status kolokacija nije u potpunosti definiran i to posebice u odnosu na frazeme, što je vidljivo iz ranije spomenute definicije Udier (2015), a također se javlja i terminološka neujednačenost. Unutar tematskih cjelina najčešće se navodi kojim se leksemima, frazemima i *sintagmama* treba ovladati, dok se termin *kolokacija* pojavljuje sporadično. Tako je primjerice vrlo zanimljiv popis leksičkih jedinica prve tematske cjeline *Čovjek*, potpoglavlja *Nacionalnost i državljanstvo* gdje se kaže da govornik treba ovladati leksemima *nacija, narod, narodnost, država, državljanstvo, državljanin, državljanka, stranac i strankinja*, sintagmom *nacionalna manjina* te različitim kolokacijama s leksemom *državljanstvo* (npr. *dvojno državljanstvo; imati/zatražiti/dobiti/promijeniti državljanstvo...*) (Gulešić Machata i Grgić, 2015: 283). Iako kolokacija na strukturnoj razini odgovara sintagmi, nije jasno zašto se termin kolokacija u Okviru B2 (2015) pojavljuje vrlo rijetko. Pored terminoloških neujednačenosti, prisutan je i problem razlikovanja odnosno kriterija odabira kolokacija i frazema s obzirom na to da je granica između spomenutih leksičkih sveza često vrlo nejasna te podliježe raznim tumačenjima. Tako se primjerice može postaviti pitanje jesu li *crne misli* koje se navode u Okviru B2 razine uistinu frazem ili se može prihvatiti tumačenje prema kojem je riječ o kolokacijama s jednom sastavnicom koja odstupa od svoga primarnoga značenja (Blagus Bartolec, 2014) ili zašto, primjerice, *šesto čulo* u Okviru B2 nije označeno kao frazem iako dolazi do odmaka od primarnoga značenja kao što je to slučaj s leksičkom svezom *crne misli*.

Potrebno je reći da su navedeni primjeri još jedan dokaz neriješene kolokacijske problematike u hrvatskom jeziku i nikako ne predstavljaju izoliran slučaj. Ipak, s obzirom na to da je riječ o knjizi koja opisuje razine vladanja hrvatskim prema ZEROJ-u i kao takva bit će bogat izvor vrijednih informacija za sastavljače programa i brojne stručnjake iz područja HIJ-a, vrlo je važno razgraničiti kolokacije i frazeme na formalnoj i sadržajnoj razini u čemu bi, za početak, od velike pomoći, i to ne samo stručnjacima i znanstvenicima, bio i kolokacijski rječnik.

Udier (2015) navodi kako se razina B2 smatra i granicom sintakse jer podrazumijeva da je govornik, pored sintaktičkih sveza riječi, ovladao i leksičkim, odnosno kolokacijskim svezama. U Okviru B2 (2015) upućuje se i na odnos, odnosno prožimanje gramatike i leksika. S obzirom na to da se leksička jedinica u morfološki razvijenom jeziku kao što je hrvatski smatra ovladanom tek onda kada je neizvorni govornik usvoji na svim razinama, nemoguće je o kolokacijskoj kompetenciji govoriti kao zasebnoj, odnosno odvojenoj od ostalih razina, tj. kompetencija. Budući da se kolokacije uklapaju u rečenice, sasvim je jasno da se i na njih odnose gramatičke zakonitosti hrvatskoga jezika. No, hrvatski u tome nije izoliran slučaj na što upućuje i istraživanje kolokacija u EIJ-u u kojem je primjetno preklapanje leksičkih i gramatičkih odstupanja (Nesselhauf, 2003). S obzirom na to da morfološka složenost utječe na ovladavanje rječnikom u HIJ-u (Cvikić i Bošnjak, 2004), može se očekivati da će važnu ulogu gramatika imati i u ovladavanju kolokacijama. Uzimajući u obzir istraživačke ciljeve i hipoteze te činjenicu da se u ovom istraživanju ispitivalo poznavanje osnovnoga tipa kolokacija sa strukturom pridjev+imenica, treba spomenuti rad Jasne Novak (2002a) u kojem su analizirane morfološke pogreške u međujeziku neizvornih govornika srednje i napredne grupe. U istraživanju je bio zadatak uvrstiti imenice i attribute u rečenice u odgovarajuće padeže. Novak (2002a) navodi kako je analiza pogrešaka pokazala nekoliko vrlo zanimljivih rezultata i to da se: 1. kosi padeži zamjenjuju nominativom ili pak drugim kosim padežima pri čemu prednjači akuzativ; 2. nastavci stvaraju analogijom, što je vrlo primjetno kod instrumentala s obzirom na to da su ispitanici pridjevu dodavali imenički nastavak (npr. *prigradskom vlakom*); 3. primjenjuju samo opća pravila, što je dovelo do oblika *stricom* ili *obližnjom* umjesto promjene nastavka iza nepčanika *stricem* i *obližnjem*.

Kako u HIJ-u nedostaju istraživanja koja bi nam dala uvid u kolokacijsku kompetenciju neizvornih govornika, teško je pretpostaviti u kojoj je mjeri ona razvijena te hoće li i u kojoj mjeri morfološka obilježja riječi utjecati na znanje kolokacija.

Unatoč činjenici što većina istraživača neprestano naglašava kako su kolokacije zanemarena sastavnica leksičke kompetencije inoga jezika, a u ZEROJ-u (2005) se ni ne spominju kao zasebna kompetencija, o navedenom se problemu ipak raspravlja o čemu svjedoči i veliki broj radova mahom nastalih za EIJ. Kroz brojna se istraživanja pokušava doći do odgovora na pitanja kako pomoći neizvornom govorniku u postizanju što bolje kolokacijske kompetencije, što sve utječe na usvajanje kolokacija, koje su strukturno najteže ili najlakše usvojive kolokacije i na kojoj razini znanja, razvija li se kolokacijska

kompetencija usporedno s općom jezičnom kompetencijom te koja se odstupanja javljaju u procesu usvajanja kolokacija. Rezultati istraživanja često variraju, što ovisi o metodologiji, odnosno u prvom redu odabiru primjerenih zadataka i primjera za testiranje kolokacijske kompetencije, ali i samim ispitanicima i njihovoj izloženosti različitim kolokacijskim vrstama. Ipak ono oko čega se slaže većina istraživača jest da kolokacijama treba pristupiti sustavnije u nastavi inoga jezika te ih treba poučavati eksplicitnije. Unatoč činjenici što je hrvatski morfološki razvedeniji jezik od engleskoga te je po broju i raznovrsnosti istraživanja koja se bave kolokacijama na samom početku, spomenuti radovi u ovom kratkom pregledu za EIJ, svakako su dobar temelj i polazna točka kako bi se dobio uvid u problematiku i metodologiju istraživanja kolokacija u nastavi inoga jezika.

U sljedećem poglavlju donosi se metodologija istraživanja (ciljevi i hipoteze, ispitanici, provedba istraživanja, korpusna analiza i instrumenti) kolokacija u ovom radu.

8. Istraživanje

Prije detaljnijega opisa metodologije potrebno je spomenuti da se ispitivanje kolokacijske kompetencije u ovom radu odvijalo u dvije faze. U prvoj je fazi bilo potrebno provesti korpusno istraživanje kolokacija u korpusu hrWaC (Croatian Web Corpus, Ljubešić i Erjavec, 2011; <http://nlp.ffzg.hr/resources/corpora/hrwac/>) te ispitati asocijativnu snagu kolokacijskih sastavnica za kolokacije koje su se koristile za sastavljanje instrumenta. U drugoj je fazi bilo potrebno izraditi instrument i provesti istraživanje na ispitanicima, neizvornim govornicima hrvatskoga jezika na razinama B1, B1+, B2, B2+ i C1 na Croaticumu – Centru za hrvatski kao drugi i strani jezik na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. S obzirom na to da je prije sastavljanja instrumenta bilo potrebno provesti i korpusno istraživanje kolokacija, u daljnjem će se tekstu ukratko predstaviti korpusi (CROLTEC i hrWaC) na temelju kojih su se prikupljali i analizirali primjeri.

8.1. Korpusna analiza i prikupljanje građe za istraživanje

Korpus je zbirka pisanih ili govorenih tekstova koji predstavljaju određeni oblik ili uporabu nekoga jezika te su namijenjeni lingvističkoj analizi (Crystal, 1998). U području OVIJ-a korpusi predstavljaju jedan od najplodnijih izvora autentičnih kolokacija (Jaén, 2007) primjerenih različitim stupnjevima učenja inoga jezika te pretraživanje u različitim kontekstima. U ovom su se radu kolokacije crpile iz eseja polaznika Jezičnih vježba iz HIJ-a na razini B1 i B2 na Croaticumu te je ukupno analizirano 300 eseja različite tematike koju polaznici obrađuju na redovitoj nastavi. Potrebno je reći da su obrađeni eseji dio prvoga *Učeničkoga korpusa hrvatskoga kao inoga jezika* – CROLTEC koji još uvijek nije javno dostupan (Mikelić Preradović i sur., 2015). CROLTEC se sastoji od 1,707 eseja od čega je 209 eseja u izvornom digitalnom obliku, a 1,417 ih je skenirano i transkribirano. Također, korpus ima ukupno 301,697 riječi prema podacima iz travnja 2014. (Mikelić Preradović i suradnici, 2015). Eseji su se za korpus prikupljali tijekom akademske godine 2013./2014. i 2014./2015. na svih šest razina znanja HIJ-a u Croaticumu – Centru za hrvatski kao drugi i strani jezik na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Eseji početne razine (A1-A2) pokazuju uporabu osnovne gramatike i vokabulara potrebnih za osnovno komuniciranje na HIJ-u. Eseji srednje razine (B1-B2) usmjereni su na razvoj kompleksnijih morfoloških i sintaktičkih struktura, dok na naprednoj, C1 razini znanja HIJ-a prevladavaju argumentativni eseji s

naglaskom na kulturološku tematiku. Svi eseji iz CROLTEC-a sadrže podatke o naslovu, broju i vrsti eseja te okolnostima pod kojima su nastali (domaća zadaća, dio ispita ili terenske nastave i sl.). Također, korpus će biti moguće pretraživati prema dobi, spolu, razini znanja HIJ-a te materinskim jezicima polaznika. Shodno tome, treba spomenuti da CROLTEC (Mikelić Preradović i suradnici, 2015) sadrži eseje 295 učenika s 36 različitih materinskih jezika među kojima su najzastupljeniji španjolski, engleski, njemački, poljski, kineski, francuski i arapski. Cilj je ovoga korpusa omogućiti dubinsku analizu jezika i odstupanja od norme te računalno potpomognutu analizu pogrešaka. Potrebno je reći da je iz 300 eseja polaznika HIJ-a prikupljeno ukupno 250 kolokacija koje su popisane u Čestotnom kolokacijskom rječniku u ovom radu (Prilog1).

Ovjerenost kolokacija u ovom radu provjerila se u Anićeveu (2003) *Velikom rječniku hrvatskoga jezika*. S obzirom na to da hrvatski jednojezični rječnici ne navode sustavno kolokacije (Turk, 2010), a zbog nedostatka kolokacijskoga rječnika hrvatskoga jezika, potrebno je bilo provesti i korpusno istraživanje prikupljenih kolokacija kako bi se provjerila njihova ovjeranost u korpusu hrWaC (Ljubešić i Erjavec, 2011), koji trenutno predstavlja najveći korpus za hrvatski jezik s ukupno 1,9 milijardi pojavnica.²³ Korpus hrWaC prvi je web korpus za HJ koji obuhvaća sve web stranice s nacionalne domene Republike Hrvatske (.hr) te koristi program NoSketch Engine. S obzirom na to da spomenuti korpus ne zahtijeva instalaciju dodatnih programa, može mu se pristupiti direktno putem internetske veze. Program NoSketch Engine omogućuje pretraživanje korpusa prema vrsti upita (engl. *query type*) te nudi šest načina pretrage: jednostavno, lema, izraz, oblik riječi, znak i CQL.

U ovom je radu za pretragu kolokacija u korpusu hrWaC korišten upravo programski jezik CQL (engl. *Corpus Query Language*) koji omogućuje pretraživanje korpusa s označenim riječima. Shodno tome, CQL omogućuje pretraživanje s obzirom na različite vrste atributa (engl. *default attribute*) koji mogu biti riječ (engl. *word*), lema (engl. *lemma*), morfosintaktička oznaka (engl. *tag*), lc, lemma_lc i lempos. Za pretraživanje po CQL upitu, važno je da korpus ima označene (tagirane) vrste riječi (POS oznake) i da svaka riječ ima morfosintaktičke oznake (MSD oznake)²⁴. Također, važno je poštovati određena pravila i koristiti ispravnu programsku sintagmu za pretraživanje. Shodno tome, za pretragu upita

²³ http://nl.ijs.si/noske/all.cgi/corp_info?corpname=hrwac (Zagreb, 17.3.2016.)

²⁴ Detaljnije upute o morfosintaktičkim oznakama dostupne su na: <http://nlp.ffzg.hr/data/tagging/msd-hr.html> (Zagreb, 13.2.2016.).

važno je koristiti engleski tip navodnih znakova. U ovom su se radu kolokacije pretraživale prema atributu *riječ*, a CQL upit za kolokaciju *osnovna škola* izgleda ovako:

```
[word="osnovn.*" & tag="A.*"] [word="škol.*" & tag="N.*"]
```

Iz navedenoga je upita razvidno da je vrijednost atributa 'osnovna' i 'škola' te da se koriste dodatne oznake kako bi se precizirao upit i pretraživanje. Znak jednakosti (=) koristi se za dodjeljivanje vrijednosti atributu. Oznaka *tag* upućuje na određenu vrstu riječi koja se pretražuje. S obzirom na to da su se u ovom radu ispitivale kolokacije sa strukturom pridjev + imenica, oznaka A odnosi se na pridjev (engl. *Adjective*), a N na imenicu (engl. *Noun*). Oznakom .* (točka-zvjezdica) obuhvaćaju se različiti oblici riječi koje se pretražuju, tj. obuhvaćeni su rod, broj i padež pridjeva te vrsta, rod, broj i padež imenice. Naposljetku, kako bi se ukazalo na dvije vrijednosti atributa koji se pretražuju, koristi se oznaka &.²⁵

Pomoću računalnojezičnih alata u korpusu hrWaC izračunala se i čestotnost prikupljenih kolokacija osnovnoga tipa sa strukturom pridjev + imenica. Relevantnom se uzimala najviša čestota pojedine kolokacije u nizu bez obzira na oblik (padež) u kojem su se imenske kolokacije javljale. Tako se primjerice za kolokaciju *osnovna škola*, najčestotnijim oblikom pokazao *osnovne škole* s ukupno 32,168 rezultata. Prikupljene su kolokacije podijeljene u dvije grupe – više (VČ) i niže čestote (NČ).

Korpusno utemeljenu podjelu kolokacija prema stupnju čestotnosti zagovara Sinclair (1991) koji primjenjuje binarnu podjelu kolokacija na čvor/osnovu (engl. *node*) i kolokat (engl. *collocate*) čime se olakšava korpusna pretraga kolokacija i općenito statistička analiza. Kolika će biti čestota traženih pojmova, ovisi o vrsti i broju pojavnica unutar korpusa te što je korpus veći i rezultati će biti vjerodostojniji.

8.2. Kriteriji za odabir kolokacija u istraživanju

Za samo je istraživanje bilo potrebno prikupiti nekoliko stotina kolokacija koje su predstavljale radni korpus te su se koristile u sastavljanju instrumenata. Pritom je važno naglasiti nekoliko kriterija prema kojima su se kolokacije birale. Prvi kriterij odnosi se na značenjska i formalna obilježja kolokacija u HJ-u. Shodno tome, u istraživanju su zastupljene kolokacije osnovnoga tipa u kojima se ostvaruje primarno značenje. Također, u ovom se istraživanju prihvatila binarna podjela kolokacijskih sastavnica na osnovu i kolokat pri čemu je osnova bila imenica, a kolokat pridjev. Drugi kriterij na kojem se temeljio odabir primjera

²⁵ <http://www.sketchengine.co.uk/corpus-querying/> (Zagreb, 17.3.2016.)

za sastavljanje instrumenta je čestotnost te su kolokacije grupirane u dvije grupe – više i niže čestote. I treći kriterij na temelju kojega su se izabrale kolokacije je jačina između kolokacijskih sastavnica za što je bilo potrebno provesti procjenu jačine asocijativne snage kolokacija s izvornim govornicima hrvatskoga jezika. S obzirom na spomenuti kriterij, kolokacije su podijeljene u dvije grupe – jače i slabije asocijativne snage.

8.3. Ciljevi i hipoteze

Temeljni je cilj ovoga rada ispitati znanje imenskih kolokacija s obzirom na čestotu i jačinu kolokacijskih sastavnica te na razinu poznavanja HIJ-a

U radu je postavljeno i nekoliko specifičnih istraživačkih problema i hipoteza:

P1. Ispitati receptivno znanje imenskih kolokacija s obzirom na čestotu kolokacija i razinu poznavanja HIJ-a.

H1. Ispitanici više razine imat će bolje receptivno znanje od ispitanika niže razine znanja HIJ-a.

P2. Ispitati produktivno znanje imenskih kolokacija s obzirom na jačinu asocijativne snage kolokacijskih sastavnica i čestotu kolokacija kod morfološki neobilježenih kolokacija u nominativu i morfološki obilježenih kolokacija u kosim padežima s obzirom na razinu znanja HIJ-a.

H2a. Ispitanici niže razine znanja HIJ-a imat će više točnih odgovora kod morfološki neobilježenih kolokacija u nominativu u odnosu na morfološki obilježene kolokacije u kosim padežima.

H2b. Ispitanici više razine poznavanja HIJ-a imat će podjednako znanje neovisno radi li se o kolokacijama u nominativu ili kosim padežima.

P3. Ispitati produktivno znanje imenskih kolokacija s obzirom na jačinu asocijativne snage kolokacijskih sastavnica i čestotu kolokacija u širem kontekstu s obzirom na razinu znanja HIJ-a.

H3. Ispitanici više razine znanja imat će veći broj točnih odgovora kolokacija od ispitanika niže razine znanja HIJ-a.

P4. Ispitati vrstu odgovora u zadatku receptivnoga znanja imenskih kolokacija s obzirom na čestotu i razinu znanja HIJ-a.

P5. Ispitati vrstu odgovora u zadacima produktivnoga znanja imenskih kolokacija s obzirom na čestotu i asocijativnu snagu te razinu znanja HIJ-a.

8.4. Metodologija

8.4.1. Instrumenti²⁶

1. Procjena asocijativne snage kolokacija

S ciljem ispitivanja jačine između kolokacijskih sastavnica (Lewis, 2000) provela se procjena asocijativne snage kolokacija na uzorku od 50-tak izvornih govornika, studenata psihologije s Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci. Ispitanici su jačinu među kolokacijskim sastavnicama procjenjivali na skali od 1 do 5 te su kolokacije bile raspoređene slučajnim redoslijedom. Nakon procjene asocijativne snage, za svaku je kolokaciju bilo potrebno izračunati deskriptivne podatke (M, SD) koji predstavljaju prosječnu asocijativnu snagu. Iako se radi o subjektivnim procjenama, uprosječeni podaci služe kao objektivan pokazatelj asocijativne snage, odnosno jačine između kolokacijskih sastavnica, a ovo je i uobičajen postupak prilikom izrade normi različitih vrsta. S obzirom na vrijednosti aritmetičke sredine (M) nakon istraživanja, kolokacije su u ovom istraživanju grupirane u dvije grupe – jake (JAS) i slabe asocijativne snage (SAS).

2. Zadatak višestrukoga izbora

Kako bi se ispitalo receptivno znanje kolokacija u HIJ-u, ispitanici su ispunjavali zadatak višestrukoga izbora (zadatak B) koji je imao ukupno šesnaest rečenica u kojima je bilo zastupljeno ukupno šesnaest kolokacija različite čestote i jačine kolokacijskih sastavnica (Tablica 2). Potrebno je spomenuti da je distribucija kolokacija prema asocijativnoj snazi neravnomjerna te se receptivno znanje kolokacija analiziralo samo prema kriteriju čestote. Svaka je rečenica, pored jednoga točnoga odgovora, imala i tri distraktora. Distraktori su obuhvatili lažne prijevode s materinskih jezika ispitanika (engleskoga, poljskoga, španjolskoga i njemačkoga) i semantički i tvorbeno slične pridjeve u HJ-u. Točan odgovor i distraktori bili su poredani nasumce.

²⁶ Svi se instrumenti nalaze u Prilogu 2.

Tablica 2. Raspodjela kolokacija prema čestoti i asocijativnoj snazi u zadatku receptivne razine

ZADATAK VIŠESTRUKOGA IZBORA (B)	
VČ + JAS	NČ + JAS
1. BRZA HRANA	1. IZVORNI GOVORNICI
2. ZDRAVA PREHRANA	2. KORISNIČKO IME
3. OSNOVNA ŠKOLA	3. PRIJEVOZNO SREDSTVO
4. MOBILNI TELEFON	4. USMENI ISPIT
5. RODNI GRAD	5. PORODILJNI DOPUST
VČ + SAS	NČ + SAS
1. PODZEMNE VODE	1. PRIRODAN LIJEK
2. JAVNI PROSTOR	2. KONZERVIRANA HRANA
3. CJELOŽIVOTNO UČENJE	3. KOLATERALNA ŽRTVA

3. Zadaci popunjavanja praznina

Kako bi se ispitaio utjecaj morfoloških obilježja na poznavanje kolokacija, ispitanici su ispunjavali dva zadatka popunjavanja praznina koji su obuhvaćali ukupno četrdeset izoliranih rečenica, odnosno rečenice koje nisu dio širega konteksta.

Prvi je zadatak imao ukupno dvadeset rečenica u kojima su kolokacije bile u nominativu (zadatak A), odnosno morfološki neobilježenom padežu. U drugom je zadatku bilo istih dvadeset kolokacija, ali u kosim padežima (zadatak D) (Tablica 3).

Tablica 3. Raspodjela kolokacija prema čestoti i asocijativnoj snazi u zadacima s kolokacijama u nominativu (A) i kosim padežima (D)

ZADATAK POPUNJAVANJA PRAZNINA (A/D)	
VČ + JAS	NČ + JAS
1. LJUDSKA PRAVA	1. SINKRONIZIRANO PLIVANJE
2. DRUŠTVENA MREŽA	2. SAMOHRANI RODITELJ
3. KULTURNA BAŠTINA	3. ORGANSKA HRANA
4. KREDITNA KARTICA	4. MASOVNA PROIZVODNJA
5. FARMACEUTSKA INDUSTRIJA	5. AKCIJSKI FILM
VČ + SAS	NČ + SAS
1. SLUŽBENI JEZIK	1. STATUSNI SIMBOL
2. ZDRAVSTVENA ZAŠTITA	2. UMJETNIČKO KLIZANJE
3. SPORTSKE NOVINE	3. RUČNA TORBA
4. NEVLADINA ORGANIZACIJA	4. VIRTUALNI PRIJATELJ
5. OSOBNİ PODATAK	5. STEREOTIPNA ULOGA

Kao treći zadatak produktivne razine, ispitanici su rješavali zadatak u kojem su kolokacije bile uklopljene u informativniji, širi kontekst (zadatak C). Drugim riječima, za ovaj se tip zadatka izabrala tema o hrani i prehranbenim navikama Hrvata koju ispitanici obrađuju na redovitoj nastavi HIJ-a na svim razinama. U ovom je zadatku zastupljeno deset kolokacija u kosim padežima iz D zadatka i deset novih kolokacija koje ovaj zadatak ne dijeli s prethodnim zadacima (Tablica 4).

Kolokacije koje se javljaju i u C i u D zadatku su: *društvena mreža, ljudska prava, farmaceutska industrija, samohrani roditelji, organska hrana, masovna proizvodnja, zdravstvena zaštita, nevladina organizacija, statusni simbol, virtualni prijatelj*. Kolokacije koje se javljaju samo u C zadatku su: *prehrambene navike, plava riba, životni standard, smrtonosna bolest, ruralno područje, bijelo brašno, klimatski uvjeti, turistički centar, kupovna moć i kućni budžet*.

Tablica 4. Raspodjela kolokacija prema čestoti i asocijativnoj snazi u zadatku s kolokacijama u širem kontekstu (C)

ZADATAK POPUNJAVANJA PRAZNINA U ŠIREM KONTEKSTU (C)	
VČ + JAS	NČ + JAS
1. LJUDSKA PRAVA	1. SAMOHRANI RODITELJ
2. DRUŠTVENA MREŽA	2. ORGANSKA HRANA
3. FARMACEUTSKA INDUSTRIJA	3. MASOVNA PROIZVODNJA
4. PREHRAMBENE NAVIKE	4. PLAVA RIBA
5. ŽIVOTNI STANDARD	5. SMRTONOSNA BOLEST
VČ + SAS	NČ + SAS
1. ZDRAVSTVENA ZAŠTITA	1. STATUSNI SIMBOL
2. NEVLADINA ORGANIZACIJA	2. VIRTUALNI PRIJATELJ
3. RURALNO PODRUČJE	3. BIJELO BRAŠNO
4. KLIMATSKI UVJETI	4. TURISTIČKI CENTAR
5. KUPOVNA MOĆ	5. KUĆNI BUDŽET

Ukupna distribucija kolokacija obuhvaća ravnomjeran broj kolokacija s obzirom na kriterij čestote i jačine asocijativne snage kolokacijskih sastavnica i to:

- dvanaest kolokacija više čestote i jače asocijativne snage
- dvanaest kolokacija niže čestote i jače asocijativne snage
- jedanaest kolokacija više čestote i slabije asocijativne snage
- jedanaest kolokacija niže čestote i slabije asocijativne snage.

U svim je zadacima bila ponuđena osnova kolokacije (imenica), a ispitanici su pokazali receptivno i produktivno znanje kolokata (pridjev). U zadacima produktivne razine, kao točni odgovori uzimali su se u obzir oni kolokati koje je predvidjela autorica testova odnosno ovoga istraživanja. Svi ostali odgovori s obzirom na semantičke, tvorbene, gramatičke ili pravopisne sličnosti ili razlike, grupirani su u različite kategorije odstupanja u odabiru kolokata ciljane kolokacije.

8.4.2. Postupak provedbe istraživanja

Istraživanje se kolokacijske kompetencije u ovom radu provelo u zimskom semestru akademske godine 2015./2016. u Croaticumu na polaznicima B1, B1+, B2, B2+ i C1 razine znanja HIJ-a za vrijeme redovite nastave. Ispitanici su bili upoznati sa svrhom istraživanja te je njihovo sudjelovanje bilo dobrovoljno i anonimno. S obzirom na specifičnost ispitnoga materijala, odnosno činjenicu da su u zadatku A (nominativ) i zadatku D (kosi padeži) bile zastupljene iste kolokacije te je i zadatak C (kolokacije u širem kontekstu) dijelio deset istih kolokacija sa zadatkom D, provedba je istraživanja unutar svake grupe organizirana prema unaprijed određenoj shemi. Potrebno je reći da je redosljed kolokacija u svim zadacima variran te je svaki ispitanik imao lozinku.

Kako bi se ispitaio utjecaj morfoloških obilježja riječi na znanje kolokacija, ispitanici su unutar grupa podijeljeni u dvije ravnomjerne grupe. Prva je grupa rješavala zadatak A s kolokacijama u nominativu, a druga zadatak D s kolokacijama u kosim padežima. Ako je grupa, primjerice, brojala ukupno dvanaest (12) polaznika, podijeljena je u dvije grupe po šest (6) ispitanika.

Raspodjela se zadataka unutar svake grupe odvijala prema sljedećem rasporedu:

Tablica 5. Raspodjela ispitanika unutar grupe prema vrsti zadatka

	ISPITANIK	ZADATAK	ZADATAK	ZADATAK
GRUPA 1	1	A	B	C
	2	C	B	A
	3	A	B	C
	4	C	B	A
	5	A	B	C
	6	C	B	A
GRUPA 2	7	C	B	D
	8	D	B	C
	9	C	B	D
	10	D	B	C
	11	C	B	D
	12	D	B	C

Svi su se ispitni materijali dijelili pojedinačno kako bi se mogućnost prepisivanja svela na najmanju moguću razinu.

8.4.3. Ispitanici

Prvi se dio istraživanja, koji se odnosi na procjenu asocijativne snage kolokacija, proveo tijekom zimskoga semestra ak. god. 2015./2016. na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci. Uzorak je obuhvatio 50 studenata, izvornih govornika hrvatskoga jezika.

Drugi se dio istraživanja proveo tijekom zimskoga semestra ak. god. 2015./2016. u Croaticumu – Centru za hrvatski kao drugi i strani jezik pri Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Uzorak je obuhvatio 70 polaznika kolegija Jezične vježbe iz HIJ-a na stupnjevima B1, B1+, B2, B2+ i C1. Potrebno je spomenuti da se razine jezičnoga znanja polaznika (A1-C1) u Croaticumu određuju internim testovima te se ne mogu smatrati standardiziranima. Struktura uzorka je vrlo heterogena te podrazumijeva različitu zastupljenost ispitanika prema spolu, razini jezičnoga (pred)znanja i različitim materinskim jezicima. U istraživanju je sudjelovalo 29 studenata i 41 studentica (Tablica 6) u dobi od 18 do 70 godina.

Tablica 6. Raspodjela ispitanika prema spolu

STUPANJ	SPOL		UKUPNO
	Ž	M	
B1	9	10	19
B1+	10	9	19
B2	7	5	12
B2+	12	4	16
C1	3	1	4
UKUPNO	41	29	70

S obzirom na mali broj ispitanika po razinama, za obranu rezultata ispitanici su se B1 i B1+ stupnja spojili u jednu grupu – niži stupanj znanja HIJ-a. Ispitanici s B2, B2+ i C1 razine čine drugu grupu – viši stupanj znanja HIJ-a. Od ukupno 70 ispitanika, 17 ih se izjasnilo da su hrvatskoga podrijetla. Među materinskim jezicima najzastupljeniji su poljski (12), španjolski (12) i engleski (8) jezik (Tablica 7).

Tablica 7. Distribucija materinskih jezika ispitanika

MATERINSKI JEZICI ISPITANIKA	ČESTOTA
POLJSKI	12
ŠPANJOLSKI	12
ENGLESKI	8
NJEMAČKI	5
ARAPSKI	3
FRANCUSKI	3
JAPANSKI	3
MAĐARSKI	3
TALIJANSKI	3
MAKEDONSKI	2
PERZIJSKI	2
RUSKI	2
SLOVAČKI	2
ALBANSKI	1
ARMENSKI	1
ČEŠKI	1
DANSKI	1
HRVATSKI	1
KOREJSKI	1
PORTUGALSKI	1
RUMUNJSKI	1
TURSKI	1
UKRAJINSKI	1
UKUPNO	70

Također, ukupno 87% ispitanika izjasnilo se da ima prijatelje u Hrvatskoj s kojima povremeno govore hrvatski jezik.

8.4.4. Obrada rezultata

Rezultati su se obrađivali kvantitativno i kvalitativno (tipologija vrsta odgovora u odabiru kolokata). Korišten je statistički paket Statistica. Primjenom jedne dvosmjerne i nekoliko trosmjernih analiza varijance izračunate su razlike u prosječnoj točnosti ispitanika s obzirom na vrste kolokacija u različitim zadacima. Tipologija vrsta odgovora uključivala je deskriptivnu analizu samih kolokacija (udio pojedinih vrsta odgovora po kolokacijama).

Sve su statističke analize provedene na grupnim podacima.

Sljedeća poglavlja donose analizu rezultata istraživanja kolokacijske kompetencije u HIJ-u. Poglavlje je strukturirano tako da se prvo donose opći rezultati, a potom specifični s obzirom na vrstu kolokacija (VČ, NČ, JAS, SAS), zadatak i razinu. Također, zbog preglednosti i boljega razumijevanja, interpretacija se rezultata donosi odmah nakon analize podataka.

9. Rezultati i rasprava

Analiza rezultata započinje deskriptivnom analizom vrsta odgovora. U drugom dijelu slijedi analiza točnosti odgovora u zadacima receptivne i produktivne razine pomoću trosmjerne analize varijance.

9.1. Analiza vrsta odgovora u zadatku receptivne razine

Receptivno znanje imenskih kolokacija provjerilo se zadatkom višestrukoga izbora (Zadatak B). Ukupno je sudjelovalo 70 ispitanika niže (N=38) i više (N=32) razine znanja HIJ-a.

Specifičnost je ovoga zadatka, što je svaka rečenica pored jednoga točnoga odgovora imala po tri distraktora koji su obuhvaćali lažne prijevode s najfrekventnijih materinskih jezika ispitanika (engleskoga, poljskoga, španjolskoga i njemačkoga) te semantički i tvorbeno slične pridjeve u hrvatskom jeziku (Tablica 8). Dodatno je provedena i korpusna analiza u korpusu hrWaC (Ljubešić i Erjavec, 2011) kako bi se provjerila ovjerenost i čestota leksičke sveze u kojoj je prvi član bio kolokat-distraktor (pridjev), a drugi pripadajuća mu imenica kao osnova (npr. naravni lijek, verbalni ispit, imobilni telefon...). Od ukupno 48 leksičkih sveza s distraktorom, za 18 nema potvrde u korpusu (*), a 30 ih ima vrlo nisku čestotu (broj pored distraktora u tablici).

Tablica 8. Kolokacije i pripadajući distraktori u zadatku receptivnoga znanja (Zadatak B)

KOLOKACIJA	SINONIM	TVORBENI DISTRAKTOR	LAŽNI PRIJEVOD
prirodni lijek	naravni*	natprirodni*	naturalni ¹
brza hrana	užurbana*	ubrzana*	hitra ¹
zdrava prehrana	okrepljujuća*	zdravstvena ³	ljekovita ²
korisničko ime	upotrebljavačko*	korisno ¹	pretplatničko ¹
prijevozno sredstvo	prijenosno ²	vozno ¹⁶	otpremno ¹
usmeni ispit	verbalni*	odgovoreni*	govorni*
porodiljni dopust	majčinski ³	porođajni ⁶	materinski ²
osnovna škola	temeljna ¹⁵	osnovana ³⁴	primarna ²
mobilni telefon	pomični ²	imobilni*	čelijski*
podzemne vode	dubinska ⁶	uzemljena*	prizemna ¹
rodni grad	izvorni ¹	rođeni ¹¹	obiteljski ¹
izvorni govornik	originalni ²	izvorišni*	prirodni ³
konzervirana hrana	sačuvana ¹	konzervacijska*	očuvana ¹
kolateralna žrtva	popratna ¹	kolateralska*	dodatna ²⁰
javni prostor	vidljiv ⁷	najavni*	izložen ⁷
cjeloživotno učenje	sveživotno*	cjeloživuće*	doživotno ⁴³

Prosječni su rezultati analize pojedine vrste odgovora u zadatku receptivne razine za ispitanike niže i više razine znanja HIJ-a prikazani u Tablici 9. Općenito govoreći, primjetan je veći prosječan postotak ispitanika (Tablica 9) koji su odgovarali točno na višoj razini znanja HIJ-a (78%), što upućuje na bolje razvijeno receptivno znanje imenskih kolokacija na toj razini u odnosu na nižu razinu znanja HIJ-a (59%). Nadalje, primjetan je viši postotak tvorbenih distraktora na nižoj razini (14%), dok je lažnih prijevoda podjednako na obje razine znanja HIJ-a (10% niža i 9% viša razina). Na razini je cijeloga uzorka najviši postotak s preko 80% točnih odgovora postignut za kolokacije *brza hrana* (81%), *zdrava prehrana* (81%), *javni prostor* (81%), *osnovna škola* (84%) i *mobilni telefon* (87%), a najniži je postotak točnih odgovora ostvaren za kolokacije *porodiljni dopust* (29%), *rodni grad* (39%), *podzemne vode* (46%) i *kolateralna žrtva* (46%). (Prilog 3).

Tablica 9. Prosječan postotak pojedine vrste odgovora u zadatku višestrukoga izbora za ispitanike niže i više razine znanja HIJ-a

		NIŽA RAZINA	VIŠA RAZINA
VRSTA ODGOVORA	TOČNO	59	78
	NETOČNO		
	TVORBENI DISTRAKTOR	14	7
	LAŽNI PRIJEVOD	10	9
	SINONIM	9	5
	NEMA ODGOVORA	7	1

Detaljnija analiza odgovora prema čestoti kolokacija²⁷ pokazuje da je najviši postotak (80%) točnih odgovora postignut za kolokacije više čestote na višoj razini znanja HIJ-a. Podaci pokazuju da viša razina znanja HIJ-a pokazuje bolje znanje kolokacija s obzirom na čestotu od niže razine znanja HIJ-a (Tablica 10).

²⁷ Distribucija je kolokacija prema asocijativnoj snazi u zadatku receptivne razine bila neravnomjerna te je zbog toga izostavljena analiza s obzirom na tu varijablu.

Tablica 10. Postotak odgovora s obzirom na čestotu kolokacija u zadatku receptivnoga znanja kod govornika niže i više razine znanja HIJ-a

		NIŽA RAZINA		VIŠA RAZINA	
		VRSTA KOLOKACIJE			
		VČ	NČ	VČ	NČ
TOČNO		63	55	80	76
NETOČNO					
VRSTA ODGOVORA	TVORBENI DISTRAKTOR	15	14	9	5
	LAŽNI PRIJEVOD	7	14	5	13
	SINONIM	9	10	5	5
	NEMA ODGOVORA	7	7	1	2

Kao što je razvidno iz Tablice 10, na nižoj su razini znanja HIJ-a prema vrsti odgovora prevladavali tvorbeni distraktori, no posve neočekivano na obje razine ima podjednak postotak lažnih prijevoda za kolokacije niže čestote (14% i 13%).

Budući da je riječ o zadatku receptivne razine u kojem je točan odgovor bio ponuđen, oslanjanje na bilo koju vrstu distraktora može se tumačiti kao neusvojenost kolokacije u cjelini. S druge strane, oslanjanje na tvorbene distraktore upućuje i na morfološku osviještenost ispitanika i mogućnost da uoče usvojene tvorbene elemente te pomoću njih prepoznaju, a na produktivnoj razini i proizvode, nove leksičke jedinice.

Proces usvajanja inoga jezika obilježen je ispreplitanjem jezičnih kodova izvornoga jezika i jezika cilja pa je oslanjanje na materinski jezik na srednjoj razini znanja vrlo česta pojava. Iako je korpusna analiza pokazala da su kolokacije *izvorni govornici*, *korisničko ime*, *prijevozno sredstvo*, *usmeni ispit* itd. niže čestote, učenici se HIJ-a s njima susreću već na početnom stupnju pa je visok postotak lažnih prijevoda za ovu skupinu kolokacija iznenađujuć, osobito na višoj razini znanja, jer bi se očekivalo da su spomenute leksičke sveze na srednjem stupnju znanja već ušle u produktivni rječnik neizvornih govornika. S obzirom na

nemogućnost prepoznavanja točnoga kolokata uz osnovu imenice u zadatku receptivne razine, postavlja se pitanje osviještenosti kolokacija u HIJ-u.

U skladu s očekivanjima, postotak točnih odgovora veći je na višoj razini znanja HIJ-a za obje vrste kolokacija s obzirom na čestotu (80% za VČ i 76% za NČ). Međutim, među preostalim odgovorima, suprotno očekivanjima, na nižoj je razini uočen veći postotak tvorbenih distraktor (15% za VČ i 14% za NČ), dok se podjednak postotak lažnih prijevoda uočava kod obje razine znanja HIJ-a, no samo za kolokacije niže čestote (14% za nižu i 13% za višu razinu).

9.2. Analiza vrsta odgovora u zadacima produktivne razine

Analiza vrsta odgovora obuhvatila je ukupno tri zadatka produktivne razine: 1) izolirane rečenice s kolokacijama u morfološki neobilježenom padežu nominativu (Zadatak A); 2) izolirane rečenice s morfološki obilježenim kolokacijama u kosim padežima (Zadatak D) i 3) kolokacije u širem kontekstu (Zadatak C). Odgovori ispitanika grupirani su u tri kategorije (leksičku, gramatičku i preklapanja) unutar kojih su podijeljeni na različite vrste/odstupanja.

a) U kategoriji leksičkih odgovora javljaju se sljedeće vrste odgovora/odstupanja:

1. fonološko-pravopisna odstupanja (FP) - utječu na promjenu fonološkoga statusa leksičke jedinice
2. novotvorenice (NT) – leksičke jedinice nastale prema tvorbenim pravilima hrvatskoga jezika
3. kolokati izvan konteksta (KIK) – postojeće leksičke sveze u hrvatskom jeziku, ali van zadanoga konteksta
4. nepoznata motivacija odstupanja (NM) – nejasan kriterij odabira kolokata

b) U kategoriji gramatičkih odgovora analiza je pokazala da se javljaju sljedeće dvije vrste odstupanja:

5. netočan oblik kolokata (NOK) – netočan padež
6. pogrešna vrsta riječi u odabiru kolokata (VR)

c) U kategoriji preklapanja primjetne su sljedeće kombinacije više vrsta već spomenutih odgovora leksičke i gramatičke kategorije:

7. kolokati izvan konteksta + netočan oblik kolokata (KIK + NOK)
8. kolokati izvan konteksta + fonološko-pravopisna odstupanja (KIK + FP)
9. kolokati izvan konteksta + fonološko-pravopisna odstupanja+ netočan oblik kolokata (KIK + FP + NOK)

Potrebno je spomenuti da su u vrstu odgovora kolokati izvan konteksta (KIK) i netočan oblik kolokata (NOK) ulazili samo oni odgovori koji su pravopisno i semantički, a dodatno za kategoriju KIK i gramatički bili točni. Slijedi detaljnija analiza kojom će se objasniti i oprimjeriti sve vrste odgovora.

9.2.1. Analiza vrsta odgovora u zadacima s kolokacijama u nominativu (A) i kosim padežima (D) za nižu i višu razinu znanja HIJ-a

Analiza vrsta odgovora u zadacima produktivnoga znanja s kolokacijama u nominativu i kosim padežima obuhvatila je ukupno 38 ispitanika niže i 32 ispitanika više razine znanja HIJ-a. Poglavlje započinje analizom prosječnoga postotka odgovora u zadatku s kolokacijama u nominativu (A) i kosim padežima (D) za ispitanike obje razine znanja HIJ-a, a potom se donose rezultati i za svaku pojedinačnu razinu.

Općenito se može reći da analiza s obzirom na kategorije odgovora ukazuje na visok postotak netočnih odgovora neovisno o tome jesu li se kolokacije javljale u nominativu ili kosim padežima za obje razine znanja HIJ-a (Tablica 11). Ipak, nešto je viši postotak netočnih odgovora primjetan za niži stupanj znanja HIJ-a čime se ukazuje na slabije razvijenu kolokacijsku kompetenciju neizvornih govornika. Također, potrebno je spomenuti da dobiveni rezultati za višu razinu znanja HIJ-a nisu u skladu s Udier (2015: 270) koja smatra kako govornici razine B2 HIJ-a imaju već vrlo visoko razvijenu kolokacijsku kompetenciju. S obzirom na rezultate, može se govoriti o bolje razvijenoj kolokacijskoj kompetenciji ispitanika više razine znanja HIJ-a u odnosu na nižu razinu znanja HIJ-a, no ne i visokoj. Takvi su rezultati u skladu i s istraživanjima za EIJ (Gitsaki, 1999) i talijanski kao ini jezik (Bonci, 2002) koja svjedoče da ispitanici na srednjoj razini znanja pokazuju još uvijek slabo znanje leksičkih kolokacija, dok je uporaba gramatičkih kolokacija u porastu. Tek na naprednoj razini znanja EIJ-a, može se govoriti o porastu uporabe leksičkih kolokacija, što ukazuje i na bogatstvo usvojenoga vokabulara. Od ostalih odgovora, najzastupljenija je leksička kategorija odgovora neovisno o stupnju i vrsti zadatka.

Tablica 11. Prosječan postotak pojedine kategorije odgovora u zadatku s kolokacijama u nominativu (A) i kosim padežima (D) za ispitanike niže i više razine znanja HIJ-a

		NIŽA RAZINA		VIŠA RAZINA	
		NOMINATIV	KOSI PADEŽI	NOMINATIV	KOSI PADEŽI
KATEGORIJA ODGOVORA	TOČNO	14	5	36	18
	GRAMATIČKA	3	3	2	3
	LEKSIČKA	25	14	29	23
	PREKLAPANJA	3	4	1	3
	NETOČNO	55	75	32	54

Na razini cijeloga uzorka (N=36) u zadatku s kolokacijama u morfološki neobilježenom padežu nominativu (Zadatak A) najviši je postotak točnih odgovora postignut za kolokacije *sportske novine* (58%) i *osobni podaci* (53%), a najmanji je postotak točnih odgovora za kolokacije *masovna proizvodnja* (8%), *sinkronizirano plivanje* (8%), *nevladina organizacija* (6%) i *umjetničko klizanje* (3%). S druge strane, najviši je postotak netočnih odgovora ostvaren za kolokacije *stereotipna uloga* (72%), *nevladina organizacija* (67%), *virtualni prijatelj* (64%) i *masovna proizvodnja* (61%), dok je najniži postotak netočnih odgovora primjetan za kolokacije *društvena mreža* (19%) i *organska hrana* (17%). (Prilog 4).

U zadatku s kolokacijama u morfološki obilježenim padežima (Zadatak D) za cijeli je uzorak (N=34) točnih odgovora najviše bilo za kolokacije *ljudska prava* (50%) i *sportske novine* (47%), dok je najniži postotak točnih odgovora s ukupno 6% postignut za kolokacije *samohrani roditelj*, *organska hrana*, *farmaceutska industrija*, *masovna proizvodnja*, *umjetničko klizanje*, *sinkronizirano plivanje* i *nevladina organizacija*. Također, primjetan je najviši postotak netočnih odgovora za kolokacije *zdravstvena zaštita* (82%), *masovna proizvodnja* (79%), *stereotipna uloga* (74%) i *samohrani roditelj* (68%) te najniži postotak netočnih odgovora za kolokaciju *sportske novine* (29%). (Prilog 5).

Potrebno je reći da je za kolokaciju *stereotipna uloga* postotak točnih odgovora u oba zadatka (A i D) bio 0%.

Najzastupljeniju leksičku kategoriju odgovora potvrđuje i analiza prema pojedinim vrstama odgovora (Tablica 12). Razmjerno najviši postotak odgovora pripada vrsti odgovora kolokati izvan konteksta (KIK) bez obzira na vrstu zadatka i razinu znanja HIJ-a. Pritom je

nešto viši postotak odgovora KIK primjetan kod više razine znanja HIJ-a sukladno razvijenijoj leksičkoj kompetenciji u inom jeziku te mogućnosti kombiniranja drugih leksičkih jedinica uz zadanu osnovu.

Tablica 12. Prosječan postotak pojedine vrste odgovora u zadatku s kolokacijama u nominativu (A) i kosim padežima (D) za ispitanike niže i više razine znanja HIJ-a

		NIŽA RAZINA		VIŠA RAZINA	
		NOMINATIV	KOSI PADEŽI	NOMINATIV	KOSI PADEŽI
VRSTA ODGOVORA	TOČNO	14	5	36	18
	NOK	1	2	1	1
	VR	2	1	1	1
	FP	1	1	1	1
	NT	6	2	4	4
	KIK	12	7	19	13
	NM	7	4	4	5
	KIK + NOK	1	3	0	1
	KIK + FP	2	1	1	1
	KIK + FP + NOK	1	0	0	0
	NETOČNO	55	75	32	54

9.2.1.1. Analiza vrsta odgovora u zadatku s kolokacijama u nominativu (A) i kosim padežima (D) za ispitanike niže razine znanja HIJ-a

Analiza vrsta odgovora u zadacima produktivnoga znanja s kolokacijama u nominativu (N=20) i kosim padežima (N=18) obuhvatila je ukupno 38 ispitanika niže razine znanja HIJ-a. Kako bi se dobio dublji i precizniji uvid u vrste odgovora imenskih kolokacija u zadacima produktivnoga tipa, bilo je potrebno analizirati kolokacije prema čestoti i asocijativnoj snazi za svaku pojedinačnu razinu znanja HIJ-a.

Rezultati analize za niži stupanj znanja HIJ-a ukazuju na nizak postotak točnih odgovora neovisno o vrsti kolokacija i vrsti zadatka, što pokazuje da je kolokacijska kompetencija vrlo slabo razvijena (Tablica 13).

Tablica 13. Postotak odgovora ovisno o čestoti i asocijativnoj snazi kolokacija kod morfološki neobilježenih kolokacija u nominativu i morfološki obilježenih kolokacija u kosim padežima kod ispitanika niže razine znanja HIJ-a

		NOMINATIV				KOSI PADEŽI			
		VRSTA KOLOKACIJE							
		VČ		NČ		VČ		NČ	
		JAS	SAS	JAS	SAS	JAS	SAS	JAS	SAS
VRSTA ODGOVORA	TOČNO	22	19	7	7	7	7	1	6
	NOK	3	1	1	0	1	4	0	1
	VR	2	1	3	1	1	0	3	0
	FP	0	0	2	3	1	0	2	2
	NT	11	3	3	7	2	2	1	2
	KIK	11	7	17	11	10	6	9	3
	NM	5	3	14	4	4	2	4	3
	KIK+NOK	1	2	0	1	2	4	2	2
	KIK+FP	4	1	0	2	2	1	0	0
	KIK+FP+ NOK	1	0	1	0	0	0	0	0
	NETOČNO	40	63	52	64	69	73	77	80

Najbolji je postotak odgovora ostvaren za kolokacije više čestote i jake asocijativne snage (22%) i to u zadatku s kolokacijama u morfološki neobilježenom padežu nominativu (Zadatak A). Od ostalih vrsta, prevladava leksička kategorija odgovora i to kolokati izvan konteksta (KIK) u oba zadatka. Tako su, primjerice, umjesto zadane kolokacije *organska hrana*, ispitanici navodili sljedeće kolokate: *ekološka/*prirodna/*biološka/*zdrava*/eko hrana. Umjesto zadane kolokacije *društvene mreže*, ispitanici su ponudili kolokate poput *digitalne/*internetske/*javne mreže, a umjesto kolokacije *kulturna baština* odgovori su bili *gradska/*narodna/*nacionalna baština. Ovaj tip odgovora ukazuje na usvojene leksičke jedinice koje neizvorni govornici kombiniraju uz imenicu kako bi je pokušali što konkretnije opisati u zadanom kontekstu. Također, 11% odgovora za kolokacije više čestote i jake asocijativne snage odnosi se na novotvorenice odnosno mogućnost ispitanika da proizvede nove leksičke jedinice služeći se usvojenim tvorbenim morfemima kao u primjerima *zdravska hrana, *bogatski simbol, *kreditska/*bankovska kartica i *farmaceutička

industrija. Za sve ostale vrste leksičkih i gramatičkih odgovora, kao i preklapanja, postotak odgovora je nizak, tj. u rasponu od 0 do 7%.

9.2.1.2. *Analiza vrsta odgovora u zadatku s kolokacijama u nominativu (A) i kosim padežima (D) za ispitanike više razine znanja HIJ-a*

Analiza vrsta odgovora u zadacima produktivnoga znanja s kolokacijama u nominativu (N=16) i kosim padežima (N=16) obuhvatila je ukupno 32 ispitanika više razine znanja HIJ-a (Tablica 14).

Tablica 14. *Postotak odgovora ovisno o čestoti i asocijativnoj snazi kolokacija kod morfološki neobilježenih kolokacija u nominativu i morfološki obilježenih kolokacija u kosim padežima kod ispitanika više razine znanja HIJ-a*

		NOMINATIV				KOSI PADEŽI			
		VRSTA KOLOKACIJE							
		VČ		NČ		VČ		NČ	
		JAS	SAS	JAS	SAS	JAS	SAS	JAS	SAS
VRSTA ODGOVORA	TOČNO	56	45	23	19	56	38	16	23
	NOK	4	0	1	0	4	11	4	0
	VR	0	0	1	3	0	0	1	1
	FP	1	3	0	1	8	0	1	3
	NT	4	1	8	4	9	1	1	8
	KIK	13	18	21	25	9	9	24	16
	NM	3	3	8	5	4	3	13	4
	KIK+NOK	0	0	0	1	1	4	1	1
	KIK+FP	3	0	1	0	3	0	1	3
	KIK+FP + NOK	0	0	0	0	3	0	0	0
	NETOČNO	18	31	38	43	11	35	38	43

Veći postotak točnih odgovora uočava se kod ispitanika više razine, što upućuje na ipak razvijeniju kolokacijsku kompetenciju. Od ostalih vrsta odgovora, i to u još većem postotku nego kod niže razine, prevladavaju kolokati izvan konteksta (KIK), što pokazuje da su ispitanici u mogućnosti tvoriti različite vrste leksičkih sveza pomoću usvojenih leksičkih jedinica s ciljem konkretizacije značenja. Tako su, primjerice, ispitanici na višem stupnju znanja HIJ-a ponudili sljedeće odgovore za pojedine kolokacije:

~ *masovna proizvodnja*: *industrijska, *automatska, *mehanička

~ *samohrani roditelj*: *samostalan, *usamljen

~ *statusni simbol*: *luksuzni, *životni, *vrijednosni, *društveni

~ *ručna torba*: *ženska, *prijenosna, *osobna, *putnička

Ostale su vrste odgovora zanemarivoga postotka (od 0 do 9%).

9.2.2. Analiza vrsta odgovora u zadatku s kolokacijama u širem kontekstu za nižu i višu razinu znanja HIJ-a

U trećem zadatku produktivne razine s kolokacijama u širem kontekstu (Zadatak C) sudjelovalo je ukupno 70 ispitanika niže (N=38) i više (N=32) razine.

Općenito se može reći da dobiveni rezultati pokazuju visok postotak netočnih odgovora, osobito za nižu razinu znanja HIJ-a čime se još jednom potvrđuje da je kolokacijska kompetencija na ovom stupnju vrlo slabo razvijena (Tablica 15). Kao i u prethodna dva zadatka, od ostalih odgovora prevladava leksička kategorija osobito na višoj razini znanja HIJ-a. Na razini cijeloga uzorka (N=70) u zadatku s kolokacijama u širem kontekstu (Zadatak C) najviši je postotak točnih odgovora postignut za kolokacije *životni standard* (53%) i *ljudska prava* (46%), a najmanji je postotak točnih odgovora za kolokacije *masovna proizvodnja* (1%), *klimatski uvjet* (6%) te *nevladina organizacija, organska hrana i ruralno područje* sa 4% točnih odgovora. S druge strane, najviši je postotak netočnih odgovora postignut za kolokacije *klimatski uvjet* (81%) i *masovna proizvodnja* (81%) dok je najniži postotak netočnih odgovora primjetan za kolokacije *životni standard* (26%) i *društvene mreže* (30%). Za kolokaciju *smrtonosne bolesti* nema točnih odgovora (0%), ali ima 63% netočnih odgovora. (Prilog 6).

Tablica 15. Prosječan postotak pojedine kategorije odgovora u zadatku s kolokacijama u širem kontekstu za ispitanike niže i više razine znanja HIJ-a

		NIŽA RAZINA	VIŠA RAZINA
KATEGORIJA ODGOVORA	TOČNO	8	24
	GRAMATIČKA	2	2
	LEKSIČKA	12	28
	PREKLAPANJA	2	4
	NETOČNO	75	41

Spomenuti su rezultati potvrđeni i analizom prosječnoga postotka ispitanika koji su dali pojedinu vrstu odgovora (Tablica 16). Shodno rečenome, prevladava vrsta odgovora kolokat izvan kontekst (KIK) unutar leksičke kategorije odgovora pri čemu viša razina znanja pokazuje viši postotak odgovora KIK od niže razine znanja HIJ-a.

Tablica 16. Prosječan postotak pojedine vrste odgovora u zadatku s kolokacijama u širem kontekstu za ispitanike niže i više razine znanja HIJ-a

		NIŽA RAZINA	VIŠA RAZINA
VRSTA ODGOVORA	TOČNO	8	24
	NOK	1	1
	VR	1	1
	FP	0	0
	NT	3	3
	KIK	7	21
	NM	2	4
	KIK+NOK	1	2
	KIK+FP	1	2
	KIK+FP + NOK	0	0
	NETOČNO	75	41

Analiza odgovora s obzirom na čestotu i asocijativnu snagu kolokacija u daljnjem tekstu donosi jasniji uvid u razvijenost kolokacijske kompetencije na nižoj i višoj razini znanja HIJ-a (Tablica 17). Rezultati pokazuju da je postotak točnih odgovora veći za viši stupanj nego za niži stupanj, što je u skladu i s prethodno spomenutim rezultatima s kolokacijama u izoliranim rečenicama u nominativu i kosim padežima. Time se još jednom potvrđuje da je kolokacijska kompetencija bolje razvijena na višoj nego na nižoj razini znanja HIJ-a.

Tablica 17. Postotak odgovora s obzirom na čestotu i asocijativnu snagu kolokacija u zadacima s kolokacijama u širem kontekstu kod govornika niže i više razine znanja HIJ-a

		NIŽA RAZINA				VIŠA RAZINA			
		VRSTA KOLOKACIJE							
		VČ		NČ		VČ		NČ	
		JAS	SAS	JAS	SAS	JAS	SAS	JAS	SAS
VRSTA ODGOVORA	TOČNO	14	3	5	11	50	11	9	26
	NOK	3	0	1	2	3	0	0	2
	VR	4	1	0	0	2	1	1	1
	FP	0	0	0	0	1	0	0	1
	NT	4	1	5	1	6	1	3	4
	KIK	5	3	12	9	11	18	28	26
	NM	4	1	4	1	3	3	8	1
	KIK+NOK	1	2	1	0	1	6	0	1
	KIK+FP	2	1	0	1	1	5	2	1
	KIK+FP + NOK	1	0	0	0	0	0	0	0
	NETOČNO	63	89	73	76	22	56	49	38

Osobito se ističe postotak točnih odgovora (50%) za kolokacije više čestote i jake asocijativne snage na višoj razini znanja. Kao i u prethodnim zadacima, i u ovom zadatku od ostalih ponuđenih odgovora prevladavaju kolokati izvan konteksta (KIK), dok je postotak za ostalu vrstu odgovora vrlo nizak u rasponu od 0 do 6%. Zanimljivo je spomenuti da je vrsta odgovora kolokati izvan konteksta (KIK) ostvarila najveći postotak odgovora s kolokacijama niže čestote i jake asocijativne snage na višoj razini znanja čemu svjedoče i primjeri kolokacija te vrste:

~*smrtonosna bolest*: *teška, *dobročudna, *strašna, *opasna, *genetska, *kronična, *infekcijska
 ~ *samohrani roditelj*: *samostalan, *usamljen, *razveden, *pojedinačni, *rastavljen

Iako se radi o kolokacijama niže čestote, odgovori ispitanika pokazuju da je riječ o imenicama koje mogu ulaziti u kombinacije s većim rasponom pridjeva tvoreći pritom različite vrste leksičkih sveza te stoga najveći postotak upravo ovoga odgovora i ne čudi.

Ukratko se može reći da u zadacima produktivne razine (A, D, C) općenito prevladava visok postotak netočnih odgovora te vrsta odgovora kolokati izvan konteksta (KIK) na obje

srednje razine znanja HIJ-a. Ipak, treba spomenuti da je postotak točnih odgovora viši za višu razinu u odnosu na nižu razinu znanja HIJ-a u svim zadacima produktivne razine bez obzira na čestotu i asocijativnu snagu kolokacija, što upućuje na ipak bolje razvijenu kolokacijsku kompetenciju više razine znanja HIJ-a. Detaljnija je analiza pokazala da je na nižoj razini znanja HIJ-a najviši postotak točnih odgovora (22%) te novotvorenica (11%) kod kolokacija više čestote i jake asocijativne snage, ali samo u zadatku s kolokacijama u nominativu (Zadatak A). Ističe se i 28% odgovora kolokati izvan konteksta (KIK) za kolokacije niže čestote i jake asocijativne snage na višoj razini znanja HIJ-a.

U svim zadacima produktivne razine (A, D, C) prevladava leksička kategorija odgovora i to kolokati izvan konteksta (KIK), što upućuje na usvojene leksičke jedinice koje je moguće kombinirati uz zadanu osnovu kako bi se ona što preciznije odredila u zadanom kontekstu. Uporaba novotvorenica ukazuje na usvojenost tvorbenih morfema te činjenicu da su neizvorni govornici u mogućnosti proizvoditi nove leksičke jedinice.

Općenito govoreći, iz analize odgovora u zadatku receptivne razine vidljivo je da je postotak točnih odgovora viši od onoga u analizama zadataka produktivne razine kod obje razine znanja HIJ-a. Pritom se čestota kolokacija pokazala vrlo važnim čimbenikom s obzirom na to da je najviši postotak točnih odgovora (80%) u zadatku receptivne razine primjetan za kolokacije više čestote i to na višoj razini znanja HIJ-a. Ukratko se može reći da je znanje imenskih kolokacija na receptivnoj razini bolje na višoj razini znanja nego na nižoj razini znanja HIJ-a s obzirom na čestotu.

9.2.3. Analiza gramatičkih odstupanja u zadacima produktivne razine

Postotak je gramatičkih odstupanja u zadacima produktivne razine (A, D, C) vrlo nizak, što pokazuje da morfološka obilježja riječi nisu imala značajniji utjecaj na znanje imenskih kolokacija. Na nižoj razini na NOK otpada 1% u zadatku A s kolokacijama u nominativu odnosno 2% u zadatku D s kolokacijama u kosim padežima. Na višoj razini znanja primjetan je 1% odgovora NOK bez obzira na vrstu zadatka (A i D). U zadatku C s kolokacijama u širem kontekstu, NOK je zastupljen s 1% odgovora na obje razine znanja HIJ-a. S obzirom na to da je u ovom istraživanju jedan od ciljeva bio ispitati utječu li morfološka obilježja riječi na usvajanje imenskih kolokacija, analizom gramatičkih odstupanja (NOK) u A, C i D zadatku primjetno je da se javljaju sljedeće tendencije kod odabira kolokata (pridjev):

1. nominativ se mijenja kosim padežima – *farmaceutskog industrija (umj. farmaceutska industrija); *privatne podaci (umj. osobni podaci)
2. kosi se padeži mijenjaju nominativom – *socijalna mrežama (umj. društvenim mrežama); *samohrani roditelje (umj. samohrane roditelje)
3. kosi se padeži mijenjaju kosim padežima – *društvenih mrežama (umj. društvenim mrežama); *ljudskih pravima (umj. ljudskim pravima); *ručnoj torbu (umj. ručnu torbu)
4. dodavanje nastavka analogijom prema imenici – *sinkronizirane plivanje, *statusnom simbolom, *opasni bolesti.

Rezultati ove analize potvrđeni su i u analizi pogrešaka pridjeva i imenica u Novak (2002a). Također, u vrlo malom postotku, primjetno je da se ispitanici u odabiru kolokata oslanjaju i na druge vrste riječi (VR), odnosno imenice kao u primjerima: *status simbol, *akcija film, *život standard, *zdravljem zaštitu. Na uporabu drugih vrsta riječi u odabiru kolokata (VR) otpada 2% odgovora u zadatku A s kolokacijama u nominativu i 1% u zadatku D s kolokacijama u kosim padežima na nižoj razini znanja HIJ-a. Na višoj je razini znanja HIJ-a odgovor VR zastupljen s 1% bez obzira na vrstu zadatka (A i D). Na obje srednje razine znanja HIJ-a u zadatku C s kolokacijama u širem kontekstu na odgovor VR također otpada 1% odgovora. Potrebno je spomenuti da je tijekom provedbe istraživanja, unatoč jasnoj uputi istraživača da u svim zadacima nedostaje samo jedna riječ i to pridjev, bilo dosta upita ispitanika o tome što je to pridjev. Veći broj ispitnih materijala zbog ovoga se razloga smatrao nevažecim jer su ispitanici umjesto pridjeva (kolokat) često navodili glagole, imenice,

zamjenice i prijedloge uz zadanu osnovu kolokacije (imenica). Iako je riječ o vrlo heterogenoj skupini ispitanika, na srednjoj razini znanja u morfološki razvijenom jeziku kao što je HIJ, neusvojenost i nerazlikovanje vrsta riječi predstavlja veliki problem koji se, osim na razvoj gramatičke kompetencije, reflektira i na samo razumijevanje poruke, osobito kada je riječ o leksičkim svezama.

9.2.4. Analiza preklapanja više vrsta odgovora u zadacima produktivne razine

Kao što je već spomenuto tijekom analize, preklapanja više vrsta odgovora javljaju se u iznimno malom postotku, no ova je pojava u skladu s istraživanjima za EIJ (Nesselhauf, 2003). Općenito se može reći da se sve vrste preklapanja na nižoj razini javljaju u sljedećim postotcima: 3% u zadatku A s kolokacijama u nominativu, 4% u zadatku D s kolokacijama u kosim padežima i 2% u zadatku C s kolokacijama u širem kontekstu. Na višoj je razini znanja HIJ-a, postotak preklapanja podjednak nižoj razini, odnosno 1% u zadatku A s kolokacijama u nominativu, 3% u zadatku D s kolokacijama u kosim padežima i 4% u zadatku C s kolokacijama u širem kontekstu. U odgovorima ispitanika primijećeni su sljedeći primjeri preklapanja:

- a) kombinacija semantičkoga i fonološko-pravopisnoga odstupanja (KIK + FP) zbog pogrešnoga izbora kolokata u zadanom kontekstu te neusvojenosti izraza pridjeva:
 - ~ *socialnim (umj. društvenim) mrežama
 - ~ *bijološku (umj. organsku) hranu
 - ~ *luksusni (umj. statusni) simbol

- b) kombinacija semantičkoga i gramatičkoga odstupanja (KIK+NOK) zbog pogrešnoga izbora kolokata u zadanom kontekstu te netočnoga oblika pridjeva:
 - ~ *javni/*internetski (umj. društvenim) mrežama

- c) kombinacija semantičkoga, fonološko-pravopisnoga i gramatičkoga odstupanja (KIK + FP + NOK) zbog pogrešnoga izbora kolokata u zadanom kontekstu, neusvojenosti izraza te netočnoga oblika pridjeva:
 - ~ *industrijskih (umj. masovna) proizvodnja.

9.2.5. Analiza vrste odgovora kolokati s nepoznatom motivacijom u zadacima produktivne razine

Potrebno je spomenuti da se manji dio postotaka odnosi i na kolokate za koje nije jasan kriterij odabira te su označeni kao kolokati s nepoznatom motivacijom (NM) kao u primjerima:

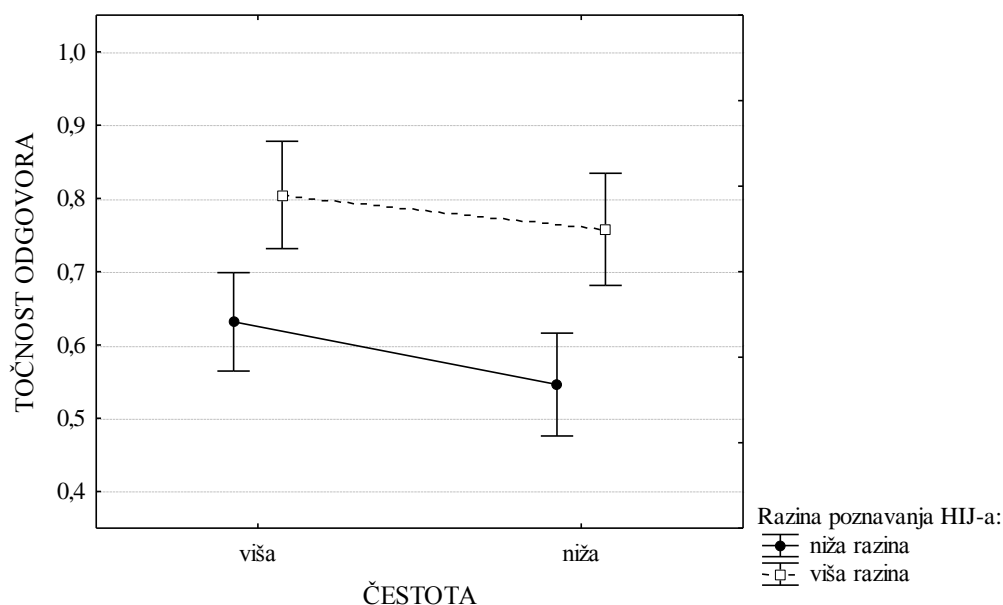
- ~ *čoveče (umj. ljudska) prava
- ~ *debetna (umj. kreditna) kartica
- ~ *akcnih (umj. akcijski) film
- ~ *plesnje (umj. sinkronizirano) plivanje

Na vrstu odgovora NM na nižoj razini znanja HIJ-a otpada 7% u zadatku A s kolokacijama u nominativu, 4% u zadatku D s kolokacijama u kosim padežima i 2% u zadatku C s kolokacijama u širem kontekstu. Na višoj razini znanja HIJ-a NM se javlja u 4% odgovora u zadatku A s kolokacijama u nominativu, 5% u zadatku D s kolokacijama u kosim padežima i 4% u zadatku C s kolokacijama u širem kontekstu. Vrlo je teško pretpostaviti što je tome uzrok bez opsežnije, metalingvističke analize pri kojoj bi i sami ispitanici detaljnije obrazložili svoje odgovore.

Općenito, ispitanici više razine znanja pokazuju bolju kolokacijsku kompetenciju od ispitanika niže razine znanja. Pritom, najveći postotak odgovora na obje razine uočava se kod kolokacija više čestote i jake asocijativne snage. Među preostalim vrstama odgovora, u svim je zadacima prevladavala leksička kategorija, točnije kolokati izvan konteksta (KIK), što je u skladu s istraživanjem i za izvorne govornike hrvatskoga jezika (Ordulj i Cvikić, u tisku).

9.3. Analiza točnosti odgovora u zadatku receptivne razine

Kako bi se ispitalo receptivno znanje imenskih kolokacija odabirom jednoga točnoga odgovora u zadatku višestrukoga izbora, izračunate su proporcije točnih odgovora kod ispitanika niže ($N = 38$) i više ($N = 32$) razine poznavanja HIJ-a za skupinu kolokacija više i niže čestote. Provedena je dvosmjerna analiza varijance s ponovljenim mjerenjima na faktoru čestote kolokacijskih sastavnica (viša, niža) te s nezavisnim skupinama na faktoru razina poznavanja HIJ-a (niža razina, viša razina). Dobiven je glavni efekt razine poznavanja HIJ-a na točnost odgovora ispitanika, $F(1,68) = 20,999$, $MSE = ,061$, $p < ,001$. Ispitanici više razine poznavanja HIJ-a ostvaruju veću točnost odgovora ($M = ,78$; $SE = ,03$) u odnosu na ispitanike niže razine poznavanja HIJ-a ($M = ,59$; $SE = ,03$) (Prilog 7, Tablica 21). Nadalje, dobiven je glavni efekt čestote kolokacijske sastavnice na točnost odgovora ispitanika, $F(1,68) = 5,265$, $MSE = ,029$, $p < ,05$, pri čemu je točnost odgovora veća za kolokacije više čestote ($M = ,72$; $SE = ,02$) u odnosu na kolokacije niže čestote ($M = ,65$; $SE = ,03$) (Prilog 7, Tablica 21). Interakcija razine poznavanja HIJ-a i čestote kolokacijskih sastavnica na točnost odgovora nije se pokazala značajnom, $F(1,68) = ,449$, $MSE = ,013$, $p = ,505$ (Prilog 7, Tablica 23) (Slika 1).

Slika 1. Točnost odgovora u zadacima receptivnoga znanja s obzirom na čestotu kolokacija (viša, niža) kod ispitanika niže i više razine znanja HIJ-a

Postavljena je hipoteza (H1) za receptivno znanje imenskih kolokacija potvrđena u potpunosti, što i ne čudi s obzirom na to da su ispitanici više razine znanja HIJ-a više izloženi jeziku te različitom rječniku od ispitanika niže razine znanja. Ispitanici više razine znanja imaju bolje znanje imenskih kolokacija od ispitanika niže razine znanja HIJ-a pri čemu se značajnim faktorom pokazala čestota kolokacija i to u očekivanom smjeru – prepoznavanje je točnije za kolokacije više čestote. Potonji je rezultat potvrđen i u istraživanju za izvorne govornike hrvatskoga jezika (Ordulj i Cvikić, u tisku) gdje se pokazalo da ispitanici imaju bolje receptivno znanje kolokacija više čestote koje su i češće u jezičnoj uporabi.

9.4. Analiza točnosti odgovora u zadacima produktivne razine

Kako bi se dobili odgovori na postavljene istraživačke probleme i hipoteze, analizirana je točnost odgovora u zadacima produktivnoga znanja u izoliranim rečenicama s morfološki neobilježenim kolokacijama u nominativu (Zadatak A) i morfološki obilježenim kolokacijama u kosim padežima (Zadatak D) kod ispitanika niže ($N = 38$) i više ($N = 32$) razine znanja HIJ-a. Izračunate su proporcije točnih odgovora za svakoga ispitanika za četiri vrste kolokacija s obzirom na čestotu i jačinu asocijativne snage u zadacima A i D i to:

- kolokacije više čestote i jake asocijativne snage
- kolokacije više čestote i slabe asocijativne snage
- kolokacije niže čestote i jake asocijativne snage
- kolokacije niže čestote i slabe asocijativne snage.

9.4.1. Analiza točnosti odgovora u zadacima s kolokacijama u nominativu (A) i kosim padežima (D) za nižu razinu znanja HIJ-a

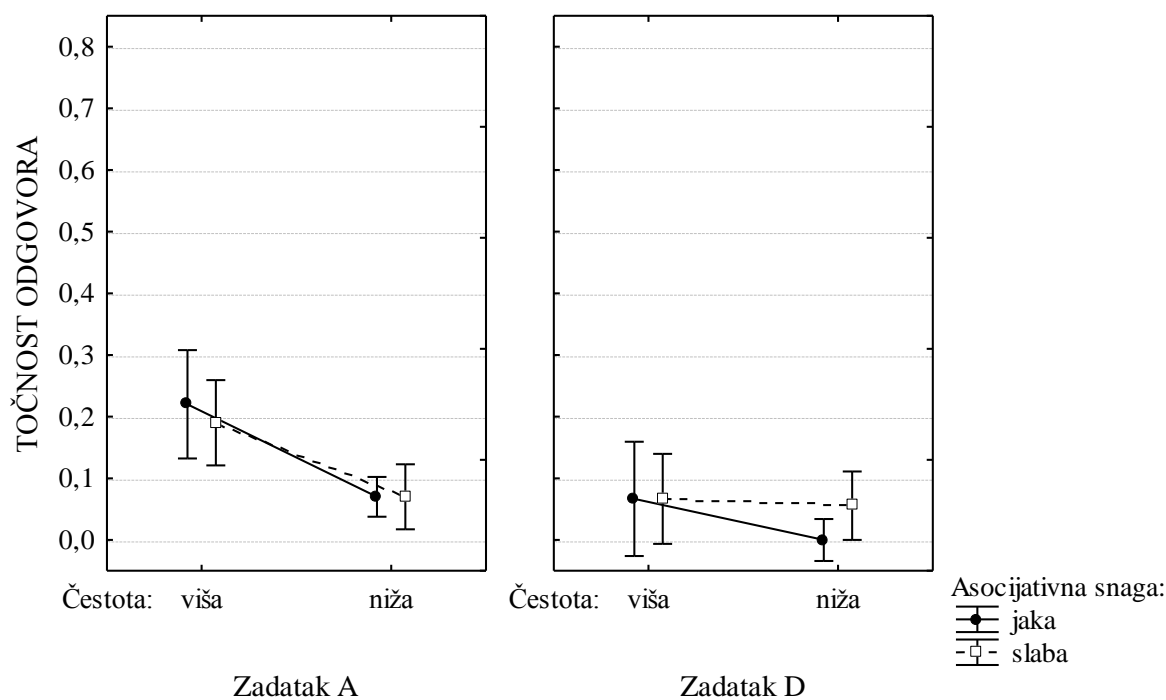
S ciljem ispitivanja točnosti odgovora u zadacima produktivnoga znanja morfološki neobilježenih kolokacija u nominativu (Zadatak A) i morfološki obilježenih kolokacija u kosim padežima (Zadatak D) kod ispitanika niže razine znanja HIJ-a, provedena je trosmjerna analiza varijance s ponovljenim mjerenjima na faktorima čestote (viša, niža) i asocijativne snage (jaka, slaba) kolokacija te nezavisnim skupinama na faktoru vrsta zadatka (Zadatak A, Zadatak D).

Rezultati su prikazani u Tablici 18.

Tablica 18. Rezultati trosmjernje analize varijance s ponovljenim mjerenjima na faktorima čestote (viša, niža) i asocijativne snage (jaka, slaba) kolokacija te nezavisnim skupinama na faktoru morfološka obilježenost (Zadatak A, Zadatak D) za skupinu ispitanika niže razine znanja HIJ-a za varijablu točnost odgovora

IZVOR VARIJABILITETA	<i>df</i>	<i>F</i>	<i>MSE</i>	<i>p</i>
Morfološka obilježenost	1,36	8,917	,035	,005
Čestota	1,36	19,521	,015	,001
Asocijativna snaga	1,36	,146	,011	,705
Morfološka obilježenost * čestota	1,36	5,964	,015	,020
Morfološka obilježenost * asocijativna snaga	1,36	1,635	,011	,209
Čestota * asocijativna snaga	1,36	,890	,019	,352
Morfološka obilježenost * čestota * asocijativna snaga	1,36	,079	,019	,780

Dobiveni su glavni efekti vrste zadatka i čestote kolokacija te značajna dvosmjerna interakcija vrste zadatka i čestote na točnost odgovora u zadacima produktivnoga znanja kod ispitanika niže razine znanja HIJ-a. Duncanovim post hoc testom utvrđeno je da je točnost odgovora kod ispitanika koji su rješavali zadatak s kolokacijama u morfološki neobilježenom padežu nominativu (Zadatak A) bila veća za kolokacije više čestote ($M = ,21$; $SE = ,05$) u usporedbi s kolokacijama niže čestote ($M = ,07$; $SE = ,02$; $p < ,01$) neovisno o asocijativnoj snazi kolokacijskih sastavnica. Također, točnost odgovora bila je veća za kolokacije više čestote i u usporedbi s točnošću odgovora ispitanika koji su rješavali zadatak s morfološki obilježenim kolokacijama u kosim padežima (Zadatak D) bilo da se radi o kolokacijama više ($M = ,07$; $SE = ,05$; $p < ,01$) ili niže čestote ($M = ,03$; $SE = ,02$; $p < ,001$) (Prilog 8, Tablica 24). Pritom, kod ispitanika koji su rješavali zadatak s kolokacijama u kosim padežima (D) razlike u točnosti odgovaranja nisu dobivene ni s obzirom na čestotu ni s obzirom na asocijativnu snagu kolokacija (Prilog 8: Tablica 25) (Slika 2).

Slika 2. Točnost odgovora u zadacima produktivnoga znanja morfološki neobilježenih kolokacija u nominativu (Zadatak A) i morfološki obilježenih kolokacija u kosim padežima (Zadatak D) s obzirom na čestotu (viša, niža) i asocijativnu snagu (jaka, slaba) kolokacija kod ispitanika niže razine znanja HIJ-a

Postavljena je hipoteza (H2a) za ispitanike niže razine znanja HIJ-a potvrđena. No, rezultati ukazuju na nekoliko specifičnosti s obzirom na čestotu i asocijativnu snagu kolokacija i to da ispitanici bolje znaju kolokacije više čestote i to samo u zadatku s kolokacijama u morfološki neobilježenom padežu nominativu (Zadatak A) pri čemu asocijativna snaga kolokacijskih sastavnica nije imala utjecaj na znanje imenskih kolokacija. Nadalje, ispitanici niže razine pokazuju vrlo slabo znanje morfološki obilježenih kolokacija u kosim padežima (Zadatak D) neovisno o čestoti i asocijativnoj snazi kolokacijskih sastavnica.

Općenito se može zaključiti da je točnost odgovaranja u oba zadatka za nižu razinu HIJ-a vrlo niska, što upućuje na još uvijek nerazvijenu kolokacijsku kompetenciju. Rezultat navodi na zaključak da je gramatička kompetencija na ovom stupnju još uvijek slabo razvijena jer su ispitanici ostvarili iznimno nizak broj točnih odgovora u zadatku s morfološki obilježenim kolokacijama u kosim padežima. Razlozi za to mogu se pronaći u morfološkoj složenosti HIJ-a te činjenici da se temeljnom morfologijom ovladava kako na početnoj tako i na narednoj razini znanja HIJ-a na što upućuje i Udier (2013). Spomenuti su rezultati također u suprotnosti s Udier (2015: 246) koja navodi kako su neizvorni govornici „gramatičkim

strukturama hrvatskoga jezika najvećim dijelom ovladali već na razini B1.“ Zbog velike morfološke raslojenosti hrvatskoga jezika i činjenice da promjena oblika riječi može utjecati na potpuno prenošenje poruke, s poučavanjem gramatike u nastavi hrvatskoga kao inoga jezika kreće se od samih početaka. Drugi razlog slabo razvijene kolokacijske kompetencije može se potražiti u izloženosti jeziku, odnosno činjenici da su ispitanici izloženi različitom unosu HIJ-a. Dodatna poteškoća odnosi se i na prepoznavanje vrsta riječi koje tvore kolokacijsku strukturu, što se pokazalo jednim od ključnih problema tijekom provedbe ovoga istraživanja, a na što se upućuje i u analizi vrsta odgovora.

Rezultati za nižu razinu znanja u skladu su s istraživanjima kolokacijske kompetencije i za engleski i za talijanski kao ini jezik (Bonci, 2002; Gitsaki, 1999) u kojima je potvrđeno da je na početnoj i srednjoj razini produktivno znanje leksičkih kolokacija još uvijek nisko. Za kraj može se zaključiti da je na bolje znanje imenskih kolokacija na nižoj razini znanja HIJ-a utjecaj imao samo faktor čestote pri čemu su ispitanici najbolje znali kolokacije više čestote u nominativu, što se može povezati s istraživanjem čestotnosti kolokacija pomoću intuicije (Siyanova-Chanturia i Spina, 2015) u kojem je potvrđeno da su i izvorni i neizvorni govornici bili uspješniji u procjeni visoko frekventnih kolokacija s obzirom na to da su takve sveze riječi više u uporabi te su im govornici i više izloženi.

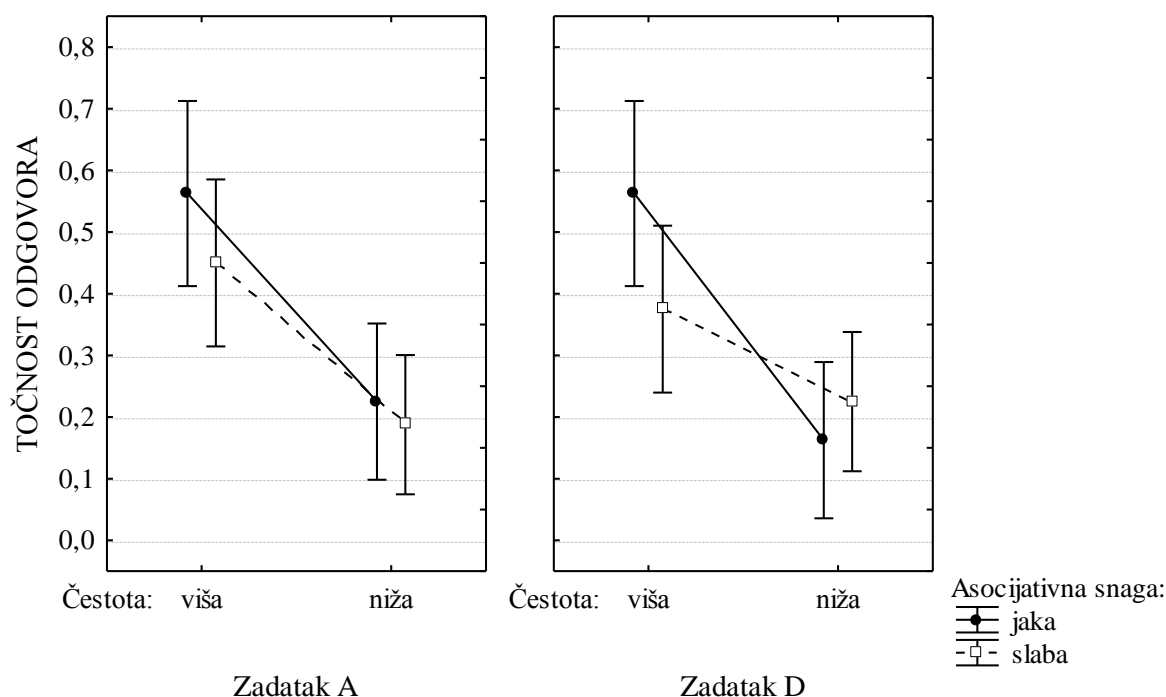
9.4.2. Analiza točnosti odgovora u zadacima s kolokacijama u nominativu (A) i kosim padežima (D) za višu razinu znanja HIJ-a

S ciljem ispitivanja točnosti odgovora u zadacima produktivnoga znanja morfološki neobilježenih kolokacija u nominativu (Zadatak A) i morfološki obilježenih kolokacija u kosim padežima (Zadatak D) kod ispitanika više razine znanja HIJ-a, također je provedena trosmjerna analiza varijance s ponovljenim mjerenjima na faktorima čestote (viša, niža) i asocijativne snage (jaka, slaba) kolokacija te nezavisnim skupinama na faktoru morfološka obilježnost (Zadatak A, Zadatak D). Rezultati su prikazani u Tablici 19.

Tablica 19. Rezultati trosmjerne analize varijance s ponovljenim mjerenjima na faktorima čestote (viša, niža) i asocijativne snage (jaka, slaba) kolokacijske sastavnice te nezavisnim skupinama na faktoru morfološka obilježnost (Zadatak A, Zadatak D) za skupinu ispitanika više razine znanja HIJ-a za varijablu točnost odgovora

IZVOR VARIJABILITETA	<i>df</i>	<i>F</i>	<i>MSE</i>	<i>p</i>
Morfološka obilježnost	1,30	,117	,171	,734
Čestota	1,30	108,699	,024	,000
Asocijativna snaga	1,30	4,595	,033	,000
Morfološka obilježnost * čestota	1,30	,206	,024	,654
Morfološka obilježnost * asocijativna snaga	1,30	,038	,033	,847
Čestota * asocijativna snaga	1,30	5,337	,040	,028
Morfološka obilježnost * čestota * asocijativna snaga	1,30	1,547	,040	,223

Dobiveni su glavni efekti čestote i asocijativne snage kolokacijske sastavnice, te značajna dvosmjerna interakcija čestote i asocijativne snage kolokacijske sastavnice na točnost odgovora u zadacima produktivnoga znanja kod ispitanika više razine znanja HIJ-a. Duncanovim post hoc testom utvrđeno je da je točnost odgovora viša za kolokacije više čestote i jake asocijativne snage ($M = ,56$; $SE = ,05$) u usporedbi s kolokacijama više čestote i slabe asocijativne snage ($M = ,41$; $SE = ,05$; $p < ,01$) te niže čestote i jake ($M = ,19$; $SE = ,04$; $p < ,001$) ili slabe asocijativne snage ($M = ,21$; $SE = ,04$; $p < ,001$) (Prilog 8: Tablica 26). Nadalje, točnost odgovora veća je i kod kolokacija više čestote i slabe asocijativne snage u usporedbi s kolokacijama niže čestote i jake ($p < ,01$) ili slabe asocijativne snage ($p < ,01$), dok među kolokacijama niže čestote nema razlike u točnosti odgovora s obzirom na asocijativnu snagu (Prilog 8: Tablica 27) (Slika 3).

Slika 3. Točnost odgovora u zadacima produktivnoga znanja morfološki neobilježenih kolokacija u nominativu (Zadatak A) i morfološki obilježenih kolokacija u kosim padežima (Zadatak D) s obzirom na čestotu (viša, niža) i asocijativnu snagu (jaka, slaba) kolokacija kod ispitanika više razine znanja HIJ-a

Postavljena hipoteza (H2b) potvrđena je u potpunosti te su ispitanici više razine znanja HIJ-a pokazali podjednako znanje imenskih kolokacija u nominativu (Zadatak A) i u kosim padežima (Zadatak D). Pritom su se kao važni faktori koji su utjecali na bolje znanje kolokacija pokazali i čestota i asocijativna snaga. Analiza je pokazala da su ispitanici najbolje znali kolokacije više čestote i jake asocijativne snage dok je točnost odgovaranja s kolokacijama više čestote i slabije asocijativne snage također zadovoljavajuća za što se razlozi mogu pronaći u češćoj jezičnoj uporabi kolokacija više čestote, predvidljivosti kolokacijskih sastavnica te stvaranju snažnijih mentalnih reprezentacija među leksičkim jedinicama u mentalnom leksikonu.

Spomenuti rezultati potvrđeni su i u istraživanju imenskih kolokacija u nominativu i kosim padežima i kod izvornih govornika hrvatskoga jezika (Ordulj i Cvikić, u tisku). Također, ova je analiza u skladu s istraživanjem o čestoti kolokacija u kojem je potvrđeno da i izvorni i neizvorni govornici koriste kolokacije više čestote i jače asocijativne snage te da ispitanici više razine uspješnije procjenjuju čestotu imenskih kolokacija pomoću vlastite

intuicije od nižih razina znanja u inom jeziku (Siyanova-Chanturia i Spina, 2015; Siyanova i Schmitt, 2008).

U odnosu na nižu razinu znanja na kojoj ispitanici pokazuju vrlo slabo znanje imenskih kolokacija u kosim padežima, a tek malo bolje znanje kolokacija u nominativu, na višoj razini, na kojoj su ispitanici ostvarili i višu razinu točnosti odgovora, znanje je imenskih kolokacija u nominativu i kosim padežima podjednako, što znači da morfološka obilježja nisu imala značajan utjecaj na znanje kolokacija. Ovakvi rezultati ukazuju na ipak razvijeniju gramatičku kompetenciju više razine znanja HIJ-a.

9.4.3. Analiza točnosti odgovora u zadatku s kolokacijama u širem kontekstu za nižu i višu razinu znanja HIJ-a

Analizirana je točnost odgovora u zadatku produktivnoga znanja s kolokacijama u širem kontekstu (zadatak C) kod ispitanika niže ($N = 38$) i više ($N = 32$) razine poznavanja HIJ-a. Kao i kod analize točnosti odgovora u zadacima produktivnoga znanja u izoliranim rečenicama, izračunate su proporcije točnih odgovora za svakoga ispitanika za četiri vrste kolokacija u Zadatku C:

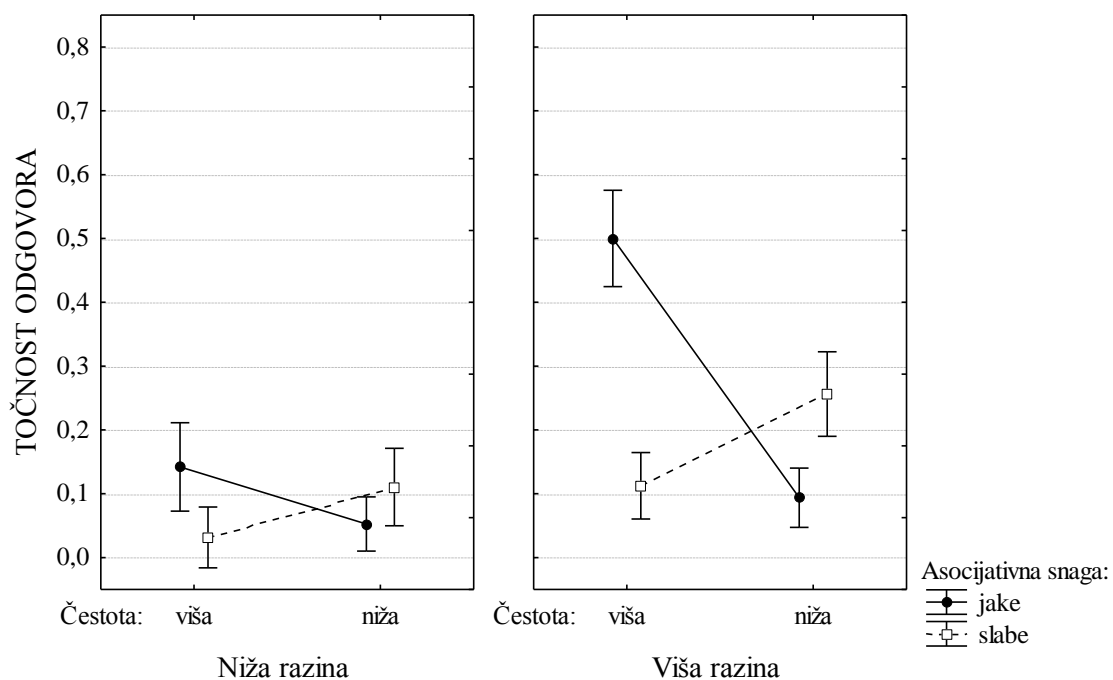
- kolokacije više čestote i jake asocijativne snage
- kolokacije više čestote i slabe asocijativne snage
- kolokacije niže čestote i jake asocijativne snage
- kolokacije niže čestote i slabe asocijativne snage.

S ciljem ispitivanja točnosti odgovora u zadatku produktivnoga znanja s kolokacijama u širem kontekstu provedena je trosmjerna analiza varijance s ponovljenim mjerenjima na faktorima čestote (viša, niža) i asocijativne snage (jaka, slaba) kolokacija te nezavisnim skupinama na faktoru razina poznavanja HIJ-a (niža razina, viša razina). Rezultati su prikazani u Tablici 20.

Tablica 20. Rezultati trosmjerne analize varijance s ponovljenim mjerenjima na faktorima čestote (viša, niža) i asocijativne snage (jaka, slaba) kolokacija te nezavisnim skupinama na faktoru razina poznavanja HIJ-a (niža razina, viša razina) za varijablu točnost odgovora

IZVOR VARIJABILITETA	<i>df</i>	<i>F</i>	<i>MSE</i>	<i>p</i>
Razina poznavanja HIJ-a	1,68	24,644	,069	,001
Čestota	1,68	13,865	,023	,001
Asocijativna snaga	1,68	27,468	,012	,001
Razina poznavanja HIJ-a * čestota	1,68	11,809	,023	,005
Razina poznavanja HIJ-a * asocijativna snaga	1,68	10,588	,012	,005
Čestota * asocijativna snaga	1,68	145,089	,015	,000
Razina poznavanja HIJ-a * čestota * asocijativna snaga	1,68	40,930	,015	,000

Dobivena je trosmjerna interakcija razine znanja HIJ-a, čestote i asocijativne snage kolokacija na točnost odgovora. Općenito, utvrđeno je da je razina točnosti odgovaranja za ispitanike niže razine znanja HIJ-a vrlo niska. Ipak, Duncanovim post hoc testom utvrđeno je da je točnost odgovora veća za kolokacije više čestote i jake asocijativne snage ($M = ,14$; $SE = ,03$) u odnosu na kolokacije više čestote i slabe asocijativne snage ($M = ,03$; $SE = ,02$; $p < ,01$) te niže čestote i jake asocijativne snage ($M = ,05$; $SE = ,02$; $p < ,01$). Nadalje, točnost odgovora za kolokacije više čestote i slabe asocijativne snage manja je u odnosu na točnost odgovora za kolokacije niže čestote i slabe asocijativne snage ($M = ,11$; $SE = ,03$; $p < ,05$). Za ispitanike više razine znanja HIJ-a, točnost odgovora za kolokacije više čestote i jake asocijativne snage ($M = ,50$; $SE = ,04$) veća je u odnosu na točnost odgovora za sve preostale vrste kolokacija: kolokacije više čestote i slabe asocijativne snage ($M = ,11$; $SE = ,03$; $p < ,001$) te kolokacije niže čestote jake ($M = ,09$; $SE = ,02$; $p < ,001$) ili slabe asocijativne snage ($M = ,26$; $SE = ,03$; $p < ,001$) (Prilog 8: Tablica 28). Pritom, suprotno očekivanjima, točnost odgovora bila je veća za kolokacije niže čestote i slabe asocijativne snage u usporedbi s kolokacijama više čestote i slabe asocijativne snage ($p < ,001$) te niže čestote i jake asocijativne snage ($p < ,001$). Na kraju, kad se uspoređi izvedba ispitanika niže i više razine znanja HIJ-a, točnost odgovora je veća kod ispitanika više razine znanja HIJ-a za kolokacije više čestote i jake asocijativne snage (sve $p < ,001$) te niže čestote i slabe asocijativne snage (sve $p < ,05$) u usporedbi s točnošću odgovora za sve kolokacije kod ispitanika niže razine HIJ-a (Slika 4).

Slika 4. Točnost odgovora u zadacima produktivnog znanja kolokacija u širem kontekstu s obzirom na čestotu (viša, niža) i asocijativnu snagu (jaka, slaba) kolokacijskih sastavnica kod ispitanika niže i više razine znanja HIJ-a

Analiza je točnosti odgovora pokazala da je pretpostavka (H3) djelomično potvrđena jer ispitanici više razine ostvaruju veću točnost u odnosu na ispitanike niže razine samo za dio kolokacija (one više čestote i jake asocijativne snage te one niže čestote i slabe asocijativne snage). No, pored ovoga očekivanoga rezultata, analiza je pokazala još nekoliko posebnosti.

Općenito se može reći da je točnost odgovaranja na nižoj razini znanja vrlo niska. Isti je rezultat potvrđen i u zadacima s imenskim kolokacijama u izoliranim rečenicama u nominativu (Zadatak A) i kosim padežima (Zadatak D), što upućuje na slabije razvijenu i gramatičku i kolokacijsku kompetenciju. Iako u zadatku s kolokacijama u širem kontekstu (Zadatak C) nije bio primaran cilj ispitati utjecaj morfoloških obilježja riječi na znanje imenskih kolokacija, može se pretpostaviti da je i to bio jedan od čimbenika s obzirom na to da je kolokate trebalo uvrstiti u rečenice unutar duljega teksta u kosim padežima. Suprotno očekivanjima, analiza je također pokazala da ispitanici i niže i više razine HIJ-a imaju bolje znanje kolokacija niže čestote i slabije asocijativne snage (*statusni simbol*, *virtualni prijatelj*,

bijelo brašno, turistički centar, kućni budžet) od kolokacija više čestote i slabije asocijativne snage (*zdravstvena zaštita, nevladina organizacija, ruralno područje, klimatski uvjeti, kupovna moć*). Pretpostavlja se da je razlog tome veća izloženost spomenutim kolokacijama na nastavi i u svakodnevnom životu kroz osobne interese unatoč činjenici što je korpusna analiza pokazala da je riječ o kolokacijama niže čestote. Također, jedno od mogućih objašnjenja odnosi se i na utjecaj konteksta, odnosno okoline u kojoj su se ove kolokacije našle, no da bi se spomenuto moglo tvrditi u potpunosti bilo bi potrebno provesti još jedno istraživanje s istim kolokacijama u zadacima izoliranih rečenica i širega konteksta kako bi se točnost odgovora u oba zadatka mogla statistički usporediti. Pritom bi distribucija kolokacija s obzirom na čestotu i asocijativnu snagu te broj ispitanika u oba zadatka trebala biti podjednaka.

10. Zaključak

Temeljni je cilj rada bio ispitati receptivno i produktivno znanje imenskih kolokacija u HIJ-u s obzirom na asocijativnu snagu kolokacija (slaba i jaka), čestotu (viša i niža) te morfološka obilježja riječi (kolokacije u nominativu i kosim padežima). Izradi instrumenata, prethodilo je:

- prikupljanje imenskih kolokacija u esejima polaznika HIJ-a u Croaticumu
- korpusna analiza prikupljenih primjera u korpusu hrWaC kako bi se provjerila ovjerenost kolokacija te dobila njihova čestota
- procjena asocijativne snage kolokacijskih sastavnica.

Receptivno se znanje kolokacija provjerilo zadatkom višestrukoga izbora. Produktivno se znanje provjerilo zadacima popunjavanja praznina i to:

- izoliranim rečenicama s kolokacijama u morfološki neobilježenom padežu nominativu
- izoliranim rečenicama s kolokacijama u kosim padežima
- kolokacijama u širem kontekstu.

U svim su zadacima zastupljene kolokacije različite čestote i asocijativne snage te su ispitanici trebali pokazati receptivno i produktivno znanje promjenjive sastavnice odnosno kolokata (pridjev).

Na temelju provedene analize, moguće je izvesti sljedeće zaključke:

Prvo, ispitanici više razine znanja imaju bolje receptivno znanje kolokacija od ispitanika niže razine znanja HIJ-a.

Drugo, na produktivnoj se razini znanja jezika pokazala bitna razlika s obzirom na stupanj znanja ispitanika i obilježja kolokacija. Ispitanici na nižoj razini znanja bolji su u proizvodnji kolokacija u nominativu od kolokacija u kosim padežima, dok na proizvodnju kolokacija na višoj razini znanja HIJ-a morfološka obilježja nisu imala značajniji utjecaj. Rezultati pokazuju da je gramatička kompetencija razvijenija na višoj u odnosu na nižu razinu znanja HIJ-a.

Treće, ispitanici više razine također pokazuju bolje razvijenu kolokacijsku kompetenciju od ispitanika niže razine znanja HIJ-a.

Četvrto, općenito govoreći na znanje je kolokacija na produktivnoj razini utjecaj imao faktor čestote i asocijativne snage, osim u zadatku s kolokacijama u nominativu za nižu razinu gdje je na proizvodnju kolokacija utjecaj imao samo faktor čestote. Istraživanje je pokazalo da su ispitanici najbolje znali kolokacije više čestote i jake asocijativne snage s obzirom na to da su češće u uporabi te ih karakterizira veća predvidljivost kolokacijskih sastavnica. I na receptivnoj se razini značajnim faktorom u prepoznavanju kolokacija pokazala čestota.

Peto, analiza je vrsta odgovora u zadatku receptivne razine pokazala da viša razina znanja HIJ-a ima veći prosječan postotak ispitanika koji su odgovarali točno, što upućuje na bolje receptivno znanje kolokacija u odnosu na nižu razinu. Prema vrsti odgovora, na nižoj razini znanja HIJ-a prevladavaju tvorbeni distraktori, što upućuje i na morfološku osviještenost ispitanika i mogućnost da uoče usvojene tvorbene elemente te pomoću njih prepoznaju, a na produktivnoj razini i proizvode, nove leksičke jedinice. Suprotno očekivanjima, na obje razine znanja HIJ-a podjednak je postotak lažnih prijevoda za kolokacije niže čestote. Oslanjanjem na lažne prijevode na srednjoj razini znanja još je jednom potvrđeno da su interferencije između materinskoga jezika neizvornih govornika i inoga jezika kojim se pokušava ovladati, u ovom slučaju hrvatskoga, uobičajena pojava.

Šesto, u zadacima produktivne razine analiza je vrsta odgovora pokazala da je ostvaren visok postotak netočnih odgovora. Viša razina znanja HIJ-a pokazuje viši postotak točnih odgovora u odnosu na nižu razinu u svim zadacima produktivne razine bez obzira na čestotu i asocijativnu snagu kolokacija. Također, u svim zadacima produktivne razine prevladava leksička kategorija odgovora, odnosno kolokati izvan konteksta (KIK), što pokazuje da ispitanici mogu tvoriti različite vrste leksičkih sveza pomoću usvojenih leksičkih jedinica kako bi se osnova, što preciznije odredila u zadanom kontekstu.

Ukratko, ispitanici više razine znanja HIJ-a pokazuju bolju ovladanost i kolokacijama i temeljnom morfologijom HJ-a od niže razine znanja. Općenito se može reći da je kolokacijska kompetencija u HIJ-u još uvijek nedovoljno razvijena na višoj, a osobito na nižoj razini znanja. Udier (2015: 251) smatra kako se hrvatski jezik na razini B2 temelji na „usvajanju viših razina uporabe leksika, prije svega na razvijanju kolokacijske kompetencije“ jer su neizvorni govornici razine B2 „gramatičkim strukturama HJ-a najvećim dijelom ovladali već na razini B1“ (Udier, 2015: 247). Pa iako je analiza rezultata pokazala da je gramatička kompetencija više razine znanja HIJ-a bolja od niže razine, tvrdnju je o razvijanju

kolokacijske kompetencije tek na razini B2 HIJ-a potrebno uzeti s oprezom s obzirom na to da je razvoj kolokacijske kompetencije stupnjevit te ovisi o frekvenciji izloženosti kolokacijama, razlikama u materinskom jeziku te strukturnoj i semantičkoj složenosti kolokacijskih vrsta.

Gitsaki (1999) dodatno naglašava da se o visokoj kolokacijskoj kompetenciji može govoriti tek nakon dvije godine intenzivne izloženosti različitim kolokacijskim vrstama. S obzirom na to da je razvoj kolokacijske kompetencije dugotrajan proces, postavlja se pitanje ne bi li se s poučavanjem kolokacija u HIJ-u trebalo krenulo već na početnoj razini znanja. Potrebno je reći da su polaznici početnoga stupnja HIJ-a izloženi jednostavnijim leksičkim kolokacijama kroz gradivo iz udžbenika od samih početaka učenja te bi im, unatoč činjenici što nisu ovladali temeljnom morfologijom, trebalo razvijati osviještenost o kolokacijama te ih kroz ciljane vježbe uvoditi u produktivni vokabular. S obzirom na to da učenici početne razine znanja HIJ-a nisu ovladali temeljnom morfologijom, posebice pridjevsko-zamjениčkom deklinacijom, leksičke bi se kolokacije mogle poučavati barem djelomično bez gramatičke analize, što je u skladu s načelima leksičkoga pristupa (Lewis, 2000), a dodatno je potvrđeno u istraživanju za EIJ u kojem ispitanici na početnoj razini znanja EIJ-a produktivno više koriste leksičke kolokacije jer ih pamte kao gotove leksičke sklopove (Gitsaki, 1999). Kao primjer može poslužiti sintagma 'po zanimanju' kojom se neizvorni govornici susreću već na prvom satu nastave HIJ-a u pitanju *Što ste po zanimanju*. Sintagmu 'po zanimanju' usvajaju kao jednu jedinicu unatoč tome što nisu ovladali temeljnom morfologijom. S obzirom na to da kolokacije imaju izraženu komunikacijsku vrijednost te pridonose razvoju fluentnosti te prirodnijoj komunikaciji na inom jeziku, potrebno im je posvetiti više pozornosti te ih intenzivnije uključiti u proces ovladavanja inim jezikom već od početne razine znanja HIJ-a. Poučavanje kolokacija od početne razine znanja omogućuje učenicima da prošire opseg vokabulara te smanje učenje napamet beskonačnih lista pojedinačnih riječi, a pritom je iznimno važno obratiti pozornost na odabir primjera.

U odabiru je kolokacija u HIJ-u na samome početku pogodno birati frekventnije kolokacije i one jednostavnije strukture u kojima se ostvaruje primarno kolokacijsko značenje. Takve su kolokacije pogodne i za pretraživanje korpusa, što može potaknuti dodatne aktivnosti na nastavi inoga jezika. Osim što korpusi predstavljaju jedan od najplodnijih izvora autentičnih kolokacija, na što ukazuje i Jaén (2007), primjerenih različitim stupnjevima učenja inoga jezika, omogućuju i u pretraživanje u različitim kontekstima, a

mogu ih pretraživati i sami učenici inoga jezika. Omogućuju pronalaženje najfrekventnijih kolokacija i sintagmatskih obrazaca u hrvatskom kao inom jeziku čime se postiže daljnji razvoj i poboljšanje jezičnih vještina. Korpusno pretraživanje kolokacija utječe i na razvoj učeničke osviještenosti ciljane leksičke jedinice te pridonosi razvoju individualnih vještina potrebnih za izvršenje jezičnih aktivnosti. Učenik inoga jezika na taj način postaje istraživač te njegova uloga na nastavi postaje aktivnija, što mu omogućuje uvid u najčešća kolokacijska odstupanja te općenito razlike koje proizlaze iz sintagmatskih kombinacija u materinskom te hrvatskom kao ciljnom jeziku. Pri odabiru tekstova, Hill i sur. (2000) naglasak stavljaju na usvajanje kolokacija na autentičnim tekstovima, osobito novinskim člancima koji su izuzetno bogati različitim kolokacijskim kombinacijama. Petrović (2007) smatra kako je važno uključiti i one sadržaje koji se odnose na svakodnevne komunikacijske situacije na inom jeziku.

Postupno na višim stupnjevima kada su osnovne gramatičke strukture već usvojene, potrebno je uvoditi i ostale tipove kolokacija u kojima dolazi i do odmaka od primarnoga značenja, kolokacije čije se sastavnice (ne) mogu zamijeniti sinonimima te čija je mogućnost kombiniranja ograničena. Pored svega navedenoga, na satu je inoga jezika potrebno organizirati aktivnosti i zadatke kako bi učenici bili što više izloženi kolokacijama i receptivno i produktivno. Vrlo su korisne vježbe u kojima učenici tijekom čitanja ili slušanja teksta moraju izdvojiti što više kolokacija. Pogodni su i zadaci popunjavanja praznina vezanih uz tematiku koja se obrađuje na nastavi. Pritom je uputno ponuditi osnovu kolokacije kako bi učenici pronašli odgovarajući kolokat. Vrijedi i obrnuti postupak. Primjerice, učenicima se može dati lista riječi i to kolokata, a zadatak je pronaći osnovu koja je značenjski nositelj kolokacije. U homogenijim grupama vrlo su korisne i vježbe prevođenje te kontrastiranje kolokacija s materinskim jezikom polaznika. Kolokacijske križaljke omogućuju upisivanje svih ovjerenih kombinacija uz neku osnovu. Petrović (2007:36) predlaže i zadatke u kojima među ponuđenim kolokatima, učenici moraju naći one koje ne pripadaju nekoj osnovi ili zadatak u kojem učenici iz kraćega opisa značenja kolokacije moraju odgonetnuti kolokat. Kolokacije su u HIJ-u pogodne i za uvježbavanje gramatičke kompetencije.

Na samom je kraju potrebno istaknuti da je rezultate ovoga istraživanja potrebno interpretirati uzevši u obzir i neka ograničenja. U istraživanju je sudjelovala brojčano mala i heterogena skupina ispitanika koji se razlikuje ne samo prema materinskim jezicima nego i prema različitom (pred)znanju i unosu HIJ-a. Nadalje, na konačan je rezultat ovoga

istraživanja utjecaj mogao imati i odabir primjera kao i metodologija istraživanja. Iz svega navedenoga proizlazi nemogućnost generaliziranja rezultata. Kako bi se dobio potpuniji uvid u kolokacijsku kompetenciju u HIJ-u potrebno je provesti istraživanja s većim brojem primjera i podjednakim brojem ispitanika. Također, distribucija bi kolokacija s obzirom na čestotu i asocijativnu snagu trebala biti podjednaka, osobito u zadacima s kolokacijama u izoliranim rečenicama i širem kontekstu.

11. Literatura

Bagarić Medve, V. (2012). *Komunikacijska kompetencija. Uvod u teorijske, empirijske i primijenjene aspekte komunikacijske kompetencije u stranome jeziku*. Filozofski fakultet, Osijek.

Bagarić, V. i Mihaljević-Djigunović, J. (2007). Definiranje komunikacijske kompetencije. *Metodika*, vol. 8, br. 1., 84-93.

Banković-Mandić, I. (2015). Jezične funkcije. U: Gulešić Machata, M. i A. Grgić (Ur.), *Hrvatski B2: Opisni okvir referentne razine B2*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb: FF press, 55-105.

Banković-Mandić, I. (2014). Fonetske vježbe za inojezične govornike hrvatskoga. U: Čilaš Mikulić, M. i Juričić, A. T. (Ur.) *Croaticum: Savjetovanje za lektore hrvatskoga kao inoga jezika, 2. Zbornik radova*. Zagreb: FF press, 29-38.

Bahns, J. i Eldaw, M. (1993). 'Should we teach EFL students collocations?', *System*, 21 (1), 104-114.

Benson, M., Benson, E. i Ilson, R. (1986). *Lexicographic description of English*. Amsterdam: John Benjamins.

Benson, M. (1985). Collocations and Idioms. Ilson, R. (Ur.) *Dictionaries, Lexicography and Language Learning*. Oxford: Pergamon Press, 61-68.

Begagić, M. (2014). English language students' productive and receptive knowledge of collocations. *Explorations in English Language and Linguistic*, 2 (1), 46-67.

Bergovec, M. (2007). Leksički pristup u nastavi stranih jezika s posebnim osvrtom na hrvatski. *Lahor*, 3 (1), 53-66.

Biskup, D. (1992). L1 influence on learners' renderings of English collocations: A Polish/German empirical study. U: Arnaud, P. J. L. i Bejoint, H. (Ur.), *Vocabulary and applied linguistics*. Houndmills: Macmillan, 85-93.

Blagus Bartolec, G. (2014). *Riječi i njihovi susjedi. Kolokacijske sveze u hrvatskom jeziku*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Blagus Bartolec, G. (2012). Kolokacijske sveze prema drugim leksičkim svezama u hrvatskom jeziku. *Fluminensia* 24 (2), 47-59.

Blagus Bartolec, G. (2008). Kolokacijske sveze u hrvatskom jeziku (s posebnim osvrtom na leksikografiju). *Doktorska disertacija*.

- Bonci, A. (2002). Collocational restrictions in Italian as a second language: a case control study. *Tuttitalia*, br. 26, 3-14.
- Borić, N. (2004). Kolokacije kao dio leksičkog pristupa u nastavi stranih jezika. U: Ivanetić, N., B. Pritchard i D. Stolac (Ur.). *Suvremena kretanja u nastavi jezika*. Zbornik HDPL. Zagreb-Rijeka: Grafrade, 63-68.
- Borić, N. (2002). Leksikografska prezentacija kolokacijskih sklopova. *Strani jezici* 31 (1-2), 55-63.
- Borić, N. (1998). Semantički aspekt kolokacijskih odnosa s kontrastivnog stajališta. *Strani jezici* 27 (2), 72-79.
- Borić, N. (1996). Imeničke kolokacije u hrvatskom i njihovi kontrastivni korespondenti i prijevodni ekvivalenti u engleskom jeziku. *Magistarski rad*.
- Burić, H. i Lasić, J. (2012). Kolokacije u nastavi inojezičnoga hrvatskog. U: Relja, R. (Ur.) *Zbornik radova Filozofskoga fakulteta u Splitu* 5. Split, 233-249.
- Carter, R. (1987). *Vocabulary. Applied Linguistic Perspectives*. London i New York: Routledge.
- Cruse, D. A. (1986). *Lexical Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Crystal, D. (1998). *The Cambridge Encyclopedia of Language*. Cambridge University Press.
- Crystal, D. (1985). *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*. Oxford: Basil Blackwell Ltd.
- Cvikić, L. (2007). The importance of language specific features for vocabulary acquisition: An example of Croatian. Lengyel, Z. i J. Navracics (Ur.), *Second Language Lexical Processes, Applied Linguistic and Psycholinguistic Perspectives*. Clevedon-Bufalo-Toronto: Multilingual Matters LTD.
- Cvikić, L. i Bošnjak, M. (2005). Rječnička sastavnica. U: Zrinka Jelaska i sur. *Hrvatski kao drugi i strani jezik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 186-196.
- Cvikić, L. i Kuvač, J. (2005). The acquisition of Croatian masculine noun morphology in Croatian as second language. *Proceedings from VII. International Conference of Language Examination, Applied and Medical Linguistics*. Dunaujvaros, 11-17.
- Cvikić, L. i Bošnjak, M. (2004). Pogled u obilježja i probleme učenja riječi u hrvatskome kao nematerinskome jeziku. U: Ivanetić, N., B. Pritchard i D. Stolac (Ur.), *Suvremena kretanja u nastavi jezika*. Zbornik HDPL. Zagreb-Rijeka: Grafrade, 111-121.
- Cvikić, L. i Jelaska, Z. (2003). Poučavanje imeničke sklonidbe u nastavi hrvatskoga kao stranoga jezika. U: Ivanetić, N., B. Pritchard i D. Stolac (Ur.), *Psiholingvistika i kognitivna znanost u hrvatskoj primijenjenoj lingvistici*. Zagreb-Rijeka: Grafrade, 167-177.

Darvishi, S. (2011). The investigation of collocational errors in university students' writing majoring in English. *International Conference on Education, Research and Innovation IPEDR*, Vol. 18. Singapore. IACSIT Press, 52-56.

Duplančić Rogošić, G. (2007). Obrada kolokacija u englesko-hrvatskim, hrvatsko-engleskim i englesko-engleskim rječnicima. *Magistarski rad*.

Fernando, C. (1996). *Idiom and idiomacity*. Oxford University Press.

Fink-Arsovski, Ž. (2002). *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*. Zagreb: Filozofski fakultet.

Firth, J. R. (1951a). Modes of Meaning. *Papers in Linguistics 1934-1951*. Oxford: Oxford University Press.

Firth, J. R. (1957b). A synopsis of Linguistic Theory, 1930-1955. *Studies in Linguistic Analysis*. Special Volume. Philological Society. Oxford.

French, A. V. (1983). *Techniques in teaching vocabulary*. Oxford: Oxford University Press.

Gitsaki, C. (1999). *Second Language Lexical Acquisition. A study of the Development of Collocational Knowledge*. San Francisco: International Scholars Publications.

Greenbaum, S. (1974). Some verb-intensifier collocations in American and British English. *American Speech*, 49, 79-89.

Grgić, A., Gulešić Machata, M. i Nazalević Čučević, I. (Ur.) (2013). Hrvatski B1: Opisni okvir referentne razine B1. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb: FF press.

Grgić, A. i Udier, S. L. (2012). Pravopisna kompetencija na razini B1 u hrvatskome kao inome jeziku. *Lahor*, 2 (14), 204-220.

Gulešić Machata, M. i Grgić, A. (Ur.) (2015). Hrvatski B2: Opisni okvir referentne razine B2. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb: FF press.

Gulešić Machata, M. i Udier, S. L. (2014). Glagolske rekcije u poučavanju hrvatskoga kao inoga jezika. U: Čilaš Mikulić, M. i Juričić, A. T. (Ur.), *Croaticum: Savjetovanje za lektore hrvatskoga kao inoga jezika*, 2. Zbornik radova. Zagreb: FF press, 87-100.

Gulešić, M. (2003). Srodnost dvaju jezičnih sustava prednost ili/i nedostatak u usvajanju jezika. Ivanetić, N., B. Pritchard i D. Stolac (Ur.) *Psiholingvistika i kognitivna znanost u hrvatskoj primijenjenoj lingvistici*. Zagreb-Rijeka: Graftrade, 289-302.

Gulešić Machata, M. i Machata, M. (2007). Boje u hrvatskim i slovačkim kolokacijama. *Riječ* 13 (2), 99-107.

- Halliday, M. A. K. (1966). Lexis as a linguistic level. U: Bazell, C. E., Catford, J. C., Halliday, M. A. K. i Robins, R. H. (Ur.). *In memory of J. R. Firth*. London: Longman: 148-162.
- Halliday, M. A. K., McIntosh, A. i Stevens, P. (1964). *The linguistic sciences and language teaching*. London: Longman.
- Hausmann, F. J. (1984). Wortschatzlernen ist Kollokationslernen. U: Stojić, A. (2012). *Kolokacije. Prilog teoriji i praksi*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
- Henriksen, B. (2013). Research on L2 learners' collocational competence and development – a progress report. U: Bardel, C., B. Laufer i C. Lindqvist (Ur.), L2 vocabulary acquisition, knowledge and use. *Eurosla Monographs Series*, vol. 2, 29-56.
- Henriksen, B. (2008). Declarative lexical knowledge. U: Albrechtsen, D., Haastrup, K. i Henriksen, B., *Vocabulary and Writing in a First and Second Language*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Henriksen, B. (1999). Three dimensions of vocabulary development. *SSLA*, 21, 303-317.
- Hill, J., Lewis, M. i Lewis, M. (2000). Classroom strategies, activities and exercises. U: M. Lewis (Ur.), *Teaching collocation. Further developments in the Lexical Approach*. Language Teaching Publications: Hove, England, 88-117.
- Hill, J. (1999). Collocational competence, ETP 11. U: Martyńska, M. (2004). Do english language learners know collocations? *Investigationes Linguisticae*, vol. XI., 1-12.
- Huo, Y. (2014). Analyzing Collocation Errors in EFL Chinese Learners' Writings Based on Corpus. *Higher Education of Social Science*, 7 (1), 87-91.
- Hudeček, L. i Mihaljević, M. (2012). *Hrvatski terminološki priručnik*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
- Hussein, R. F. (1990). Collocations: The missing link in vocabulary acquisition amongst EFL learners. U: J. Fisiak (Ur.), *Papers and studies in contrastive linguistics, Volume 26. The Polish-English contrastive project* Poznan, Poland: Adam Mickiewicz University i Washington, DC: Center for Applied Linguistics, 123-136.
- Ivir, V. (1992-1993). Kolokacije i leksičko značenje, *Filologija*, knj. 20/21, 181-189.
- Ivir, V. i Tanay, V. (1976). The contrastive analysis of collocations: Collocational ranges of make and take with nouns and their Serbo-Croatian correspondents, U: *Reports 10, YSCECP*, Institute for Linguistics, Zagreb, 20-49.
- Jaén, M. M. (2007). 'A corpus-driven design of a test for assessing the ESL collocational competence of university students.' *International Journal of English Studies* 7(2), 127-147.

Jelaska, Z. i suradnici (2005). *Hrvatski kao drugi i strani jezik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

Jelaska, Z. i Hržica, G. (2002). Poteškoće u učenju srodnih jezika: prevođenje sa srpskoga na hrvatski. *Jezik*, 3 (49), 91-104.

Katz, J. J. i Fodor, J. A. (1963). The structure of a semantic theory. *Language*, 39 (2), 170-210.

Kereković, S. (2012). Višerječni nazivi u tehničkome engleskom jeziku i njihove prijevodne istovrijednice u hrvatskome jeziku. *Doktorski rad*.

Kjellmer, G. (1982). Some problems relating to the study of collocations in the Brown corpus. U: Nation, I. S. P. (2001). *Learning vocabulary in another language*. Cambridge University Press.

Kos, I. M. (2012). Kolokacijske strukture u hrvatskome naftnom nazivlju. *Magistarski rad*.

Kovačević, B. (2012). *Hrvatski frazemi od glave do pete*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Koya, T. (2003.) A study of Collocation in English and Japanese Noun-Verb Combinations. *Intercultural Communication Studies XII*, 125-145.

Kršul, S. i Šuput, B. (2010). Tako se to kaže – nekoliko ideja za poučavanje kolokacija u poslovnom engleskom jeziku. *Metodika* 21, vol. 11, br. 2, 234-239.

Lewis, M. (Ur.) (2000). *Teaching collocation. Further developments in the Lexical Approach*. Language Teaching Publications: Hove, England.

Lewis, M. (1998). *Implementing the Lexical Approach. Putting Theory into Practice*. London: Language Teaching Publications.

Lewis, M. (1993). *The Lexical Approach*. London: Language Teaching Publications.

Ljubešić, N. i Erjavec, T. (2011). hrWaC and slWac: Compiling Web Corpora for Croatian and Slovene. *Text, Speech and Dialogue. Lecture Notes in Computer Science*. Springer, 395-402.

Maček, D. (1992-1993). Neka pitanja o definiciji idiomatskih fraza. *Filologija*. Knjiga 20-21, 263-275.

Matthews, P. H. (1965). Problems of selection in transformational grammar. *Journal of linguistics*, I, 35-47.

Martyńska, M. (2004). Do English language learners know collocations? *Investigationes Linguisticae*, vol. XI, 1-12.

- Mel'čuk, I. (2001). Collocations and Lexical Functions. U: Cowie (Ur.), *Phraseology Theory, Analysis and Applications*. Oxford-New York: Oxford University Press, 23-53.
- Melka, F. (1997). Receptive vs. productive aspects of vocabulary. U: Schmitt, N. i McCarthy, M. (Ur.), *Vocabulary: Description, Acquisition and Pedagogy*. Cambridge: Cambridge University Press, 84-102.
- Menac, A. (2007). *Hrvatska frazeologija*. Zagreb: Knjigra.
- Menac, A. (1994). Frazeologija u različitim tipovima jednojezičnih hrvatskih rječnika. *Filologija* 22-23, 161-168.
- Mihaljević, M. (1998). *Terminološki priručnik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Mihaljević, M. (1993). Naziv u općem rječniku. U: *Rječnik i društvo*. Zbornik radova. Zagreb, 237-242.
- Mihaljević, M. (1993). *Hrvatsko računalno nazivlje*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Mihaljević, M. (1991). Višerječne natuknice i podnatuknice u jednojezičnom općem rječniku hrvatskoga jezika. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 17, 133–143.
- Mikelić Preradović, N., Berać, M. i Boras, D. (2015). Learner Corpus of Croatian as a Second and Foreign Language. U: Cergol Kovačević, K. i Udier, S. L., *Multidisciplinary Approaches to Multilingualism*. Frankfurt am Main, Germany: Peter Lang, 107-126.
- Milton, J.(2009). *Measuring Second Language Vocabulary Acquisition*. Bristol-Buffalo-Toronto: Multilingual matters.
- Miščin, E. i Pavičić Takač, V. (2013). Analiza kolokacijske kompetencije neizvornih korisnika engleskog jezika medicine. *JAH*R, 4 (7), 235-256.
- Miščin, E. (2012). Glagolske kolokacije u engleskome jeziku medicinske struke. *Doktorska disertacija*.
- Mitchell, T. F. (1971). Linguistic goings on: collocations and the other lexical matters arising on the syntagmatic record. *Archivum Linguisticum*, 2, 35-61.
- Nation, I. S. P. (2001). *Learning vocabulary in another language*. Cambridge University Press.
- Nesselhauf, N. (2003). The Use of Collocations by Advanced Learners of English and Some Implications for Teaching, *Applied Linguistics* 24 (2), 223-242.
- Novak Milić, J. i Čilaš Mikulić, M. (2013). Glagolski vid u inojezičnome hrvatskome – izazov na mnogim razinama. U: Ivanetić, N., B. Pritchard i D. Stolac (Ur.), *Psiholingvistika i kognitivna znanost u hrvatskoj primijenjenoj lingvistici*. Zagreb-Rijeka: Graftrade, 513-525.

Novak Milić, J. (2003). Kako znate da sam Amerikanac?: Izgovorne poteškoće Amerikanaca u hrvatskome kao stranome jeziku. U: Peti Stantić, A. i Stanojević, M. M. (Ur.), *Jezik kao informacija*. Zagreb: Srednja Europa, 47-60.

Novak, J. (2002). Učenje glagolskih oblika u hrvatskome kao stranome jeziku. *Suvremena lingvistika* 53-54, 1-2, 85-101

Novak, J. (2002a). Neke morfološke pogreške 'stranaca' kod učenja hrvatskoga kao drugoga ili stranoga jezika. U: Ivanetić, N., B. Pritchard i D. Stolac (Ur.), *Primijenjena lingvistika u Hrvatskoj – Izazovi na početku XXI. stoljeća*. Zagreb-Rijeka: Graftrade, 373-401.

Ordulj, A. i Cvikić, L. Čimbenici ovladanosti kolokacijama kod izvornih govornika hrvatskoga jezika. (u tisku).

Pavičić Takač, V. i Lukač, M. (2013). How word choice matters: An analysis of adjective-noun collocations in a corpus of learner essays. *Jezikoslovlje* 14, 2-3, 385-402.

Paribakht, T. S. i Wesche, M. (1997). Vocabulary enhancement activities and reading for meaning in second language vocabulary acquisition. U: Read, J. (2000). *Assessing Vocabulary*. Cambridge University Press.

Petrović, B. (2008a). Nacrtak za Kolokacijski rječnik hrvatskoga jezika. U: Samardžija, M. (Ur.), *Vidjeti Ohrid: Referati hrvatskih sudionica i sudionika za XIV. Međunarodni slavistički kongres*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo – Hrvatska sveučilišna naklada, 225–235.

Petrović, B. (2008b). Glagoli emocionalnih stanja u kolokacijskim strukturama i leksikografskom opisu. U: Srdoč-Konestra, I. i Vranić, S., *Riječki filološki dani 7: Zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenog skupa Riječki filološki dani održanog u Rijeci od 16. do 18. studenoga 2006*. Rijeka: Filozofski fakultet, 589–599.

Petrović, B. (2007). Razvijanje kolokacijske kompetencije u hrvatskome kao stranom i drugom jeziku. *Strani jezici* 36, 31-38.

Phoocharoensil, S. (2011). Collocational Errors in EFL Learners' Interlanguage. *Journal of Education and Practice* 2 (3), 103-120.

Prichard, B. (1998). O kolokacijskom potencijalu rječničkog korpusa. *Filologija* 30-31, 285-299.

Qian, D. (1998). Depth of vocabulary knowledge: Assessing its role in adults' reading comprehension in English as a second language. *Doctoral thesis*.

Read, J. (2000). *Assessing Vocabulary*. Cambridge University Press.

Schmitt, N., Wun Ching Ng, J. i Garras, J. (2011). The Word Associates Model: Validation Evidence. *Language Testing* 28 (1), 105-126.

- Schmitt, N. (2010). *Researching Vocabulary*. Palgrave and Macmillan.
- Schmitt, N. (2000). *Vocabulary in Language Teaching*. Cambridge University Press.
- Schmitt, N. (1997). Vocabulary learning strategies. U: Schmitt, N. i McCarthy, M. (Ur.), *Vocabulary: Description, Acquisition and Pedagogy*. Cambridge: Cambridge University Press, 199–227.
- Siyanova-Chanturia, A. i Spina, S. (2015). Investigation of Native Speaker and Second Language Learner Intuition of Collocation Frequency. *Language Learning* 65 (3), 533-562.
- Siyanova, A., i Schmitt, N. (2008). L2 learner production and processing of collocation: A multi-study perspective. *Canadian Modern Language Review* 64, 429-458.
- Sinclair, J. (1991). *Corpus, concordance, collocation*. Oxford: Oxford University Press.
- Sinclair, J. (1966.). Beginning the study of lexis. U: Bazell, C. E., Catford, J. C., Halliday, M. A. K. i Robins, R. H. (Ur.), *In memory of J.R. Firth*. London: Longman, 410-430.
- Stojić, A. (2012). *Kolokacije. Prilog teoriji i praksi*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
- Škiljan, D.(1994). *Pogled u lingvistiku*. Rijeka: Naklada Benja.
- Špiranec, I. (2005). Priroda i upotreba kolokacija: primjeri iz tehničkoga engleskog jezika. *Strani jezici* 3 (3), 219-227.
- Štefić, L., Mravak–Stipetić, M. i Borić, V. (2010). Kolokacije u jeziku stomatologije: primjeri iz oralne medicine. *Acta stomatologica Croatica* 44 (3), 176-187.
- Tabak, M. i Ordulj, A. (2015). Strategije učenja vokabulara u hrvatskome kao inome jeziku. *Jezikoslovlje* 16 (1), 103-121.
- Tafra, B. (2005). *Od riječi do rječnika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Thornbury, S. (2002). *How to teach vocabulary*. UK: Bluestone Press.
- Turk, M. (2010). Status kolokacija u hrvatskim jednojezičnim i dvojezičnim rječnicima. U: Bačić-Karković i suradnici (Ur.), *Riječki filološki dani: Zbornik radova sa 6. međunarodnoga znanstvenog skupa Riječki filološki dani*. Filozofski fakultet, Rijeka, 537–547.
- Turk, M. (2000). Višečlani izrazi s desemantiziranom sastavnicom kao nominacijske jedinice. U: *Riječki filološki dani. Zbornik radova* 3. Rijeka, 477-486.
- Udier, S. L. (2015). Gramatička kompetencija. U: Gulešić Machata, M. i A. Grgić (Ur.), *Hrvatski B2: Opisni okvir referentne razine B2*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb: FF press, 247-273.

Udier, S. L. (2013). Gramatička kompetencija. U: Grgić, A., Gulešić Machata, M. i Nazalević Čučević, I. (Ur.). *Hrvatski B1: Opisni okvir referentne razine B1*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb: FF press, 157-175.

Udier, S. L. (2009). Pristup obradi leksičkih jedinica u nastavi hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika. *LAHOR: Časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik* 7 (4), 77-94.

Valentić, J. (2005). Kolokacije i učenje jezika. U: Granić, J. (Ur.), *Semantika prirodnog jezika i metajezik semantike (zbornik radova)*, HDPL, Zagreb – Split, 775–779.

Wesche, M. i Paribakht, T.S. (1996). Assessing second language vocabulary knowledge: depth vs. breadth. *Canadian Modern Language Review* 53, 13-39. U: Read, J. (2000). *Assessing Vocabulary*. Cambridge University Press.

Zajednički europski referentni okvir za jezike: učenje, poučavanje, vrednovanje (ZEROJ) (2005). Zagreb: Školska knjiga.

Zgusta, V. (1991). *Priručnik leksikografije*. Sarajevo: Svjetlost.

Zhang, X. (1993). English collocations and their effect on the writing of native and non-native college freshmen. *Doktorska disertacija*.

RJEČNICI:

Anić, V. (2003). *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi liber.

Benson, M., Benson, E. i Ilson, R. (1990). *The BBI Combinatory Dictionary of English*. John Benjamins Publishing Company.

Bujas, Ž. (2001). *Veliki englesko-hrvatski rječnik*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.

Hill, J. i Lewis, M. (1997) (Ur.) *The LTP Dictionary of selected collocations*. Hove: Language Teaching Publications.

Matešić, J. (1988). *Hrvatsko-njemački frazeološki rječnik*. Zagreb-München: Nakladni zavod MH – Verlag Otto Sagner.

Matešić, J. (1982). *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga. (Predgovor)

Menac, A., Fink – Arsovski, Ž., Venturin, R. (2003). *Hrvatski frazeološki rječnik*. Zagreb: Naklada Ljevak.

Šonje, J. (Ur.) (2000). *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslava Krležje – Školska knjiga.

12. Popis slika

- Slika 1. *Točnost odgovora u zadacima receptivnoga znanja s obzirom na čestotu kolokacija (viša, niža) kod ispitanika niže i više razine znanja HIJ-a* 109
- Slika 2. *Točnost odgovora u zadacima produktivnoga znanja morfološki neobilježenih kolokacija u nominativu (Zadatak A) i morfološki obilježenih kolokacija u kosim padežima (Zadatak D) s obzirom na čestotu (viša, niža) i asocijativnu snagu (jaka, slaba) kolokacija kod ispitanika niže razine znanja HIJ-a* 113
- Slika 3. *Točnost odgovora u zadacima produktivnoga znanja morfološki neobilježenih kolokacija u nominativu (Zadatak A) i morfološki obilježenih kolokacija u kosim padežima (Zadatak D) s obzirom na čestotu (viša, niža) i asocijativnu snagu (jaka, slaba) kolokacija kod ispitanika više razine znanja HIJ-a* 116
- Slika 4. *Točnost odgovora u zadacima produktivnog znanja kolokacija u širem kontekstu s obzirom na čestotu (viša, niža) i asocijativnu snagu (jaka, slaba) kolokacijskih sastavnica kod ispitanika niže i više razine znanja HIJ-a* 119

13. Popis tablica

Tablica 1. <i>Prikaz gramatičke i leksičke razine prema Hallidayu (1966: 152)</i>	24
Tablica 2. <i>Raspodjela kolokacija prema čestoti i asocijativnoj snazi u zadatku receptivne razine</i>	85
Tablica 3. <i>Raspodjela kolokacija prema čestoti i asocijativnoj snazi u zadatcima s kolokacijama u nominativu (A) i kosim padežima (D)</i>	86
Tablica 4. <i>Raspodjela kolokacija prema čestoti i asocijativnoj snazi u zadatku s kolokacijama u širem kontekstu (C)</i>	87
Tablica 5. <i>Raspodjela ispitanika unutar grupe prema vrsti zadatka</i>	88
Tablica 6. <i>Raspodjela ispitanika prema spolu</i>	89
Tablica 7. <i>Distribucija materinskih jezika ispitanika</i>	90
Tablica 8. <i>Kolokacije i pripadajući distraktori u zadatku receptivnoga znanja (Zadatak B)</i> ..	92
Tablica 9. <i>Prosječan postotak pojedine vrste odgovora u zadatku višestrukoga izbora za ispitanike niže i više razine znanja HIJ-a</i>	93
Tablica 10. <i>Postotak odgovora s obzirom na čestotu kolokacija u zadatku receptivnoga znanja kod govornika niže i više razine znanja HIJ-a</i>	94
Tablica 11. <i>Prosječan postotak pojedine kategorije odgovora u zadatku s kolokacijama u nominativu (A) i kosim padežima (D) za ispitanike niže i više razine znanja HIJ-a</i>	98
Tablica 12. <i>Prosječan postotak pojedine vrste odgovora u zadatku s kolokacijama u nominativu (A) i kosim padežima (D) za ispitanike niže i više razine znanja HIJ-a</i>	99
Tablica 13. <i>Postotak odgovora ovisno o čestoti i asocijativnoj snazi kolokacija kod morfološki neobilježenih kolokacija u nominativu i morfološki obilježenih kolokacija u kosim padežima kod ispitanika niže razine znanja HIJ-a</i>	100
Tablica 14. <i>Postotak odgovora ovisno o čestoti i asocijativnoj snazi kolokacija kod morfološki neobilježenih kolokacija u nominativu i morfološki obilježenih kolokacija u kosim padežima kod ispitanika više razine znanja HIJ-a</i>	101
Tablica 15. <i>Prosječan postotak pojedine kategorije odgovora u zadatku s kolokacijama u širem kontekstu za ispitanike niže i više razine znanja HIJ-a</i>	102

Tablica 16. <i>Prosječan postotak pojedine vrste odgovora u zadatku s kolokacijama u širem kontekstu za ispitanike niže i više razine znanja HIJ-a</i>	103
Tablica 17. <i>Postotak odgovora s obzirom na čestotu i asocijativnu snagu kolokacija u zadacima s kolokacijama u širem kontekstu kod govornika niže i više razine znanja HIJ-a</i> . 104	104
Tablica 18. <i>Rezultati trosmjerne analize varijance s ponovljenim mjerenjima na faktorima čestote (viša, niža) i asocijativne snage (jaka, slaba) kolokacija te nezavisnim skupinama na faktoru morfološka obilježenost (Zadatak A, Zadatak D) za skupinu ispitanika niže razine znanja HIJ-a za varijablu točnost odgovora</i>	112
Tablica 19. <i>Rezultati trosmjerne analize varijance s ponovljenim mjerenjima na faktorima čestote (viša, niža) i asocijativne snage (jaka, slaba) kolokacijske sastavnice te nezavisnim skupinama na faktoru morfološka obilježenost (Zadatak A, Zadatak D) za skupinu ispitanika više razine znanja HIJ-a za varijablu točnost odgovora</i>	115
Tablica 20. <i>Rezultati trosmjerne analize varijance s ponovljenim mjerenjima na faktorima čestote (viša, niža) i asocijativne snage (jaka, slaba) kolokacija te nezavisnim skupinama na faktoru razina poznavanja HIJ-a (niža razina, viša razina) za varijablu točnost odgovora</i> . 118	118
Tablica 21. <i>Deskriptivni podaci točnosti odgovora u zadacima receptivnoga znanja kod ispitanika niže i više razine znanja HIJ-a</i>	166
Tablica 22. <i>Deskriptivni podaci točnosti odgovora u zadacima receptivnoga znanja s obzirom na čestotu kolokacija (viša, niža)</i>	166
Tablica 23. <i>Deskriptivni podaci točnosti odgovora u zadacima receptivnoga znanja s obzirom na čestotu kolokacija (viša, niža) kod ispitanika niže i više razine znanja HIJ-a</i>	166
Tablica 24. <i>Deskriptivni podaci točnosti odgovora u zadacima produktivnoga znanja morfološki neobilježenih kolokacija u nominativu (Zadatak A) i morfološki obilježenih kolokacija u kosim padežima (Zadatak D) s obzirom na čestotu (viša, niža) kolokacija kod ispitanika niže razine znanja HIJ-a</i>	167
Tablica 25. <i>Deskriptivni podaci točnosti odgovora u zadacima produktivnoga znanja morfološki neobilježenih kolokacija u nominativu (Zadatak A) i morfološki obilježenih kolokacija u kosim padežima (Zadatak D) s obzirom na čestotu (viša, niža) i asocijativnu snagu (jaka, slaba) kolokacija kod ispitanika niže razine znanja HIJ-a</i>	167
Tablica 26. <i>Deskriptivni podaci točnosti odgovora u zadacima produktivnoga znanja s obzirom na čestotu (viša, niža) i asocijativnu snagu (jaka, slaba) kolokacija kod ispitanika više razine znanja HIJ-a</i>	167
Tablica 27. <i>Deskriptivni podaci točnosti odgovora u zadacima produktivnoga znanja morfološki neobilježenih kolokacija u nominativu (Zadatak A) i morfološki obilježenih</i>	

kolokacija u kosim padežima (Zadatak D) s obzirom na čestotu (viša, niža) i asocijativnu snagu (jaka, slaba) kolokacija kod ispitanika više razine znanja HIJ-a..... 168

Tablica 28. Deskriptivni podaci točnosti odgovora u zadacima produktivnog znanja kolokacija u širem kontekstu s obzirom na čestotu (viša, niža) i asocijativnu snagu (jaka, slaba) kolokacijskih sastavnica kod ispitanika niže i više razine znanja HIJ-a..... 168

14. Prilozi

PRILOG 1

Čestotni kolokacijski rječnik s izraženom asocijativnom snagom među kolokacijskim sastavnicama (M)

KOLOKACIJA	ČESTOTA	M	SD
akcijski film	940	3,95	1,04
amaterski klub	104	2,55	1,22
animirani film	446	4,10	1,01
avanturistički roman	20	3,35	1,05
bijela riba	625	3,75	1,17
bijeli kruh	548	4,18	1,08
bijelo brašno	486	3,58	1,22
biografska knjiga	36	3,63	1,17
bračni par	7,682	4,63	0,81
brončana medalja	13,624	4,13	1,20
brza hrana	1,747	3,73	1,24
cjeloživotno učenje	4,797	3,35	1,21
crtani film	1,318	4,33	0,89
dobrotvorna organizacija	247	3,93	0,97
domaća zadaća	136	4,80	0,41
domaći proizvod	3,067	4,08	1,02
društvena mreža	11,696	4,40	0,71
društvena znanost	3,648	3,80	0,91
državna gimnazija	40	2,35	1,25
džepna knjiga	46	1,75	1,03
đački dom	333	3,75	1,24
ekipni sport	117	2,83	1,17
ekološka hrana	287	2,68	1,25
ekološka proizvodnja	1,416	3,35	0,98
električna energija	27,482	4,43	0,87
električna kolica	72	1,98	0,89
električni uređaj	524	4,20	0,94
emocionalna inteligencija	616	3,88	1,11
farmaceutska industrija	1,446	4,13	0,99
filmska industrija	1,338	3,98	1,00
filmski festival	4,077	4,33	0,80
filmski program	1,127	3,35	0,89
financijski gubitak	284	2,78	1,05
fosilno gorivo	2,457	3,78	1,39
glavni grad	1,221	4,78	0,58

glazbena umjetnost	657	4,38	0,84
globalno zatopljenje	2,644	4,50	0,85
godišnji odmor	11,583	4,75	0,44
gradski park	968	3,73	1,15
građanska klasa	1,537	3,25	1,08
grafički dizajn	1,537	4,20	0,79
grafički dizajner	685	4,33	0,94
heteroseksualni par	160	3,53	1,11
homoseksualni par	301	3,53	0,93
honorarni posao	684	4,00	1,09
hrvatska dijaspora	652	3,33	1,16
humanitarna organizacija	1,541	4,48	0,68
industrijska revolucija	715	3,93	1,16
industrijsko onečišćenje	71	3,03	1,19
informacijsko doba	67	2,98	1,33
intelektualni razvoj	243	3,73	0,96
internetska stranica	25,677	4,53	0,85
invalidska kolica	2,972	4,60	0,67
izvorni govornici	369	3,63	1,27
izvorni jezik	197	3,40	1,13
javni prijevoz	4,754	4,33	0,92
javni prostor	2,076	3,43	1,08
javno mnijenje	4,477	3,33	1,44
jezična gimnazija	247	4,10	0,84
kemijska industrija	496	3,68	0,97
klasični roman	8	3,20	1,11
klimatski uvjet	1,222	3,03	1,23
kolateralna žrtva	783	3,58	1,43
konvencionalna hrana	44	1,78	1,05
konzervirana hrana	153	3,58	1,20
korisničko ime	965	4,18	1,15
kreditna kartica	4,258	4,60	0,55
kriminalistički roman	299	3,88	0,99
kršćanski blagdan	696	4,10	1,08
krvni tlak	9,226	4,75	0,49
kućanski posao	1,722	3,68	1,05
kućanski uređaj	495	3,88	1,22
kućni budžet	836	3,25	0,98
kulturna antropologija	277	2,85	1,21
kulturna baština	14,524	4,45	0,71
kulturna institucija	1,146	2,88	1,32
kulturni sadržaj	975	3,31	1,10

kupovna moć	1,341	3,05	1,30
likovna umjetnost	6,996	4,40	0,84
ljubavna veza	2,223	4,78	0,58
ljubavni par	672	4,65	0,58
ljubavni roman	355	3,93	0,94
ljudsko pravo	43,106	3,93	1,14
masovna potrošnja	68	3,28	1,26
masovna proizvodnja	664	4,10	0,87
materinski jezik	778	4,40	0,81
medicinska skrb	484	3,93	1,05
mediteranska zemlja	485	3,70	1,14
međunarodna škola	95	2,53	1,09
mirovinski sustav	5,931	3,35	1,21
mobilni telefon	6,543	4,69	0,80
morski rak	25	3,25	1,30
moždani udar	5,609	4,60	0,71
mrežna stranica	2,839	2,40	1,13
nacionalna momčad	708	2,38	1,25
naivna umjetnost	711	2,00	1,28
narodna pjesma	1,146	3,80	1,11
nastavni predmet	1,283	3,73	1,13
nedemokratski sustav	19	2,65	1,33
neorganska hrana	4	2,78	1,21
nevladina organizacija	4,521	3,30	1,18
nogometna utakmica	2,722	4,78	0,42
obiteljski život	2,046	4,03	1,00
odrasla osoba	373	4,83	0,38
organska hrana	446	3,80	1,11
organski proizvod	225	3,43	1,03
organsko povrće	43	3,68	1,02
organsko smeće	5	2,08	1,07
organsko voće	34	3,60	1,17
osnovna škola	32,168	4,78	0,48
osobni podatak	16,619	3,48	1,01
partnerski odnos	1,547	3,80	1,04
pekarski proizvod	3,366	4,10	1,01
pismeni ispit	732	4,75	0,44
pješačka zona	1,308	4,05	1,01
plava riba	423	3,88	1,11
podzemna voda	3,236	3,43	1,15
politička znanost	7,183	3,05	1,01
poljoprivredna proizvodnja	3,368	3,65	1,21

pomoćna kuharica	39	2,93	1,23
popratni sadržaj	903	3,18	1,11
porodiljni dopust	585	4,48	0,88
potrošačko društvo	788	3,63	0,98
povijesna činjenica	1,946	3,70	1,14
povijesni film	526	3,55	1,01
povijesni roman	338	3,65	0,98
prehrambena navika	3,048	3,95	0,85
prehrambeni proizvod	5,614	4,15	1,05
prijemni ispit	891	4,45	0,85
prijevozno sredstvo	352	4,50	0,82
prirodan lijek	327	3,33	1,23
prirodna katastrofa	1,345	4,18	0,93
privatan život	225	3,58	1,03
privatna gimnazija	1,675	3,58	1,17
privatni bankar	78	2,30	1,24
privatni sektor	5,082	3,15	1,21
profesionalna liga	174	2,75	1,37
psihička bolest	619	4,23	0,95
psihološki problem	254	3,88	0,97
računalna igrica	189	4,15	1,03
radni dan	9,496	4,45	0,81
radno iskustvo	7,162	4,25	0,81
radno mjesto	41,624	4,35	0,74
radno vrijeme	21,448	4,60	0,81
ratni film	418	3,05	0,96
raženi kruh	156	3,88	0,97
rekreativni sport	141	3,45	1,08
reproduktivni sustav	293	3,80	1,24
rimokatolički blagdan	2	2,90	1,50
rodni grad	3,901	4,23	1,05
ručna torba	426	3,30	1,20
ruralno područje	2,078	3,43	1,13
sadašnje vrijeme	484	3,65	1,27
samohrani roditelj	806	4,43	0,90
sinkronizirano plivanje	249	3,98	1,33
skijaški skok	194	2,85	1,08
slavenski narod	428	3,50	1,13
slobodno vrijeme	19,475	4,23	0,95
službeni jezik	1,887	3,58	1,17
službeno računalo	18	2,65	1,00
smrtonosna bolest	501	4,25	0,90

smrznuta hrana	225	3,60	1,13
socijalna pomoć	3,948	4,00	1,04
socijalna država	3,668	2,38	0,99
socijalna jednakost	65	2,85	1,08
socijalna zaštita	1,787	2,50	1,06
socijalni mir	1,165	1,85	0,95
socijalno pravo	1,957	2,83	1,13
sportske novine	1,455	3,33	1,07
sportski centar	1,051	3,25	1,21
sportski program	799	3,63	0,98
sportski ribolov	530	2,80	1,34
sportsko natjecanje	1,523	4,23	0,95
srednja škola	26,954	4,53	0,82
starački dom	102	4,50	0,60
statusni simbol	953	2,53	1,26
stereotipna uloga	15	2,58	1,08
stilska figura	206	3,68	1,29
stolno računalo	979	3,63	1,25
strana zamlja	1,162	3,83	0,98
strani jezik	8,748	4,48	0,78
studentski dom	1,612	4,38	0,84
sunčane naočale	1,678	4,75	0,49
svjetska baština	22	3,15	1,14
svjetska književnost	1,228	3,95	0,90
svjetski prvak	9,377	4,43	0,90
svjetsko prvenstvo	3,768	4,23	0,66
školski sustav	1,204	3,60	1,17
tekstualna poruka	437	3,88	1,02
telekomunikacijski sektor	172	2,83	1,20
tiskana knjiga	517	3,48	1,20
tradicionalna glazba	266	3,65	1,12
trgovački centar	4,521	4,45	0,85
turistička atrakcija	1,716	3,90	1,01
turistička sezona	13,562	4,28	0,99
turistički centar	333	3,15	1,23
umjetnički stil	75	3,60	1,15
umjetničko klizanje	364	3,58	1,43
umjetno gnojivo	823	3,78	1,03
unutarnji organ	936	3,95	1,11
usmena komunikacija	44	2,98	1,21
usmeni ispit	805	4,45	0,85
vegetarijansko jelo	3	3,73	1,18

virtualni prijatelj	183	2,83	1,15
virtualni svijet	1,985	3,68	1,27
visoki tlak	1,242	4,50	0,75
visoko obrazovanje	6,466	4,28	1,06
zagrobni život	690	3,65	1,21
zaštićena životinja	246	3,70	0,88
zatvorska kazna	64	4,10	0,93
zdrava hrana	3,258	4,08	0,80
zdrava prehrana	2,531	4,28	0,88
zdravstvena skrb	1,975	3,95	1,04
zdravstvena zaštita	16,895	3,33	1,14
zdravstveno osiguranje	17,779	4,68	0,53
zimski sportovi	316	3,63	1,10
znanstvena fantastika	3,062	4,55	0,81
znanstveni dokaz	766	4,05	0,96
znanstveno istraživanje	3,302	4,60	0,71
zračna luka	11,606	4,45	0,88
ženska ravnopravnost	22	3,63	1,10
ženski spol	1,477	4,55	0,81
žensko pravo	776	3,00	1,15
životna dob	7,818	4,25	0,81
životni standard	2,769	3,83	1,13

PRILOG 2

INSTRUMENTI

ZADATAK RECEPTIVNE RAZINE (ZADATAK B)

Zadatak višestrukoga izbora

Zaokružite točan odgovor

1. Ako želimo otvoriti Google račun, potrebno nam je _____ ime i lozinka.

- a) upotrebljavačko b) korisničko c) pretplatničko d) korisno

2. U Hrvatskoj nakon porođaja majka ne ide na posao jer ima pravo na šest mjeseci _____ dopusta.

- a) materinskog b) majčinskog c) porođajnog d) porođiljnog

3. Biljni i drugi _____ lijekovi (kao npr. med, cimet i ljekovite biljke) mogu se koristiti u borbi protiv teških bolesti umjesto industrijskih lijekova.

- a) prirodni b) naturalni c) naravni d) natprirodni

4. Vozilo (auto, motor, autobus) je svako _____ sredstvo koje se kreće po cesti.

- a) prijevozno b) prijenosno c) vozno d) otpremno

5. Učenje koje se odvija od mladosti pa sve do starosti zovemo _____ učenje.

- a) cjeloživotno b) doživotno c) sveživotno d) cjeloživuće

6. Prijenosni uređaj za glasovnu komunikaciju i tekstualne i slikovne poruke zove se _____ telefon.

- a) ćelijski b) pomični c) mobilni d) imobilni

7. Osoba koja hrvatski jezik govori kao materinski i kojoj taj jezik nije strani je _____ govornik hrvatskog jezika.

- a) izvorišni b) originalni c) prirodni d) izvorni

8. Za vrijeme poplava, osim rijeka koje se izlijevaju, velika su opasnost i _____ vode.

- a) uzemljene b) podzemne c) prizemne d) dubinske

9. Istraživanja su pokazala da su među najbrojnijim _____ žrtvama ratova upravo djeca.

- a) dodatnim b) popratnim c) kolateralnim d) kolateralnim

10. Zdrav stil života podrazumijeva tjelesnu aktivnost, _____ prehranu i razvoj svijesti o vlastitom tijelu.

- a) okrepljujuću b) zdravu c) zdravstvenu d) ljekovitu

11. Wolfgang Amadeus Mozart prvi je put svirao u svojem _____ gradu Salzburgu kada je imao samo pet godina.

- a) obiteljskom b) rodnom c) izvornom d) rođenom

12. Jedan od najpoznatijih lanaca _____ hrane u svijetu, osnovali su Dick i Mac McDonald još 1940-ih godina prošloga stoljeća.

- a) hitre b) užurbane c) ubrzane d) brze

13. Provjera znanja u obrazovnim ustanovama obavlja se pomoću pismenog i _____ ispita.

- a) govornog b) verbalnog c) usmenog d) odgovorenog

14. Hrana u limenkama koja može trajati i do pet godina, a bogata je umjetnim konzervansima zove se _____ hrana.

- a) sačuvana b) konzervirana c) očuvana d) konzervacijska

15. Nakon vrtića, djeca idu u prvi razred _____ škole koja je u Republici Hrvatskoj obavezna.

- a) osnovne b) primarne c) osnovane d) temeljne

16. Ulice, trgovi i parkovi predstavljaju _____ prostor grada jer su dostupni svim građanima.

- a) najavni b) javni c) izložen d) vidljiv

ZADACI PRODUKTIVNE RAZINE

Zadatak A s kolokacijama u morfološki neobilježenom padežu nominativu

Napišite odgovarajuću riječ (pridjev) koja nedostaje

1. Svako ljudsko biće, bez obzira na spol, podrijetlo i državljanstvo, svojim rođenjem ima pravo na slobodu govora i demokraciju jer su to temeljna LJUDSKA prava za koja se bori i Europska unija.
2. Najpoznatije DRUŠTVENE mreže i servisi koji služe za međusobno povezivanje korisnika i prijenos multimedijских sadržaja su Facebook, Twitter, You Tube i Skype.
3. Bogata KULTURNA baština u Hrvatskoj, među ostalim, uključuje Eufrazijevu baziliku u Poreču, šibensku katedralu i Dioklecijanovu palaču u Splitu koje se nalaze i na UNESCO-ovu popisu.
4. KREDITNA kartica American Express omogućuje nam plaćanje bez gotovine na više od 55 000 prodajnih mjesta u Hrvatskoj i u 200 zemalja svijeta.
5. Najnovije je istraživanje potvrdilo da su skup automobil, dizajnerski sat i vikendica najvažniji STATUSNI simboli koji se koriste za javno pokazivanje moći i ugleda.
6. SAMOHRANI roditelj je onaj roditelj koji živi sam s djetetom, ne živi u braku ni u izvanbračnoj zajednici i sam skrbi za svoje dijete.
7. Hrana koja ne sadrži kemijske dodatke, genetski modificirane organizme (GMO) i nema umjetna gnojiva zove se ORGANSKA hrana.
8. U knjizi *Loši lijekovi* tema je FARMACEUTSKA industrija koja u javnosti ne želi govoriti o negativnim istraživanjima lijekova na koje godišnje troši preko 800 milijuna dolara.
9. MASOVNA proizvodnja podrazumijeva automatiziranu proizvodnju velikih količina različitih proizvoda (hrane, goriva, kućanskih proizvoda, automobila...) pa strojevi rade umjesto radnika, a proizvodi postaju identični ili vrlo slični.
10. UMJETNIČKO klizanje je sport u kojem natjecatelji moraju napraviti skokove, okrete i druge plesne elemente na ledu uz pratnju glazbe, a među najuspješnijim zemljama tradicionalno su Rusija i SAD.
11. Stallone, Schwarzenegger, Segal i Van Damme najuspješniji su glumci filmova u kojima dominiraju scene borbi, borilačkih vještina, automobilskih potjera, nesreća i eksplozija, a takvi su filmovi prema žanru AKCIJSKI filmovi.
12. SINKRONIZIRANO plivanje je vodeni sport koji ima elemente plesa, gimnastike i plivanja, karakteristično je da se sastoji od niza usklađenih i povezanih pokreta i figura.

13. Njemački, francuski, talijanski i retoromanski su SLUŽBENI jezici koji su određeni Ustavom Švicarske.
14. ZDRAVSTVENA zaštita ima cilj unaprijediti zdravlje i spriječiti bolesti kod ljudi te pružiti mogućnost liječenja i rehabilitacije.
15. Novine koje u Hrvatskoj možete kupiti na kiosku ako želite saznati vijesti i novosti iz nogometa i košarke su SPORTSKE novine.
16. Društvene, kulturne i pravne udruge koje su nezavisne od vlade i države, a koje imaju društveno korisne ciljeve, nazivaju se NEVLADINE organizacije.
17. Informacije (npr. broj putovnice i osobne iskaznice) koje ima svaka osoba, a prema kojima se može identificirati su OSOBNI podaci.
18. RUČNA torba, laptop ili torba za dokumente su komadi prtljage koji se nose u ruci, a koje možemo uzeti u putničku kabinu aviona.
19. Mnogim su ljudima VIRTUALNI prijatelji koje upoznaju preko Interneta zamjena za osobne kontakte s ljudima.
20. Najčešće STEREOTIPNE uloge žene su briga o djeci i kućanski poslovi i upravo u ovom području dolazi do najvećih rodnih nejednakosti unutar obitelji.

Zadatak D s morfološki obilježenim kolokacijama u kosim padežima

Napišite odgovarajuću riječ (pridjev) koja nedostaje

1. Svako ljudsko biće, bez obzira na spol, podrijetlo i državljanstvo, svojim rođenjem zaštićeno je temeljnim LJUDSKIM pravima kao što su sloboda govora i demokracija za koja se bori i Europska unija.
2. Među najpoznatijim DRUŠTVENIM mrežama i servisima koji služe za međusobno povezivanje korisnika i prijenos multimedijskih sadržaja su Facebook, Twitter, You Tube i Skype.
3. Hrvatska je poznata po bogatoj KULTURNOJ baštini koja među ostalim uključuje Eufrazijevu baziliku u Poreču, Šibensku katedralu i Dioklecijanovu palaču u Splitu koje se nalaze i na UNESCO-ovu popisu.
4. KREDITNOM karticom American Express možemo plaćati bez gotovine na više od 55 000 prodajnih mjesta u Hrvatskoj i u 200 zemalja svijeta.
5. Najnovije je istraživanje potvrdilo da su skup automobil, dizajnerski sat i vikendica među najvažnijim STATUSNIM simbolima koji se koriste za javno pokazivanje moći i ugleda.
6. Puno SAMOHRANIH roditelja, odnosno roditelja koji žive sami s djetetom, ne živi u braku ni u izvanbračnoj zajednici i sami skrbe za svoje dijete.
7. Za ORGANSKU hranu karakteristično je da ne sadrži kemijske dodatke, genetski modificirane organizme (GMO) i nije tretirana umjetnim gnojivima.
8. U knjizi *Loši lijekovi* raspravlja se o FARMACEUTSKOJ industriji koja u javnosti ne želi govoriti o negativnim istraživanjima lijekova na koje godišnje troši preko 800 milijuna dolara.
9. Za MASOVNU proizvodnju važna je automatizirana proizvodnja velikih količina različitih proizvoda (hrane, goriva, kućanskih proizvoda, automobila...) pa strojevi rade umjesto radnika, a proizvodi postaju identični ili vrlo slični.
10. Među najuspješnijim zemljama u UMJETNIČKOM klizanju, sportu u kojem natjecatelji moraju napraviti skokove, okrete i druge plesne elemente na ledu uz pratnju glazbe, tradicionalno su Rusija i SAD.
11. Stallone, Schwarzenegger, Segal i Van Damme najuspješniji su glumci AKCIJSKIH filmova u kojima dominiraju scene borbi, borilačkih vještina, automobilskih potjera, nesreća i eksplozija.
12. U SINKRONIZIRANOM plivanju, vodenom sportu koji ima elemente plesa, gimnastike i plivanja, karakteristično je da se sastoji od niza usklađenih i povezanih pokreta i figura.

13. Švicarska ima četiri SLUŽBENA jezika koji su određeni Ustavom, a to su: njemački, francuski, talijanski i retoromanski.
14. Cilj je ZDRAVSTVENE zaštite unaprijediti zdravlje i spriječiti bolesti kod ljudi te pružiti mogućnost liječenja i rehabilitacije.
15. Ako želite saznati vijesti i novosti iz nogometa i košarke, možete ih pročitati u SPORTSKIM novinama.
16. Društvene, kulturne i pravne udruge koje su nezavisne od vlade i države, a koje imaju društveno korisne ciljeve zovemo NEVLADINIM organizacijama.
17. Informacije o OSOBNIM podacima (npr. broj putovnice i osobne iskaznice) ima svaka fizička osoba koja se može identificirati.
18. U putničku kabinu aviona možemo uzeti jedan komad prtljage koji se nosi u ruci i to RUČNU torbu, laptop ili torbu za dokumente.
19. Mnogi ljudi imaju VIRTUALNE prijatelje koje upoznaju preko Interneta i koji su im zamjena za osobne kontakte s ljudima.
20. Među najčešćim su STEREOTIPNIM ulogama žene briga o djeci i kućanski poslovi i upravo u ovom području dolazi do najvećih rodnih nejednakosti unutar obitelji.

Zadatak C s kolokacijama u širem kontekstu

Napišite odgovarajuću riječ (pridjev) koja nedostaje

Kako se Hrvati hrane u 21. stoljeću?

Hrana je u 21. stoljeću dostupnija nego ikada prije u ljudskoj povijesti. Među brojna LJUDSKA prava, kao što su sloboda govora i pravo na medicinsku skrb, odnosno ZDRAVSTVENU zaštitu, pripada i pravo čovjeka na hranu. O hrani često slušamo i čitamo. Gledamo razne emisije i televizijske priloge u kojima nas najbolji hrvatski i svjetski kuhari i nutricionisti savjetuju kako se zdravo hraniti i pripremati namirnice. Još donedavno, najvažnijim STATUSNIM simbolom tinejdžera smatrala se dizajnerska odjeća, no sada to su iPhone i uživanje u hrani u restoranima. Tijekom boravka u restoranima, mladi se fotografiraju i objavljuju slike hrane i restorana na DRUŠTVENIM mrežama (Instagramu, Twitteru ili Facebooku) čime o svojim aktivnostima informiraju prave, ali i VIRTUALNE prijatelje, one koje su stekli na Internetu.

Nakon ulaska Hrvatske na tržište Europske unije, ponuda je hrane u domaćim trgovinama sve veća, no naše PREHRAMBENE navike sve su lošije. Razlozi su brojni i za modernog čovjeka već uobičajeni: ubrzani tempo života, naporne poslovne obaveze i stres. S druge strane, nezaobilazna je činjenica da je u Hrvatskoj jako puno nezaposlenih i siromašnih pa je njihov ŽIVOTNI standard vrlo nizak. Stoga je uravnotežena i zdrava prehrana za veliki dio populacije, osobito za SAMOHRANE roditelje koji žive sami s djecom, postala luksuz, a ne prioritet. Na ovaj nas problem često upozoravaju prosvjedi različitih NEVLADINIH organizacija. Zbog navedenih razloga, ali i nedostatka vremena, često odlazimo u pekarnice, preskačemo obroke ili jedemo s nogu. Novija istraživanja upozoravaju kako su Hrvati među najdebljom populacijom u Europi. Znanstveno je dokazano da rijetko jedemo PLAVU ili bijelu ribu, cjelovite žitarice, svježe voće i povrće, a često crveno meso i kruh od BIJELOG brašna. Istraživanje također potvrđuje da suvremeni čovjek premalo koristi orašaste plodove, maslinovo ulje i ORGANSKU hranu bez genetski modificiranih organizama (GMO). Zbog MASOVNE proizvodnje kojom se dobiva velika količina gotovih proizvoda, hrana postaje siromašna prirodnim elementima koji nam mogu poslužiti kao učinkovit lijek u borbi protiv zloćudnih i SMRTONOSNIH bolesti. Upravo zato, ljudi često kupuju lijekove i dodatke prehrani bogate vitaminima i mineralima što jača FARMACEUTSKU industriju i stvara joj veliku zaradu.

Novija istraživanja također potvrđuju da se stanovnici RURALNOG područja, koji često sami proizvode hranu, zdravije hrane od stanovnika iz urbanih sredina. Uz pH vrijednost tla, tome pogoduju vremenski i KLIMATSKI uvjeti. S druge strane, veliki problem predstavljaju cijene domaćeg voća i povrća, osobito tijekom ljetnih mjeseci u TURISTIČKIM centrima kao što su Dubrovnik i Split. Cijene domaćih proizvoda skuplje su i do 150% što, barem nakratko, popravljaju financijsku sliku proizvođača, no istodobno slabi KUPOVNU moć građana i utječe na njihov KUĆNI budžet. Zbog svega navedenoga, može se zaključiti da je pravilna prehrana čovjeka u 21. stoljeću postala pravi izazov.

Demografski upitnik

SPOL: M / Ž

LOZINKA:

Materinski jezik: _____

Jeste li hrvatskog podrijetla (ako da, jeste li govorili hrvatski u obitelji)?

Imate li prijatelje, znance s kojima govorite hrvatski?

Koje ste jezike još učili, koliko dugo, koliko često i gdje (*npr. njemački, 3 godine, 2x tjedno, škola/fakultet*)? _____

Koliko dugo učite hrvatski jezik (*npr. 2 godine, 1x tjedno*)?

Stupanj na Croaticumu: _____

PRILOG 3

ANALIZA VRSTA ODGOVORA ZA SVAKU POJEDINAČNU KOLOKACIJU ZA RECEPTIVNU RAZINU

Zadatak višestrukoga izbora (Zadatak B)

Za cijeli uzorak (N=70):

		Vrsta odgovora				
		NEMA ODGOVORA	TOČNO	TD	LP	SIN
1.	IZVORNI	4	73	6	11	6
2.	PRIRODNI	1	77	3	16	3
3.	BRZE	7	81	9	0	3
4.	ZDRAVU	4	81	13	1	0
5.	KORISNIČKO	1	76	17	1	4
6.	PRIJEVOZNO	9	61	16	7	7
7.	USMENOG	3	73	6	19	0
8.	PORODILJNOG	3	29	16	34	19
9.	OSNOVNE	0	84	0	11	4
10.	PODZEMNE	10	46	11	6	27
11.	MOBILNI	0	87	3	4	6
12.	RODNOM	0	39	47	7	7
13.	KONZERVIRANA	1	80	10	1	7
14.	KOLATERALNIM	16	46	6	17	16
15.	JAVNI	4	81	7	6	1
16.	CJELOŽIVOTNO	6	69	6	13	7

Za nižu razinu znanja HIJ-a (N=38):

	Vrsta odgovora				
	NEMA ODGOVORA	TOČNO	TD	LP	SIN
1. IZVORNI	5	63	8	13	11
2. PRIRODNI	3	74	5	13	5
3. BRZE	13	76	8	0	3
4. ZDRAVU	8	74	18	0	0
5. KORISNIČKO	3	61	26	3	8
6. PRIJEVOZNO	16	50	16	11	8
7. USMENOG	5	63	11	21	0
8. PORODILJNOG	3	24	26	29	18
9. OSNOVNE	0	76	0	18	5
10. PODZEMNE	13	39	16	3	29
11. MOBILNI	0	84	3	5	8
12. RODNOM	0	26	55	8	11
13. KONZERVIRANA	3	71	11	3	13
14. KOLATERALNIM	21	32	11	21	16
15. JAVNI	8	68	11	11	3
16. CJELOŽIVOTNO	11	61	8	8	13

Za višu razinu znanja HIJ-a (N=32):

	Vrsta odgovora				
	NEMA ODGOVORA	TOČNO	TD	LP	SIN
1. IZVORNI	3	84	3	9	0
2. PRIRODNI	0	81	0	19	0
3. BRZE	0	88	9	0	3
4. ZDRAVU	0	91	6	0	3
5. KORISNIČKO	0	94	6	0	0
6. PRIJEVOZNO	0	75	16	3	6
7. USMENOG	0	84	0	16	0
8. PORODILJNOG	3	34	3	41	19
9. OSNOVNE	0	94	0	3	3
10. PODZEMNE	6	53	6	9	25
11. MOBILNI	0	91	3	3	3
12. RODNOM	0	53	38	6	3
13. KONZERVIRANA	0	91	9	0	0
14. KOLATERALNIM	9	63	0	13	16
15. JAVNI	0	97	3	0	0
16. CJELOŽIVOTNO	0	78	3	19	0

PRILOG 4

ANALIZA VRSTA ODGOVORA ZA SVAKU POJEDINAČNU KOLOKACIJU ZA PRODUKTIVNU RAZINU

Izolirane rečenice s kolokacijama u nominativu (Zadatak A)

Za cijeli uzorak (N=36):

		Vrsta odgovora										
		NETOČNO	TOČNO	FP	NT	KIK	NM	NOK	VR	KIK +NOK	KIK +FP	KIK+FP +NOK
1.	LJUDSKA	22	47	3	3	6	3	17	0	0	0	0
2.	DRUŠTVENE	19	42	0	0	19	3	0	0	0	14	3
3.	KULTURNA	39	33	0	6	19	3	0	0	0	0	0
4.	KREDITNA	22	50	0	11	6	6	0	6	0	0	0
5.	STATUSNI	44	17	3	6	19	0	0	6	0	6	0
6.	SAMOHRANI	53	14	0	3	17	14	0	0	0	0	0
7.	ORGANSKA	17	11	0	3	61	6	0	0	0	3	0
8.	FARMACEUTSKA	47	14	0	19	8	6	0	3	3	0	0
9.	MASOVNA	61	8	0	8	17	3	0	0	0	0	3
10.	UMJETNIČKO	39	3	3	17	17	19	0	0	3	0	0
11.	AKCIJSKI	47	28	6	0	0	14	0	6	0	0	0
12.	SINKRONIZIRANO	50	8	0	11	0	19	6	6	0	0	0
13.	SLUŽBENI	53	25	0	0	14	6	0	0	3	0	0
14.	ZDRAVSTVENA	58	11	6	6	17	0	0	0	0	3	0
15.	SPORTSKE	22	58	0	3	8	3	3	3	0	0	0
16.	NEVLADINE	67	6	0	3	19	6	0	0	0	0	0
17.	OSOBNI	44	53	0	0	0	0	0	0	3	0	0
18.	RUČNA	53	22	6	0	14	3	0	3	0	0	0
19.	VIRTUALNI	64	19	0	3	11	0	0	0	3	0	0
20.	STEREOTIPNE	72	0	0	3	25	0	0	0	0	0	0

Za nižu razinu znanja HIJ-a (N=20):

		Vrsta odgovora										
		NETOČNO	TOČNO	FP	NT	KIK	NM	NOK	VR	KIK +NOK	KIK +FP	KIK+FP +NOK
1.	LJUDSKA	40	25	0	5	10	5	15	0	0	0	0
2.	DRUŠTVENE	25	20	0	0	25	5	0	0	0	20	5
3.	KULTURNA	55	20	0	5	15	5	0	0	0	0	0
4.	KREDITNA	25	40	0	15	5	5	0	10	0	0	0
5.	STATUSNI	60	5	0	10	15	0	0	0	0	10	0
6.	SAMOHRANI	65	10	0	0	10	15	0	0	0	0	0
7.	ORGANSKA	20	10	0	5	60	5	0	0	0	0	0
8.	FARMACEUTSKA	55	5	0	30	0	5	0	0	5	0	0
9.	MASOVNA	70	0	0	5	15	5	0	0	0	0	5
10.	UMJETNIČKO	45	0	5	15	15	15	0	0	5	0	0
11.	AKCIJSKI	65	10	10	0	0	10	0	5	0	0	0
12.	SINKRONIZIRANO	40	5	0	5	0	35	5	10	0	0	0
13.	SLUŽBENI	70	10	0	0	10	5	0	0	5	0	0
14.	ZDRAVSTVENA	65	10	0	10	10	0	0	0	0	5	0
15.	SPORTSKE	35	45	0	0	5	5	5	5	0	0	0
16.	NEVLADINE	80	0	0	5	10	5	0	0	0	0	0
17.	OSOBNI	65	30	0	0	0	0	0	0	5	0	0
18.	RUČNA	50	20	10	0	10	5	0	5	0	0	0
19.	VIRTUALNI	80	10	0	5	5	0	0	0	0	0	0
20.	STEREOTIPNE	85	0	0	5	10	0	0	0	0	0	0

Za višu razinu znanja HIJ-a (N=16):

	Vrsta odgovora										
	NETOČNO	TOČNO	FP	NT	KIK	NM	NOK	VR	KIK	KIK	KIK+FP
									+NOK	+FP	+NOK
1. LJUDSKA	0	75	6	0	0	0	19	0	0	0	0
2. DRUŠTVENE	13	69	0	0	13	0	0	0	0	6	0
3. KULTURNA	19	50	0	6	25	0	0	0	0	0	0
4. KREDITNA	19	63	0	6	6	6	0	0	0	0	0
5. STATUSNI	25	31	6	0	25	0	0	13	0	0	0
6. SAMOHRANI	38	19	0	6	25	13	0	0	0	0	0
7. ORGANSKA	13	13	0	0	63	6	0	0	0	6	0
8. FARMACEUTSKA	38	25	0	6	19	6	0	0	0	6	0
9. MASOVNA	50	19	0	13	19	0	0	0	0	0	0
10. UMJETNIČKO	31	6	0	19	19	25	0	0	0	0	0
11. AKCIJSKI	25	50	0	0	0	19	0	6	0	0	0
12. SINKRONIZIRANO	63	13	0	19	0	0	6	0	0	0	0
13. SLUŽBENI	31	44	0	0	19	6	0	0	0	0	0
14. ZDRAVSTVENA	50	13	13	0	25	0	0	0	0	0	0
15. SPORTSKE	6	75	0	6	13	0	0	0	0	0	0
16. NEVLADINE	50	13	0	0	31	6	0	0	0	0	0
17. OSOBNI	19	81	0	0	0	0	0	0	0	0	0
18. RUČNA	56	25	0	0	19	0	0	0	0	0	0
19. VIRTUALNI	44	31	0	0	19	0	0	0	6	0	0
20. STEREOTIPNE	56	0	0	0	44	0	0	0	0	0	0

PRILOG 5

ANALIZA VRSTA ODGOVORA ZA SVAKU POJEDINAČNU KOLOKACIJU ZA PRODUKTIVNU RAZINU

Izolirane rečenice s kolokacijama u kosim padežima (Zadatak D)

Za cijeli uzorak (N=34):

		Vrsta odgovora										
		NETOČNO	TOČNO	FP	NT	KIK	NM	NOK	VR	KIK +NOK	KIK +FP	KIK+FP +NOK
1.	LJUDSKIM	44	50	0	0	0	0	6	0	0	0	0
2.	DRUŠTVENIM	35	26	6	0	21	3	0	0	0	3	6
3.	KULTURNOJ	47	38	0	0	9	0	0	0	3	3	0
4.	KREDITNOM	41	29	0	6	9	6	3	3	3	0	0
5.	STATUSNIM	59	15	6	12	6	3	0	0	0	0	0
6.	SAMOHRANIH	68	6	0	0	9	12	3	0	3	0	0
7.	ORGANSKU	35	6	0	0	53	6	0	0	0	0	0
8.	FARMACEUTSKOJ	41	6	0	21	9	12	3	0	3	6	0
9.	MASOVNU	79	6	0	0	12	3	0	0	0	0	0
10.	UMJETNIČKOM	56	6	3	12	3	12	0	0	9	0	0
11.	AKCIJSKIH	50	15	6	0	6	9	3	9	3	0	0
12.	SINKRONIZIRANOM	59	6	0	3	3	12	6	3	6	3	0
13.	SLUŽBENA	35	12	0	3	6	3	32	0	9	0	0
14.	ZDRAVSTVENE	82	12	0	0	3	3	0	0	0	0	0
15.	SPORTSKIM	29	47	0	3	12	3	6	0	0	0	0
16.	NEVLADINIM	65	6	0	0	15	3	0	0	9	3	0
17.	OSOBNIM	65	29	0	3	0	0	0	0	3	0	0
18.	RUČNU	59	29	0	0	3	3	3	3	0	0	0
19.	VIRTUALNE	65	18	3	0	15	0	0	0	0	0	0
20.	STEREOTIPNIM	74	0	0	0	21	0	0	0	0	6	0

Za nižu razinu znanja HIJ-a (N=18):

		Vrsta odgovora										
		NETOČNO	TOČNO	FP	NT	KIK	NM	NOK	VR	KIK +NOK	KIK +FP	KIK+FP +NOK
1.	LJUDSKIM	72	22	0	0	0	0	6	0	0	0	0
2.	DRUŠTVENIM	67	0	6	0	17	6	0	0	0	6	0
3.	KULTURNOJ	78	0	0	0	17	0	0	0	0	6	0
4.	KREDITNOM	67	11	0	0	6	6	0	6	6	0	0
5.	STATUSNIM	78	6	6	11	0	0	0	0	0	0	0
6.	SAMOHRA NIH	83	6	6	6	0	0	0	0	0	0	0
7.	ORGANSKU	56	0	0	0	39	6	0	0	0	0	0
8.	FARMACEUTSKOJ	61	0	0	11	11	11	0	0	6	0	0
9.	MASOVNU	89	0	0	0	6	6	0	0	0	0	0
10.	UMJETNIČKOM	78	0	0	0	0	11	0	0	11	0	0
11.	AKCIJSKIH	72	0	6	0	0	11	0	11	0	0	0
12.	SINKRONIZIRANOM	83	0	0	0	0	0	0	6	11	0	0
13.	SLUŽBENA	61	0	0	0	11	6	17	0	6	0	0
14.	ZDRAVSTVENE	94	0	0	0	0	6	0	0	0	0	0
15.	SPORTSKIM	44	28	0	6	17	0	6	0	0	0	0
16.	NEVLADINIM	78	6	0	0	0	0	0	0	11	6	0
17.	OSOBNIM	89	0	0	6	0	0	0	0	6	0	0
18.	RUČNU	72	17	0	0	0	6	6	0	0	0	0
19.	VIRTUALNE	78	6	6	0	11	0	0	0	0	0	0
20.	STEREOTIPNIM	94	0	0	0	6	0	0	0	0	0	0

Za višu razinu znanja HIJ-a (N=16):

	Vrsta odgovora										
	NETOČNO	TOČNO	FP	NT	KIK	NM	NOK	VR	KIK	KIK	KIK+FP
									+NOK	+FP	+NOK
1. LJUDSKIM	13	81	0	0	0	0	6	0	0	0	0
2. DRUŠTVENIM	0	56	6	0	25	0	0	0	0	0	13
3. KULTURNOJ	13	81	0	0	0	0	0	0	6	0	0
4. KREDITNOM	13	50	0	13	13	6	6	0	0	0	0
5. STATUSNIM	38	25	6	13	13	6	0	0	0	0	0
6. SAMOHRANIH	50	13	0	0	13	25	0	0	0	0	0
7. ORGANSKU	13	13	0	0	69	6	0	0	0	0	0
8. FARMACEUTSKOJ	19	13	31	31	6	13	6	0	0	13	0
9. MASOVNU	69	13	0	0	19	0	0	0	0	0	0
10. UMJETNIČKOM	31	13	6	25	6	13	0	0	6	0	0
11. AKCIJSKIH	25	31	6	0	13	6	6	6	6	0	0
12. SINKRONIZIRANOM	31	13	0	6	6	25	13	0	0	6	0
13. SLUŽBENA	6	25	0	6	0	0	50	0	13	0	0
14. ZDRAVSTVENE	69	25	0	0	6	0	0	0	0	0	0
15. SPORTSKIM	13	69	0	0	6	6	6	0	0	0	0
16. NEVLADINIM	50	6	0	0	31	6	0	0	6	0	0
17. OSOBNIM	38	63	0	0	0	0	0	0	0	0	0
18. RUČNU	44	44	0	0	6	0	0	6	0	0	0
19. VIRTUALNE	50	31	0	0	19	0	0	0	0	0	0
20. STEREOTIPNIM	50	0	0	0	38	0	0	0	0	13	0

PRILOG 6

ANALIZA VRSTA ODGOVORA ZA SVAKU POJEDINAČNU KOLOKACIJU ZA PRODUKTIVNU RAZINU

Zadatak s kolokacijama u širem kontekstu (Zadatak C)

Za cijeli uzorak (N=70):

		Vrsta odgovora										
		NETOČNO	TOČNO	FP	NT	KIK	NM	NOK	VR	KIK +NOK	KIK +FP	KIK+FP +NOK
1.	LJUDSKA	37	46	1	0	1	3	11	0	0	0	0
2.	ZDRAVSTVENU	80	10	1	3	0	0	0	4	0	1	0
3.	STATUSNIM	71	9	1	3	10	0	3	1	0	1	0
4.	DRUŠTVENIM	30	36	1	0	16	4	1	0	4	6	1
5.	VIRTUALNE	66	13	0	1	17	1	0	0	1	0	0
6.	PREHRAMBENE	71	9	0	10	9	1	0	0	0	0	0
7.	ŽIVOTNI	26	53	0	3	4	1	0	13	0	0	0
8.	SAMOHRANE	66	9	0	4	14	4	1	1	0	0	0
9.	NEVLADINIH	71	4	0	0	19	0	0	0	1	4	0
10.	PLAVU	63	21	0	0	1	14	0	0	0	0	0
11.	BIJELOG	34	40	0	0	21	1	1	0	0	1	0
12.	ORGANSKU	37	4	0	1	51	4	0	0	0	1	0
13.	MASOVNE	81	1	0	7	6	1	0	0	0	3	0
14.	SMRTONOSNIH	63	0	0	0	30	4	0	0	3	0	0
15.	FARMACEUTSKU	57	10	0	11	10	9	0	1	0	1	0
16.	RURALNOG	70	4	0	0	1	1	0	0	16	7	0
17.	KLIMATSKI	81	6	0	1	11	0	0	0	0	0	0
18.	TURISTIČKIM	61	17	0	4	11	0	4	0	1	0	0
19.	KUPOVNU	69	10	0	0	11	9	0	0	1	0	0
20.	KUĆNI	61	10	0	1	24	1	0	0	0	1	0

Za nižu razinu znanja HIJ-a (N=38):

		Vrsta odgovora										
		NETOČNO	TOČNO	FP	NT	KIK	NM	NOK	VR	KIK +NOK	KIK +FP	KIK+FP +NOK
1.	LJUDSKA	63	16	0	0	3	5	13	0	0	0	0
2.	ZDRAVSTVENU	84	8	0	3	0	0	0	5	0	0	0
3.	STATUSNIM	89	3	0	3	3	0	0	0	0	3	0
4.	DRUŠTVENIM	45	16	0	0	16	8	0	0	5	8	3
5.	VIRTUALNE	79	8	0	0	11	3	0	0	0	0	0
6.	PREHRAMBENE	89	0	0	5	5	0	0	0	0	0	0
7.	ŽIVOTNI	42	34	0	3	0	3	0	18	0	0	0
8.	SAMOHRANE	82	3	0	0	11	3	3	0	0	0	0
9.	NEVLADINIH	82	3	0	0	11	0	0	0	3	3	0
10.	PLAVU	68	21	0	0	0	11	0	0	0	0	0
11.	BIJELOG	45	34	0	0	18	0	3	0	0	0	0
12.	ORGANSKU	47	3	0	3	42	5	0	0	0	0	0
13.	MASOVNE	89	0	0	8	3	0	0	0	0	0	0
14.	SMRTONOSNIH	76	0	0	16	3	0	0	0	5	0	0
15.	FARMACEUTSKU	76	5	0	11	3	5	0	0	0	0	0
16.	RURALNOG	92	0	0	0	3	0	0	0	5	0	0
17.	KLIMATSKI	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
18.	TURISTIČKIM	82	8	0	0	5	0	5	0	0	0	0
19.	KUPOVNU	89	5	0	0	0	5	0	0	0	0	0
20.	KUĆNI	87	3	0	0	8	0	0	0	0	3	0

Za višu razinu znanja HLJ-a (N=32):

		Vrsta odgovora										
		NETOČNO	TOČNO	FP	NT	KIK	NM	NOK	VR	KIK +NOK	KIK +FP	KIK+FP +NOK
1.	LJUDSKA	6	81	3	0	0	0	9	0	0	0	0
2.	ZDRAVSTVENU	75	13	0	0	6	0	0	3	0	3	0
3.	STATUSNIM	50	16	3	3	19	0	6	3	0	0	0
4.	DRUŠTVENIM	13	59	3	0	16	0	3	0	3	3	0
5.	VIRTUALNE	50	19	0	3	25	0	0	0	3	0	0
6.	PREHRAMBENE	50	19	0	16	13	3	0	0	0	0	0
7.	ŽIVOTNI	6	75	0	3	9	0	0	6	0	0	0
8.	SAMOHRANE	47	16	0	9	19	6	0	3	0	0	0
9.	NEVLADINIH	59	6	0	0	28	0	0	0	0	6	0
10.	PLAVU	56	22	0	0	3	19	0	0	0	0	0
11.	BIJELOG	22	47	0	0	25	3	0	0	0	3	0
12.	ORGANSKU	25	6	0	0	63	3	0	0	0	3	0
13.	MASOVNE	72	3	0	6	9	3	0	0	0	6	0
14.	SMRTONOSNIH	47	0	0	0	47	6	0	0	0	0	0
15.	FARMACEUTSKU	34	16	0	13	19	13	0	3	0	3	0
16.	RURALNOG	44	9	0	0	3	0	0	0	28	16	0
17.	KLIMATSKI	59	13	0	3	25	0	0	0	0	0	0
18.	TURISTIČKIM	38	28	0	9	19	0	3	0	3	0	0
19.	KUPOVNU	44	16	0	0	25	13	0	0	3	0	0
20.	KUĆNI	31	19	0	3	44	3	0	0	0	0	0

PRILOG 7

ANALIZA TOČNOSTI ODGOVORA U ZADATKU RECEPTIVNE RAZINE

Tablica 21. Deskriptivni podaci točnosti odgovora u zadacima receptivnoga znanja kod ispitanika niže i više razine znanja HIJ-a

	M	SE	min	max
Niža razina	,59	,03	,19	,88
Viša razina	,78	,03	,31	1,00

Tablica 22. Deskriptivni podaci točnosti odgovora u zadacima receptivnoga znanja s obzirom na čestotu kolokacija (viša, niža)

	M	SE	min	max
Viša čestota	,72	,02	,00	1,00
Niža čestota	,65	,03	,00	1,00

Tablica 23. Deskriptivni podaci točnosti odgovora u zadacima receptivnoga znanja s obzirom na čestotu kolokacija (viša, niža) kod ispitanika niže i više razine znanja HIJ-a

	čestota kolokacije	M	SE	min	max
Niža razina	VČ	,63	,03	,00	1,00
	NČ	,55	,04	,00	1,00
Viša razina	VČ	,80	,04	,13	1,00
	NČ	,76	,04	,38	1,00

PRILOG 8

Analiza točnosti odgovora u zadacima s kolokacijama u nominativu (A) i kosim padežima (D) za nižu razinu znanja HIJ-a

Tablica 24. Deskriptivni podaci točnosti odgovora u zadacima produktivnoga znanja morfološki neobilježenih kolokacija u nominativu (Zadatak A) i morfološki obilježenih kolokacija u kosim padežima (Zadatak D) s obzirom na čestotu (viša, niža) kolokacija kod ispitanika niže razine znanja HIJ-a

	čestota kolokacija	M	SE	min	max
Zadatak A	VČ	,21	,05	,00	,60
	NČ	,07	,02	,00	,20
Zadatak D	VČ	,07	,05	,00	,30
	NČ	,03	,02	,00	,20

Tablica 25. Deskriptivni podaci točnosti odgovora u zadacima produktivnoga znanja morfološki neobilježenih kolokacija u nominativu (Zadatak A) i morfološki obilježenih kolokacija u kosim padežima (Zadatak D) s obzirom na čestotu (viša, niža) i asocijativnu snagu (jaka, slaba) kolokacija kod ispitanika niže razine znanja HIJ-a

	čestota kolokacija	asocijativna snaga kolokacija	M	SE	min	max
Zadatak A	viša	jaka	,22	,04	,00	,80
		slaba	,19	,03	,00	,60
	niža	jaka	,07	,02	,00	,20
		slaba	,07	,03	,00	,20
Zadatak D	viša	jaka	,07	,05	,00	,40
		slaba	,07	,04	,00	,40
	niža	jaka	,00	,02	,00	,00
		slaba	,06	,03	,00	,40

Analiza točnosti odgovora u zadacima s kolokacijama u nominativu (A) i kosim padežima (D) za višu razinu znanja HIJ-a

Tablica 26. Deskriptivni podaci točnosti odgovora u zadacima produktivnoga znanja s obzirom na čestotu (viša, niža) i asocijativnu snagu (jaka, slaba) kolokacija kod ispitanika više razine znanja HIJ-a

	asocijativna snaga kolokacija	M	SE	min	max
Viša čestota kolokacija	jaka	,56	,05	,00	1,00
	slaba	,41	,05	,00	1,00
Niža čestota kolokacija	jaka	,19	,04	,00	,80
	slaba	,21	,04	,00	,80

Tablica 27. Deskriptivni podaci točnosti odgovora u zadacima produktivnoga znanja morfološki neobilježenih kolokacija u nominativu (Zadatak A) i morfološki obilježenih kolokacija u kosim padežima (Zadatak D) s obzirom na čestotu (viša, niža) i asocijativnu snagu (jaka, slaba) kolokacija kod ispitanika više razine znanja HIJ-a

	čestota kolokacija	asocijativna snaga kolokacija	M	SE	min	max
Zadatak A	viša	jaka	,56	,07	,20	1,00
		slaba	,45	,07	,00	1,00
	niža	jaka	,23	,06	,00	,80
		slaba	,19	,06	,00	,60
Zadatak D	viša	jaka	,56	,07	,00	1,00
		slaba	,38	,07	,00	,80
	niža	jaka	,16	,06	,00	,60
		slaba	,23	,06	,00	,80

Analiza točnosti odgovora u zadatku s kolokacijama u širem kontekstu za nižu i višu razinu znanja HIJ-a

Tablica 28. Deskriptivni podaci točnosti odgovora u zadacima produktivnog znanja kolokacija u širem kontekstu s obzirom na čestotu (viša, niža) i asocijativnu snagu (jaka, slaba) kolokacijskih sastavnica kod ispitanika niže i više razine znanja HIJ-a

	čestota kolokacija	asocijativna snaga kolokacija	M	SE	min	max
Niža razina	viša	jaka	,14	,03	,00	,60
		slaba	,03	,02	,00	,40
	niža	jaka	,05	,02	,00	,40
		slaba	,11	,03	,00	,40
Viša razina	viša	jaka	,50	,04	,00	1,00
		slaba	,11	,03	,00	,80
	niža	jaka	,09	,02	,00	,60
		slaba	,26	,03	,00	1,00

Životopis autorice

Antonia Ordulj rođena je 1984. u Rijeci. Osnovnu školu završila je u Novom Vinodolskom. Srednju glazbenu školu Ivana Matetića Ronjgova pohađala je u Rijeci. Studij kroatistike, 2009. godine, završila je na Filozofskom fakultetu u Rijeci. U studenom 2010. upisala je PDS glotodidaktike na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. U užem se znanstvenom interesu autorice nalazi proces ovladavanja inim jezikom, ponajprije hrvatskim. Tijekom ak. god. 2011./2012. sudjelovala je u stručnom i znanstvenom radu Laboratorija za psiholingvistička istraživanja (POLIN) Sveučilišta u Zagrebu, prvenstveno vezanom uz Hrvatski korpus dječjeg jezika (HKDJ). Od ožujka 2013. zaposlena je na Croaticumu gdje održava redovnu semestralnu nastavu iz kolegija Jezične vježbe iz hrvatskog kao drugog i stranog jezika. Govori engleski i talijanski. Izlagala je na više znanstvenih i stručnih skupova (VI. SIH, IV. HIDIS, IV. sintaktički dani, 2nd FLTAL, 5th FLTAL, XXIX. HDPL). Članica je Hrvatskoga filološkoga društva i Hrvatskoga društva za primijenjenu lingvistiku.

Znanstveni i stručni radovi:

Ordulj, Antonia i Grabar, Ivana (2012). Foreign Language Anxiety in Learning Italian as a Foreign Language. Kosmina, E. A. (Ur.), *Actual problems of philology and methodology of teaching foreign languages*: zbornik radova. Rusija, Novosibirsk, 172-180.

Hržica, Gordana; Ordulj, Antonia (2013). Dvočlane konstrukcije u usvajanju hrvatskoga jezika. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 39/2, 433-456.

Ordulj, Antonia i Grabar, Ivana (2014). Shyness and Foreign Language Anxiety. Akbarov, A. (Ur.), *Applying Intercultural Linguistic Competence to Foreign Language Teaching and Learning*: zbornik radova. Bosna i Hercegovina, Sarajevo, 257-264.

Tabak, Mihaela; Ordulj, Antonia (2015). Strategije učenja vokabulara u hrvatskome kao inome jeziku. *Jezikoslovlje*, vol. 16, No.1, 103-121.

Ordulj, Antonia i Hržica, Gordana (2015). Hrvatski korpus dječjega jezika. *Logopedija* vol. 5, No.1, 25-31.

Rugo, Maria i Ordulj, Antonia (2015). Cross-linguistic transfer in the oral L2 production of Croatian L1 speakers learning Italian as a foreign language. *Journal of Foreign Language Teaching and Applied Linguistics*, 1(4).

Ordulj, Antonia i Cvikić, Lidija (u tisku). Čimbenici ovladanosti kolokacijama kod izvornih govornika hrvatskoga jezika.
